

A

NYITRAI POLITIKAI
BŰNPER.

POLITIKAI TANULMÁNY.

SZERKESZTETTE:

D^r. MARKOVICS GYULA,
GYAKORLÓ ORVOS VAGÚJHELYEN.

VAGÚJHELY,
KAPHATÓ A SZERZŐNÉL.
1903.

Előszó.

Kedves honfitársaim!

Gondteljes és válságos időket élünk, s az igazi hazafiak keblét az aggodalom bizonyos foka tartja megszállva, mert életkérdések és komoly ügyek egész halmaza előtt állunk, melyeknek sikeres és szerencsés megoldásától függ édes honunk biztos és boldog jövője.

Ilyen első rangú életkérdésnek én az ú. n. nemzetiségi kérdést tartom, melynek a *meglevő* viszonyoknak tekintetbe vételével való rendezése és a *czélszerűeknek* felismert intézkedések a lehetőség alapjaira fektetett keresztülvitele kell, hogy államférfiaink és összes önzetlen hazafiak bölcsességét, körültekintését és tapintatát igénybe vegyék és figyelmüket lekössék.

Es sajnos, ép ezen felette komoly kérdés mi nálunk oly felületességgel, oly könnyelműséggel, s bűnnel határos tájékozatlansággal, sőt egyenesen ignorantíával és *félrevezetést szándékkal* kezeltek, hogy ez *nem a nemzetiségi kérdés elintézését, hanem ennek elmérgesítését* vonja maga után, s minket, tótokat, magyar testvéreink előtt igazságnak és valóságnak meg nem felelő módon oda állítván, olyanoknak tüntet fel, mint a kik e drága hon megrontásán munkálkodunk. Mi természetesebb, mint az, hogy az ilyen félrevezető eljárás magyar testvéreink nemes felháborodását s jogos felingerlését, gyakran izzó gyűlöletét eredményezi a közös anyánk,

a magyar haza iránti kötelességekről oly rútol megfedkező tótokkal szemben? Vagy mi máson alapszik, mint a felvidék és a tótok nemösmerésén s ezen alapra fektetett merész tévesztésein a kormánynak s magyar testvéreinknek azon számos politikai röpirata és tanulmánya, mely utolsó időkben állítólagos »aggódó hazafiak« tollából látott napvilágot; mi más célzt, mint a nagy magyar közvélemény megtévesztését szolgálják a szűnni nem akaró gyakran képtelen hírlapi kirohanások és más alarmírozó cikkek, nemzetiségi bizottságok, ankettek, egyesületek stb. stb.? S nem ebben lelik-e magyarázatukat s eredetüket a napjainkban gomba módra felszaporodó nemzetiségi perek is? Legutóbb a két héten át tartó nyitrai nemzetiségi monstre per, melyben csekély személyem is cselekvő [jobban mondva *szenvedő*] szerepet játszott, kizárólag az ilyen áldatlan közviszonyaink a kifolyása. Kedves *igazi* magyar honfitársaim! Igaz, hogy a nyitrai nemzetiségi bűnpörnek alanyilag a legkisebb alapja sincsen, de tárgyilag én s elvtársaim igen komoly váddal illetettünk. Hiszen lehet-e egy önérzetes állampolgárra nézve komolyabb s egyszersmind sértőbb vád, mint a hazafiatlanság, vagy legalább a hazafiság hiány a látszatának a megállapítása, mely a nyitrai perből s annak verdiktjéből a be nem avatottak előtt ránk hárul? A komoly vádra komoly védelem illik, s az »audiatur et altera pars« elvénél fogva kérem az egyoldalúan informált s így a vádlottakra nézve már elfogult magyar testvéreimet a mélyen és jogtalanul megbántott tót atyafi becsületes és őszinte keserveit türelemmel meghallgatni. .

Teljes tudatában vagyok feladatomban nehéz voltának, midőn hazafias szívem őszinte sugallatát követve, sorompóba lépek nem annyira személyes reputációm meg-

óvása érdekében, – mert az ilyen nagy kérdéseknél a személyes ügy mellék dolog, – hanem az általam képviselt irány tiszta hazafias és népszerű intencióinak bebizonyítása s eljárásunk önzetlenségének megállapítása érdekében.

Minél súlyosabb és komolyabb a feladatom, annál inkább ösztönözve érzem magamat szembe szállani vele, mert azon édes tudat él bennem, hogy nagy és komoly kérdésekben hű és hazafiúi szolgálatot akarok tenni hazámnak s nemzetemnek, csekély tehetségem szerint becsületesen hozzá akarok járulni a nemzetiségi kérdés áldást hozó megoldásához, nem törődve avval, vajjon fáradozásomat a felülről jövő áldás és siker fogja-e koronázni vagy sem. *In magnis voluisse sat est.*

Munkám szövétneteül Carlyle azon mondását akarom használni, hogy »a legkoldusabb igazság többet ér a legkirályibb hazugságnál«, s úgy ez lesz a főtörekvésem, hogy mindenkinek s magyar testvéreimnek első sorban tiszta bort öntsek a poharába a nagy nyilvánosságban, s kiváltkép a politikai tárgyak tárgyalásánál nem szokott szókimondásra, őszinteségre és szigorú tárgyilagosságra fektetem a fősúlyt, mert célom nem a *köztetsést keresni* s ezt a mai napság nagy kelendőségnek örvendező szólammokkal és jelszavakkal megnyerni, hanem a *közjót s hazám jól felfogott érdekeit szolgálni* az által, hogy a gyermeket a maga nevére nevezem meg; hogy *nem az óhajtott, hanem a való igazsággal számolok le, s annak szolgálatába szegődöm.* A komoly dolgoknál az igazságtól való véletlen eltérés könnyen bűnre fajulhat; az ez irányú szántszándékos hiba pedig hitelvesztessé teszi az egyént, értékvesztessé pedig a munkát, miután az igazságmondási szándéknak a hiánya pusztá pletykává törpíti a legkomolyabb művet is.

Ha ezen politikai tanulmányom egyes részleteinél a vita hevében élesebb kifejezésekkel találnék élni, írjátok azt, kedves honfitársaim, azon okadatolt kedélyfelháborodás rovására, mely egész biztosan titeket is elfogna, ha nemes szándékaitok, önzetlen s becsületes munkálkodastok, önfeláldozó s népszerűtő törekvéseitek, tiszta és nem fittoktató hazafiasságtok, s teljes ártatlanságotok tudatában oly meghurczoltatásoknak, üldöztetéseknek, jogtalan elítéltetéseknek volnátok kitéve, mint a melyekben a képviselő választások óta minduntalan én részesültem.

Adja az Isten, hogy valaha valóban ismernők egymást, s megvagyok győződve teljes lelkemből, hogy minden áldatlan viszály, mely amúgy is csak mesterséges módon idéztetik elő, legott megfogna szünni magyar nemzetünk és hazánk boldogságára.

Vágújhelyen, 1903. május havában.

A szerző.

I.

Közigazgatási közegek ténykedése a vágújhelyi kerületben.

Hogy teljes legyen azon kép, a melyet megfesteni szándékozom, és hogy a t. olvasó megfelelő fogalmat alkothasson magának azon tárgyról, mellyel ezen politikai tanulmány keretén belül, híven és tárgyilagosan akarok foglalkozni: vissza kell nyúlnom az 1896-ik esztendőre, midőn a politikai „néppárt” hullámai az egész felvidéket, és úgy a vágújhelyi kerületet is előntötték, és ezen párt programmja varázs hatalmába kerítette nem csak az összes r. katol. választók szívét és lelkét, hanem bizonyos irányban az egész keresztény tót népet is valláskülömbőség nélkül befolyásolta.

A kedélyeknek azon nagyfokú felindulását, mely a nép egész szellemi látkörét elfoglalta, a mely jelenségek a néppárti mozgalmak nyomán a tót nép között észlelhetők voltak, szerintem három indító okra lehet visszavinni.

Kétségkívül *a vallási ok* volt a leghatalmasabb, a vallási érzületnek felébredése és fellobbanása a katolikus tótok között, a kik az új egyházpolitikai törvények által hitük alapköveit megingatva és veszélyeztetve látták. A tótok már természetüknél fogva istenfélő, lágyszívű s vallásaért rajongó nép. Ő – sajnos – mindent eltűr, de vallásos érzületével játékot űzni nem szabad, evvel őt olyképen lehet felingerelni és feltüzelni, hogy a szelíd bárány hős oroszláná válik.

Az u. n. hivatalos közegek megdöbbenéssel észlelték, hogy az új politikai párt működése a népet szokatlanul elragadta; azon körök, melyek csak a feltétlen uralomhoz voltak hozzá szokva – nem találkozáván soha komoly férfias ellenállással, hanem inkább rab-szolgiaias alázattal – egyszerre azon vették észre magukat, hogy a gyepelő kezükből kiesik, hogy a nép nem engedi magát többé vak eszköz gyanánt felhasználni, hanem egy keresztény egésszé tömörülve jogaiért önnállóan síkra száll. Es ez uralmuk végét jelentené, azért minden lehető eszközzel a néppártnak törték. Kitűnően kiszámítva, ugyan azon fegyvert használták, a melyet a néppárti mozgalom kútforrásának felismertek., t. i. a vallásos érzület felingerlését. A keresztények közé a meghasonlás üszkét dobták oda, a néppártot a protestánsok előtt katolikus papipártnak tüntetvén fel, mely a protestáns egyház szabadságát meg akarja semmisíteni. És szégyenkezve kell konstatálnom, hogy *„ezen és ilyen többnyire a zsidóságból és katolikusokból eredő protestáns védőknek”* evangélikus hitrokonaaim lépre mentek, s nem egy előkelő állású egyházférfi, ilyen bőrukét féltő hazafiak eszközeül engedte magát felhasználtatni. Egyes evangélikusok meggyőződésből, túlnyomó részük azonban egészen más tekintetből, s jobb meggyőződésük ellenére a néppártból katolikus hódító pártot csináltak, a mely ellen minden becsületes evangélikusnak küzdenie kell. Ezen jó urak e mellett egészen megfélekedtek arról, hogy ilynemű eljárásukkal a magyarországi kereszténység és a tót nép ellenségeinek vak eszközeivé lettek; saját egyházuk javát pedig elő nem mozdították, mert – amint azt az eredmény is mutatja – az egyházellenes törvények inkább vannak hátrányára a protestáns egyházaknak

mint gyengébbeknek, míglen az erős katolikus szervezet az ilyen kisebb megrázkódtatásokat könnyűszerrel elviseli. De igenis súlyosan vétkeztek saját népük ellen, midőn vállvetve munkálkodtak ennek megrontásával és uzsorásaival. Voltak ugyan egyes szép kivételek is, a hol épen az evangélikus papok a mindennapi fölfogás fölé helyezkedve, az összes keresztény tótokat a néppárt zászlaja alatt egyesítették; de sajnos, ezek épen csak kivételek voltak.

A szomorú következmények el nem maradhattak. Elő tanúi voltunk annak, hogy a hol a megyei zsarnokok a zsidóság nagy hatalmával szövetkezve mégis gyengéknek és tehetetleneknek bizonyultak a keresztény néppárt legyőzésére, ott segédeknek szegődtek a tót evangélikusok gyakran tót nemzetiségi férfiak vezérlése alatt (Árva, Púchó stb.). A hol a választásoknál a tót evangélikusok játszották a döntő szerepet, ott mindenütt a zsidóliberálisok javára billentték a mérleget. Eljárásukat lehetne még menteni a néppárt vezetésének határozatlan és minden őszinteséget nélkülöző magatartásával, ha e mellett azon urak betartották volna a kívánatos semlegességet és nem játszottak volna az u. n. zsidóliberálisok társaságában cselekvő szerepet.

Ellentétes magatartásuk nem maradhatott befolyás nélkül a tót katolikusokra általában és a tót néppárti vezetőkre különösen, a kik kezdetben minden utógondolat nélkül az összes keresztény tótokat egy zászló alatt akartak egyesíteni; az ellentétek mind jobban kiélesedtek úgy, hogy utoljára a tót katolikusok és evangélikusok egészen külön váltak, és a néppárt az evangélikusok hozzájárulásával tényleg katolikus párttá jegeczesedett ki.

A néppárt nagy vonzó erejének másik s igen

fontos okát *a nemzetiségi kérdés képezte*. A néppárt, programja 13-ik pontjában megígérte, hogy a nemzetiségek törvényadta jogaiért minden alkalomnál síkra fog szállani, nevezetesen latba veti minden befolyását, hogy az 1868-iki nemzetiségi törvény életbe léptetessék. Azon nézetem vagyok, hogy a néppárt alapítóinak e tekintetben becsületes szándékuk volt, erre engednek következtetni a néppárti mozgalom első megnyilvánulásai, mint a tót közönség elárasztása jó és hasznos olvasmányokkal, könyvtárak és különféle gazdasági egyletek alapítása, a melyek által a köznépet anyagilag és szellemileg leghathatósabbban istáptolták.

Ezen véleményemet, illetőleg állításomat minden kétségen felül helyezi azon körülmény is, hogy a néppárttal való érintkezési pontokat nem mi kerestük, nem tőlünk indult ki a közös érdekeinket felölelő s minket egyesítő eszmének a felvetése, hanem ehhez a néppárt alapítója által egyenesen fel lettünk szólítva. Azt hiszem hogy nem véték a férfias titoktartás kötelessége ellen, ha a történet kedvéért, tiszta bórt öntök a pohárba, s őszintén és igazságosan megjelölöm azon viszonyt, a mely bennünket a néppárttal összefűzött. Evvel a néppártnak is akarok használni, a melyet igen gyakran helytelen és valótlan dolgokkal gyanúsítanak; mert nem tagadom azt, hogy még most is forrón rokonszenvezek azon néppárti mozgalommal, mely a köznépnél jelentkezik. Viszont jelen soraimmal számos tót néppártnak megjelölöm azon tény igazi okát, miért nem kardoskodott sok tót nemzetiségi ember a néppárt mellett, avagy miért hagytak fel a kezdetben nyilvánuló néppárti lelkesültségükkel? A mellett azonban kiemelem azt is, hogy fejtegetéseimmal nem akarom szépiteni a dolgot, mivel az ügy igazi állását igen kevesen tudták

a tótok közül – s ezek sem voltak feljogosítva a néppárt ellen cselekvőleg fellépni.

Történt az még 1895. évben, a néppárt szervezkedése kezdeten, egy nagy kiterjedésű néppárti népgyűlés alkalmával, a mikor a néppárt egyik kimagasló és vezérférfia felszólított egy még most is irányadó tót nemzetiségi politikust, hogy keressük s lehetőség szerint találjuk meg azon alapot, a melyen a bekövetkezendő országgyűlési képviselőválasztásnál együttesen és karöltve működhessünk; illetőleg mivel a néppárt a tót nép törvényes jogait respektálja, – azt az egész vonalon támogassuk. Az illető tót politikus a tót nemzetiségi párt programját és törekvéseit igazi oldalukról megvilágította, a miből a néppárti előkelőség azon meggyőződést merítette, *hogy a mi állítólagos hazafiatlanságunkról szóló mese nem egyéb rosszakaratú rágalmazásnál; hogy mi édes magyar hazánkat ép oly forrón szeretjük, mint tőzsgyökeres magyar testvéreink.* Hogy ápoljuk a közös egyetértést a haza különféle nemzetiségei között, *hogy jcsak a tót nép javát, anyagi gyarapodását és szellemi felvirágozását akarj tik a haza általános gyarapodása kedvéért.* Ilyképen az is beigazolást nyert, hogy a mi programmunk *lényegében azonos a néppárti programmal.* A további beszélgetés és tárgyalás során politikusunk kiemelte, miszerint azon keserű tapasztalatok és csalódások után, a melyeken már átestünk, az írott programmban többé semmi bizalmunk nem lehet; bizalmunk személyekhez van kötve, mert a hang csinálja a zenét. Ha ez irányban képes bennünket a néppárt kielégíteni: készek vagyunk az együttes működésre. A néppárti koryfeus avval biztatott, hogy az ilyen kezességet ők örömet elvállalják, hisz épen az a baj, hogy a felvidék számára nem rendelkeznek meg-

felelő jelöltekkel; másra tehát nincsen szükség, mint hogy záros határidőn belül nevezzük meg azon kerületeket, illetőleg személyeket, a hol a jelölteket megjelölni mi akarjuk. Magától értetődik, hogy csak a néppárt programját elfogadják és hogy mint a néppárt jelöltjei lépnek fel.

Ezen megállapodás alapján a tót politikus egy szűkebb körű tanácskozást hívott egybe Vagújhelyre, a hol a feltételek részletesen ki lettek dolgozva, melyek alatt készek vagyunk az együttműködésre, s egyszersmind megjelöltettek azon kerületek, melyekben a jelölteket mi akarjuk nevezni.

Időközben az irányadó személyiségek értesítve lettek a néppárttal való kooperációról azon célból, hogy esetleg szabad cselekvési jogukat le ne kössék. Az igazságnak tartozom annak a kijelentésével, hogy ezen terv általános tetszéssel találkozott annál is inkább, mert a néppárti mozgalmak már kezdetükben az eddig alvó tömeget nemzetiségi értelemben felébresztették. Ennek folyamánya képen tekinthetők azon élénk érintkezések és barátságos eszmecserék, melyek kiváltképen a katolikus nép természetes vezetőivel, a katolikus klérussal, kifejlődtek.

A talaj kitűnően elő volt készítve, s ámbár sorainkban még mindig találkoztak kételkedő Tamások, akik bizonyos tartózkodó álláspontra helyezkedtek, mégis teljesen meg vagyok arról győződve, hogy ha feliratunkra kedvező feleletet kaptunk volna, valamennyi tót nemzetiségi ember a néppárt zászlaja alá sorakozott volna. De a felelet sokáig késett az égi homályban, a mi malmaikra hajtotta a vizet azon kételkedőknek, a kik kezdettől fogva azt hirdették, hogy a néppárt minket csak szekértolónak akar felhasználni, s hogy

nincsenek becsületes szándékai velünk szemben. A néppárt ezen tétovázása pártunk sok jeleseit a néppárt iránti bizalmukban megingatta.

Midőn nagy idő múlva a felelet mégis megérkezett, bátran lehetett ráhúzni azon magyar közmondást: »Ha akarom vemhes, ha akarom nem vemhes«; formájában igen sima, tartalmában színtelen volt az, akartak is volna velünk közös akciót kezdeményezni, de tartottak is tőlünk, illetőleg a bekövetkező eshetőségektől. Elvben azonban és lényegben mégis elfogadták előterjesztéseinket, és a néppárt zászlaja alatt az összes keresztény és hazafias néppárát egyesíteni akarták felekezeti különbség és politikai meggyőződés tekintetbe vétele nélkül.

Nekem mind úgy látszik, hogy a néppárt vezetősége nem volt tisztában avval, mily mértékben lehetünk hasznukra, és hogy érdemes-e velünk szóba állani, illetőleg megfelelő arányban van-e a velünk való együttműködéssel elérhető előny – azon esetleges kellemetlenségekkel és támadásokkal, melyek az ilyen fegyverbarátságot követnék? Hanem mint újonnan keletkező párt bizonytalan jövőnek nézett elébe, gyengének érezte magát oly hatalmas ellenséggel szemben, mint a nemzetközi zsidósággal egyesült megyei mindenható klikkek. Ezért a küszöbön álló küzdelemhez fegyvertársak és segítség után nézett és ezeket a tót hazafiakban vélte feltalálni, ámbár törvényes, de a közvélemény által mégis elítélt törekvéseiknek tekintetbe vételével. A néppárt ezen taktikáját kiérezni nem volt nehéz feladat, és mi egészen tisztában voltunk avval, mit akar a néppárti központ velünk elérni! A dolog igen világos volt és a nélkül, hogy ezt egymásnak bevallottuk volna, kölcsönösen, úgyszólván, beláttunk kártyáinkba, – egy kis

búvósdit játszottunk. Á néppárt irodája arra ment, hogy céljainak minél több befolyásos egyént és velük a tót választók többségét megnyerhesse, és így az új országgyűlésbe minél több párttaggal berukolhasson; mi nekünk viszont az lebegett szemünk előtt, hogy vásárt ne csináljanak nélkülünk, hogy a népet kezeinkből ki ne ereszszük, hanem hogy számunkra használjuk fel azon erős mozgalmat és fellobbanást, mely jelenségeket a néppárt akciója a köznép között felidézett. Mi örültünk annak, hogy a köznép hosszú álmából felébred, hogy mindenét képes feláldozni ősei hiteért, és hogy a néppárt éppen avval ért el nála nagymérvű sikereket, mert anyanyelvén szólott hozzá és ennek törvényadta jogait kivívni ígérte. Nagyfokú rövidlátásra és politikai éretlenségre vallott volna azon mulasztásunk, ha a néppárti mozgalomnak lefelé a nép között jelentkező hatását nem vettük volna figyelembe s azt a nép érdekében ki nem használtuk volna.

Ezek voltak az indító okai annak, hogy számos tevékeny nemzetiségi férfiú a néppárttal azonosította magát s hozzája csatlakozott; ezen okoknál íogva a vágújhelyi kerületben a nép igazi és valódi barátjai a néppárt zászlaja alá sorakoztak, a hol vezérszerepet vittek.

De nem lehel tagadni, hogy a néppárt vezetőségének határozatlan és kapkodó magaviselete sok tétovázó, kényelmet és szent békét kereső tót hazafit joggal eltántoríthatott a néppárttól; azon tótoknak pedig, kik hozzá voltak szokva a semlegesség ürügye alatt a liberálisoktól különféle kedvezményeket elfogadni – legalább látszólagos fegyvert adott kezükbe néppártiságunk elitelésére és a liberális vizekben való sok előnnyel kecsegtető további evezésre.

Szükségesnek tartottam ezeknek az előrebocsátását azon jelenség némi igazolására, mely szerint, daczára a tót nemzetiségi szempontból le nem tagadható előnyöknek, a tót hazafiak csak egy töredéke csatlakozott a néppárthoz; másik töredéke pedig távol tartotta magát a mozgalomtól, sőt sokan az ellenpárt táborához szegődtek. Ebből lehet azt is megmagyarázni, hogy sok evangélikus tótnál hitelt talált liberálisok azon fogása, miszerint a néppárt a nem katolikus hitfelekezetekre nézve igen veszélyes offenzív katolikus papi párt.

A néppárt ezen taktikai és elvi hibái daczára a tót közhangulat és a számottevő tót hazafiak túlnyomó része az 1896-iki képviselők választások kezdetén a néppárt mellett „nyilatkozott és méltányolta rövid időn belül elért eredményeit és sikereit. De épen ezen kezdetleges sikerek áltat a néppárt vezető emberei elvakítottak, a nem várt eredményeket saját személyeiknek és a néppárt központi vezetőségének érdeméül tudták be, sokra vállalkoztak s túlbecsülték erejüket s befolyásukat. Egységes és közös megbeszélést, meghatározott terv szerinti eljárást, a helyi viszonyoknak megfelelő munka elosztását, daczára megismételt sürgetéseinknek, napról-napra halasztották, miáltal nem csak a szervezkedéshez alkalmas időt elmulasztották, hanem még jobban megingattak irántunk való önzetlen szándékukban és és nyílt eljárásukban vetett hitet oly annyira, hogy nekünk, tót néppártiaknak igen nehéz helyzetünk volt azokkal szemben, a kik a mellett érveltek, hogy a néppárt minket csak orrunknál fogva vezet, eszköznek felhasznál és azután mint kifacsart citromot eldob.

Ámbár én azon véleményen vagyok, hogy a néppárt lelke Gróf Zichy Nándor Ő Nagyméltósága jó szándékkal volt eltelve irányunkban, mivel ő mint buzgó

keresztény a keresztény Magyarország fogalmába, a haza összes keresztény nemzetiségeit bele akarta vonni, de az is bizonyos, hogy a néppárt vezetőségének többsége nem akarta előidézni azon erős mozgalmat nemzetiségi irányban, melyet a néppárt a tót nép között tényleg előidézett; ez közreműködésük, sőt egyenesen akarataik ellen történt. Es épen azért koncedálok azt, hogy ezen urak lehetőség szerint bennünket csak ki akartak használni. De legyünk őszinték, s akkor nekünk is be kell vallanunk, hogy mink is a néppárt szekerét csak anyiban toltuk, a mennyiben az törekvéseinkkel egy kerékvágásban haladt, s a mennyiben a nép között a keresztény és nemzetiségi szellemet ébren tartotta. Mind a két fél tehát külön célokkal bírt, a melyeknek elérésére egymást kölcsönösen felakartuk használni; – ki munkálkodott nagyobb sikerrel: arról most nem akarok véleményyt mondani.

Az 1896-iki választási kampánynál a néppárt vezetősége semmi áron sem akart velünk mint szervei egésszel érintkezésbe lépni, hanem csak esetről esetre egyes kerületi végrehajtó bizottságok útján tárgyalt befolyásos és irányadó embereinkkel, a minek az volt a következménye, hogy számos kerületben a választási küzdelem vezetése tót nemzetiségi férfiak kezeibe került. De a tót nemzetiségi pártnak sikeres működése meg volt bénítva avval, hogy a választási mozgalmat nem a párt, hanem ennek egyes párttagjai vezették s irányították, a kiknek gyakran saját elvtársaikkal kellett szembe szállani. Tény az, hogy ez szomorú és megsegyenítő valóság volt, a mely nem csak jelentőségünknek és vélt fegyelmezetségünknek nagyon ártott, hanem politikai tekintélyünket és súlyunkat is a fagypontra alá nyomta le. Elismerem, hogy ezen rende-

zetlenség és megbocsáthatlan kétszínűségünk első sorban magunkra volt megszegyenítő és nyomasztó hatással, hanem a történeti igazság kedvéért meg kellett alapítanom, hogy mégis a néppárti központ tétovázása, ingadozása, határozatlansága, őszinteségének hiánya és alattomos modora volt az egész bajnak a kútforrása.

Ezt jól érezte maga a központ is, azért midőn a Bánffy-féle erőszakos választásoknál nem tudott helyt állni; mikor látta, hogy minden oldalról reája törő ellenséggel egymagában a harcot fel nem veheti, saját kezdeményezéséből általunk már rég sürgetett együttes előnyomulást és közös megállapodást megelevenítette, keresvén az érintkezési pontokat, egyes kiváló tót hazafiakkal és elfogadván az általunk, nevezett jelölteket azon kerületekben a melyekben közreműködésünk nélkül a néppárt nem, is jelölhetett volna. A dolog azonban végleg el volt késve és megrontva. Ha ezekhez latba vetjük még a hírhedt Bánffy-féle választásokat, akkor egy kicsit sem lehet azon csodálkozni, hogy az 1896-iki választásoknál a néppárttal való együttműködésünkben igen csekély eredményeket értünk el. Kölcsönösen vétkeztünk, a néppárt mi bennünk, mi pedig a néppártban csatlakoztunk.

Ebből a néppárttal való viszonyunk őszinte leírásából mindenki meggyőződést szerezhet magának, hogy a néppárt mint párt velünk mint párttal soha sem tárgyalt, köztünk soha semmiféle egyezés nem köttetett, soha kölcsönösen le nem kötöttük magunkat. De igenis a néppárt vezetősége tárgyalt egyes irányadó tót nemzetiségi férfiakkal a kikkel, csakad hoc kötött fegyverbarátságot és csak egyes kerületekre, és személyekre nézve jutott megegyezésre minden további lekötöttség nélkül. Nem felel meg tehát a valóságnak, a mit a nép-

párti képviselők teljes joggal mint rágalmat vissza-utasíthatnak, hogy a néppárt valaha a tót nemzetiségi párttal paktált volna; de éppen olyan valótlanság, a mely értékvesztetté teszi az összes ez ügyben tett nyilatkozataikat, azon állításuk is, mely szerint a néppárt vezetősége soha sem érintkezett és nem is tárgyalt volna a tótokkal. Különbösen nagy igazságtalanság sőt egyenesen perfidia számába megy, ha a liberálisok olyas valamit vetnek szemére a néppártnak, a mit ezek régi időktől fogva magok praktizáltak és még folytonosan praktizálnak. Mi van azon kifogásolni való, ha valaki becsületes férfiakkal s olyan, honpolgárokkal szövetkezik, a kiknek korrekt hazafisága kétségtelen? Számptalan példával szolgálhatnak, a hol a liberális párt nem csak egyes tót vezéregyéniségekkel, hanem direkt a párttal mint olyannal szövetségre lépett, és nem ugyan ezt cselekedte-e maga a Kossuthpárt is a két utolsó választáson a rimaszombati kerületben, midőn nem csak fegyverbarátságot kötött a kerületi tót nemzetiségi párttal, hanem kizárólag ezen pártra támaszkodott?

Es a Ház mostani nagynevű elnökének gr. Apponyinak annak idején nem voltak-e jók a tót választók az árvabóbrói és a szeniczi kerületekben? Legújabb időkből csak a puchói választást hozom fel, a hol a nemzetiségi túlzók ellen folytonosan dörgő főispán Osztrólczy csak ezen nemzetiségi túlzók segítségével igénybe vételével nagy nehezen bírta legyűrni a néppárti Kaas Ivort. Mikor itten szorult a kapcza, magok a liberális urak egy nemzetiségi jelölt felállítását tervezték, a ki azután választóit a liberális táborba terelné, és Haydin, Kiszuczaujhely érdemdús képviselője, midőn az országgyűlésen a néppártot erősen támadta a nemzetiségi túlzókkal való pakálása miatt, midőn ezen túlzókra haragjának és gyűlö-

létének egész tüzét koncentráltta, talán a legközelebbi vonattal Puchó völgyébe utazott, hogy itten az általa csak imént veszélyeseknek jelzett túlzókkal válvetve korteskedjék és őket becézze!

Én azt tartom korrekt férfias eljárásnak, hogy ha valakit megbízhatatlannak, sőt veszélyesnek tartok, azt nemcsak barátságomra nem méltatom, hanem vele mindennemű érintkezést is kerülök.

Kár volt tehát a néppárti képviselőknek az országgyűlésen a tót nemzetiségi férfiakkal való minden közöségüket és érintkezésüket letagadni. Evvel elejét vették volna annak, hogy a valóságnak meg nem felelő dolgot állítsanak; egyszerűen utalhattak volna a liberális és Kossuthpártra, hogy csak ezeknek nyomdokát követték; ne haragudjanak és ne fészkelődjenek tehát, ha bevált taktikájukat a néppárt is eltanulta! A liberálisok ebbeli felháborodása csak műfelháborodás s nem a tényért magaért hanem a tény következményei s eredményeinek kiáltanak kígyót békát a néppártra.

Ezen eljárásával a néppárt azt tanúsította, hogy ha még hivatalosan nem is törülte programja 13-ik pontját, országgyűlési képviselői többé semmiben sem különböznek más politikai pártok sovíniszta túlzóitól.

A néppárt által elvetett mag azonban jó talajba esett, és ha annak vetői kikelését minden áron elakarnák is fojtani, – ez mostan már hiába való munka, az csirázik, nő, virágzik és Isten segítségével rövid időn belül gyümölcsöt is fog hozni!

A néppárt rohamos terjedésének harmadik oka társadalmi bajainkban rejlik. A földműves és iparos népet a felvidéken az utolsó időkben gazdasági válság fenyegeti; a különféle terheket már alig viselheti el; a lakosság ezen rétegét a szabad ipar és a nemcsak nyers erővel,

hanem találékonyssággal, gyakran fűfanggal dolgozó társadalmi elemek nem eléggé edzettnek s készületlennek találták; a fokozódott kívánalmakhoz képest a föld talaját nem tudja kihasználni, és így rövidebbet kell húznia, kiváltképpen a zsidósággal való érintkezésben, a mely a tótok között erősen szaporodik és szorgalmával, kitartásával, élelmességével, főleg összetartásával minden tekintetben gyarapszik és gazdagodik. Ellenben a keresztény nép hanyatlik és eladósodik, az uzsora virágzik, s ennek különféle nemei koldusbotra juttatják a haza őslakóit. Mivel pedig minálunk az uzsorások többnyire az Isten kiválasztott népéből kerülnek ki, ez vagyona tesz szert, míglen a kereszténység napról napra szegényebb; mi természetesebb mint az, hogy az irigység és a gyűlölet a zsidósággal szemben folyton növekszik, hogy a keresztények mostoha sorsuk és egész szerencsétlenségük okául a zsidóságot tekintik – igaz gyakran egészen jogtalanul, mert hanyagságukkal, restségükkel és könnyelmű életükkel ők magok voltak a baj okozói. Sok tekintetben a zsidók követendő példaképül szolgálhatnak és sokat lehetne tőlük tanulnunk. De az is igaz, hogy a világnézet tekintetében, az erkölcsan törvényeiben, a becsületesség és a korrektség felfogásában, emberi szeretet megítélésében a keresztény és a zsidó álláspont között oly erős az eltérés, hogy inkább sikerül a tüzet vízzel egyesíteni, mint e két álláspontot csak némi összhangba is hozni. Az is tény, hogy azon keresztény elv szerint „szeresd felebarátodat mint önmagadat” kormányozott társadalom, a keresztény erkölcsan felépült állam, mint a keresztény és zsidó lakosság összfogalma ez utóbbiaknak bizonyos előjogokat biztosít a keresztény módra gondolkodó lakossággal szemben. Ezen körülmény mindenben elősegíti a nálunk mind

jobban terjeszkedő antisemitismust, a mellyel bizonyos fokig minden keresztény ember rokonszenvez, ámbár a függő állás és a bölcs óvatosság ennek nyilvánítását sokszor gátolják. Ezen antisemitismus természetesen ott erősebb, a hol számosabb a zsidóság, és a hol nagyobb az elszegényedett keresztények száma.

Ezen jelenség a felvidéki tótság között különösen ott észlelhető, a hol az alkohol által a nép még nincsen egészen elsatnyulva és a rabszolgaság igájába hajtva. Ép ezért Nyitra és Pozsony megyében már a 80-as években antisemita követeket választottak, és ebben a néppárti mozgalom is tápláló gyökereket talált, mert le nem tagadható valóság az, hogy a néppártnak erős antisemitikus színezete van, a miért is maszkírozott antisemita pártnak tekintetik. Ezt az eszes és mindig számító zsidók már a néppárt keletkezésénél jól kiszimatolták, s éppen azért talált bennük oly erős támaszra a liberalizmus, a néppárti mozgalom ellen erős összetartó lánczczá egyesültek, s minden mást mellőzván, örömet áldoztak pénzüikkel és egész befolyásukkal a néppárt megsemmisítésére vagy legalább elnyomására. Az elfogulatlan figyelőnek be is kell ismerni, hogy úgy a liberális mint a függetlenségi párt is kizárólag a zsidóságnak köszönheti, hogy győztesek maradtak a néppárttal vívott küzdelemben. Zsidó pénz és hatalom nélkül Bánffy még nagyobb erőszak igénybe vételével sem semmisíthette volna meg a néppártot az 1896-iki képviselő választásokban. A politikai láthatár ilyen alakulása mellett korrektül eljáró, önzetlenül munkálkodó és mélyen gondolkodó tót ember csak két utat választhatott magának, vagy betartani a hivatalosan kimondott semlegességet, vagy pedig a néppárttal válvetve munkálkodni. A vágújhelyi választó kerület agilis és tevékeny tót

férfiai ez utóbbit választották és lelkük egész tüzevel a néppárthoz csatlakoztak. A kerületi néppárt ezt örvendetes tudomásul vette, és az egész mozgalom vezetését kezünkbe helyezte. Az 1896 július 26-iki országos hírt és jelentőséget nyert néppárti gyűlés főszónokául Csulik Lajos, ó-turai ev. lelkész volt kijelölve, és midőn ez közbejött betegsége miatt az elvállalt szerepet véghez nem vihette, csekélységem mondta el a főbeszédet a 10 ezerre menő embertömeg nagy ujjongása között; ezen beszédemet a néppárti központ 20 ezer példányban kinyomatta és vele az egész felvidéket elárasztotta. A zólyommegyei nagy népgyűlésen ugyan ez évben megint én voltam az ünnepi szónok.

Az 1896-iki őszi választások alkalmával azonban az evangélikusok a néppárt ellen már fel voltak izgatva, és a vágújhelyi kerületben becsületes munkánk és nagy erőmegfeszítésünk daczára a néppárti gr. Pongrácz Károly számára csak 60 evangélikus szavazatot voltunk képesek behozni. Ámbár akkor a néppárt minálunk egy néhány szavazattal kisebbségben maradt, mégis az akkori választás a kerületre nézve áldásthozó vala és a keresztény lakosságra tartós nyereséget hozott. A választási küzdelmek alkalmával meggyőződünk arról, mily nagy mértékben befolyásolták a pénzüntézetek és egyes uzsorások a választókat, kik hitel-megvonás fenyegetésével a keresztény választókat meggyőződésük elleni szavazásra kényszerítették. Akkor a vágújhelyi prapozitúrán egy keresztény pénzüntézet alapítását határoztuk el azon célból, hogy a keresztény népet olcsó hitel nyújtásával megvédjük az uzsorások túlkapásai ellen, hogy ezek jövőben a keresztény nép meggyőződésén erőszakot el ne kövessenek.

Ezen terv megvalósításához azonnal a képviselő-

választások után láttunk hozzá. De nagy fába vágtuk fejszénket! A keresztény közönségnek nagy sokasága nem táplált semmi bizalmat az iránt, hogy egy keresztény pénzügyintézet a zsidóság oly erős székhelyén, mint Vágújhely, sikeresen fentarthassa magát, a hol ezen felül már más két intézet székel és a hol a népet már számtalan uzsorás behálózta. Vállalkozásunknak erősen útjában állott azon szomorú tény is, hogy a keresztények egy része, az ú. n. nemzetiségiek, nem tartott mi velünk, ellenkezőleg, vállalatunk iránt még nagyobb ellenszenvvel viseltetett és elutasítóbb álláspontra helyezkedett, mint elvi ellenségeink, a kik által a megállapítandó intézet ellen magukat eszközül felhasználni engedték. De nem akarom tovább feszegetni társadalmi életünk ezen fájós pontját, Isten segítségével, a gróf Pongráczok, a róm. kat. papság és az ó-turái közönség hozzájárulásával sikerült az alaptőkét összehoznunk és az alakuló gyűlést megtartanunk, a mely az intézet elnökéül a már Istenben boldogult gróf Pongrácz Ágostont választotta meg s a pénzügyintézetet »Vágújhelyi népbank részv. társ.« cím alatt megalakultnak jelentette ki.

Megdöbbenéssel vették ezt tudomásul mindazok, a kik a pénzügyintézetet eddig kizárólagosan kezükben tartották és megkezdték aknamunkájukat az intézet bejegyzése ellen. Alikor erre irányuló ármányaik célát tévesztettek, az intézetnek rövid életet és biztos bukást jósoltak, mert úgymond tapasztalatlan emberek állanak az intézet élén, kik a pénzügyintézetekben nem rendelkeznek elegendő járatossággal és routinnal.

Mindezek dacára azonban a »népbank« váratlan módon kezdett felvirágozni, és hozzánk özönlött úgy a pénzt betevő, mint kereső közönség. Hálával

kell kiemelnem az akkori hivatalos körök, kiváltképen a közigazgatási közegek viselkedését, kik a népbankkal szemben mindenütt jóindulatot tanúsítottak, útjába semmi akadályt nem gördítettek, a miben, véleményem szerint, főérdeme volt az akkori főbíró Rexa Sándor úrnak, a ki még azon régi becsületes és korrekt nemesek egyike, a kik hivatalos állásukat nem használták fel jogtalanságok és erőszakoskodások elkövetésére, hanem magok népbarátok lévén, mindennel rokonszenveztek, a mi a köznép előnyére szolgált. Rövid időn belül a népbank nem remélt területet foglalt el, működése nemcsak a vágújhelyi, hanem a szomszédos alsó-trencsényi és galgóczi területekre is kiterjedt olyképen, hogy 1898-ban már 8 millió korona forgalma volt, 1899-ben pedig ez a 10 milliót haladta meg. Ezen okoknál fogva az intézet igazgatósága belátta az alap-tőke felemelésének a szükségességét. Az újonnan kibocsátott ezer részvény egy hét alatt erősen túljegyeztetett.

Az uzsorás gentlemanok, a felvilágosodottság ellenségei, az önérzetesen gondolkodó nép gyűlölői, kigyótbékát kiáltottak a folytonosan növekvő intézetre s nagy hazafias lármát csaptak, telekiabálván a világot a pán-szlávizmus veszélyével, mely a népbank működése által minden irányban borzasztóan terjed. Azonban ebbeli műfelháborodásuknál komoly tényezőkben és hivatalos segédkezésben nem nyervén támaszt, illetőleg, midőn ilyenmű hazafias feljajdulásuk irányadó körökben fegyvertársra nem talált, ez üres szószátyársággá törpült el s mindenki tudta, hogy honnan fúj a szél. így nem sikerült nekik fitogtatott hazafiságukkal a közvéleményt felriasztani, sem pedig az intézet kebelében felekezeti viszálykodást előidézni; – a vágújhelyi kerületben a

keresztény nép felszabadítása az uzsorások hatalmából sikeresen előrehaladt. Minél tovább terjedt a bank működése, annál inkább volt alkalmunk megdöbbenéssel tapasztalni, mily zavartalanul és büntetlenül emészti föl a szegény köznépet a 100-200%-os uzsora, és ez sehol sem találhat oltalmat az illetén nagy rafinériával keresztülvitt túlkapások ellen. A hivatalos közegek legjobb akaratuk és igyekezetük mellett egészen tehetetlenek az ilyen nagy ügyességgel szőtt ármányok ellen. Arról is győződünk meg, hogy a váltó a földművelő és iparos nép legnagyobb szerencsétlensége, mert evvel igen könnyen lehet a becsületes, de tudatlan földművelő népet félrevezetni, mely pl. nem tudja azt, hogy a kiváltott váltót vissza kell venni, a ki nem állítottat nem szabad aláírni, mert tőzből könnyen lehet százat csinálni egy zérus (Ő) odaírásával, hogy az állítólag hibásan aláírt váltót előbb meg kell semmisíteni, mielőbb egy újat írta alá stb. stb. Tudomást szereztünk a legborzasztóbb uzsoráról is, értem a marhauzsorát, hiszen Trencsén és Nyitra vármegyékben ezrekre megy azon kiscgazdáknak a száma, kik az ú. n. »tartás« fejjében marhájukat uzsorásoktól bírják, ami több 100%-os kamatnál. Ezen marhauzsorát nagyobbbrészt izraeliták üzik, kiváltképen Ó-Turán, lubinai ésmorva-lieszkői jegyzőségekben, ámbár elvétve ilyen keresztényekre is akadunk. Erőinkhez és tehetségünkhöz képest minden lehető megtettünk az uzsora kiirtására, és megmentettük, a mi még megmenthető volt. A népbank működésének már második évében két legnagyobb uzsorás Vág-újhelyről elillant és több, mint 300 kiscgazdát biztos anyagi romlástól mentettünk meg; körülbelül 2 ezerre mehet a marhák száma, a melyeknek beszerzését a földművelőknek lehetővé tettük, úgyhogy most saját

és nem uzsorás marhával bírnak. Az iparos osztály nehéz helyzetét is felismertük, s ebből azon szomorú tudomást szereztük, hogy ők tulajdonképen egyes nagyobb kereskedők napszámosai és hogy mesterségük házikóikat és földjeiket is már elnyelte. Midőn már nem volt mire hitelezni, tulajdonképen egyes üzérek munkásaivá váltak olyképen, hogy ámbár a vásáron az árút ők maguk árúsították, hanem a vevőtől a pénzt a zsidajuk szedte be. Kerületünkben kiváltképen a csizmadíák vannak nagy számban képviselve, a kik valamikor a czégek idejében aranyidőket éltek; most azonban alig nyomorognak és sorban abbahagyják a mesterségüket, – sajnos azonban csak akkor, mikor már teljesen tönkre mentek. Ezekre irányítottuk kiváltképen figyelmünket arra törekedvén, hogy őket a kihasználó kereskedőktől megszabadítsuk és árúik előnyös eladását közvetítsük. Ezen célból egy bőrárúszövetkezetet alapítottunk, a melyben a kerület összes bőrparosait egyesíteni akartuk. A vállalat eszméje az érdekelt iparosok között általános tetszéssel találkozott és a szövetkezet alapításánál, részvények jegyzésénél részt vett majdnem minden mesterember; a szövetkezet megalakult és a tisztviselők megválasztottak. Midőn azonban az érdekelt iparosok anyagi körülményeit jól megvizsgáltuk, midőn részletesen megállapítottuk az egyes egyleti tagok felsegélyezésére, illetőleg az egyes üzemük nyélbeütéséhez szükséges tőke nagyságát, azon meggyőződésre jutottunk, hogy a rendelkezésünkre álló alaptőke elégtelen volna a sikeres eredmény elérésére és feladatunk megoldására még azon esetben is, ha azt megtízszereznők. Emellett még azt is tapasztaltuk, hogy iparosaink nem bírnak elegendő műveltséggel ezen vállalat nagy jelentőségének felfogásához, hogy közjóért nem tudnak

lelkesedni, azt várják, hogy a sült galambok minden munka és igyekezet nélkül szájukba repüljenek. így előre látván ezen vállalat sikertelenségét, és attól tartván, hogy ez iránybani balsiker a többi virágzó vállalatainkra is bénítólag hatna, inkább meg se kezdtük az intézet működését, sem hogy szégyennel végezzük. A szövetkezetet felszámolás alá bocsátottuk.

A vágújhelyi polgárság számára egy szellemi központot is teremtettünk meg, hogy keresztény-hazafias-szellemben művelődjék és hasznos szórakozást szerezessen. Keresztény polgári olvasókört alapítottunk, a melyben az összes számottevő keresztény polgárság beiratkozott s a kör ünnepélyesen meg is nyílt. Kezdetben azt láttuk, hogy a polgárság az önművelődéshez megfelelő érzékkel bír és eszményi dolgokért némileg tud lelkesedni. Az egyesület tömegesen volt látogatva, minden vasárnap- és ünnepnapon különféle hasznos előadásokat tartottunk és az egyesület helyiségei zsúfolva voltak hallgatósággal. Nyár idején közös kirándulásokat rendeztünk,, a hol Hrusovszky Igor által nagy buzgósággal vezetett dalkör válogatott darabokat előadott, alkalmi szónokok pedig keresztény egyetértésre és céltudatos munkára buzdították hallgatóikat. Sajnos azonban, hogy mindez csak szalmatűznek bizonyult, s általában úgy látszik,, hogy a vágújhelyi polgárságot legjobb akarat és igyekezet mellett sem lehet egy öntudatos, és művelt polgárság színvonalára emelni; közös eszményi célokért tartósan nem tud lelkesedni, és engedi magát rontani és félrevezetni saját soraiból kikerült, de idegen érdekeknek szolgáló bérenczek és zsoldosok által.

Ezen munkálkodásunk mellett nem feledkeztünk meg a vidékről sem, sőt utolsó években a földműves nép közé vittük működésünk súlypontját.

Pobedimben fogyasztási és hitelszövetkezetet még a jó emlékü Sándorfy, róm. kath. káplán alapított. Csejthén hitelszövetkezetekről főtisztelendő Reviczky Bertalan gondoskodott; Leszetén szintén megalakult a fogyasztási szövetkezet, és mindezen vállalatok alapítói öröme és a kereszténység dicsőségére felvirágoztak. Csütörtökön szintén megpróbálkoztunk egy hitelszövetkezettel; a melynek bejegyzése ellen egyelőre elháríthatlan akadályok merültek fel ugyan, de van reményünk, hogy rövid idő alatt ez is életbe fog lépni. Morva-Lieszkón az általunk alakított egylet már két éve sikeresen működik és erősen szűr szemet az ottani különösen veszélyes uzorásoknak; Bosáczon hasonlóképp a fogyasztási szövetkezet nemsokára megnyílik. Jó példa nem maradt hatás nélkül a távolabb eső községekre sem, mint Nagy-Sztankócz, Kálnicz, Szelecz, a hol mindenütt keresztény fogyasztási szövetkezetek nagy sikerrel működnek.

És most áttérek ezen fejtegetéseim tulajdonképeni tárgyára, azaz a lubinai körjegyzőségre, a hová Lubina, Felső és Alsó-Bottfalu és Hrussó községek tartoznak, mindössze 5442 lélek, ezek közt 117 zsidó. Igaz, ez kis szám, hanem birtokukban tartották az egész kereskedelmet, valamennyi boltot és korcsmát és az összes eladást és vevést. Ezenfelül kezükben tartják a házi és konyha czikkekkal való nagy faipart, a melynél száz és száz ó-turai, lubinai és bottfalusi ember napi 50-60 fillér kereset mellett dolgozik, mert e téren nincs semmi konkurencia és a zsidókereskedők a teret egymás közt kölcsönös egyetértésben elosztják. A már jelzett marhuzsorával is foglalkoznak és különösen a bottfalusi izraeliták a parasztoktól már sok földet is összevásároltak.

Ezen jegyzőség sok lakosa a távol idegenben házással foglalkozik; a nép különben élelmes, tapasztalt és aránylag művelt. A nép sokat olvas, alig van ház újság nélkül s kiváltképen a fiatal nemzedék erős keresztény-nemzetiségi, de a mellett hazafias érzés- és gondolkozással van eltelve. A közönség itten sok készpénzzel rendelkezik, mert a mint már említettem is, házi kereskedelmet űz, a mi mellett jobb életmódhoz szokik és könnyebben adja ki a garast. Ezeknek minden, a nagy világban sokszor véres verejtékkel szerzett pénzük, azoknak a zsebébe vándorolt, kik minden adandó alkalommal ellentétbe helyezték magukat azon közönség életérdekeivel, a melyből ők éltek és meggazdagodtak. Az ezen vidéken ismert uzorásoknak káros működését a népbank már ez idő szerint úgyszólván lehetetlenné tette és nevezetesen a bottfalusiakat és lubinaiakat egészen magához vonta. Hogy azonban az itteni emberbaráti ténykedésünk betetőztessék, arról is kellett gondoskodnunk, hogy a nép olcsó és jó élelmi czikkeket, valamint más, az élet mindennapi szükségleteihez tartozó árukat kapjon, továbbá, kezeinek nehéz munkáját kellőképen értékesíthesse. Első sorban Lubinán keresztény fogyasztási és hitelszövetkezetet alapítottunk 6000 korona alaptőkével, a mely már működése első évében 60 ezer koronányi forgalmat mutathatott ki, átlagos napi bevétele pedig 100 koronáig emelkedett. Ily módon a közönség nemcsak hogy olcsó és jó árut kapott, hanem az ebből eredő haszon is a fogyasztó közönség között maradt és a többi kereskedők kényszerítve voltak áruiknak az árát leszállítani úgy, hogy pl. a kőolaj, melynek literje a fogyasztási szövetkezet létezése előtt 42 fillérbe került, mostan 28 fil. az ára.

Ilyen szép sikertől felbátorodván, a szomszéd Felső-

Bottfaluban is hozzáláltunk egy ilyen szövetkezet létesítéséhez. Rövid időn belül itt is összegyűlt 6000 korona alaptőke; az alakuló gyűlés meg lett tartva, az egyesület megnyitása azonban eddig abban maradt a közigazgatási hatóságoknak a maga nemében páratlan törvénytelen eljárása miatt, a melyről a vágújhelyi szolgabírói hivatal túlkapasainak ecsetelésénél bővebben fogok értekezni.

Legközelebb Lubinán és Bottfalun fa-kézi ipari cikkek raktárát akarjuk létesíteni, a mely ezen cikkek nagybani elárúsításával foglalkoznék olyképen, hogy 2-3% kezelési költségek levonásával az illető iparos az árú teljes értékét kapná meg. A valóságot megközelítő számításunk szerint Ó-Turán, Lubinán és Bottfalun évente körülbelül 100000 koronára rúgó kézi fa-árucik állítatik elő, a melyekért a raktár létesítésével 40-50 perczentnél magasabb árat lehet elérni, mely összeg eddig könnyű módon a vállalkozó zsidók zsebébe vándorolt.

Akármily módon ítéljük és elítéljük a néppárt vezetőségének magatartását, ha joggal is vethetjük szemére az eredeti programjától való eltérést, következetlenségét és politikai színváltoztatását, ha igazságos bírák akarunk lenni, be kell vallanunk azt, hogy mindezen fentebb jelzett vívmányok, a keresztény lakosság önszegélyt kereső sorakozását és tömörülését, különféle egyesületek alapítását, főképen ezen párt érdemül lehet betudni. A párt törte meg a felvidéki megyei basák mindenható és erőszakos uralkodását; ő ojtotta belé az emberi méltóság érzetét a szolgálai érzületű népbe, a melyet eddig holmi ingyenélők kényük-kedvük szerint használtak fel, ő öntött életet a hosszú álomba merült katolikus tót néptömegbe, a mely dermesztő álmából

lassankint ébredezik és követeli magának mind azon jogokat, a melyek őt, mint a magyar állam hű és odaadó polgárságát, megilletik.

Bízom az Istenben és hazánk védangyalában, hogy rövid időn belül megszűnik azon műmódon terjesztett elvakultság és balhiedelem, mely szerint az nem lehet jó hazafi, a ki tót eredetét meg nem tagadja, erősen hiszem, hogy nem lesz örökké tartó magyar testvéreinknek irántunk való előítélete, mely előítélet kizárólagosan törekvéseink és céljaink félreismerésén és a személyek nem ismerésén alapszik, s akkor megint bekövetkezik azon arany idő, a melyben csakugyan érvényben volt a példaszó: »Extra Hungáriám non est vita, et -si est vita, non est ita«, és a melyre czélozva a magyar költő ilyképen énekelt: »Legyen úgy, mint régen volt, ebben a szép országunkban ékességben, békességben megélhessen úgy a német, mint a magyar, mint a tót«. Akkor e haza sorsát kezében tartó és intező magyar testvér testvéri szeretettel keblére szorítja hazájának minden hű tót atyafiát, mert meglesz győződve arról, hogy ez népének javát és boldogulhatását csak azon irányban, és értelemben hordja szívéen, hogy ez a nép is a nagy politikai magyar nemzetnek és közös magyar hazánknak hasznos tagja lehessen. Adná az Úristen, hogy ezen idő hajnala mihamarább ránk virradjon!

A keresztény közönség szellemi és anyagi felemelése véghezvitt önzetlen és hazafias munkálkodásunk módfelett felháborította, sőt egyenesen feldühösítette ellenünk a környékbeli zsidóságot, mely minden vállalatunkban támadást látott maga ellen és minket mint vérszomjas antiszemitákat tüntetett fel, kik nem áttallónok az összes zsidóságot egy reggelire felfalni, vagy legalább anyagilag tönkretenni. És ebben van a dolog bibéje, a

különben igen praktikus és éleslátású honfitársaink el vannak vakítva vagy legalább ilyeneknek tüntetik fel magukat, holott saját jól felfogott érdekükben itt dologi és elvi különbséget kellene tenniük, és nem az ördögöt a falrafestve zsidó gyűlöletet ott is keresni, a hol erről szó sincs, a hol egészen más mozgató erők működnek közre. Hígyjék el, hogy ilyennemű eljárásukkal ők magok szítják az antiszemitizmust, múmódon gyűlöletet és ellenséges érzületet támasztva maguk iránt. Kérdem, hogy a keresztény álláspont hangsúlyozása és a kereszténység szimboliumának, a keresztnek magasztalása már magában véve zsidó gyűlölet és ellenszenv számába megy? Mi a keresztény lakosságot szervezni akarjuk úgy társadalmilag, mint erkölcsileg, valamint anyagilag is; mi serkentjük őt arra, hogy apái hite mellett törhetlenül tartson ki, mert a mint eddig is hazánk egy ezredéven keresztül keresztény alapon állott fenn, úgy jövője is csak ezen alapon gondolható; mi védjük a keresztény tót népet kiszipolyozói, uzsorásai és másnemű parazitái ellen. Ez mind valóság. De e mellett mi nem támadunk senkit, senkinek semmijét el nem vesszük, nem nyúlunk a zsidóság sem anyagi sem erkölcsi tulajdonához. Vagy ők talán már a kereszténység érdekeinek védelmét is ellenök való támadás tényének tekintik? Az ilyen felfogás és logika szerint az is kárhoztatandó megtámadásnak volna minősítendő, ha valaki a megtámadott vagyon vagy élet védelmére kél. Ha ez tényleg így van, akkor az igen szomorú, de egyszersmind tanulságos valóság a keresztényekre nézve. Nézzük csak az érem másik oldalát is, legyünk igazságosak és foglalkozunk egy kicsit azzal is, hogy a keresztényekre nézve nem létkérdés-e, hogy tömörülés és önszegély után lássanak? Fejtegetéseimben csak a vágújhelyi és alsó-trencsényi

járásokra fogok kiterjeszkedni, a melyeknek szűk területére figyelmünket leginkább irányítottuk.

A vágújhelyi járás 72351 kat. hold. foglal el, 38816 lakossal bír, ezek közül 3064 zsidó, a miből Vág-Újhelyre esik 1604, Verbóra 914, 131 Ó-Turára, a többi a járás más községeire. Ez a járás lakosságának 7.8%-kát teszi ki, majdnem 4%-kal több a hazánkban általános aránynál. Ha elfogadjuk azt, hogy a járás területének $\frac{3}{4}$ része gazdaságilag hasznosan műveltetik, akkor ők részint mint tulajdonosok, részint mint bérlők 23 %-kal több földdel bírnak, mint a mennyi lakosságuk számához arányítva nekik dukál. Orvos van 7 zsidó és 3 keresztény, ügyvéd 3 zsidó és 4 keresztény. A kereskedelem különböző nemei teljesen zsidó kézben vannak, csak a gabona-nagykereskedők évente több milliónyi forgalmat csinálnak; egy néhány fűszerárú boltot kivéve, nincs keresztény üzletünk; dohánytőzsdék, italmérési jogok, vendéglők, kávéházak és korcsmák szintén a zsidók tulajdonai. Működésünk megkezdése előtt az egész pénzpiacot szintén a zsidók uralták, az ó-turái segélyegylet kivételével az összes pénzintézetek az ő befolyásuk alatt állottak.

Ilyenek a viszonyok a trencsényi járásban is, a melynek 105.226 kat. hold a területe 36840 lélekkel, Trencsén városát leszámítva, a hol 1461 a zsidók száma – 1501 zsidó lakossal, tehát aránylagosan valamivel több, mint a vágújhelyi járásban. Ezen rövid statisztikából világosan kitűnik, hogy zsidó honfitársainknak nincsen okuk a panasza; és inkább akárki más, csak zsidó felebarátaink nem panaszkodhatnak jogosan akár társadalmi, akár gazdasági, akár pénzügyi téren való elnyomatásukról. De a keresztények sincsenek feljogosítva állítólagos leszorításukkal és elviselhetlen helyze-

túkkal nagy lármát csapni, mert ők hanyagságukkal,, alkalmazatlanságukkal, élelmességük hiányával s léhaságukkal okozták jelenlegi szomorú helyzetüket. Az élet harcában mindig az kerekedik felül, a ki nagyobb teremő és foglaló tehetséget tanúsít; hogy ez irányban a zsidók messze túlszárnyalták a keresztényeket, hogy ők szükség esetén szerények, szorgalmasak, takarékosak,, kitartók és találékonyak tudnak lenni, hogy inkább szeretnek ésszel, mint fizikai erővel dolgozni, hogy ezen tulajdonságaik mellett erős lánczként összetartanak, egymást segítik, csak éretlenségre vallana, ha ezekért őket gyűlölnők avagy irigyelnők. Éppen ellenkezőleg,, ezen szép tulajdonságaikat tisztelnünk és követendő példaképen kell oda állítanunk, hogy az élet nehéz harcaiban ugyanazon fegyverekkel legyünk ellátva, a melyekkel ők olyan sikeresen küzdenek. A zsidók ép oly emberek és a hazának ép oly egyenjogú honpolgárai mint mi magunk, ugyanazon terheket viselik, tehát ép oly jogaik vannak és tehetségeiket saját érdekében ép úgy felhasználhatják, mint a keresztények is. Ezen felfogással ellentétes antiszemitizmus, mint az ököljogban gyökerező buta erőszakosság, a kereszténységgel össze nem egyeztethető embertelen és erkölcstelen törekvés. Kiváltképen mi tótok nem lehetünk az erőszakos antiszemitizmus követői, mert a ki emberi és polgári jogaiért száll síkra, az sohasem kívánhatja azt, hogy mások ugyanezen jogoktól megfosztassanak.

A szó nemes értelmében legyünk vetélytársai és konkurrensei a szemitizmusnak, törvényes és etikus értelemben szálljunk vele szemben; legyünk állhatatosak keresztény hitünkben, tanuljuk leküzdeni rász testi és érzeki kívánalmainkat, kiváltképen a dözölést és üres pöffeszkedést; minél jobban gyarapítsuk általános és

szakismereteinket; ne legyünk könnyelműek és felületesek, hanem minden ténykedésünkben tanúsítsunk komolyságot és kellő megfontolást; ne irigykedjünk egymásra, hanem tartsunk össze; a hol egyesek nem bírnak adott viszonyokkal megbirkózni, ott egyleteket alapítsunk; az ilyen antiszemitizmussal rövid időn belül elveszített pozícióinkat visszanyerjük és azon helyet foglaljuk el, a mely számarányunknak megfelel. Azután majd nem kell panaszkodnunk arról, hogy az izraeliták szolgálatában állunk, nem kell siratnunk azon valóságot, mely szerint bizony ritka dolog az, hogy zsidót kereszténynél szolgálni, a vagy gyermekét szoptatni látnánk stb. stb., – segíts magadon és az Úristen is segít rajtad! Ilyen elvekkel és törekvésekkel van szaturálva a mi oly erősen kikiáltott antiszemitizmusunk a vágúhelyi kerületben; mi nem támadó, hanem csak védelmi álláspontot akarunk elfoglalni. Emberi méltóság és öntudat ébresztésével, az általános műveltség és felvilágodottság terjesztésével a népet odaakarjuk terelni, hogy ez tudja a saját érdekét felfogni és maga magának, nem másnak a szolgálatába álljon, s ne engedje magát elvakítani és tévútra, vezetni kihasználói által. Igaz ugyan, hogy az uzsorásoknak és a nép tudatlanságán élősködő parazitáknak kedves a buta és hátramaradt nép, és épen azért mindenkit ellenségüknek tekintenek, a ki a népet lelki rabságából fel akarja szabadítani; mi reánk és törekvéseinkre is folyton azt kiáltják: fessítsd meg I fessítsd meg!

Már mi csak nem tehetünk azért, hogy azok, a kik uzsorával és más hasonnemű ügyletekkel foglalkoznak, többnyire zsidó honfítársak közül kerülnek ki – a mennyiben keresztények között is találkozik ilyen gazember, ezt épen úgy megvetjük és gyűlöljük, a mint

a becsületes zsidót tiszteljük. Minket nem vezérel a zsidók elleni gyűlölet, hanem szeretettel viseltetünk keresztény hazafias tót népünk iránt, a melynek mi hű és hasznos fiai akarunk lenni. Ezen népet mi meg akarjuk menteni a gazdasági válságtól, a mely őt minden oldalról fenyegeti. Én azon véleményen vagyok, hogy a műveltebb zsidók mindezeket be is látják és meg vannak győződve céljaink önzetlenségéről és törekvéseink jogosságáról – és csak tettetik magukat, mintha ezeket nem ismernék, azon célból, hogy bennünket a világ előtt zsidófalóknak tüntethessenek fel, mert ezt faji érdekük úgy kívánja.

Azonban minden kétséget kizárólag a zsidók okos emberek; ők jól tudják, hogy az ez irányban el- lenők folytatott küzdelmünk mindenütt nagy népszerűségnek örvend és vele a magyarok épen úgy rokonszenveznek, mint a tótok; hogy lehetetlen és ellenszenves dolog faji jellegük és érdekük előretolásával akármilyen nemes és becsületes munkálkodást befektíteni, avagy megsemmisíteni, és a mi a fő dolog, hogy tisztán zsidó lobogó alatt teljes lehetetlenség a hivatalos hatalmat és oltalmat számukra tartósan biztosítani. Épen azért a kor szellemét kihasználják és a hazafiság terére ofy vehementiával és tüntetéssel vetik magokat, hogy ebben kiszorítják, túllicitálják és terrorizálják a törzsgyökeres magyarokat is, minden lehető és adandó alkalommal erősen tüntetvén állítólagos magyarságukkal. Ilynemű hazafiaskodásukon tulajdonkép nem volna senkinek joga fennakadni és ezt kifogásolni, ha e mellett csak saját személyüket tolnák előtérbe, mert mindenkinek szabad jogában áll saját akarata és ízlése szerint érvényesülni. De épen az a visszataszító ez eljárásukban, hogy ők másoknak, kiváltképen a nekik útjukban álló

és alkalmatlan egyéneknek számlájára hazafiaskodnak, a kiket ily módon meghurcolni, lehetetlenné tenni és megsemmisíteni, s az illetők által képviselt ügyet már csirájában megfojtani akarják. Ők tehát önző érdekből hazafiaskodnak, és a hazafiasság magasztos fogalmát személyes céljaik elérésére használják fel. Tisztelet és becület a kivételeknek, a kikre ezen kemény szavaim nem vonatkoznak.

Az ilyen manővert és taktikát a vágújhelyi kerületben ellenünk is felhasználták, önfeláldozó működésünket panszlávisztikus és hazafiatlan irányúnak bélyegezni igyekezvén; evvel munkánkat már a priori le akarták bunkózni, s midőn ezen szándékuk kivihetetlennek bizonyult, azt legalább fékezni és megnehezíteni igyekeznek. »Az Isten szerelméért, emberek, hivatalok, államhatalom, hol vagytok, siessetek segítségünkre és védjétek a magyarság érdekeit a pánszlávok túlkapasai és merészségei ellen!« Igen régies mindennapi nóta ez már mi nálunk, és a mint már említettem hangjaira senki sem perdült tánczra, míg a politikai hatóság élén oly becsületes hazafi állott, mint a minőnek minden alkalomkor Rexa Sándor, volt főszolgabíránk bizonyult. Közvetlen utóda Langhammer főszolgabíró alatt időről-időre vidéki hírlapokban megjelent hazafias kirohanások és förmedvények nem tudtak semmi eredményt felmutatni, gondolom azért, mert járásunk kereszténysége csekély kivétellel, – ha működésünkkel való egyetértését nyíltan nem is merte tolmácsolni, – lelkében mégis velünk tartott. Ekkor 1901. évben beköszöntek az országos képviselő választások és a vágújhelyi választó kerületnek a központi néppárti iroda által néppárti jelöltként Krupecz Rezső volt designálva. Nem tudom, mi okból, ezen jelölést a néppárti iroda utolsó időben

visszaszítta, és minket ez által olyan helyzetbe sodort, hogy ha a választók bizalmát nem akartuk elveszíteni, akkor okvetlenül saját jelöltünket kellett állítanunk, a mit meg is tettünk Dr. Markovics Rezső, vágújhelyi ügyvéd személyében, a ki tót nemzetiségi programmal lépett fel a vágújhelyi kerületben.

Ha valaha valaki önzetlenül és igénytelenül fellépett, úgy ezt első sorban bizonyosan Dr. Markovi es Rezső tette, a ki saját személyét a párt érdekeinek és a zászló becsületének áldozta fel, mert megválasztásának lehetősége a liberális és a néppárt jelöltje mellett már eleve ki volt zárva. Mi azért állítottuk fel saját jelöltünket, mert azt becsületünk és a kerületben való tartós befolyásunk biztosítása megkívánta. Távolról sem számítottunk azon sikerre, a melyet a választási kampánynál tényleg elértünk; hiszen fellépésünk első hetében magunkkal rántottuk a kerület majdnem összes keresztény választóit, és ha nem játszottak volna közbe hivatalos befolyásolás, italmérési jog, dohánytőzsdeszabadalom és a koronáknak nehéz ezrei, jelöltünkkel vagy már az első választásnál győztünk volna, vagy őt a szűkebb választásra első helyen behoztuk volna. Dr. Markovics Rezső programbeszédei a kerületben valóságos diadalmenetek voltak; ép úgy a katolikusok, mint az evangélikusok is nagy tetszéssel fogadták a hazához való odaadáson, keresztény hitbeni hűségen és a tót néphez való szereteten alapuló fejtegetéseit. Kiváltképen az ó-turai, lubinai és bottfalusi fogadtatás minden tekintetben szívélyes és nagyszerű volt. A jelöltet a nép ezrei diadalmármorban községről-községre kísérték. Nagy riadalom és félelem fogta el a liberális tábor, hiszen az ó-turai és a lubinai jegyzőségek eddig a liberálisok raktárai voltak, melyek a győzelemre szük-

séges voksokat jó pénzen mindig szállították. Mindez a minket gyűlölő uzsorásoknak és a nép kihasználóinak égi manna gyanánt esett az égből; nemzetiségi jelölttel való fellépésünk és azon mozgalom, a melyet ezen tényünkkel a kerületben előidézünk, kapóra jött nekik, és ők ezt fenéig ki is használták. A liberalismus önzetlen bajnokai czégére alatt, és a kormánypárti jelölt veszélyeztetett állása érdekében tele kürtölték a világot állítólagos felforgató és erőszakos fellépésünkkel; a hírlapokat elárasztották költött izgatásainkkal, s haza- és államellenes törekvéseinkkel. A dolog most könnyebben ment és rémhíreik sokaknál nyitott fülekre találtak, mert hátukat a liberális párt s ennek keresztény előkelőségei fedték, a kik fellépésünkkel domináló állásukat megingatva látták. Egy kerületből sem kerültek oly borzasztó táviratok alapokba, mint mitőlünk; ezek szerint a kerületben egész lázadást és forradalmat szítottunk volna, sőt tartani kellett a rablástól és az államrend felbontásától. A néppártot ők szintén nem igen szívelik, hanem a választás alkalmával ennek irányában barátságosan viselték magukat, összes haragjukat és gyűlöletüket csak a nemzetiségi pártra öntvén ki. Mi mindent engedett meg magának a zsidóság a választási napon, arról fogalma sem lehet annak, a ki azt saját izemével nem látta. Mi ugyan – a mint azt másképen várni sem lehetett – szerencsésen elbuktunk, hanem a liberálisok pyrrhusi győzelmet arattak, s győzelmük állítólag 19 ezer forint, többnyire zsidó pénzbe került. Ha tekintetbe vesszük, hogy 380 zsidó és hivatalos voks nem került semmibe, az horribilis összeg azon 200 szavazatért, melyek ezen felül a liberális jelöltre estek. »Addig üsd a vasat, míg meleg,« ezen elv szerint jártak el zsidó honfitársaink, s a választások után olyan

személyhajsza kezdődött ellenünk, mely párját ritkítja az egész országban. Jól tudták azt, hogy oly hamar nem lesz hasonló jó alkalmuk mindazokat hazafiatalansággal, sőt egyenesen hazaárulással megbélyegezni, a kik a keresztény nép javát és gyarapodását szívükön hordozzák; a közvélemény ellenünk kellőleg fel van ingerelve,, és mindenkiben veszélyes panszlávot szimatol, a ki nemzetiségi programmal fellépett, illetőleg ilyen jelölt körül csoportosult. Most vagy soha be kell ütni a veszélyes hydra fejét.

Liberális jelöltben és testörtségében biztos fegyvertársra véltek találni annál is inkább, mert ez emberi kiszámítás szerint az álmatlan éjjelekért és nehéz ezrekért bosszút fog állani. Ilyenmő számításukban a zsidók nem csalatkoztak – tüstént a választások után megízlelhatték munkájuk édes gyümölcsét. Maga Széll Kálmán ő Excellenciája első országgyűlési beszédjében egy ütessel két legyet akart elejteni, t. i. a néppártot is pellengerre állítani annak hangsúlyozásával, hogy a vágújhelyi kerületben Dr. Markovics Rezső képviselőjelölt a néppárt zászlaja alatt a törvény kötelező ereje ellen izgatott. Ámbár Dr. Markovics Rezső az efféle pletykákat az összes budapesti lapokban rosszakaratú besúgásoknak és tendenciózus rágalmaknak jelentette ki, – ez által többé az ellenünk megkezdett előnyomulás nem fúvatott le, mert hiszen a politika és állítólagosz-hazaellenes magaviseletünk csak ürügyül szolgált arra nézve, hogy közzgazdasági és társadalmi működésünk miatt vesztünkre törjenek. Mindenekelőtt azonban az akkori közzgazgatási hivatalnokokat kellett eltávolítani, mert ezek nem engedték magukat ellenünk való eszköz felhasználtatni és a dühöngőknek kezére jární. Azért formális palotaforradalmat rendeztek ellenünk

azon czélből, hogy ezek Vágújhelyről áthelyeztessenek. Most a bolondok házában tengődő akkori zsidó tanító egész pamfleteket firkált Langhammer Vincze főszolgabíróról, és együttes erejükkel sikerült is keresztülvinni a szolgabírói személyzet áthelyezését; helyökre mostani szolgabírói személyzet jött, mind olyan urak, a melyeknek nekik kellettek. Valószínűleg kötött marsrutával jöttek hozzánk a helyi társadalmi viszonyok teljes nem ismerésével sőt ignorálásával, saját szemükkel nem vizsgáltak és nem szemléltek semmit, hanem oly pápaszemen keresztül néztek mindent, mint a minőt nekik feltettek; így sok tekintetben elvakítatva és félrevezetve voltak.

Legkevésbbé sem akarom érinteni a szolgabíró urak tisztelt magánszemélyeit, de mint tárgyilagos bírálónak kötelességem kiemelni azt, hogy ők nem képesek a vágújhelyi különös viszonyokkal sikerrel megbirkózni, hiányzott nekik a szükséges rutin, tapasztalat és emberismeret, és nem rendelkeztek kellő komolysággal az egyéni érzelmek leküzdésére. Így nem tehetek szert a szükséges cselekvési és rendelkezési önállóságra; ők nem vezettek, hanem vezettettek, és – félrevezettettek. Valószínűleg némileg tévútra vezette őket az általuk képviselt hivatalos állás jelentőségének és nagy horderejének túlbecsülése és egy kis képzelődés. Ha mindezekhez hozzávetjük a nem mindennapi és nem közönséges eredmények elérése utáni vágyat és tekintetbe vesszük a lázas hajszát hervadhatlan hazafias érdekem után, a mely a magasba való kapaszkodáshoz biztos létrát képez: emberileg könnyen lehet felfogni azt, hogy a szolgabíró urak becsületes, hasznos és hazafias munkát vélték teljesíteni, midőn tüzzel-vassal ki akarták irtani a vágújhelyi kerületet erősen mételyező betegséget – hisz

működésünk nekik biztosan olyannak lett feltüntetve, a mely a hazát legalább is az orosz kancsuka alá akarja hajtani. így könnyen megmagyarázható Rákóczy főszolgabíró azon állítólagos kijelentése is, hogy Markovicsékat egy éven belül a vágújhelyi kerületből ki fogja üzni. Hát ez minden esetre dicsérendő szándék, csak egy kis hibát követett el a főbíró úr, t. i. kellőleg nem informáltatta magát, hogy kivel van dolga, és hogy az ilyen hazafias munkára a vetélytársak feletti úgy szellemi, mint anyagi túlsúly okvetlenül megkívántatik; mert a közmondás ezt tartja: »A ki verekedni akar, annak ott kell lennie«. így azonban egy másik közmondást kell felhoznunk, amely így szól: »Sokat szeretne a szarka, de nem bírja a farka«. Ha a mi szolgabíráink élesebb látásúak lettek volna, akkor észre kellett volna venniök, hogy másnak a szekerét tolják, és – különben minden tiszteletre méltó – hazafias fellobbanásukat és felháborodásukat jobb célra használhatták fel. Akkor nem is állottak volna a személyes bosszút űző »honatyának« közvetlen befolyása alatt, és akkor nem teremtették volna a vágújhelyi kerületben azon kivételes állapotot, a melyről a Povazské Noviny I. évfolyama 2. számában következőkép nyilatkozik:

Kivételes állapot a vágújhelyi kerületben.

(Povazské Noviny 1902. évi 2. száma)

Igen nehéz megóvni az önmérsékletet azon közállapotok hű rajzolásánál, melyek minálunk az országgyűlési képviselőválasztások óta felszínre kerültek. Az embernek szinte megáll az esze, hogy lehetséges legyen a törvény leple alatt egy alkotmányos államban, hogy feddhetlen honpolgárok mintegy áldozatok oda legyenek vetve a különféle feljelentőknek és kiszolgáltatva a hi-

vatalos közegek önkényének. A mi vezérférfiaink, kiváltképen a lubinai körjegyzőség lakosai kivételes állapotban élnek, a képviselőválasztások óta folytonos üldözésnek s hatóságok elé való idéztetéseknek vannak kitéve, úgy hogy nap-nap után ítéltetnek, elítéltetnek s fellebbeznek. Úgy látszik, hogy a felbérelt feljelentők a legképtelenebb feljelentésektől sem rettennek vissza, s komoly nagyjelentőségű hivatalok viselői tüstént készen vannak az így feljelentekre a törvény valamelyik paragrafusát ráhúzni annak daczára, hogy a vád alaptalansága és rossz-hiszemúsége szembeötlik, és hogy azon esetre segítségül erőszakosan felhívott törvény nem egyéb mint fából csinált vaskarika. Csak a vaksággal megvert ember nem veszi észre ezen üldöztetések czélzatosságát. Vezéreinket ily módon megsemmisíteni, lehetlenné tenni vagy legalább elkedvetleníteni akarnák, hogy így a köznépet megfélemlítvén, ez jövőben igazi barátait ne kövesse, szent meggyőződésének valódi kifejezést ne merjen adni, hanem minden kedvtelésüknek vak eszközévé szegődjék. E mellett visszataszító azon eljárásuk, hogy minden jogtalanságukat hazafias köpenybe burkolják, kürtölvén tele a világot, hogy hazaárulókat és panszlávokat silányítanak tönkre. Igen aggasztó társadalmi jelenség, hogy pusztá feljelentés, gyanúsítás és rágalom nyomán a kényelmetlen embert először magánbecsületétől fosztják meg és politikai reputációját megsemmisítik, azután pedig kieszelt bűnei czímén őt még elítélik és büntetik. Uraim, ez nem úri munka, legyen csak mindenki oly jó és önzetlen hazafi, mint azok, a kik most a mi járásunkban oly nagy meghurczoltatásnak vannak kitéve, akkor beteljesedik a nagy magyar azon mondása: Magyarország nem volt, hanem lesz! Különben mindenkit biztosítunk arról, hogy mind ez hiába való

munka; a mi vezérférfiainkat mi úgy ismerjük, hogy azok edzett, minden tekintetben független, öntudatos és kemény legények, a kiket az ajándék meg nem ingat, fenyegetés pedig meg nem hajlít, és kik a megkezdett hazafias és népszerűtő törekvésekben kitartanak; a köznép pedig többé már nem olyan vak, hogy a barátot az ellenségtől meg ne tudná különböztetni. Bíróságokkal, börtönnel szeretetet és megbecsülést senki sem vívott ki magának. Hanem mint magyar hazafi, aki magyar hazámat önzetlenül szeretem, nagyon sajnálom és restelem azt, hogy a felvidéki tót nép között ily módon hazafiaskodnak; hogy ezen nép a helyett, hogy a közigazgatási hatóságokban jóakaró barátait és tanácsosait lássa, a kikhez minden körülmény közt teljes bizalommal fordulhatna, ennek az ellenkezőjét tapasztalja, fél tőlük s a velük való minden érintkezést gondosan kerüli. Mindenkit biztosítok arról, hogy olyan eljárással is ítélkezésekkel, mint a minők most mi nálunk napirenden vannak, a járási hatóságok iránti bizalom és tisztelet nem igen ápoltatik és emeltetik, már pedig a közjó érdekében igen kívánatos, hogy ezen kellékekkel a járási hatóságok rendelkezzenek.

A bosszú rossz tanácsadó; miért nem mondják ki, hogy nemzetiségi programmal fellépni büntetendő cselekmény, – ez ha erőszakos is, de legalább nyílt és egyenes eljárás, de üldözni az embereket, mint a fenevadakat csak azért, mert a törvény határain belül alkotmányos jogaikkal éltek, ezeken bosszút állani akarni a miatt, mert a liberális jelöltnek sok gondteltjes pillanatot okoztak, – sem nem illő, annál kevésbé gavalléros eljárás.

Úgy látszik, hogy a vágújhelyi kerületben most nem csak szolgabíróval, főszolgabíróval, hanem ezen felül

főfőszolgabíróval is bírunk, a ki mindenben intézkedik. Annak idején tudatni fogjuk a nagy magyar közönséggel a hivatalos közegek túlkapásait és üldözéseit azon célból, hogy a félrevezetett magyar nyilvánosság világos fogalmat alkothasson magának azon módszer felől, a mely szerint a hivatalos közegek a perifériákon eljárnak és tudja meg a magyar közvélemény, hogy mily módon és mily eszközökkel oltják a nem magyarajkú köznépbe az egészséges magyar állam iránti szeretetet és ragaszkodást; remélem, hogy ezek után azon meggyőződésre fog jutni mindenki, hogy nem hazaárulók azok, kik faji eredetüket meg nem tagadják, s ahhoz ragaszkodnak, de a mellett soha sem feledkeznek meg azon haza iránti szent kötelességeikről, a mely őket táplálja s a hol élniök és halniok kell. Adja a jó Isten, hogy az intéző köröknek s a haza kormányzóinak nyíljon meg már egyszer a szemök s így lássák, hogy a magyar állameszmének közénk helyezett úgy nevezett képviselői és végrehajtó közegei az igazi rossz magyar hazafiak, a kik a szeretet, testvériség, kölcsönös egyetértés helyett a nem magyar ajkú honpolgárok között üldöztetésekkel, hivatalos túlkapásokkal, büntetésekkel terjesztik a hazafias missziót, s ezeket evvel vélik ezen magasztos eszmének megnyerni; – hogy lássák, miszerint gyakran a hivatalos és hatósági közegek némelyike a tüntető hazafiság subája alatt önző és személyes érdekeit szolgálja s felettes hatóságait a helyi viszonyokkal és személyekkel szántszándékosan, helytelenül és hamisan ismerteti meg és hivatalát csak létrául használja fel, a minél magasabbra való kapaszkodásra. Hogy az ilyen felfogás mellett a cél szentesíti az eszközöket, az nem szorul semmi további bizonyításra.

A mi rossz, veszélyes, kárhuzatos és büntetendő, az feltétlenül üldözendő és kiirtandó; hanem valamit költetni és mesterségesen összeállítani és azt a még hasonló szándék ellen is erélyesen tiltakozó ártatlan honpolgároknak nyakába akarni varrni: ez egyenesen lelketlenség és hitványság.

A zsidóliberálisok működésük teréül és terveik központjául a lubinai körjegyzőséget választották ki részint azért, mert nem tudták nekünk megbocsátani azt, hogy a liberálisok ezen raktárát egészen megnyertük, részint azért, mert bosszút akartak állani képviselőjelöltünk fogadtatásáért, főképp azért, mert az itteni jegyzőt mint olyat ismerték, a kit céljaikra kitűnően lehet felhasználni. Ez az úr azelőtt nem bírván semmi képesítéssel, számos éven át írnokoskodott, mások kénye-kedvétől és kegyelmétől függött; így ki nem fejlődhetett nála kellőkép azon érzelem és gondolkozás, a mely az emberi természetet nemesíti és férfias nyíltsággal ruhazza fel.

A minket megsemmisítendő lövegek tehát a lubinai körjegyzőségből lettek reánk bocsátva. Csak azt nem tudom egész biztosan, hogy a lubinai és bottfalusi zsidókat a jegyző, vagy azok őt használták-e fel. A jegyző magaviseletével kerületében meggyül öltette magát olyképen, hogy itt nem bir a legkissebb befolyással sem, s így szükség és parancs esetén semmit sem képes keresztülvinni. Ezen népszerűtlenségét felfelé való szolgálatkészségével akarja fedni, és így midőn észrevette és tapasztalta, hogy Markovicsék ellen élet-halál harcz folyik, összes igyekezetével hozzája csatlakozott és személyét mindenben rendelkezésre bocsátotta, ily módon akarván magát felfelé pótolhatlannak feltüntetni és köre közönségének iránta táplált gyűlöletét paralizálni.

Ezen körjegyzőség zsidói a keresztény nép érdeké-

ben véghezvitt munkánk által leginkább vannak érintve és létükben veszélyeztetve. Az uzsora lehetetlenné tételt, a közönség olvas és művelődik, lassankint elszokik a pálinkától, a korcsmák konganak az ürességtől s ezzel egyidejűleg és arányosan a nép gazdagodik és öntudatra ébred, saját magáért és családjáért munkálkodik. Az általunk alapított lubinai keresztény fogyasztási és hitelszövetkezet szépen virágzik, ma-holnap az ilyen Bottfalun is megnyílik; mindezekért az itteni izraeliták minket a forró pokol kellő közepére akarnának küldeni és akármire is vállalkoznak, hogy m inéi biztosabban jussunk oda.

Ezen két hatalom és lüktető erő kölcsönösen támogatták egymást; azaz a jegyző abbéli igyekezete, hogy felfelé az állítólagos panszlávok elleni akcióval kedveskedjék és ily módon magát hazafias köpennyel betakarhassa, – és a zsidók ellenünk való bosszúja s gyűlölete a fogyasztási egyletek alapítása és a keresztény lakosság megoltalmazása miatt. Ez a két nagy helyi tényező egymásnak kezét nyújtott, a jegyző azonban elég óvatosan a hátsó kerekre is nézett, és igen elővigyázó volt, kényelmesen ült a maga irodájában és csak zsidai által nyert mindenről értesítést. Ő azután szépen kezét mosta, hogy ámbár ő nem volt jelen és az egészről semmit sem tud, hanem majd *ezen* majd azon hazafias zsidó jelentése nyomán kötelességének tekinti a dolgot felettes hatóságának bejelenteni. Itt azután feljelentéseit minőségük szerint osztályozták és így gyártották a rendőri és más kihágások egész sorozatát, a melyeknek elbírálása a közigazgatási közegek elé tartozott, ezekben ők maguk végeztek el velünk; a feljelentések más sorozatát büntető útra terelték és büntető bírósághoz helyezték át.

Czélszerûség szempontjából elõször a közigazgatási közegek vizsgálatait, eljárását és ítékezéseit fogom ecsetelni.

Népgyûlések sorozata.

A lubinai körjegyzõség minden községének mesterséges módon egy népgyûlést kellett kapni; itt a jegyzõ a község elõjáróságának háta mögé bújt, a kinek nevében a kérdéses népgyûléseket mint olyanokat jelentette fel, mint a melyek törvényes módon a községi elõjárósággal nem közöltettek. A jegyzõ feljelentése szerint Dr. Markovics Rezsõ, Bálent Dániel, Szubuly János és Valencsik János, kétszer is összehívtak Lubinára ilyen népgyûlést (1901. évi nov. hó 3-án és 10-én), és azt az evangélikus iskolában azon célból tartották meg, hogy itt az Ó-Turán november 14-én megtartandó megyei bizottsági tagok választását elõkészítsék. Így jelentette fel azt Brhlovics, lubinai jegyzõ, hivatkozván mint tanúkra Deutsch Edére, Herzog Simonra és a két Pleszre, lubinai zsidókra, a kik még a mellett is tanúskodtak, hogy Dr. Markovics Rezsõ ezen népgyûlésbõl az egyes választókhoz olynemû felhívásokat menesztett, hogy az õ általa megjelölt megye-bizottsági tagokra szavazzanak. És a megejtett vizsgálat alkalmával mi bizonyult be? Az, hogy november 3-án egy elõértekezet volt a megalakítandó fogyasztási szövetkezet tárgyában; november 10-én pedig az ev. iskola helyiségében az alapítók által összehívott alakuló gyûlés tartott meg. Ezen alakuló gyûlés a megállapított program szerint folyt le, a szövetkezet megalakult, a mint errõl a nyitrai kir. törvényszéknél levõ iratok is tanúságot tesznek. Az alakuló gyûlésen a jegyzõkönyvben felvett tárgyon kívül másnemû ügy szóba sem jött. Ezen tényeknek a

bebizonyítását és a megjelölt tanúk kihallgatását az eljáró szolgabíró mellőzte, és a jegyző jelentése, valamint négy zsidó bemondása alapján – a kik közül egy sem volt jelen a kérdéses alakuló gyűlésen – olyan marasztaló ítéletet hozott, melylyel mind a négy feljelentett bűnösnek mondatik ki bejelentés nélküli népgyűlés megtartásának kihágásában és mindegyik 20 kor. pénzbírságra ítéltetik. Indokok: »Ámbár a vádlottak tagadták, hogy a kérdéses gyűlés népgyűlés lett volna, és azt állították, hogy a fogyasztási szövetkezet alakuló gyűlését tartották, mivel azonban Dr. Markovics Rezső beismerte, hogy a megyei bizottsági tagok választására szóló meghívókat saját irodájában készítetett, és mivel ezen meghívók az egyes választóknak szétküldettek, ebből világos, hogy a népgyűlés nem tartatott csak a fogyasztási szövetkezet alakulásának céljából és mivel a vádlottak magok sem állították, hogy a népgyűlést bejelentették volna: azért el kellett őket ítélni.«

Megjegyzem még azt, hogy a kérdéses meghívók Dr. Markovics Rezső irodájában ennek írnoka által készítették és november 13-áról voltak keltezve – *tehát tíz, illetőleg három nap a feljelentett népgyűlés megtartása után*, és ezeket Dr. Markovics Rezső magánlevelekként egyes ismerős választókhöz intézte, a melyekben kéri őket, hogy szavazó lapjaikat Csulik Lajosra és Valló Jánosra adják be. Kérdem a jogászokat és a törvény ismerőit: ezen ítélet nem unikum-e a maga nemében? És túlzott-e Dr. Markovics Rezső, midőn fellebbezésében azt mondta, hogy az ember ilyen Ítéletek elolvasása után hamarjában nem tud eligazodni azon, hogy alkotmányos államban élünk-e, avagy valahol a leg-sötétebb Afrikában, a hol nem alkotmányosan megválasztott tisztviselő, hanem egy törzsfőnök hozza az ítéleteket

azon elv szerint »sic volo, sic iubeo«! Valencsik János, lubinai földműves, ezen ítélet ellen a következő felebbezést adta be:

Tekintetes főszolgabírói hivatal!

Az ellenem 449/1901. sz. alatt hozott ítélet ellen felebbezéssel élek s indokaimat következőkben terjesztem elő: Nagyon elcsodálkoztam, midőn kihágási ügyben a főszolgabírói hivatal idézését megkaptam, mivel legkisebb tudomásom sem volt arról, hogy valami törvénybe ütköző dolgot követtem volna el. De midőn tudatták velem, hogy Lubina község elöljárósága, illetőleg jegyzője minden alapot nélkülöző feljelentést tett ellenem, azt egész természetesnek találtam, mivel nálunk és vidékünkön köztudomású dolog, hogy ezen jegyző, a ki lefelé azon nép között, a hol működik, magaviselete által nemcsak népszerűségét, hanem a kellő tiszteletet is elvesztette s lehetetlenné tette magát, felfelé hivatalos elöljáróinál üres vádaskodással és rosszakaratú gyanúsításokkal akarja magát nélkülözhetlenné tenni s népszerűsége hiányát evvel palástolni. Megvallom, hogy feljelentésének inkább megörültem, mivel azon bizalomnál fogva, melylyel eddig édes hazánk hatóságainak és közegeinek igazságérzetéhez és törvénytiszteletéhez viseltettem, meg voltam arról győződve, hogy a főszolgabírói hivatal a denunciáló jegyzőt ki fogja tanítani az iránt, hogy a közönséget minden alapot nélkülöző feljelentéseivel ne zaklassa, s őt oda fogja utasítani, hogy humánus és jóakaró bánásmóddal törekedjék köre közönségét magának megnyerni. Épen azért majdnem elhültem, midőn a főszolgabírói hivatal marasztaló ítéletét kezemhez vettem, s mint tótajkú magyar honpolgár, a ki a magyar hazámat önzetlenül szeretem, elszomorkodtam azon, hogy egy magyar hatóság ilyen ítéletet hozhatott. Bizony egy-

szerű földműves ember létemre mondhatom azt, hogy az efféle ítéletek hozatala által a bizalom, a szeretet és tisztelet érzése, melynek minden honpolgár szívében a hatóságok iránt gyökeret kell vernie, nem igen ápoltatik, s azon összekötő kapocs, melynek egyrészt a hatóságok, másrészt a közönség közt kell fennállani, nemcsak hogy meglazul az efajta eljárás által, hanem még az éretik el, hogy az emberek a hatóságokban ottalmazol helyett zaklatóit és üldözőit látják. Ha a hatóságok megkívánják a közönségtől, hogy ez tisztelje a fennálló rendet és törvényeket, akkor első sorban magok respektálják a törvényt! Szegény földműves ember vagyok, kenyeremet, mint 8 kis gyermeknek az apja, arcom verejtékével keresem meg, s így tíz forint, a melylyel az Ítélet sújt, nekem nagy pénz; mégis kijelentem, hogy nem a bírság elszenvedése indít engem ezen felebbezésemre, hanem kizárólagosan az, hogy a főszolgabírói hivatal igazságtalan és jogtalan ítéletét megsemmisíthesse; s ne engedje, hogy azon jó hazafias tót nép, melyhez nekem is szerencsém van tartozni, a közigazgatási hatóságokban csak ellenségét, üldözőjét s jóléte megrontóját lássa. Törvénytisztelettel, igazsággal, szeretettel és a jogtalanul üldözöttek megoltalmazásával mindig inkább lehet célt érni, mint nyers erőszakkal, a vagy helytelenül alkalmazott szigorral.

És mostan lássuk magát a vádat, mely ellenem emeltetik s melyben vétkesnek találtattam. A főszolgabírói hivatal kihágásban mondott ki vétkesnek azért, mert a lubinai jegyző bejelentése szerint 1901 évi, november hó 3-án és 10-én Lubinán fogyasztási szövetkezet alakulásának ürügye alatt valami népgyűlés felét hívtam össze, avagy ilyennek összehívásában részt vettem.

Hát tény az, hogy Lubinán hitel és fogyasztási szö-

vetkezet alakult meg, s hogy én ezen szövetkezet megalakulásában csekély tehetségem szerint közreműködtem,, mivel az ilyen szövetkezet létrejöttét a lubinai lakosság-életkérdésének tartottam; az is tény, hogy 1901. évi november hó 3-án előértekezlet, november 10-én pedig alakuló gyűlés tartatott meg az ev. iskola helyiségében, mint azt a nyitrai kir. törvényszéknél, mint kereskedelmi bíróságnál elfekvő iratok is bizonyítják. De az már légből kapott és semmivel sem bizonyított állítás, hogy itten valami más tárgyról, mint a szövetkezet megalakításáról értekeztünk, avagy épen valami előre elkészített politikai népgyűlést tartottunk volna. Azt hiszem, hogy minden bíraskodásnak a legelemibb követelménye az, hogy nem az önkényesen felállított állítások, hanem *bebizonyított tények* alapján hozassék ítélet; – a főszolgabírói hivatal azonban ítéletét csak a jegyző egyoldalú feljelentésére alapította s az *üres gyanúsítás bizonyítását még meg sem kísérelte*.

Az ítélet egyedüli igazán famosus indokolása az, hogy Dr. Markovics Rezső beismeri, hogy a bizottsági tagok választására vonatkozó meghívókat saját irodájában készítette, s ezek a gyűlésben részt nem vett választóknak küldettek el onnan. Hát kérdem minden józan embertől, milyen okozati összefüggés van Dr. Markovics Rezső ezen állítólagos cselekedete és az én elmarasztalásom között? Ha büntetendő ténynek fogadtatik is el ezen pusztá állítás, hát Dr. Markovics Rezső ténykedése már csak nekem bűnül fel nem róható, ezzel legfeljebb Dr. Markovics Rezső, de nem az én elítélésemet lehet indokolni. Hamar ilyen kierőszakolt indokolásra volt kénytelen a főszolgabírói hivatal ítéletét alapítani, akkor reám vonatkozólag legalább a bűnrészességet kellett volna kisütni.

De ez ugye nehéz feladat, mikor tény az, hogy

nekem nincsen semminemű tudomásom arról, hogy a gyűlés alkalmából erre valami meghívók akár ki által is szétküldettek volna; Dr. Markovics Rezső ilyeneket az alakuló közgyűlésből vagy ennek folyama alatt már csak azért sem küldhetett szét, mert a gyűlés megnyitása után Lubináról tüstént távozott, s többé a gyűlésen meg sem jelent. így teljes lehetetlenség az is, hogy ezen úr azt vallotta volna, hogy ő innen valami meghívókat a gyűlésen meg nem jelent választókhoz küldött volna, hiszen ő azt sem tudta, hogy kik jelentek meg az alakuló gyűlésen. Nekem ugyan a főszolgabírói hivatalban felmutattak egy ilyen czédulát, mely azonban *november 13-áról volt keltezve*, s úgy sem november 3-iki, sem 1-Ő-ki összejövetellel nem lehetett semminemű összefüggésben. De ha bebizonyított tény volna is az, hogy Dr. Markovics Rezső ez alkalomból a kérdéses meghívókat szét küldte, lehet-e ezt komoly és meglett férfiúnak bizonyíték gyanánt venni arra nézve, hogy Lubinán ekkor valami politikai népgyűlés tartatott s annak rendezésében én is közre működtem?

Bizonyára nem, ezt tanúk által konkrét tényekkel kell bizonyítani. És én hivatkozom az összes vagy 200-300 a gyűlésen megjelent személyre, s ha csak egy is találkozik, aki azt fogja vallani, hogy itten másról volt szó, mint a fogyasztási szövetkezetéről, akkor szívesen elviselek akárminő büntetést. Kérem különösen a gyűlésen elnöklő tiszt. Holuby Gusztáv, ev. lelkészt, továbbá Predmészky Béla postamestert, Dr. Markovics Gyulát, Hrusovszky Igort, az intelligenciához tartozó urakat erre nézve hit alatt kihallgatni, s ha ez nem elég, a nyitrai kir. törvényszéknél levő jegyzőkönyv szerint a gyűlés valamennyi résztvevőit mint tanúkat megidézni. S ámbár mint vádlottnak nem nekem kell bizonyítani,

hanem a vádaskodóknak, – mégis az ügy komolyságánál fogva készségesen elvállalom a jegyző alaptalan feljelentésének halomra döntését.

Megjegyzem, hogy a lubinai fogyasztási és hitel-
szövetkezet alakuló közgyűlését nem én, hanem az alapítók hívták össze, a mint azt a nyitrai kir. törvényszéknél elfekvő iratok is bizonyítják.

Tisztelettel

Valencsik János.

A másodfokú hatóság a felelősségben megjelölt tanúk kihallgatását elrendelte és ennek foganatosítása után valamennyi vádlottat felmentett, mert ámbár Plesz Sálamon, Plesz Henrik, Herzog Simon és Deutsch Ede vallomásai valószínűvé tették azt, hogy a kérdéses gyülekezet politikai népgyűlés jellegével bírt, maga a valószínűség a konkrét és pozitív bizonyítékok hiánya miatt marasztalás alapjául nem szolgálhat.

Felső-Bottfalun a körjegyző a politikai népgyűlést 1901. évi november hó 23-án Dr. Markovics Rezső és Valencsik János által tartatta meg. Ezen állítólagos népgyűlés az ó-turai megyei bizottsági tagok megválasztása elleni felelősséget tárgyalta, a miről a feljelentés szerint jegyzőkönyv is vettetett fel. Midőn a tárgyalás során azonban kitűnt, hogy a kérdéses időben és helyen a vádlottak jelen sem voltak, az ez ügyben tanúképp kihallgatott Rizner Károly felső-bottfalusi ev. tanító lett a bűnbak és tanúból vádlottá vedlett. Minden további kihallgatása nélkül 3 napi elzárásra és 50 kor. pénzbírságra ítélték következő indokolással:

Vádlott ugyan tagadta azt, hogy 1901. évi november hó 23-án a felső-bottfalusi iskolában bármiféle összejövettel tartatott volna; evvel szemben azonban a hit alatt kihallgatott Kellermann Sámuel stb. tanúk vallották, hogy

a felső-bottfalusi iskolába lettek összehíva, a hol az ó-turai törvényhatósági bizottsági tagválasztásokról értekeztek és ott ez ügyben egy írást írtak alá; így beigazolást nyert az, hogy a vádlott egy politikai célzatú összejövetelt rendezett a nélkül, hogy ezt a hatóságnál bejelentette volna.

A büntetés érzékenyebben volt jelen esetben kiszabandó, mert a magyar államnak kétségtelen joga az, hogy közegei által ellenőriztetni kivan minden olyan összejövetelt, melynek célja az állam nemzetiségi, nyelvi politikájának megváltoztatására irányuló bármily törekvés, mint az ezen esetben történt.

Ezen ítéletet még a nyitrai alispán is sokalta, és az ítélet ellen beadott felelkezés értelmében a tanúk új kihallgatását a vádlott és védője jelenlétében rendelte el, mert eddig az eljáró hivatalos közeg a tanúkat a vádlottak távollétében hallgatta ki és a jegyzőkönyvbe csak azt vette fel, a mit ő jónak talált. Óhajtottuk volna, hogy a tanúk ezen új kihallgatásánál egy komoly magyar politikus avagy jogász jelen lett volna, hogy saját tapasztalatából győződjék meg a vizsgálatot vezető hivatalnok magatartásáról és a tanúk kihallgatásának mikénti módjáról. A fiatal szolgabíró mindenek előtt ráírvált a hajlottkorú vádlottra, hogy magyar tanító létére nem szégyenli-e magát ilyen kihágás vádjá alatt állani, és csak a védő ügyvéd erélyes fellépése oltalmazta meg a vádlottat a további efféle támadásoktól. A tanúk kihallgatása igazán klaszikus volt a maga nemében; nekik a szolgabíró a feleleteket tőle kitelhető minden módon akarta suggerálni. De hiábavaló volt minden igyekezet, az összes tanúk egyhangúlag azt vallották, hogy tudtukkal Rizner Károly össze nem hívott, meg sem tartott valami népgyűlés félért, ilyképen

a vádlottat nem lehetett elmarasztalni; de valakinek mégis kellett bűnhődnie, az eljáró közeg tekintélye, csalhatatlansága és az általa képviselt magasabb érdekek megóvása céljából. Ha már nem lehetett sem Dr. Markovicson, sem Valencsiken, sem Rizneren s általában semminemű férfin a port elverni, beugrasztottak egy nőt, Rizner Ludmilla, az első sorban elítélt Rizner Károly leányának személyében. Harmadsorban a vizsgálat ő ellene foganatosított s ennek keresztülvitele után 3. napi elzárásra és 50 korona pénzbírságra ítéltetett el oly értelmű indokolással, hogy ámbár *a kérdéses népgyűlést nem tartotta meg, de ilyet megtartani szándékában volt.* Annyi viszontagság és vizsgálat után tehát maga az eljáró hivatal azt sütötte ki, hogy ámbár a gyűlés megtartására meg volt a kellő akarat és szándék, de ilyen tényleg meg nem tartatott. Ezen elmarasztalás ellen Rizner Ludmilla védőügyvéde, Dr. Markovics Rezső a következő felebbezést adta be:

Tekintetes Főszolgabíró Ur!

Távollétemben szüleimnek kézbesített 1644/902 sz. ítélet ellen

felebbezéssel

élek és annak indokait a következőképen terjesztem elő: A főszolgabíró úr, a mint az ítélet indokolásából kilátszik, poétikus lélek, mert az indokolásba olyanokat költött belé, a mi sem az én vallomásomban sem a tanúk vallomásában nem foglaltatik, hanem lelke, gondolatainak szárnyalata elkalandozott a messzeségbe s mint az már szokás, az indokolásból csinált egy prózai költeményt; már pedig mindnyájan tudjuk, hogy a költemény képzeletnek a szüleménye s nagyon ritkán alapszik a valóságon.

Azon, hogy a főszolgabíró úr szabad óráiban költészettel foglalkozik, csak örülni lehet; de már az ellen, hogy azt hivatalos eljárás folyamán teszi s hogy a komoly következményekkel bíró ítéletet szintén költemény tárgyává teszi, határozottan tiltakoznom kell, mert egy ítéletnek a tényeken, valóságon kell alapulnia s nem szabad megengedni, hogy az a fantázia szüleménye legyen.

Hol és mikor ismertem én be, hogy politikai gyűlést hívtam egybe? Hol és ki által lett bizonyítva, hogy én politikai gyűlést tartottam meg és olyanon résztvettem volna?

Sem az én vallomásomban sem a tanúk vallomásában ez nem foglaltatik.

Mi lett bebizonyítva?

Be lett bizonyítva, hogy az Ó-Turán 1901 évi november hó 14-én megtartott megyebizottsági tagok választásánál olyan törvénytelenések és szabálytalanságok történtek, hogy a választók honpolgári kötelességüknek ismerték el ezen választást megtámadni. A felszólamlási kérvény szerkesztésével és beadásával Dr. Markovics Rezső vágújhelyi ügyvédet bízták meg s ez a felszóláshoz adatokat gyűjtött s megszerkesztette az 1 % a. csatolt nyilatkozatát.

Ezen nyilatkozatokból megküldött nekem is egy pár darabot azon kérelemmel, hogy a felső-bottfalusi választóknak azokat átadjam, s azokkal, a kik Csulik Lajosra és Wallo Nepomuk Jánosra adták be szavazati jegyeiket, aláírassam.

A tanúk mindnyájan bebizonyították, hogy őket atyámnál levő magánlakásomba hívtam, ott a nélkül, hogy hozzájuk beszédet intéztem volna, az 1 % alatti

nyilatkozatokat nekik átadtam, melyeket ők, miután a valóságnak megfeleltek, aláírtak.

De beigazolást nyert az is, hogy csak hárman jelentek meg és azok is különböző időben és különböző helyen t. i. egy a konyhában és kettő magánlakásomban.

Azt hiszem, hogy a választási visszaélések ellen mindenkinek jogában áll felszólalni, felszólalásához adatokat gyűjteni, s én azért, hogy Dr. Markovics Rezső ügyvédnek ügyvédi kötelességének teljesítésében segédkeztem s alkotmány adta jogámmal éltem, büntethető nem vagyok.

Tessék kimondani, hogy a közigazgatási tisztviselők, ha mint választási elnökök is szerepelnek, mindenféle szabálytalanságot és törvénytelenégeket elkövethetnek, hogy a választások törvényellenesen vezethetők, hogy ez ellen senkinek felszólalni joga nincs, akkor tudni fogom, hogy nálunk az önkény uralkodik, s államunk rendőr-állam, – de a míg urbi et orbi hangoztatik, hogy államunk alkotmányos állam, a hol törvény, jog és igazság uralkodik, addig én jogosítva vagyok úgy mint minden más polgár jogosítva van, a törvénytelenég, szabálytalanság ellen felszólalni, s ennek megakadályozására, jövőben lehetlenné tételére segítséget nyújtani.

Ezek előterjesztése után áttérek a neheztelt ítélet azon indokolásának a megczáfolására, hogy Felső-Bottfalun 1901 évi november hó 23-án bármilyen politikai gyűlés tartatott volna.

A politikai népgyűlés nyilvánosságot, rendszeres összehívást, az idő meghatározását, nagyobb ember-tömeg részvételét és a tisztikar megválasztását tételezi fel. Ez azonban mind nem történt meg Felső-Bottfalun, mert ha meg is üzentem a választóknak, hogy hozzám jöjjenek,

nem határoztam meg az időt és helyet, a mi bizonyítja azt, hogy más célom nem volt, minthogy az 1. alatti nyilatkozatokat a választóknak átadom. Egy magán-lakás, illetve egy konyha szintén nem szolgálhat a politikai népgyűlés gyűlhelyére.

Ha a főszolgabíró úr ítéletének indokolása elfogadhatnák, akkor egyáltalában büntetendő lenne minden összejövétel, még az esetben is, ha az családi eseteknek is szolgál és ha azon egyebek közt a politikai napi-kérdésekről is történik említés.

Egyszerű értekezés pedig, ha még napi kérdések megvilágítására is vonatkozik, nálunk megtiltva nincsen, mert ha igen, akkor nálunk nincs alkotmányos szabadság, hanem rendőri brutalitás.

De az említett ministeri rendelet nem a gyűlés összehívását, hanem annak megtartását rendeli büntetendőnek, mert hisz a népgyűlések rendszerint korábban hivatnak össze, s csak azután jelentetnek be, – s ha a bejelentés tudomásul nem vétetik, meg nem tartatnak. De Felső-Bottfalun 1902 évi november hó 23-án nálam, mint tanúk bizonyították, egyszerre két embernél több nem jelent meg, már pedig a józan ész szerint 3 ember népgyűlést nem tarthat.

Hogy minő cél vezeti a főszolgabíró urat ítéleteinek meghozatalában, az kitűnik az ítéletnek rendelkező részéből, mert ha tévedtem volna is, mint nő, mint büntetlen előéletű, nem vagyok büntethető olyan szigorúan, a mint azt az ítélet kimondja.

Az alispán úr az ítéletet nem semmisítette meg, hanem az eljárás kiegészítése végett a tanúk kihallgatását először vádolt Rizner Károly jelenlétében rendelte el, tehát azon eljárás is, hogy abban az ügyben az eljárás-reám is kiterjesztett, szabálytalan.

Az alispán ezen felebbezésnek helyt adott s Rizner Ludmillát a vád és következményei alól felmentette.

A lubinai körjegyzőségnek a kis Hrussó a harmadik községe, hol mindössze 8 szavazattal bíró polgár lakik. Ezen kis községnek sem volt szabad hátrányban maradni a körjegyzőség többi községeivel szemben s meg is kapta a maga népgyűlését. Itt azonban nem találkozott olyan zsidó, a ki a feljelentő szerepét magára vállalta volna, azért maga a jegyző lépett a cselekvés terére. Segélytársul az írnoka szegődött Barancsik Béla, rabviselt ember személyében, a kivel állítólag együttesen voltak jelen Hrussón, midőn 1901. évi október 10-én Dr. Markovics Gyula és Rezső ide jöttek és a megválasztott liberális képviselő megbízó levelének megtámasztása tárgyában egy politikai nyilvános népgyűlést tartottak meg. Maga a tény az volt, hogy a nevezett urak az említett napon Hrussón keresztül Ó-Turára menvén, itt Szetvák Ádám irtványos házában rövid időre megállapodtak, mely alkalommal Dr. Markovics Rezső az itten ünnepnapon összegyűlt egynéhány választónak köszönetet mondott azért, hogy az egész község reá szavazott; Dr. Markovics Gyula pedig egy hordócska sört csapra veretett s körülbelül $\frac{1}{2}$ órai itt maradás után a két Markovics testvér Ó-Turára ment. A vizsgálat ezen ügyben egy teljes évig húzódott el, mely idő alatt a vádlottak a szolgabírói hivatalhoz nyolczszor idéztettek, ki lett hallgatva Hrussó majdnem egész férfilakossága; magától értetődik, hogy csak a való igazat vallhatták s így nehéz helyzete volt a szolgabírói hivatalnak. Sok vajúdás után Csenkey szolgabíró úr a következő ítéletet hozta:

Vagújhelyi járás főszolgabírójától.
6617/1901. szám.

Ítélet.

I. Dr. Markovics Rezső, ráhói születésű, 33 éves, ev., nős, vagyonos, büntetlen előéletű, vagújhelyi lakos és

II. Dr. Markovics Gyula, ráhói születésű, 43 éves, evang., nős, vagyonos, büntetlen, vagújhelyi lakos az 1848. évi április hó 28-án 216. szám alatt és 1868. évben 128. eln. szám alatt kiadott bm. rendeletbe ütköző és népgyűlésnek be nem jelentése és engedély nélkül való rendezése által elkövetett kihágásban vétkeseknek mondatnak ki, s e miatt az 1898. évi febr. 23-án 766. ein. sz. a. kiadott rendelet és az 1879. XL. tcz. 1. §-a alapján 10–10 napi elzárásra mint fő és 200-200 korona pénzbüntetésre ítéltetnek.

A pénzbüntetés az 1892. XXVII. tcz. 3. §-ában jelzett cél javára lesz fordítandó és ezen ítélet jogerejétől számított 15 nap alatt végrehajtás terhe alatt lefizetendő, behajthatatlanság esetén pedig további 10–10 napi elzárásra átváltoztatandó.

Kötelesek továbbá vádlottak 15 nap alatt végrehajtás terhe mellett 43 kor. 40 fillér eljárási költséget egyenleges kötelezettség mellett megfizetni és a tartási költségeket viselni.

Indokok.

Az eljárás során kihallgatott Brhlovics Sándor, lubinai jegyző, és Barancsik Béla, lubinai segédjegyző egyhangúlag azt vallották, hogy személyesen . jelen voltak 1901. évi október hó 13-án Hrussón és látták, midőn vádlottak Szetvák Ádám, hrussói lakost, – kinek házában vádlottak a be nem jelentett és meg nem engedett népgyűlést tartották, – a szántóföldjéről haza hívták,

s azután Szetvák Ádám házába mentek, a hová vádlottak megbízásából Truszik János, Znachor János és Krajcsovic János, hrussói lakosok a községben szavazattal bíró összes lakosokat összehívták és vádlottak itt ezeket sörrel és szivarral traktálták. Vádlottak e körülményeket maguk sem tagadták, sőt azt is beismerték, hogy a be nem jelentett és meg nem engedett népgyűlésnek politikai színezete volt, a menyinyiben a hrussói volt pánszláv választóknak ott ünnepélyesen köszönetet szavaztak pánszláv képviselőjelöltjük és vezérük mellett tanúsított kitartásukért és törhetetlen ragaszkodásukért.

Vádlottak egyedüli védekezése az volt, hogy ők a népgyűlés alatt politikai beszédet nem tartottak.

Feltéve, hogy vádlottak ezen teljesen valószínűtlen sőt világosan megczáfolt állítása illetve védekezése megállana is, e tény enyhítő körülményt egyáltalában nem képezhetne, mert már maga azon tény, hogy vádlottak volt pánszláv választóiknak nyilvánosan és tüntetőleg köszönetet szavazandók őket öszszegyűjtötték, sörrel itatták és szivarral traktálták, elegendő a hivatkozott 1898. évi febr. 23-án 766. eln. sz. a. kelt rendeletben körvonalozott kihágás tényálladékának megállapítására.

De ezzel teljesen ellentétben a hivatkozott Brhlovics Sándor és Barancsik Béla tanúk egybehangzóan vallották, hogy ők is elmentek Szetvák Ádám házának udvarába, a hol a községi választók gyülekeztek s ezek azon kérdésükre, mi célja a népgyűlésnek? – azt válaszolták, hogy a megejtett képviselőválasztás megsemmisítése céljából jöttek össze, mert pánszláv jelöltjük elbukott.

Határozottan és egyhangúlag vallották továbbá, hogy mindketten hallották az udvaron állva, midőn vádlottak mindegyike beszédet tartott az öszszegyűlt néphez

és többek közt azt mondták összegyűlt híveiknek, hogy tartsanak össze, nincs az a hatalom, mely őket letörné.

Szetvák Ádám, hrussói lakos, noha vallomása – minthogy a be nem jelentett és meg nem engedett népgyűlésre helyt adott és azon részt vett, és így a hivatkozott min. rendelet értelmében az ott körvonalozott kihágásban szintén részes, – mint tanúé figyelembe nem vehető, eskü alatt vallotta, hogy szobája tele volt választókkal s ott sok beszédet tartottak, de hogy miről volt szó, arra nem emlékszik.

Úgy Szetvák Ádám, mint a népgyűlésen részt vett választó vallomása különben mint tanúvallomás figyelembe nem jöhet, mert a be nem jelentett és meg nem engedett népgyűlésen való részvétel is megállapítván a kihágás tényálladékát, a résztvettek, mint vádlottak vallomása, tanúvallomás gyanánt figyelembe nem vehető és csak saját személyük védekezéséül fogadható el, minek következtében ellenük, a vádlottak által megtevesztetvén, alacsony műveltségi fokuk és tudatlanságuk miatt a kihágási eljárás folyamatba tétele is mellőztetett.

A vádlottak ellen alkalmazott büntetés kiszabásánál súlyosbító körülmény gyanánt vétetett, hogy már harmadik esetben vannak be nem jelentett és meg nem engedett népgyűlés tartásáért feljelentve, továbbá büntetett előéletük s a magyar hatóságok s az eljáró hatóság ellen folytonosan és tárgyalás során is tanúsított tiszteletlenségük.

Vágújhely 1902. szept. hó 6-án.

Dr. Csenkey,
szolgabíró.

Ezen hallatlan ítélet ellen Dr. Markovics Gyula következőkép felebbezett:

Tekintetes Főszolgabíró Úr!

Az ellenem 7617/1901. sz. alatt hozott első fokú ítélet ellen felebbezéssel élek, s indokaimat következőkben terjesztem elő:

Úgy látszik, hogy az eljáró szolgabíró úr maga is meg van győződve ítélete alaptalanságáról s indokai tarthatlanságáról, azért ítéletét oly hangon tartja, s azt oly képen indokolja, hogy ez által egy önérzetes embert, – a ki hozzá teljes tudatában van ártatlanságának, erőnek erejével provokálja erősebb és nyomatékosabb elbírálási mód használatára, nyilvánvalóan az által azt akarván elérni, miszerint ha a fél fel is mentetik a vád következményei alól: lehessen ellene tovább folytatni a kihágási eljárásokat a hivatalos közegek állítólagos megsértése czímén, s így őt folytonos cirkulus vitiosusba belekergetni.

Hát holtig tanul a jó pap, – a tett tapasztalatok folytán szokásom ellenére kénytelen vagyok megfelelő präservativumot használni, mivel az ember az olyan eljárást is, mely már teljesen elvesztette a komolyság jellegét s komikumba ment át, – utoljára megunja s megsokalja.

Törvény, jog és igazság szempontjából kár egy betűt is veszíteni az ítélet megdöntésére; a ki az indokokat csak futólag is átolvassa, az azonnal tisztában van avval, hogy törvény s ministeri rendeletek csak czégérül használatnak fel politikai természetű megtorlásokra s egyes ellenszenves személyek megrendszabályozására. Másképen hogyan foglalhatnának helyt egy hivatalos ítéletben olyan állítások és érvelések mint: »pánszláv választók, pánszláv képviselő-jelölt, pánszláv-párt« stb.; ilyenek alkotmányos politikai életünkben nem léteznek, ilyeneket a statisztika nem ismer s törvényeink

nem tűrnek, ügyészeink pedig válvetve az állam hatalommal, ilyeneknek érvényesülését még a csirában gátolnák meg. A mennyiben az ítélkező szolgabíró úr reám czímezte ezen megtisztelő jelzőket: ezt legnagyobb méltatlankodással visszautasítom, s tiltakozom az ellen, hogy egy hivatalos közeg, hivatalos működésébe burkolódzva, a honpolgárokat ilyen méltatlan módon sértegesse. Nem vagyok én fizetett hazafi, és nem élek hazafiságom hangoztatásából s fitogtatásából, de épen azért »noli me tangere« szentélyének tartom hazafiságom fogalmát, és az ellen való minden áskálódást s gyanúsítást egyszer s mindenkorra rágalomnak bélyegzem. Csak mindenki úgy szolgálja magyar hazának ügyét, s tegyen annyit köznépe érdekében, mint a mennyit én tettem 17 évi közpályám való működésemben, akkor Magyarország nem volt, hanem lesz . . .

Az ítélet ezen általános jellemzése után legczélszerűbb volna mellőzni a részletezést, s egyszerűen felmentésemet kérni; de mivel igen tanulságos az ügy keletkezése, az eljáró szolgabíróság a vizsgálatnál tanúsított eljárása pedig különös fényt vett közigazgatási állapotainkra, fáradságot veszek magamnak kis eszmecserét kifejtani.

Mi történt Hrussón 1901 évi október hó 13-án? Az, hogy dr. Markovics Rezsővel, volt képviselő jelölttel, Ó-Turára menve, Hrussót érintettük, s itt betérvén Szetvák Ádám, hrussói irtványos magánházába, 8–10 hrussói emberrel elfogyasztottunk egy hordócska sört, mely alkalommal a képviselő-jelölt hrussóiaknak a választásnál tanúsított magatartásukat és hozzája való ragaszkodásukat megköszönte. Ez a pusztá tényállás, melyből kifolyólag« azután Brhlovics Sándor, lubinai körjegyző be nem jelentett és meg nem engedett népgyűlési vádat gyártott ellenem.

Ha nem tudnám azt, hogy ezen jegyző magaviselete által lefelé nemcsak népszerűtlenné s gyűlöletessé, hanem egyenesen lehetetlenné vált, s hogy legalább lefelé akarja magát nélkülözhetlenné tenni ilyen légből kapott, de mai napság nagy kelendőségnek örvendező feljelentések által, – akkor azt kellene hinnem, hogy a nevezett jegyző népgyűlési s általában feljelentési rögzeszmében szenved. Tehetne erről tanúságot a nyitrai törvényszék is. Csak a képviselő-választásokból kifolyólag jegyzősége 3 községében hat népgyűlést tartott meg az ellenzék által, feljelentvén 5 egyént egy-egy, 2 egyént kettő-kettő, egy egyént pláne három népgyűlés bejelentés nélkül való megtartása miatt. Ezenfelül gyártott 3 nemzetiség elleni izgatást, egy zsarolást, egy hatóság elleni erőszakot, s egy szószerű paragrafust. Nemde szép rekord ez? Valamennyi feljelentései, – melyekből eddig nyolcz nyert végleges elintéztést, – légből kapott állításoknak »bizonyultak« be, s e miatt részéről hamis vádért való felterjesztésem jelenleg” a pozsonyi kir. táblánál található. Ezek azt hiszem, hogy eléggé jellemzik a feljelentő szavahihetőségét s lelkületét.

De sajtáságos az is, hogy a szolgabíróságnak ezen feljelentés folytán megejtett vizsgálata majdnem egy évig húzódik, mely idő alatt a vádlottakat vagy ötször idézték, s kihallgatták majdnem az egész falu férfilakosságát, de mellőzték a feljelentőnek vádlottak jelenlétében való kihallgatását, valamint a tanúknak evvel való szembesítését, – a mi az összes tanúk a feljelentés valódiságát határozottan tagadó vallomásaikkal szemben egy pártatlan vizsgálat során okvetlenül szükséges. A helyett az eljáró bíró úgy segít magán, hogy az összes kihallgatott tanúk vallomását semmisnek deklarálja, mivel tulajdonképen valamennyien vétkesek a népgyűlés

bejelentés nélkül való megtartásának részességében, csak Szetvák Ádámmal tesz kivételt s egyedül ez lett megeskette, mert a vádlottak nélkül való kihallgatásában valamikép kivették belőle, hogy ott sok beszédet tartottunk! Igen is »rečnovali sme«, ami azonban paraszt szójárás szerint annyit jelent, hogy egymásközt beszélgettünk, de semmi esetre sem, hogy szónokoltunk volna.

Ha a kihallgatott tanúk vallomásai nem vehetők figyelembe, akkor ezek minek lettek beidézve és kihallgatva? Az eljáró bíró ezeknek a tanúvallomásait csak *azon* esetben nyilatkoztathatna ki semmisnek, ha mink hivatkoztunk volna rájuk, – de hiszen mink nem neveztünk meg egy tanút sem, *s valamennyi kihallgatott ianu a vád, illetőleg az eljáró bíró tanúi voltak.* Bezzeg, ha ezen tanúk csak némi támponttal szolgáltak volna a vádnak, akkor ugyebár figyelembe vehetők lettek volna!

Kár volt majdnem *egy* évig vizsgálni, s majdnem az egész falut felbolygatni. Kizárólagosan csak Brhlovics Sándor és Barancsik Béla tanúvallomásaira támaszkodva, azonnal az eljárás kezdetén lehetett volna engem elítélni.

Micsoda bírói eljárás s ítélet az, *a melynél egy személyben összpontosul úgy a vádló, valamint a koronatanú is?* Nem hiszem azt, hogy nálunk valamelyik bírászkodásba érvényes dogma gyanánt volna felvéve, miszerint a vádló s egyedüli terhelő tanú *egy és ugyanazon személy lehet.* Hiszen már csak egy józan ember nem fogja feltételezni Brhlovics Sándortól azt, *hogy saját feljelentését tanúvallomásával meghazudtolja.*

Barancsik Béla, lubinai segédjegyző, – kiről különben úgy tudom, hogy a kérdéses időben Hruszón sem

volt – igazán díszes tanú, egészen hozzáillő a feljelentésre. Társadalmi viszonyainkra általában, Brhlovics közjegyzőre pedig különös fényt vet, hogy ilyen egyént tart egy községi irodában, tehát közhivatalban. Köztudomású dolog, – s azt hiszem, Brhlovics is jól tudja, – hogy ezen egyén vágújhelyi állomás helyiségebe betöréses lopást követett el, a miért a nyitrai kir. törvényszék által hosszabb börtönnel is sújtott. És ilyen ember lehet alkalmazni Magyarországon segédjegyzőnek, s lehet becsületes honpolgárok ellen tanúnak felhasználni.

Ezekből világos, hogy sem Brhlovics Sándor, sem Barancsik Béla kimondásai alapján engem, elítélni nem lehet. Azonban elfogadom ezen két tanú korrektségét és semmiben sem kifogásolom tanúvallomásaikat, és még ezen esetben sem vagyok elítélhető kérdéses időben és helyen népgyűlés megtartásáért. Mi is a népgyűlés fogalma és főkelléke? Nyilvánosság a megtartásában, előleges és nyilvános előkészítése és arra való előleges meghívás; mellékelléke a meghatározott tárgysorozat, s ennek alapján a határozathozatal. Ilyen népgyűlésekről beszélnek az 1848 évi április 28-iki, és az 1868 128 sz. alatti rendeletek is. Már pedig maga az ítélet is elismeri, hogy mink Szetvák Ádám. magánházában voltunk, s hogy eljövételünkről Hrussón előzőleg egy árva léleknek sem volt tudomása; magát Szetvákot csak szántóföldjéről . hívtuk haza, s többieket is csak akkor hívtunk el. Népgyűlés tartásáról tehát egy magánházban szó sem lehet, a mi különben kiviláglik a törvény azon intézkedéséből is, hogy minden népgyűlést karhatalommal lehet szétoszlatni, magánházban karhatalomnak való alkalmazása pedig csak külön vizsgálóbírói végzés folytán eszközölhető.

Az ítélet szerint a gyűlést képviselőválasztásokból

kifolyólag tartottuk, de így az 1874. t. ez. 33. §-a szerint pártgyűlésnek bejelentés nélküli tartásában volnánk elmarasztalhatók, a mi azonban szintén lehetetlenség; mert a törvény *expressis verbis* itt is a *nyilvánosságot* követeli meg. Ha minden magánházban tartott politikai vagy pártösszejövetel kihágásnak minősítették, akkor a honpolgárok, kiváltképen választások idején, kihágásokból ki sem jönnének. De akkor nem is volna jog, hanem rendőrállam. Es tudjuk azt is, hogy tartattnak pártvacsorák, pártgyűlések nem csak magánházakban, hanem nyilvános helyiségekben is, s itt számtalan politikai szónoklat mondatik a nélkül, hogy csak eszé ágába is jönné valakinek azt kihágásnak minősíteni. Ha tehát Sztvák házában összejöttünk és ott mind azt cselekedtük volna, a mi a két terhelő tanú állít, ezekért engem törvényesen elítélni nem lehet. Ezekből világos, hogy valótlan az indokolás azon állítása, miszerint egyedüli védekezésünk az lett volna, hogy politikai beszédet nem tartottunk. En semmivel, s így az állítólagos beszédem tagadásával sem védekeztem, hanem előadván a tényállást: védekezést egészen feleslegesnek tartottam. Különben felajánlom, s ha alispán úr megengedi, azonnal *fezéhez* deponálom is: 1., 1000, azaz egyezer kor., ha csak egy hites tanú is bebizonyítja, hogy Brhlovics Sándor a kérdéses időben Sztvák Ádám udvarába lábát is betette volna. 2., másik 1000, azaz egyezer koronát, ha csak egy hites tanú is bebizonyítja, hogy Brhlovics szónoklatomat, avagy valami beszédemet halhatta volna, vagy hogy neki valaki azt mondta volna, miszerint mink a megejtett képviselőválasztás megsemmisítése (*petitio*) tárgyában jöttünk volna el. Ezeknek -a bebizonyítása esetén, a 2000 koronát a tek. alispán úr általa jónak látott célra fordíthatja.

Beszéljünk csak egy kicsit komolyan! Kérem, ki lesz olyan együgyű, hogy Hrussora, – a mely községnek 8, azaz összesen nyolcz szavazatja van, – valami nép-, vagy pártgyűlésfelét hívjon össze és azt Szetvák Ádámnak nem is a községben, hanem kint az irtványban fekvő házának 4 méter hosszú, 3 méter széles és nem egészen 2 méter magas szobájában tartsa meg? Bizony igaza volt Szetváknak, hogy teli volt a szobája, ha ott csak 8-10 voltunk is.

Hátra maradt még az elítélés folytán kiszabott büntetés magasságának a jellemzése, mely leginkább illusztrálja az ellenem foganatosított kihágási eljárás tulajdonképeni célját, s elárulja a lelkületet és szándékot, mely által az eljáró bíró vezéreltetett. Ha tényleg jogos volna az elítélésem: így bíraskodni s ilyen büntetést kiszabni egy elfogulatlan s bírói tisztjének magaslatán álló bírónak sem szabad. Ki látta, avagy hallotta már azt, hogy egy olyan csekélységért, mint ez, a választási küzdelmekből kifolyó állítólagos kihágás, a melynél semmiféle rossz szándék (dolus) nem volt, és semminemű törvénybe ütköző, vagy az államrendet felbontó dolog nem történt, egy tisztességes s korrekt magatartású és tekintélyes állású állampolgárt hosszabb szabadságvesztéssel s oly horrend pénzüsszeggel büntessék? A ki a polgárok szabadsága és vagyona felett rendelkezik, annak megfelelő komolysággal, higgadsággal, tapasztalattal és érző szívvel kell rendelkezni, mindenek előtt pedig elfogulatlannak, pártok, egyes emberek és érdekszövetségek fölött állónak kell lenni; nem szabad magát elragadtatnia személyes ellenszenv, gyűlölet, bosszú, általában egyéni szenvedélyek által, melyek a pártatlan megfontolás érvényre juttatását s így az igazságos és méltányos ítélethozatalt meggátolják. A ki ezen tulajdonságokkal

nem rendelkezik, annak bírói tisztet s ítélkezési jogot kezébe adni egyenesen veszélyes.

Azt látom, hogy az eljáró szolgabíró úr maga is látja, hogy érző és humánus emberek így nem szoktak büntetéseket kiszabni, s azért súlyosbító körülmények után kapkod. Sajnos azonban, miszerint azt kell konstatálnom, hogy reám nézve valamennyi súlyosbító ok, mely ellenem felhozatik, költött, s *így valótlan*. Nem három, hanem ezer feljelentés sem szerepelhet súlyosbító ok gyanánt, hisz ilyeneket tervszerűen s megrendelésre lehet gyártani, s hogy ilyenek velünk szemben minden materiális alap nélkül foganatosíttatnak, azt ezen felebbezésemben már kellőleg bebizonyítottam. Súlyosbító körülményként *csak végérvényes ítéletet* lehet felhozni, ilyen pedig ellenem egyáltalában sohasem hozatott.

Alásodik súlyosbító ok állítólagos büntetett előéletem. Hát mit szóljak ehhez, mikor itten a bíró maga magát czáfolja meg, a midőn az ítélet kezdetén az általánosságoknál büntetlenségemet állapítja meg; és csakis diffamáló tettek miatti elítélés lehet súlyosbító ok.

Legeredetibb, s a maga nemében igazán páratlan, és az eljáró bíró nagy találékonysági talentumára vall a 3-ik súlyosbító körülmény, t. i. a magyar hatóságok s az eljáró hatóság ellen folytonosan és a tárgyalás során tanúsított tiszteletlenségem, a melyre ugyancsak ráillik a farkasról és a bárányról szóló aesopusi mese. Hiszen az ítélkező szolgabíró épen az, a ki – tudomásom szerint – a tárgyalások során hivatalos érintetlensége tudatában, az egyes feleket személyes insultusokkal és sértésekkel illeti, s általában olyan magatartást tanúsít a felekkel szemben, a mely nekem, mint komoly férfiúnak, a ki nem vagyok szokva semmi-

nemű, rajtam minden ok nélkül esett sértést megfelelő megtorlás nélkül hagyni, lehetetlenné tette egyszermindenkorra az itteni szolgabíróóság előtti megjelenést, mert inkább elviselem a megnemjelenéssel járó következményeket, mint hogy megjelenéssel, esetleg még nagyobb bajba keveredjem. Én tehát sem tisztességet, sem tiszteletlenséget az eljáró bírónál való tárgyalások során nem tanúsíthattam, mivel azokon meg sem jelentem. Azt pedig a leghatározotabban utasítom vissza, hogy én, mint jó nevelésű és illemtudó ember, akárkivel, – pláne egy magyar hatósággal szemben – tiszteletlenül viselkedem. Művelt ember létemre úgy magánérinkezésben, mint nyilvános szereplésben mindig megtartom a külső illő és udvarias formákat a legnagyobb ellenséggel avagy ellenszenves emberrel szemben is, de viszont én is mindenkitől ugyanezt kívánom meg.

Különben ez egészen más »blattra« tartozik s minden eljáró bírónak van módja és hatalma arra, hogy olyan firmákat, a kik megfeledkeznek magukról s hatóságok ellen az eljárás folyamán tiszteletlenséget tanúsítanak, ezeket megrenszabályozhassanak. Ezen jogát az eljáró bíró velem szemben bizonyosan fenékig használta volna ki, ha alkalma és oka lett volna hozzá. Ilyeneket tehát alig hiszem, hogy még egy magyar bíró is súlyosbító ok gyanánt hozott volna fel.

Tisztelettel

Dr. Markovics Gyula.

Dr. Markovics Rezső is felebbezett, hanem az alispán másodfokúlag az első fokú ítéletet teljes terjedelmében megerősítette következő indokolással:

A felülvizsgálat eredményéhez képest a II. fokban következőig ítéltém:

Az I. fokú ítéletet saját indokain kívül helybenhagyom az alább kifejtett indokok alapján. A népgyűlések és pártgyűlések kötelező bejelentésére vonatkozó törvényes rendelkezéseknek s az e tárgyban kiadott kormányhatósági rendeleteknek a II. fokban ítélező hatóság meggyőződése szerint kettős célja van.

Nemcsak az a céljuk, hogy a hatóság eleve megtehesse azon praeventív oltalmi intézkedéseket, melyek hivatva vannak meggátolni azon eshetőséget, hogy a népgyűlés résztvevői a törvényekben rejlő erő tudata által felhábortva törvényellenes erőszakos cselekmények elkövetésére ragadtassák magukat.

Ezen mindenestre jelentékeny s a köz- és vagyonbiztonságot szem előtt tartó célon kívül a kormányhatóság még egy második és erkölcsi természeténél fogva magasabb rendű állami érdeket kívánt a rendelkezés által megvédeni, tudniillik azon nagy fontosságú érdeket, hogy a korlátlan hatósági ellenőrzéshez nem kötött gyülekezési szabadság elve mellett az állampolgárok kisebb értelmiségű tömegei könnyen oly irányba terelhetők, a mely az állami egységnek, az állami törvénybiztosította magyar nemzeti jellegének, vagy egyébb, az állam existenciális érdekével egyenlő jelentőségű alapintézményének szellemével homlokegyenest ellenkezik.

Nem foglalkozva a tót nemzetiségi pártnak politikai programjával, s ezen programnak az úgynevezett pánsziavisztikus irányzathoz való és számos jelenségből megítélhető hasonlóságával, – kétségtelen, hogy mindazon gyülekezetek, melyeket a pártnak vezetősége a magánlak sérthetlenségének tudatában egyes magánosok

lakásán, háztelkén, vagy az iskolában tartott, – egytől egyik a nyilvános népgyűlés természetével és különösen céljával bírtak. – Kitűnik az álláspont helyessége a kissebb községekben, a hol a választói joggal bíró, tehát a politikai küzdelmekben activ részt vevő egyének száma csekély, úgy hogy azok minden nehézség nélkül gyűjthetők egybe akármely magánházban. A bejelentési kötelezettségnek intézménye s a hatósági ellenőrzés gyakorlása teljesen illusóriussá válnék az esetben, ha a magánosok tulajdonát képező helyeken, tehát nem köztéren tartott, de azért a népgyűlés céljával és jellegével bíró gyűlekezetek a bejelentési kötelezettség alól kivonatanának, és az azokon résztvevőknek a hatósági ellenőrzés hiányában bármely állam, vallás, vagy erkölcsellenes tanok szabadon lennének hirdethetők. Ezen indokok alapján kellett az I. fokú hatóság ítélemj^n körülrít gyűlekezetet olyannak tekinteni, mely az^WS évi 766. számú belügyminiszteri rendelet értelmében bejelentési kötelezettség alá esik, s ennek folytán az I. fokú ítéletet mint törvényes alapon hozottat, helyben hagyni. Miről főszolgabíró urat az iratok kiadásával további törvényszerű eljárás céljából értesítem. Nyitrán, 1902 évi szeptember 26-án. *Markholt* s. k., alispán.

Az alispáni ítélet ellen a nagyméltóságú belügyminiszter úrhoz dr. Markovics Gyula a hovevkező felebezést nyújtotta be:

Tekintetes járási Főszolgabíró Úr!

A másodfokú ítélet valóban betetőzése az 1-ső fokú hatóság szabálytalan és törvényellenes eljárásának, s ha tényleg lakoznék bennem a magyar hatóságok iránti tiszteletlenségnek még csak a szikrája is, – a mint azt elsőfokú ítélet reám akarja tukmálni, akkor a másod-

fokú ítélet nemcsak, hogy ezen szikrát lángra lobantaná, de hozzá még erős kísértésnek volnék kitéve, hogy az ítéletnek a nyilvánosság tudomására való hozatalával ilyen érzést másokban is támasszak, mivel meg vagyok róla győződve, hogy az ilyen ítélet és indokolás minden igazságosan és méltányosan gondolkozó embernél köz-igazgatásunk iránt nem csak hogy ellenszenvet szülne, hanem minden bizalmat megsemmisítene adminisztratív közegeink igazságszolgáltatásában és törvénytiszteletében, s őket olyanoknak tüntetné fel, mint a kik az igazságot ezen szónak egy betűje kihagyásával szolgálják.

Az elsőfokú ítélet szabálytalanul állapította meg a terhemre rótt cselekményre nézve a tényállást, mert oly tanúk vallomását vette döntőnek, a kik az esetnél egyáltalában jelen sem voltak.

Ezen helytelen eljárás alapján a törvény essentialis fogalmi kritériuma mellőzésével, tévesen kvalifikálta tettemet kihágásnak. De törvényellenes eljárásának palástolása czéljából legalább arra iparkodott, hogy az én esetemet a törvényben kihágásnak minősített tett kaptá-jára húzza.

A másodfokú Ítélet már mindezzel sem elégedett: meg. A ki ezt csak futólag is átolvassa, azonnal tisztában van avval, hogy az ítélkező közeg *nem akar, vagy nem mer* a dolog érdemébe és a tények tárgyilagos és szakszerű bírálatába bocsátkozni, mivel jól tudja és érzi azt, hogy ekkor nemcsak meg kellene semmisíteni az 1-ső fokú ítéletet, hanem egyszersmind felelősségre kellene vonni az alantas közegeket a honpolgárok előkészített és megrendelt zaklatásáért. A másodfokú hatóság nem respektálva a törvény és rendeletek határozott szabályait, uj – eddig nem létező szabályokat állít fel.

A megfelebbezett úgy dologi elbírálása helyett, politikai kérdéseket vett fel, ezeknek megvitatásába bocsátkozik, s rövid elmefuttatás képében e téren bemutatja politikai, sociális és filosofiai elméleteit, s erősen érvel politikai meggyőződésének és álláspontjának helyessége mellett, – sőt még tovább megy. Neki a törvény s rendeletekben sanctionált jogelv nem imponál, ő saját maga alkot magának céljának megfelelő törvényszakaszt, sőt egyenesen beleéli magát miniszteri rendeleteket kibocsátó szerepébe, kimondván, miszerint kétségtelen, hogy mindazon gyülekezetek, melyeket a tót párt vezetősége tartott vagy tart, egytől-egyik a nyilvános népgyűlés természetével és különösen céljával bírnak.

Hová vezet az ilyen eljárás, ezt jellemzően illusztrálja épen a másodfokú ítélet, a melyben egy, a törvény s alkotmányos alapon álló párt s mindazok, a kik a legkisebb, – esetleg alaptalan gyanúba esnek, Hogy ezen párttal simpatisálnak: *törvény kívüli s kivételes állapotba helyeztetnek*; a kikkel szemben minden törvénytíprás, sőt az önkényes és az ítélező közeg által ad hoc rögtönözött rendelet-hozás is megengedhető s velük szemben nem tartandók be az aethika, morál, humanismus és a tisztesség legelemibb szabályai sem. Avagy nem hirdeti e ezt a 2-od fokú ítélet, mikor egyeseknél még a házi tűzhely szentélyét is nyilvános helynek és térnek minősíti, a hol legkorrektebb embereket mint közönséges csirkefogókat lehet összefogdosni csak azért, mivel esetleg egy himpellérnek érdekében áll feljelentést tenni ellenük, avagy ehhez valami bitang által egyenesen felbéreltik.

Jellemző a mi közigazgatási viszonyainkra, hogy a felettes hatóság, midőn a fél az alsó hatóság sérelmes intézkedését panaszolja, ennek orvoslása helyett – az

alantas közegen túl Hezítál – s bátorításképen irányt ad a vele közvetlenül érintkező felek zaklatására. A 2-od fokú ítélet fényes bizonyítéka, hogy mi nálunk manapság a közigazgatás és az erre bízott jogszolgáltatás a politika céljainak szolgálatában áll, s ezen ítélet nem elbírálása az én terhemre rótt tettnek, hanem legvakmerőbb politizálás, a mely engem hazafiságomat kétségbe vonó rágalmakkal vérig izgat. Ily vakmerő önkényességgel és törvénytípással Ítélező hatóságok nem érdemesek arra, hogy emberek felett ítéljenek.

És ilyenek szabadon történnek a jog, törvény és igazság aerájában csak azért, mivel a honpolgárok ezen aera áldásos működésétől felbízattva szabadon meggyőződésük szerint mertek gyakorolni alkotmányos jogaikat s evvel a megyei basáknak á kalkulálásait megbolygatták.

Ilyen Nyitra vármegyében a közigazgatás; a párt politika szolgálatában az ügyészség és a bíróság szerepkörét is magára veszi, a hol az ügyész nem lát semmi büntetendő dolgot, – mint a tót nemzetiségi pártnak nyilvánosan szétküldött programjában, – ott a közigazgatási közegek a pápánál is pápábbak akarnak lenni, s annak idején ezen program érdekében működött embereket, a hivatalos hatalom felhasználásával s azzal vissza élve megakarják törni.

Hiszen mindenki előtt világos, hogy az állítólagos népgyűlések csak ürügy, hogy lehessen személyem ellen közönséges hajsztát folytatni.

Nem vagyok hivatva a tót nemzetiségi párt jogosultságának kérdésébe bocsátkozni, de tény az, hogy annak idején választási programja nyilvánosan közöltetett és sok magyar lap által megdicsértetett; tény az, hogy ezen program alapján számos kerületben történtek

jelölések a nélkül, hogy ezt az államhatalom mint államellenest meggátolta volna; tény az, hogy ezen program alapján 4 megválasztott képviselő ül a törvényhozásban s ez bizonyosan nem tűrné őket a maga kebelében, ha szereplésük köz- és államveszélyes volna, ' vagy ez az állam existenciális alapintézményeivel homlok egyenest ellenkeznek, – így tehát azon állampolgárokat, a kik esetleg ilyen jelöltekre szavaztak, *csak azért* »vogelfrei«-oknak tekinteni, őket üldözni és zaklatni, megsemmisíteni akarni, égbe kiállító jogtalanság. A hatás és a hangulat csinálás kedvéért a 2-odfokú ítélet azonban a tót nemzetiségi pártra a pánszlávistikus irányzattal való hasonlóság tényét is állapítja meg. Hát igaz, hogy az emberek szívébe és veséjébe nézni nem lehet, de én a tót nemzetiségű pártnak azon program alapján vagyok egy igénytelen tagja, a melynek programjában a haza integritása, egysége, oszthatlansága s jó hazafiság expressis verbis ki vannak mondva, s én a programnak ezen sarkalatos elveit nem kötöm csak a holtbetűkhöz, hanem benső tartalmát s igazi hazafias ihlettől áthatott tetteket is megkívánom, s ezen pártnak csak addig vagyok tagja, míg ez a program ezen pontjához hű marad, s ünnepélyesen tiltakozom az ellen, hogy engem akárki olyan párt hívének tartson, a mely párt pánszlávistikus, pláne hazaelenes tanokkal volna saturálva. Én azt vallom, miszerint Magyarország nagysága és létérdeke megkívánja, hogy itt politikailag t. i. csak egy nemzet legyen, s fajilag lehet ki-ki tót, oláh, szerb stb., de politikailag úgy érzésben, mint gondolkodásban *csak magyarok* lehetünk. Épen azért hazafiságom ellen való minden áskálódást, támadást és gyanúsítást egyéni és polgári becsületem rablási kísérletének deklarálom.

Mindezekkel, azt hiszem, kellőleg kimutattam a 2-od fokban statuált ítélkezési elvek absurd veszélyes voltát.

Az ítéletre vonatkozólag az ügy érdemében más mondani valóm nincs, mint az, a mit az elsőfokú ítélet elleni felebbezésemben felhoztam. Az ügy oly egyszerű s oly tiszta, hogy a vallomásomban tényképen előadottakhoz kár egy szót is magyarázat- vagy védelmiekép hozzáadni; s a törvény és rendeletek világos szavai mellett más igazságos ítélet nem hozható, mint a vádalóli felmentésem.

Ez egyszerű feltételezés és reáfogás, mely tagadásunkkal szemben nincsen senkivel és semmivel bebizonyítva, s úgy ennek absolut értéke semmis. Ha két fedhetlen jellemű tisztességes uri embert és tekintélyes állású férfiút ilyen csekélységnek ürügye alatt, erőnek erejével hosszabb időre el akarjuk vonni sokoldalú hivatásuk és kötelességük teljesítésétől, s őket talán az e célra összeszedett cigányokkal és holmi csavargókkal tíz napon keresztül egy fedél alatt tartani, akkor kérem előbb reánk bizonyítani a *tényt és szándékot*, mely egyedül büntetendő. De ez egyszerűen mellőztetett és nincs olyan bíró e világon, a ki Brhlovics Sándor feljelentőnek «és vádlónak esküvel meg nem erősített bemondását elegendő oknak és bizonyítéknak elfogadná .a szabadságvesztés kimondására; a másik felhívott tanú: Barancsik Béla pedig – *a ki különben akkor Hrussón sem volt* – rabviselt ember. Kérem a vádlót s egyedüli tanút velem szembeítteni, s ha lesz lelkülete hozzá, – hogy vallomását esküvel is megerősíti, türelmesen viselek el akármilyen büntetést.

Dr. Markovics Rezső felebbezése:

Tekintetes Főszolgabíró Ur!

Nyitra megye alispánjának 671/1902. kib. szám alatt hozott és nékem 5570/1902. szám alatt kézbesített másodfokú ítélet ellen

felebbezéssel

élek, s annak indokait a következőkben terjesztem elő:

Csodálkozom, hogy egy alkotmányos államban egy magasabb közigazgatási hatóság által egy olyan Ítélet hozható, mint a jelenlegi, mely a törvényt és a nálunk érvényben levő jogszokást hatályon kívül helyezi s ön-maga alkot magának törvényt.

Ha az alispáni ítéletben felhozott indokok megállanak, akkor Magyarországon megszűnnék az egyéni szabadság, megszűnnék a házi szentély sérthetetlensége, s következne az azon állapot, a mely Magyarországon 1850-1860-as években az önkény uralom alatt volt, a midőn 3-4 embernek nem volt szabad együtt járni, nem volt szabad eszmecserét folytatni, a midőn több embernek nem volt szabad családi körben, magánházban összejönni, megjelenvén mindenütt a rémuralom és rendőrhad emberei.

Nem hiszem, hogy egy alkotmányos államnak a feladata az volna, hogy polgárait minden egyes alkalommal rendőrhaddal vegye körül, hogy rendőr jelenléte nélkül bizalmi eszmecsere, a közügyek magánúton megvitatása ne történhessen meg.

Ha az alispáni indokok megállanak, akkor Magyarországon az ismerősök, a jó barátok, a politikai elvtársak magánházban össze nem jöhetnének, a napi kérdéseket meg nem vitathatnának, s minden, össze-jövetel, a mely magánházban valamely családi-ünnepély

megtartása végett tartatik, avagy valamely társas kirándulás, a mely a természet szépségeinek élvezete czéljából tartatik, népgyűlésnek deklarálható lenne.

De az alispáni ítélet indokolása ellenkezik a polgároknak törvény által biztosított alkotmányos jogaival, mert ha ezen ítélet megállana, akkor egy alkotmányos államban csakis egyetlen egy párt állhatna meg, azon párt, a mely uralmon van, és más pártbelieknek alkotmányos úton nem volna szabad meggyőződésüknek érvényt szerezni.

De az alispáni indokolás szerint az állami egységnek, az állam magyar nemzeti jellegének a veszélye kizárólag a tót nemzetiségi pártban rejlik, csak ennek nem szabad érvényesülni, ez ellen minden szabad, annak tagjai a törvényen kívül állanak, azok ellen szabad minden.

Ezen elv a törvényben kimondva nincsen sehol és ilyen rémségek csakis Nyitra megyében létezhetnek, a hol más pártbeliek, mint a kormánypártiak, törvényen kívül állóknak vannak kimondva, s a kik ellen a politikai üldözés minden terén meg van engedve.

Ha a tót nép fennállása, a tót nemzetiségi párt létezése, az „ állam érdekére és létére annyira veszélyes, tessék kimondani, hogy ebben az országban tótnak nem szabad lenni, ebben az országban a tót nemzetiségi párthoz való tartozás büntetendő cselekmény, akkor meg fogom érteni az olyan ítéletet, mint az alispáni, de addig, míg az a törvényben kijelentve nincsen, tiltakozom az ellen, hogy velem, mint törvényen kívül állóval bánjanak, hogy ellenem olyan ítéletek hozassanak, a melyek nem csak a méltányosság, de a törvény és jogba a legnagyobb mértékben ütköznek.

Politikailag is helytelenek az ilyen ítéletek, mert a törvényben való bizalmat megrendítik, ellenszenvet tá-

masztanak az olyan intézmények iránt, melyek iránt minden honpolgárnak tisztelettel kell viseltetnie azon meggyőződés esetén, hogy a hatóság a helyett, hogy a honpolgárt megvédelmezné, azt inkább megrágalmazza, meggyanúsítja; mert van-e nagyobb rágalom, nagyobb meggyanúsítás azon első- és másodfokú Ítéletek kitételeinél, melyek hazafiságot, ezen hazához hű ragaszkodásomat kétségbe vonják, és melyek politikai magatartásomból egy az ország határain kívül eső s az ország rendje s érdeke elleni ténykedést engednek következtetni.

Egy strébernek, egy krakélernek, aki más hátán szeret kapaszkodni, a szájába illők az olyan kitételek, melyek mostan szokásosak, de egy hatóságtól, a melynek minden honpolgár irányában pártatlannak kell lenni, olyan kifejezések és indokolások, mint a minők a neheztelt ítéletben foglaltatnak, helyén nem valók.

Ennyit általánosságban az alispáni ítéletben kifejtett elvekre.

Az alispán ítéletének indokolása a törvényeknek meg nem felelő dissertáció, de arra, hogy honnan méríti azt, miszerint Hrussón 1901 évi október hó 13-án Szetvák Ádám házában megjelenésünk népgyűlés tartása volt, egyetlen egy adat sincsen s arra egyáltalában nem terjeszkedik ki, hogy miből és mi módon határozhatók meg a népgyűlés tartásának ismérvei.

A felvett vizsgálattal és tanúvallomásokkal meg van állapítva, hogy én Dr. Markovics Gyula társaságában 1901 évi október hó 13-án Ó-Turára való utaztomban Hrussóra jöttem a nélkül, hogy erről Hrussón egy embernek tudomása lett volna, s betértem Szetvák Ádám házába a nélkül, hogy bárkit oda meghívtam volna. Megállapodtam pedig Hrussón azért, hogy a hrussóiaknak, a kik

képviselő-választáskor egytől-egyig reám szavaztak, a bizalmukat megköszönjem.

Be van bizonyítva az is, hogy azt nem tettem nyilvánosan, hogy a Szetvák Ádám házában megjelentekhez beszédet nem tartottam, hanem az ott megjelentekkel vagy egy fél óráig elbeszélgettem, s mindeniknek külön megköszönve a hozzám való bizalmat, eltávoztam.

Hol van abban az eljárásban a népgyűlés tartásának legkisebb ismérve, miből lehet megállapítani s egyáltalában következtetni, hogy népgyűlést szándékoztam megtartani, s hogy olyat megtartottam?

Mi a népgyűlés? A népgyűlés bizonyos politikai véleménynek, követelésnek tömeges kifejezése, pártszervezkedés, alkotmányos jogok gyakorlására vonatkozó tömeges tanácskozás, esetleg tüntetés, demonstráció.

Alakszerűleg a népgyűlés megkívánja, hogy az nyilvános helyen, tömeges – nem 10-12 ember – részvétele mellett tartassék meg, előzetesen összehívassék s szerveztessék.

Hrussón való megjelenéséből és ott körülbelül egy félórai tartózkodásomból azonban mindez meg nem állapítható.

Szetvák Ádám házában mindössze 10-12 ember jelent meg, a szoba oly kicsiny volt, hogy abban alig fértünk meg, beszédek nem tartattak, politikai véleményadás avagy nyilatkozat nem történt, s azon egyszerű tény, hogy én Szetvák Ádámnak avagy Osztrovszky Györgynek mondtam: »Köszönöm magának, hogy bizalma volt hozzám s reám adta szavazatát, sem az 1848. évi 216., sem az 1868. évi 128. számú rendeletek szerint nem állapítja meg a népgyűlés fogalmát.

Hogy lehet az én pusztán ildomosságból kifolyó tényemből kihágást megállapítani? Mióta Magyarországon

kihágás az, ha valakinek szívességét és bizalmát megköszönjük? Mióta van nálunk azon szabály, hogy hazulról nem lehet eltávozni, s valakinek a ragaszkodásért nem szabad megköszönni?

Igaz ugyan, hogy Brhlovics Sándor és Barancsik Béla állítólag azt is vallották, hogy ők hallottak minket beszédeket mondani.

Hogy miként vallották ezen tanúk, arra nem nyilatkozhatok, mert daczára az eljárási szabályoknak, ezen tanúvallomások felvételéhez idézve nem voltam, s ezen indok is elegendő okot képez az egész eljárás megsemmisítésére, mert nálunk jogszabály, hogy úgy a büntető, mint kihágási eljárásban a tanúk vádlott jelenlétében hallgatandók ki, avagy ahhoz a vádlott legalább is megidézendő.

Ezen tanúk aggályosságát és érdekeltségét már előző felebbezésemben kirflutattam, s nem hiszem, hogy Magyarországon olyan tanúk esküvel meg nem erősített vallomása alapján, – kik közül nyilvánvalóan az egyik ellenségem, a másik betöréses lopás büntette miatt börtönre elítélt, tehát rabviselt egyén, – lehetne egy szabadságvesztést kimondó ítéletet hozni, annyival is inkább, mert vallomásuk 10 teljesen érdektelen tanú vallomásával ellenkezik.

Ezen tanúk tehát bizonyítékot nem szolgáltathatnak, s valódinak elfogadandó a köszönetnyilvánításnál jelen volt tanúk vallomása, a kik mindnyájan egybehangzóan vallották, hogy ténykedésem egyszerű udvariassági tény volt, a milyen szokásos Magyarországon egyáltalában, nevezetesen a képviselő-választások után, a midőn a képviselőjelöltek írásban vagy más magánúton megköszönik választóiknak az irántuk tanúsított bizalmat és kitartást.

De bármit vallottak legyen a tanúk, főkérdés az, vajjon Hrussón 1901 évi október hó 13-án Szetvák Ádám házában való tartózkodásom a népgyűlés jellegét viseli-e magán vagy nem. Egybevetve felderített tényállást, a felvett tanúvallomásokot, a körülményeket, a melyek között ott megjelentem, minden józan, elfogulatlan ember azt fogja felelni, hogy nem. S azért nyugodtan bocsátom ezen ügyemet a legfelsőbb elbírálás alá.

Az alispáni ítélet a nagy dobot nagyon veri, s ténykedésemből a magyar állam ellen irányuló célzatos működést akar kimagyarázni. Eltekintve attól, hogy a tót nemzetiségi párt programja nem titok, hogy az palam et publice közé lett téve, hogy a tót nemzetiségi párt működése egy nyitott könyv, a melyből mindenki olvashat, nem hiszem, hogy a magyar államra valamely veszély származna abból, hogy én Hrussón megköszöntem választóimnak, hogy reám szavaztak.

Elismerem, hogy veszély van, de nem a haza veszélye; ezen rémregényt senki el nem hiszi, s nevet azon mindenki, midőn Máramarosban is megütik a nagy dobot.

Szükségesnek tartom még nyilatkozni az első bírósági ítéletnek azon indoklására, hogy jelen esetben már harmadszor büntetve vagyok be nem jelentett népgyűlés tartásáért. Igaz, hogy a vágújhelyi főszolgabírói hivatal a lubinai fogyasztási szövetkezet alakuló közgyűlését népgyűlésnek deklarálta, s azon való részvételért megbüntetett, de ezen ítéletet már az alispán megváltoztatta, s a vád alól felmentett, s az is igaz, hogy a vágújhelyi főszolgabírói hivatal előtt programbeszéd tartása szintén népgyűlés volt, de ezen programbeszéd tartásáról már szintén ki lett mondva, hogy az népgyűlés nem volt. Tehát ezen súlyosbító körülmény

elesik, a mint esetleg nem fog képezni súlyosbító körülményt az, ha a vágújhelyi főszolgabírói hivatal kimondja, hogy ha 10-15 ember ügyvédi irodámban jogi tanács végett megjelenik, én ezekkel ügyvédi irodámban népgyűlést tartottam.

De tegyük fel, hogy Hrussón való ténykedésem csakugyan az 1898 évi 766. számú belügyminiszteri rendeletbe ütközik, akkor sem vagyok, mondhatni a legnagyobb büntetéssel sújtható, mert eljárásomban rossz-hiszemű szándék nem vezetett, az állam törvényei és biztonsága ellen nem izgattam, s az egész működésem csakis jóhiszeműnek deklarálható.

De a neheztelt Ítélet teljesen ellenkezik a választási eljárásból kifolyólag a belügyminiszter által 880/1902. szám alatt kiadott rendelettel, a mely a legnagyobb körültekintést s enyhe elbánási módot ajánlja a közgazgatási hatóságoknak.

Tisztelettel

Dr. Markovics Rezső.

Ezen két felebbezés még 1902 év őszén adatott be és csak 1903 április havában következő Ítéletet kaptunk:

Másolat: Magyar királyi belügyminiszter. Szám: 5105/902. kih. V. d. Dr. Markovics Rezső és Dr. Markovics Gyula vágújhelyi lakosok ellen nyilvános népgyűlésnek bejelentés s engedély nélkül való tartása miatt folyamatba tett kihágási ügy vádlottak felebbezése folytán felülvizsgáltatván, a következő 3-ad fokú ítélet hozott. A megye alispánja által 1902 évi szeptember hó 26-án 671. kih. szám alatt a vágújhelyi járás főszolgabírója elsőfokú ítéletének helyben hagyásával hozott másodfokú büntető ítélete tekintettel arra, hogy a hiva-

talos feljelentés szerint vádlottak népgyűlést tartottak, s ott a magyar állami nyelv, valamint a hatóságok ellen a népet izgatták, tekintettel továbbá arra, hogy a körjegyző a tárgyalás során vallja, hogy az elmondott beszédekből annyit hallott is, hogy »tartsunk össze, nincs az a hatalom, mely bennünket összetörne«, s így vádlottak ellen a btk. 173. §-ban körülírt izgatás vétségének tényálladéka látszik fennforogni, – az elsőfokú ítélettel s azt megelőző eljárással együtt hatáskör hiánya miatt hivatalból megsemmisítetik s az ügyiratok az illetékes kir. bírósághoz áttétetni rendeltetnek. – Erről a vármegye közönsége 1902 évi november hó 6. napján 761. kih. sz. a. kelt jelentés csatolmányainak, valamint Dr. Markovics Gyula által közvetlenül ide benyújtott kérvény leküldése mellett további eljárás végett értesítetik. Budapesten 1903. évi márczius hó 18-án a miniszter helyett *Széll Ignác*z, államtitkár.

Kell-e ezen harmad-fokú ítélethez még valami különös kommentár? Nem volt-e igazam, midőn felebbezésemben azt állítottam, hogy a felettes hatóságok az alantas közegek minden ténykedését palástolják? A belügyminiszter a helyett, hogy végérvényes döntést hozott volna az 1-ső és 2-od fokú ítélet felett és megállapította volna, hogy rendőri kihágást követtünk-e el, úgy segít magán, hogy az ügyet a büntető útra tereli. Ez azonban egészen más kérdés, a mely állítólagos kihágásunkkal nincsen semmiféle okozati összefüggésben. Egyedüli logikus és korrekt eljárás követelményei szerint a belügyminiszter úrnak első sorban a felett kellett volna döntenie, fennforog-e ezen esetben a be nem jelentett nyilvános népgyűlés tényálladéka. Igen, vagy nem? Ha ezen felül az izgatás jelenségét is látta fennforogni, a

népgyűlés kérdésének elvi eldöntése után ezen felül az iratokat a büntető bírósághoz tehette volna át.

1901 évi szeptember hó 27-iki hrussói népgyűlés.

Brhlovics, lubinai körjegyző feljelentése szerint egy nyilvános és be nem jelentett népgyűlést a képviselő-választást megelőzőleg 1901. évi szeptember hó 27-én is tartottunk. Ugyanis Dr. Markovics Rezső mint képviselőjelölt Hrussón e napon tartotta programmbeszédjét.

Mivel a főszolgabírói hivatal ezen ügyben a vizsgálatot csak egy fél év múlva kezdette meg, Dr. Markovics Rezsőnek már nem voltak kéznél azon okmányok, melyekkel beigazolhatta volna, hogy valamennyi programbeszédjét s így a hrussóit is nemcsak a község előljáróságánál, hanem a politikai hatóságnál is bejelentette; azonban tanúkra hivatkozott, a kikkel ezt be fogja igazolni. Az eljáró hivatalos közeg a megjelölt tanúkat ki nem hallgatta, hanem Dr. Markovics Rezsőt nyilvános népgyűlés bejelentés nélkül való megtartásáért 5 napi elzárásra és 150 kor. pénzbírságra ítélte. Ha ezen elítélés törvényellenes és jogtalan volt is, legalább a külforma némi látszatával bírt. Azonban a tisztelt olvasó alig fogja elhinni azt, hogy Dr. Markovics Rezső ezen állítólagos rendőri kihágása miatt az eljáró szolgabírói hivatal Dr. Markovics Gyulát szintén 5 napi elzárásban és 150 kor. pénzbírságban marasztalta el, s hogy ezen súlyos elmarasztalásnál büntetett előélete s egyszer már népgyűlés engedély nélkül való megtartása súlyosbító körülmények gyanánt szerepelnek.

Hát elhiszem, hogy ezt nehéz képzelni is. Mégis ez valóságos tény, mely Kr. sz. u. 1902. esztendőben Vágújhelyen esett meg és ezt egy alkotmányos országban

alkotmányos módon megválasztott tisztviselő cselekedte.

Ezen ítélet ellen Dr. Markovics Gyula következőképp felelkezett:

Mindenek előtt megjegyzem, hogy ha mint magyar honpolgárnak a hivatalok és hatóságok minden intézkedését és ítéletét kellő tisztelettel nem kellene fogadnom, akkor ezen ítéletet reám vonatkozólag merényletnek kellene tekintenem, úgy személyes szabadságom, valamint vagyonom ellen. Elszomorító és minden tekintetben aggályt gerjesztő jelenség, miszerint egy alkotmányos országban hivatalos állásból kifolyó ügyek lelkiismeretes és igazságos elintézésére esküt tevő közeg képes olyan ítéletet hozni. Törvények vagy rendeletekre való hivatkozással úgy ítélkezni nem lehet. Már kihallgatásom alkalmával tiltakoztam az ellen, hogy engem ilyen minden alapot nélkülöző s csak személyes hercehurczát képező, velem semmi összefüggésben nem lévő kihágás czímén a szolgabíróság elé idézzenek, mivel én Hrussón soha semminemű népgyűlés összehívásában és megtartásában részt nem vettem, s így reám vonatkozólag az ítélet azon indokolása, miszerint magam beismertem, hogy 1901 évi szeptember hó 17-én Hrussón valami népgyűlést tartottam volna, valótlan, s a mennyiben ez az általam aláírt kihallgatási jegyzőkönyvben benfoglaltatik, az tudtomon kívül jött oda. S így az indokok azon állítása, hogy én akár a hrussói községi elöljáróságra, akár a szolgabírói hivatalra hivatkoztam volna, annak a bebizonyítására, miszerint én itt vagy ott az állítólagos népgyűlést bejelentettem volna, szintén légből kapott; hiszen csak nem fogok akarni bizonyítani egy oly gyűlés általam való bejelentését, melyet én sem magam össze nem hívtam, sem pedig annak össze-

hívásában és megtartásában semminemű részt nem vettem. Én azt vallottam, hogy nekem semminemű népgyűlésről tudomásom nincsen, én ilyennek Hruссón való összehívásában részt nem vettem, hanem igenis ott voltam Dr. Markovics Rudolf mint képviselő-jelölt kíséretében, mikor ez program beszédjét Hruссón tartotta, s őt képviselőnek ajánlottam is. Vallottam még azt is, hogy én Dr. Markovics Rudolftól tudom, miszerint ez óvatossági szempontból programbeszédjeinek megtartási idejét nem csak a községi előljáróságnál, hanem a szolgabírói hivatalnál is bejelentette.

Mindezek daczára hogyan állíthatja a szolgabíró úr, miszerint én a kérdéses népgyűlés megtartását magam részéről beismertem? – arra csak ő adhatna feleletet.

Ha kételkedett állításom igazságában, ha erőnek erejével rám akar tukmálni valami népgyűlést, tessék előbb reám bizonyítani.

Jól tudom azt, hogy a képviselő-jelöltnek program beszédje megtartását és idejét az illető hatóságnál be kell jelenteni, de hiszen *én nem voltam jelölt, hanem Dr. Markovics Rudolf* s azon esetben is, ha ez igazán programbeszédjét nem jelentette be, *engem, vagy más valakit*, Dr. Markovics Rezső mulasztásáért felelősségre vonni nem lehet, ez csak azon esetben volna lehetséges, ha én, vagy azon más valaki legalább ezen programbeszédhez való összehívásban közreműködtünk volna valamikép, vagy ha valamelyik törvény avagy rendelet azt mondaná, hogy mind azok is büntetendők, a kik a képviselő-jelöltet a bejelentetlenül megtartott programbeszédje alkalmával elkísérik, meghallgatják, ott vagy aktív, vagy passiv szerepet játszanak.

Én pedig mást nem vallottam, s másnak a bizonyítása meg sem kíséreltetett, mint azt, hogy Dr. Mar-

kovics Rezső kíséretében részt vettem, és őt képviselőnek ajánlottam; tessék nékem megnevezni azon törvényt, vagy rendeletet, a mely ezt tiltja? Széles Magyarországon általános a szokás a képviselőjelöltet programbeszédnek útjában elkísérni, mellette hangulatot csinálni, de azt még nem hallotta senki, hogy csakis ezen *tényei miatt* valakit elzárjanak, és megbüntessenek. Ha a bejelentésnél valami mulasztás történt, ezért csak a jelölt felelős; ott van Dr. Markovics Rezső, tessék őt felelősségre vonni. Avagy van talán olyan törvény, mely kimondja, hogy nem elegendő, ha csak a jelölt a program beszédjét tartja, ezt előzőleg a hatóságnál bejelenti, hanem a bejelentést még másoknak is kell eszközölni? Ha van ilyen törvény, tessék nékem azt bebizonyítani, hogy én azon »mások« közé tartozom.

Nekem tehát az egészhez semmi közöm, s bizonyosan minden gondolkozni tudó ember csak megütözközik azon, hogy engem azért, mivel állítólag Dr. Markovics Rezső, volt képviselőjelölt, valami mulasztást követett el, ugyan csak felelősségre akarnak vonni.

A büntetés minden méltányosságot nélkülöző voltát és semmi súlyosbító körülmény által nem okadatolt brutalitását figyelmen kívül hagyom, ezt általában minősíteni nem lehet. – Ezt maga az eljáró közeg is belátja, s hogy valamiképp legalább látszólag igazolja magát, nem átalja reám vonatkozólag súlyosbító körülményként felhozni *hivatalos valótlaniságot*, t. i. hogy már egyszer egy népgyűlés engedélynél kuli megtartásáért elítéltettem, és hogy büntetett, tehát rovott előéletű vagyok. Ezeket a legnagyobb felháborodással visszautasítom. Én népgyűlés megengedés nélküli tartásáért, általában kihágásért *soha* elítélve nem voltam, és büntetett, rovott

előéletű sem vagyok, mivel csak a diffamáló közönséges büntettek szoktak súlyosbítóknak vétetni.

Dr. Markovics Rezső szintén felebbezett, s az alispán úr másodfokúlag következőkép ítelt:

Az I. fokú ítélet megváltoztatásával a vádlottakat nyilvános pártgyűlésnek bejelentés nélkül való tartása által elkövetett s az 1874. XXXIII. tcz. 104. §-ába ütköző kihágásban mondom ki vétkeseknek, s ez alapon a törvényhatóságot illető, s népnevelési czélokra fordítandó 200-200 (kétszáz-kétszáz) korona pénzbüntetésre ítélem, melynek behajthatlansága esetén a vádlottak kötelesek saját költségükön kitöltendő 20-20 (húsz-húsz) napi elzárást tűrni. Indokok: A nyitrai kir. ügyészségnek beszerzett s az iratokhoz csatolt 2170. kih. 902. számú határozata, melylyel a nemzetiség elleni izgatással s a törvény kötelező erejének megtámadásával gyanúsított Dr. Markovics Rezső és Markovics Gyula, vágújhelyi lakosok ellen a nyomozást bizonyítékok hiányában megszüntette, – egyúttal beigazoltnak vette a nevezettekkel szemben a népgyűlésnek engedély nélküli tartását s azért az iratokat betekintés végett a vágújhelyi járási főszolgabíróhoz tette át.

A vágújhelyi főszolgabíró ennek alapján megindította a kihágási eljárást s annak során az I. fokú ítélet indokolásából kitetszőleg kétségtelen beigazolást nyert azon körülmény, hogy az 1901 évi országos képviselő-választási mozgalmak alkalmából is ezen év szeptember 27-én Hrussó községben nyilvános pártgyűlést tartottak, s azt sem az I. fokú rendőri hatóságnak, sem a községi előljáróságnak be nem jelentették.

Ezen pártgyűlés tartása azonban nem az 1898 évi 766. eln. számú belügyminiszteri rendelet, hanem az

1874: XXXIII. tcz. alapján bírálendő el. A kihágásban való vétkeesség úgy Dr. Markovics Rezső, mint Dr. Markovics Gyula vágújhelyi lakosokat egyenlő mértékben terheli, – mert a pártgyűlés rendezésében mindketten részt vettek, azon beszédeket tartottak, a pártgyűlés szervezése és vezetése együttes közreműködésükkel történt. Súlyosbító körülmény, hogy a hatósági ellenőrzés hiányában a megejtett büntető nyomozás adatainak bizonyossága szerint is a jó érzelmű parasztnépet a vádlottak korlátlanul terhelhették oly irányban, mely sem az állami egységnek, sem az állam különböző anyanyelvű polgárai békés, elégedett együttélésének Javára nem válik. Miről főszolgabíró urat az iratok kiadásával további törvényszerű eljárás céljából értesítem. Nyitrán, 1902 évi július hó 11-én. *Markhot* s. k., alispán.

Ezen másodfokú ítéletet Dr. Markovics Gyula meglebebezte a nagyméltóságú belügyminiszter úrhoz és felebbezésében ezeket mondja:

Tekintetes Főszolgabíró Úr!

A 478. kih. 1902. számú s velem 4237/1902. szám alatt közölt 2-odfokú ítélet ellen felebbezéssel élek, s indokaimat következőkben terjesztem elő:

Ezen ügyben tulajdonképen minden további indokolás nélkül felterjeszhetném a felebbezésemet, s ha van nagy Magyarországon igazság, ha rendes viszonyok között *egy* jogállamban élünk, akkor minden bizonnyal ilyen egyszerű felebbezésemnek hely adatnék, s én fel lennék mentve a vád és következményei alól.

De mivel rendes körülmények között az 1-ső és 2-odfokú hivatalos közegek méltányos és igazságos érzés legrparányibb jelenléténel s törvényes eljárás legelemibb

betartásánál úgy a vád, valamint elítélésem semmi szín alatt sem jöhetett volna létre, azért szükségesnek tartom 3-ik fokban az informatiót. Mikor 1-ső fokúlag elmarasztaltattam, történt ez már olyan időben, midőn járásunkban én és mások „vogelfrei”-oknak tekintettünk s ellenünk *tervszerű* hajtóvadászat folytatott csak azért, mivel nálunk – az általános képviselő választásoknál ellenzéki, – pláne nemzetiségi jelölt fellépett, s mink körülötte csoportosultunk. így tehát a minden törvényt sértő szolgabírói ítéleten nem is tudtam felháborodni, s azt egy magát könnyen befolyásoltatni engedő szolgabíró feltűnési és szereplési törekvésének vettem, s biztosan remélhettem, hogy az ítéletnek reám vonatkozó része már 2-od fokúlag hatályon kívül helyeztetik annál is inkább, mert hírből Nyitra vármegye alispánját, mint egy már meglett, igazságos, modern hivatalnokot ismertem, és mert az ellenünk képviselőválasztásban gyökerező számtalan kihágási és más hozzája került ügyből kézzel foghatólag meggyőződhetett arról, hogy *tervszerű* hajsza folyik ellenünk s megvádoltatásunk s meghurczoltatásunk csak mala fidesen alapul, és ennek semminemű materialis alapja nincsen. Sőt biztosan tudja, hogy alantas közegei által büntető útra terelt ellenünk való összes mesterkedései már addig is koholmányoknak és rosszhiszemű rágalmaknak bizonyultak. Ebbeli reményemben még inkább megerősített főispánunknak vágújhelyi járásban való látogatása alkalmával tett azon ünnepélyes és nyilvános nyilatkozata, miszerint ő azt kívánja, s megyebeli összes hivatalnokaitól meg is követeli, hogy az igazság, törvény és jog aerájának benső tartalma is legyen, hogy ezen áldásos aerában a honpolgárok vallás és nemzetiség külömbisége nélkül részesüljenek, s úgy egyrészt itten

boldogoknak s megelégedetteknek érezzék magukat, másrészt az eljáró hivatalos közegeket tiszteljük és szeressük. Ezekből kifolyólag nagyon is elámultam, midőn az alispán marasztaló ítéletét kézhez vettem, hisz ebből sajnálatomra kellett látnom, hogy a főispán által meggyénkben inaugurált jog és törvény aerája a közvetlen végrehajtó közegéhez, az alispánhoz, sem hatolt; békét, egyetértést és igazságot hirdető szavának már itten magva szakadt s talán rövid életünkben a járási perifériákon el sem érjük azt, hogy ily lassú tempóban haladó igazság istennője már egyszer közigazgatási közegeinket is szállja meg, s viseltessenek ezek a közönséggel szemben oly indulattal, a mint azt a jó és tapintatos közigazgatás már régen megkívánta volna, hogy Nyitra vármegyében is ne kelljen Kaffkák után áhítoznunk.

Külömben igazságos alispánunk velem szemben tanúsított eljárását azon hajszának tulajdonítom, melyet utóbbi időkben a Nyitrai Ellenőr körül csoportosuló töredék folytat, s mely őt idegessé s egyesek iránt elfogulttá teheti; vagy pedig nem akarja magát kitenni azon megtámadtatásnak, melynek esetleg ezen oldalról volna kitéve, épen azért, mivel nemzetiségi külömbség nélkül teljes igazságot osztogat. Igaz, az alispán nagy kegyesen az 1-ső fokú ítéletet megváltoztatja, s engem nem néphanem pártgyűlés bejelentés nélküli megtartásában az 1874 évi t. ez. alapján mond ki vétkesnek, s azért a lehető legnagyobb büntetéssel, 200 kor. sújt. Bocsánat, hanem kár ürügyeket keresni és törvény avagy miniszteri rendeletre hivatkozni. Nekem, mint egyenes utón haladó és szókimondó férfinak sokkal jobban imponál, ha a gyermeket a maga nevének megnevezi s így ha egyenesen kimondatnék: üldözünk” és büntetünk téged azért, mert mindig ellenzéki voltál, s más nemze-

tiségi jelöltre szavaztál, ez ha erőszakos, törvénytelen eljárás volna is, de legalább világos és őszinte beszéd számába menne. De akkor tessék kimondani: nemzeti-ségi programmal fellépni törvénybe ütköző, s ilyenre szavazni bűnös dolog; ha ennek dacára azt valaki megteszi, viselje a konkvenciákat. Az valóságos becsapása az embereknek, hogy ha ezek alkotmány és törvényadta joguk szabad gyakorlásáért törvény elé állítatnak s büntetnek.

Az alispán azt mondta, hogy az 1-sőfokú ítélet indoklásából *kétségtelen* beigazolást nyert, hogy én f. évi szeptember hó 27-én nyilvános pártgyűlést bejelentés nélkül tartottam.

Ez egyszerűen valótlan, s ilyen kétségtelen beigazolást még a fejre állított elsőfokú ítélet indoklásából sem lehet reám sütni. Ilyes valamit megállapítani csak a tanúvallomásból vagy önbeismerésből lehet; tanúk erre nézve nem is voltak kihallgatva, én pedig ezt nem csak hogy nem ismertem be, hanem épen a szolgabírói hivatalnál erélyesen tiltakoztam az ellen, hogy ilyen költött dologért engem zaklassanak, mivel én semmimű népgyűlés összehívásánál s megtartásánál Hrussón soha közre nem működtem, hanem igenis ottan szeptember 27-én Dr. Markovics Rezső, országgyűlési képviselő-jelölt társaságában a többek közt én is részt vettem, s őt a választóknak ajánlottam. Ha valami más, vagy több foglaltatik a kihallgatási jegyzőkönyvben, az tudtomon kívül íratott oda, s így vallomásomnak meg sem felel.

Továbbá azt állítja a 2-od fokú ítélet, hogy engem a jelölttel Dr. Markovics Rezsővel kihágásban a vétkeség egyenlő mértékben terhel, mert a pártgyűlés rendezésében mind ketten részt vettünk s annak vezetése és

szervezése együttes közreműködésünkkel történt. Nem tudom, honnan szedte az alispán úr ezen bizonyítékokat, hiszen annak bizonyítása, hogy Hrussón valami pártgyűlés tartatott, és én annak szervezésében és vezetésében valami részt vettem volna, meg sem kíséreltetett, s így az alispán állítása csak ráfogás, gyanúsítás; ráfogást pedig vagy gyanúsítást bizonyítékul venni nem lehet s ezeket tudtommal egy törvényhozó sem fogadta el s a törvényhozás nem iktatta be mint elegendő bizonyítási eszközöket.

A mint már 1-ső fokú ítélet elleni felebbezésemben kellőleg bebizonyítottam, 1901 évi szeptember hó 29-én Dr. Markovics Rezső képviselőjelölt tartotta Hrussón programbeszédjét, mely alkalommal én őt többeknek társaságában Magyarországon dívó szokás szerint elkísértem. Tudtommal a jelölt valamennyi beszédjeinek megtartási idejét és helyét bejelentette nemcsak az illető község előljároságánál, hanem az 1-ső fokú politikai hatóságnál is, az egyes községekben pedig programbeszédjei megtartásának idejét előzőleg pár nappal falragaszok által tudatta a közönséggel, Hrussón pedig szeptember 26-én, tehát két nappal előzőleg sajátkezűleg ilyen falragaszokat kifüggesztett, a melyeken saját neve alatt tudatja a választókkal, hogy itt szeptember 27-én programbeszédjét tartja meg. Ezt bizonyíthatom az egész Hrussó lakosságával. Más szervezése avagy közhírré tévése ezen programbeszédnek nem volt s én ebben absolute semmi néven nevezendő móddal nem működtem közre, s így ha a programbeszéd meg-tartására pártgyűlés jellege is reá erőszakoltnék, engem semmi törvényes czímen ilyen pártgyűlés Hrussón való szervezéseért vagy megtartásáért elmarasztalni sem lehet.

De ha tényleg Dr. Markovics Rezső képviselőjelölt a kérdéses programbeszédjét be sem jelentette, engem vagy valaki mást Dr. Markovics Rezső ilyenmű mulasztásáért jogosan semminemű sofistikával, rabulistikával avagy a törvény akármilyen erőltetett kiforgatásával elítélni nem szabad s nem is lehet. Ki-ki csak a saját tetteért felelős, épen ily módon lehetett volna engem elítélni, ha Dr. Markovics Gyula gyilkolt vagy rabolt volna. S mért épen engem választottak ki? Hiszen Dr. Markovics Rezső kíséretében többen voltak s őt valamennyien ajánlották?

Azonban eltekintve mindezekről, nem lett volna szabad figyelmen kívül hagyni, úgy 1-ső, valamint 2-odfokú ítélet hozatalánál, hogy esetleg milyen kényes s abszurd helyzetbe juttatják a közigazgatási igazságszolgáltatást. Dr. Markovics Rezső annak a bebizonyítására, hogy ő a kérdéses programbeszédjét kellőleg bejelentette, több tanúra hivatkozott. Ezeknek 2-odfokban a kihallgatását törvényellenesen mellőzték ugyan, de biztosra vehető, hogy ezek kihallgatása 3-odfokulag el fog rendeltetni, mert a bizonyítástól önkényüleg nem szabad senkit elűtni. Már most tegyük fel, hogy ezen tanúk be fogják igazolni, hogy Dr. Markovics Rezső programbeszédjét törvényszerűen bejelentette, s így őt fel kell menteni a vád és következményei alól. A csávában akkor csak én maradok, daczára annak, hogy én sem jelölt nem voltam, sem programbeszédet nem tartottam, mivel én csak nem fogok bizonyítani akarni valami olyannak a bejelentését, a mihez semmi közöm; a főember, ki kizárólagosan felelős, megmenekül, s egyedül én leszek a vétkes, annak, daczára, hogy sem jelölt nem voltam, sem programbeszédet nem tartottam. Dicsőségére és díszére fog-e válni az ilyen

bűnhődésem a közigazgatási bíróságunknak, azt ítéljék meg az érdekelt közegek.

A büntetés legmagasabb fokát csak futólag említem, ebből is látható irányomban való elfogultság és megtorlási szándék. Legmagasabb büntetést csak visszaesők-nél és különben is terhelt egyéneknél szoktak alkalmazni, én pedig ismételtén kijelentem, hogy az 1-sőfokú ítélet azon állítása, hogy ilyenekért már büntetve lettem volna, önkényes ráfogás és légből kapott valótlanág.

Dr. Markovics Rezső felebbezése a II. fokú alispáni ítélet ellen:

Az általam, mint képviselőjelölt által elmondott programbeszéd nem minősíthető az 1874 évi XXXIII. tcz. 104. §-a szerint pártgyűlésnek, mert pártgyűlés az, ahol egy pártnak tagjai megjelennek, maguk közül elnököt s tiszti kart választanak, a párt teendőiről értekeznek és ezen minden résztvevőnek hozzászólási joga mellett határozatot hoznak.

En azonban Hrussón 1901 évi szeptember hó 27-én pártgyűlést nem tartottam, megjelentem ott, programbeszédemet elmondottam, annak meghallgatására pártkülömbőség nélkül megjelenhetett mindenki s a programbeszéd elmondása után a nélkül, hogy valakinek véleményét kikértem volna, eltávoztam.

Ilyen eljárás nem esik az 1874 évi XXXIII. tcz. 103. §-ának fogalma alá, mert egész más egy programbeszéd elmondása, és megint más egy pártgyűlés tartása.

Programbeszédnek tartásának a bejelentése sem törvény, sem rendelet értelmében nem kötelező.

Az alispáni ítélet a nyitrai kir. ügyézség határozata alapján látja beigazoltnak, hogy én Hrussón tartott programbeszédemet be nem jelentettem és sem a fő-

szolgabíró úr, sem az alispán úr nem tartotta szükségesnek az általam indítványozott bizonyítási eljárás keresztülvitelét.

Hogy minő hivatalos valótlan­ságot állít a nyitrai kir. ügyészség, hivatkozom 1620/1902. k. ü. számú határozatára, a melyben szintén állítja, hogy Lubinán és Felső-Bottfalun bejelentés nélkül tartottam programmbeszédeket, és hogy ezek miatt a kihágási eljárás ellenem szintén folyamatban van a vágújhelyi főszolgabírói hivatal előtt.

Már most kérdem a főszolgabíró urat, nyilatkozzék, lett-e Lubinán és Felső-Bottfalun tartott programmbeszédek miatt ellenem kihágási eljárás folyamatba téve, hogy ezen programmbeszédeket úgy a főszolgabírói hivatalnál elfekvő iratok szerint a főszolgabírói hivatalnál mint a községi elöljáróságoknál bejelentettem.

Ha a nyitrai kir. főügyészség egyik hivatalos iratában valótlan­ságot állít, – nyilvánvaló, hogy egy másik hivatalos határozatában feltüntetett állításai semmi­nemű hitelt nem érdemelnek. Ilyen hatóság megállapításai, a mely ellenében hivatalos okirattal lehet állításainak valótlan­ságát beigazolni, nem lehetnek irányadók egy kihágási eljárásnál.

Elítélésemnek egészen más az indoka, és pedig az, mert Nyitra­megye 8 ellenzéki képviselőt küldött s ezért Nyitra­megye közigazgatása jövőre drákói szigorral megakarja akadályozni, hogy rajta, véleménye szerint, ilyen csúfság ne essék, s engem még ennek a gondolatától is el akar riasztani, hogy képviselőjelöltnek fellépjek. Mert ha a neheztelt ítéletek meghozatalánál nem ezen cél vezérelné, akkor igénybe veszi az általam indítványozott bizonyítási eljárást, és nem ítél el minden

bizonyítás, tanú felvétel mellőzésével csak azért, mert elítélve kell lennem.

Törvényes és szabályszerű eljárás az, hogy általam hivatkozott tanúk egyáltalában kihallgatva nem lettek, de sőt ha egyik-másik ügyben kihallgattatnak, ezen kihallgatáshoz én soha meg nem idéztettem, s a tanúk kihallgatása mindig az én jelenlétemnek mellőzésével fogatosítottatik?!

Ragaszkodom jelenleg is az általam kihallgatni kért tanúk kihallgatásához, s kérem ezek kihallgatását az én jelenlétemben elrendelni.

De ilyen ügyekbeni eljárásnál kívánatos volna egyöntetű és mindenkivel szemben egyenlő eljárás, mert kértem, vajjon Vietorisz Miklós, szabadelvű párti jelölt programbeszédeinek tartását bejelentette-e, s ha nem tette, ellenében csak egyetlen egy esetben az eljárás meglett-e indítva? De ennek a kutatása nem az én hatáskörömbé tartozik, törődjenek vele azok, a kiket illet.

A tárgyalás folyamán és felebbezésemben előadtam, hogy mint képviselő-jelölt Ó-Turán, Lubinán, Felső-Bottfalun, Vágújhelyen, Csejthén, Huorkán, Mosócson, Brunócson, Lukán, N.-Modrón, Pobedimben, Bassócson, Császtkóczon és Ó-Lehotán, tehát 14 helyen tartottam programbeszédet s hogy ezeket úgy a fősolgabírói hivatalnál mint a községi előjáróságoknál bejelentettem.

Ezen ténykörülmenyt hivatalosan megállapítani kértem annak az igazolására, miszerint lehetetlen az, hogy midőn már összes helyeken tartott programbeszédeimet bejelentettem, épen az egyetlenegy hrussóit nem jelentettem volna be.

De tegyük fel, hogy a hrussói programbeszédemet azon nagy zürzavarban, sietségben, a mely a képviselőválasztások előtt volt, nem jelentettem be; azon körül-

menyből, hogy többi 14 programbeszédemet bejelenttem, következtethető, hogy ezen egy program m beszéd tartását nem rosszhiszeműségből, nem szántszándékosan nem jelenttem be, hanem, hogy annak be nem jelentése csak tévedésből és elnézésből maradt el és ezen ténykörülmény fenforgása mellett nem vagyok büntethető a legmagasabb büntetéssel, hanem még mulasztásom esetére is a legislegcsekélyebb büntetéssel vagyok sújtható.

Hogy mennyire respektálják az alantás közigazgatási közegek a nagymélt. belügyminiszteri rendeletét, kitűnik azon ítéletből, a mely a 880/1902 számú belügyminiszteri rendelet ellenére, a mely a választási eljárásból kifolyó ügyekben a legenyhébb eljárást rendeli alkalmazni, – engem a lehető legmagasabb büntetéssel sújtott. Ezen rendelet alapján is a büntetés mérve a legkisebb mértékben leszállítandó.

Az alispáni indokolás utolsó részében szintén nem mond igazat, mert épen a megejtett nyomozás alkalmával kitűnt az ellenem emelt vád alaptalansága, és pedig oly irányban, hogy a lubinai jegyző, nem tudom saját kezdeményezéséből, vagy pedig a mi valószínűbb, felsőbb rendeletre, feljelentett engem Osztrovszky György, és Svondek György bíró állítólagos nyilatkozatai alapján izgatás miatt és a nyomozás folyamán kitűnt, hogy a jegyző ezen két egyénnel nem is beszélt, ők előtte nem nyilatkoztak és az egész feljelentést újból szopta.

Hogy mennyire rosszhiszeműek voltak az ellenem tett feljelentések, kitűnik az eddig folytatott eljárásból, a melynek eredménye, hogy bebizonyult, miszerint én programbeszédeimet mindenütt a tót nemzetiségi program alapján, de hazafias szellemben tartottam s hogy

reám csak is megszokásból akarják reásütni a hazafiatlanság bélyegét.

Ezen ügy mindeddig elintézetlenül a belügyminisztériumban fekszik.

Ezekkel az ú. n. nyilvános népgyűlések sorozatát befejeztem volna. Fejtegetéseim futólagos elolvasása után is mindenki azon meggyőződést szerezhette magának, hogy hallatlan személyes hajsza rendeztetett ellenünk, hogy a legkisebb alap nélkül az emberek tuczat számra beidézettek és inquiráltattak, és hogy a politikai hatóság heteken át foglalkozott ezen haszontalanságokkal, a mely időt hasznosabb munkára fordíthatta volna. Ezen ide-oda hurczoltatások semmi irányban sem hozták az elvárt eredményeket, a köznépet meg nem félemlítették – ez mindig az igazság mellett állott; minket pedig se meg nem tévesztettek, sem meg nem törték és a köznép érdekében való eltökéléseinkben meg nem tántorítottak. Épen ellenkezőleg, edzettebbek lettünk és minél nagyobb jogtalanságot és törvénytelenséget követtek el rajtunk, annál keményebben és élesebben védtük álláspontunkat, – a mint az felebbezéseink tartalmából és hangjából is kitűnik, a melyekben kemény, de szent igazságokat vágtunk oda és megmutattuk azt, hogy velünk nem lehet diskurálni a hivatalos állás képzelt fontosságával és hogy minket az erőszak egész fegyvertárának igénybevételével nemcsak hogy meg nem törnek, hanem meg sem hajlítanak. Az igaz, hogy egyik jogtalanság követte a másikat, a költött és mesterségesen összeállított kihágásokból új kihágásokat gyártottak, a melyeket állítólag felebbezéseinkben használt sértő kifejezéseinkkel követtünk el, mi miatt megint új bírságokat róvtak ránk. Úgy látszik, hogy kedvesebb lett volna nekik, ha – mint ezt, sajnos, a legtöbb tót atyafi-

nál tapasztalták – miután fedett hivatalos állásaikból jót végigsuhintottak rajtunk, – hasra estünk volna előttük és ők azután kényelmesen járhatták volna rajtunk a Kinizsytánczot. De nálunk nem oda Buda!

A lubinai körjegyző állásának megszilárdítására és előljárói valamint zsidai kegyének biztosítására a büntető kódex minden lehető paragrafusával megpróbálkozott rajtunk és így keletkezett:

Zsarolás: Ezt a körjegyző feljelentése szerint megint csak Dr. Markovics Rezső követte el az által, mert Hálík Mártonnak ügyvédi képviselőtét felmondta, állítólag azért, mivel apja reá nem szavazott, míglen az ellenfele Zemanovics János utolsó napokban Dr. Markovics párhíve lett. A szolgabírói hivatal az ügyet azonnal a büntető bírósághoz tette át és a királyi ügyész annak daczára, hogy jogtudó ember, és *így* látnia kellett, hogy ezen esetben a zsarolásnak még a látszatát is feltételezni egyszerűen nevetséges: a nyomozást mégis elrendelte.

Való igaz, hogy Dr. Markovics Rezső, Hálík Márton *egy* peres ügyben képviselte; az is igaz, hogy neki a per folyamán a szokásos és törvényes módon a képviselőtét felmondta; de ez csak a választás után és nem azért történt, mivel a Hálíkék ő reá nem szavaztak. Ezek azt a legjobb akaratuk mellett sem teheték, egyszerűen azért, mert *se az atyának, se fiúnak egyáltalában szavazata nem volt.* De ha meg is felelne az igazságnak mind az, a mit a jegyző feljelentésében tényként felhozott, kérdem, hogyan lehet ez esetben a zsarolásról beszélni is? A vádlott és a tanúk kihallgatása után a kir. ügyész belátta, hogy akármilyen mesterkedései itten czélt tévesztenének és 3054 sz. végzésével a további vizsgálatot beszüntette.

Hatóságelleni erőszak. Dr. Markovics Rezső nem is tett egyebet Lubinán, mint folyton különféle kihágások, büntettek, vétségek és más e nemű bukfenczek elkövetésén törte fejét, és így daczára annak, hogy hivatásánál fogva törvénytudó ember, a törvényt nyel folytonosan összeütközött. Brhlovics jegyző feljelentése szerint céljai elérésére személyes erőszakkal is volt képes élni, a mint ez 1902-iki május kezdetén történt, midőn a jegyző távollétében behatolt Lubina község hivatalos irodájába; itt azután egyes hivatalos iratokat erőszakkal magához vett és a szükségeseket vagy két órán át lemásolván, innét eltávozott. Így szólt a lubinai jegyző főszolgabírói hivatalhoz beterjesztett feljelentése, a melyben ez hatóságelleni erőszak tényálladékát fenforogni látván, az ügyet röptiben büntető útra terelte. Valaki a szolgabírói hivatalban igen türelmetlen vala és örömeinek szabad folyást engedett, de még idő előtt, a felett, hogy ez egyszer a gyűlölt Dr. Markovics még is kelepcebe fog kerülni. Hogy örömeiben vidékünk egész hazafias közönsége részesüljön, az illető egyik nyitrai lapban egy egész országra szóló bevezető cikket (illetőleg főmedvényt) eresztett meg, melyben a vágújhelyi panszlávok vakmerőségét pellengérré állítja, mely odáig fajult, hogy vezetőjük, Dr. Markovics Rezső, a hivatalos helyiségbe erőszakkal behatol, azon célból, hogy a panszlávoknak szükséges akták birtokába jusson; ezen úr a magyar hatóságok elleni zabolátlan gyűlöletének minduntalan erős kifejezést ad, ezeket nyilvánosan gyaláztatva. Ezután a szolgabírói hivatal által Brhlovics jegyzővel felvett jegyzőkönyvek szószerinti szövege következik, a melyekből a cikk szerzője azon biztos reményt meríti, hogy ez az egyszer a vakmerő ipse a megérdemelt büntetését ki nem kerülni. Ugyan ezen cikk Dr.

Markovics Rezsőt levéltitok megsértésével is vádolja, a melyért a büntető eljárás szintén folyamatba tétetett. Meg vagyok arról győződve, hogy a ki Dr. Markovics Rezsőt ismeri, az távolról sem fogja annak a lehetőségét feltételezni, hogy azt elkövethette volna, a mivel őt a nyilvánosság előtt megvádolták. Kurtán mondván, hangulatot keltettek ellenünk, megtéveszteni s félre vezetni akarták a közvéleményt azon célból, hogy ez a rajtunk elkövetett minden jogtalanságot jóvá hagyja. Mi volt tulajdonképen a dologban?

Köztudomású dolog, hogy május hó 5-15-ig a választók ideiglenes névjegyzéke közszemlére ki van téve. Csak polgári kötelességünket véljük teljesíteni, midőn ezeket járásunkban ellenőrizzük. A lubinai körjegyzőségéből ezen felül többen felkeresték Dr. Markovics Rezsőt azon panasszal, hogy őket az országos választók névjegyzékéből törvényellenesen kihagyták, s egyszersmind felhatalmazták őt, hogy ez ügyben érdekükben járjon el.

Dr. Markovics Rezső a törvény által kijelölt időszakban e célból Lubinára ment, hogy ottan a községi, irodában kitett ideiglenes választónévjegyzéket átnézhesse, és e szerint a netaláni szükséges felfolyamódásokat eszközölhesse. Az út Lubinára Bottfalun vezet keresztül, s itt megtudván, hogy a lubinai jegyző Bottfalun időzik, felkereste őt, s vele kirándulásának célját közölte. Lubinán a község házába ment, és az ott jelen levő jegyzői írnoktól a választók névjegyzékét kikérvén,, ezeket az írnoke jelenlétében lemásolta és megköszönve szívességét, a község házából eltávozott. *Ez a tárgyi-lagos és hű valóság,* a mely oly nagy hűhónak alapjául szolgált. Ebből mindenki láthatja, mily fegyverekkel küzdöttek ellenünk, mily eszközöket hoztak mozgásba,

hogy minket a nyilvánosság előtt mint veszélyes erőszakoskodókat tüntessenek fel, kiknek megfékezésére kivételes rendszabályok foganatosítandók. Azért, mert Dr. Markovics részint alkotmányos, részint ügyvédi kötelességeit híven teljesítette, őt mint rabiatu erőszakoskodót állítják oda, s mint ilyent meg akarják büntetni. Részemről nem tételezek fel olyan elmei vakságot azoknál, a kik nem áttallanak ilyenmő feljelentéseket kovácsolni, hogy előre nem volnának meggyőződve fáradozásaik sikertelenségéről, és mégis férfiatlanul s méltatlanul meghurczolják az embert, arra számítván, hogy a nagy közönség elhiszi, miszerint nem zörög a haraszt hiába, tehát »Calumniare audacter semper aliquid haeret.«

A kir. ügyész vaktába ez ügyben nem ment lépre, valószínűleg először a nyomozást megejtette, és azután az egészet beszüntette, mivel Dr. Markovics ez ügyben ki sem volt hallgatva.

Ép így állt a dolog az állítólagos levéltitok megsértésével, a hol a feljelentés szerint Dr. Markovics Rezső szándékosan felbontott volna két másnak szóló levelet. A jegyző küldöncz által két levelet küldött Vágújhelyre, a melyekben az állatorvossal és a szolgabírói hivatallal egy tehén elhullását tudatta. A küldöncz tévedésből mind a két levelet Dr. Markovics Rezsőnek kézbesítette. Ez épen hetivásárkor történt, a mikor Markovics ügyvéd nagyobb számban megjelent ügj'feivel volt elfoglalva, és sebtében az egyik levelet felbontotta a nélkül, hogy megnézte volna a címet. Midőn azonban észrevette,, a küldönczöt a levelekkel útba igazította. Ez volt az a borzasztó levéltitok megsértése, a mely ügyben a kir. ügyész az eljárást alkalmasint csirájában elfojtotta, mivel

Dr. Markovics Rezső ebben kihallgatásra meg sem idéztetett.

Ezen jelentéktelen esetet azért hoztam fel, hogy a közönség a közigazgatási közegek kicsinyes eljárását szemlélhesse, a hol ellenünk való küzdelmük elveszítette a komolyság jellegét, s komikumba ment át. Ezen keretbe tartozik a következő *hatóság elleni erőszak* esete is. Vágújhely község érdemdús rendőre – alkalmasint nem a maga szántából – a tót felírású szekértáblákra vadászott. A megyei szabályzat szerint ugyanis kell, hogy minden fuvaros szekerét, *nevét* és lakását kitüntető táblával lássa el. A tót szövegű tábla birtokosait az illető rendőr jól összepánszlávoztta s ráadásul fel is jelentette. Ilyen kihágás miatt Slávik János, lubinai lakos is volt a szolgabírói hivatalhoz beidézve, és mivel földműveseink a tett tapasztalatok után ezen urak iránt különös bizalommal nem viseltettek, mi természetesebb mint az, hogy Slávik János ügyvédet vallott Dr. Markovics Rezső személyében. A tárgyalás után ez az udvaron álló rendőrt figyelmeztette, hogy ilyen haszontalanságokkal az embereket ne zaklassa, mert különben kénytelen lesz ellene a kellő lépéseket megtenni. Ez minden bizonnyal a hivataloskodó szolgabíró úr füleit megütötte, és kész volt *a községi rendőr hatósága elleni erőszak infamis esete*. Valószínűleg ezt már a kir. ügyész is megsokalta, és a feljelentést, mint hivatalos eljárásra alkalmatlant, visszaküldte. A politikai hatóság azután saját körében rendőri kihágást vezetett Dr. Markovics Rezső ellen, de bizonyítékok hiányában felmentő ítéletet hozott.

Midőn így az egyrésről ellenünk való hajszában minden követ megmozgattak, és az állítólagos kihágásainkkal semmi arányban nem levő elmarasztalásokkal minket megtörni,

megsemmisíteni avagy legalább megfélemlíteni és elhallgattatni akartak, másrésztől saját embereik irányában túlságosan elnézők és jóságosak voltak. Ennek bebizonyítására a sok közül csak egyet hozok fel. Brhlovics jegyző a marhalevek kiállításáért és átírásáért a díjakat önkényesen szedte be. E miatt Slávik Kubicza Dániel őt egyenesen az alispánnál jelentette fel, jól tudván azt, hogy a szolgabírói hivatalnál sokat nem érne el. Az alispán törvényesen járt el, és a vizsgálat fogadtatásával a főszolgabírói hivatalt bízta meg.

Hogy miképen lett ezen vizsgálat keresztül vezetve? arról Slávik Dániel eddig nem szerzett tudomást, hanem a szolgabírói hivatalból a következő végzést kapta: »Brhlovics jegyző igazoló jelentését tudomásul nem veszem, hanem haladéktalanul meghagyom neki, hogy azon 7 koronát, melyet vágatási biztos czímén a panaszlótól beszedett, a panaszlónak azonnal adja vissza.«

Tehát ha a hivatalos közeg a közönségtől jogtalanul szed be díjakat, és ha ezen rajta veszt, akkor elegendő a megkárosultnak azt visszaadni! Ezek bizony igen gyarló óvintézkedések az ilyen visszaélések meggátolására. Az ilyen logika szerint illő dolog volna a tolvajt futni engedni, ha a lopott jószágot visszaszolgáltatja.

Azon nézetben vagyok, hogy a leírt, híven és tárgyilagosan ecsetelt tények tökéletesen elegendők arra, hogy a tisztelt magyar közönség igazi képét láthassa azon nem mindennapi személyes hajszának systematikus és tervszerű üldöztetéseknek, a melyeknek a képviselőválasztások óta ki vagyunk téve, minek következtében életünk nem volt egyéb, mint folytonos idézések, elítéltetések, s ezek ellen való felebbezések.

Jelentéktelen eseteket, – mint a minők a kortesdalok és Markovicsék éltetése miatti bírságok, – fel

sem hoztam. Még küldönczeinket és a kirándulásoknál segédkező hordárokat is inkvirálták arra nézve, hova jártunk, s mit beszéltünk.

Én csak egyre vagyok kíváncsi. Ha mindezek jól belefértek a Széll által inaugurált jog, törvény és igazság keretébe, hogyan fogunk kinézni, s hogy alakulnak a viszonyok, ha majd ezen aranyos idők uralma lealkonyodik!?

A megyei legfőbb hatóságok nem állíthatják azt, miszerint ezek tudtuk nélkül, sőt akaratok ellenére történtek, és hogy az egészet az alantas közegek saját szakállukra művelték, hogy tehát a minden jogtalanságot összetipró vas markukat ezekkel nem éreztethették, mivel nem voltak kellőleg informálva.

Még 1902 évi június hó kezdetén Mélt. Dr. Kramolin Győző, Nyitramegye főispánjához egy terjedelmes emlékiratot terjesztettem be, a metyben közigazgatási közegeink minden túlkapásait és törvénytelenégeit részletesen ecseteltem, őszintén és a mellett öntudatosan közöltem vele összes törekvéseinket, világosan előadtam, kinek szolgálatában állanak az alantas közegei; férfiasan megjelöltem politikai állásfoglalásomat és politikai hitvallásomat. Emlékiratom további folyamán tisztelettel megkértem, hogy szerezzen érvényt a fenálló törvényeknek és honpolgári jogainknak; hogy vesse latba nagy befolyását és személyesen járjon közbe az itteni keresztény lakosság létérdekébe vágó kérdéseknél, – mi a vezérszerepet valamennyi általunk alapított szövetkezetekben örömet átengedjük, mert lépéseinket s összes törekvéseinket sem személy, sem pártérdek nem irányítja; mi kizárólagosan járásunk keresztény lakosságának üdvét és jólétét tartjuk szemünk előtt, hogy ez szülőregjét, őseinek örökségét, drága magyar hazánkat ne legyen

kénytelen elhagyni, s vándorbotot fogni kezébe, vagy Amerika felé vitorlázni.

A főispán ő méltósága ezen hazafias ihlettől áthatott emlékiratot feleletre sem méltatta, s azért mint lojális honpolgár az összes rendelkezésemre álló alkotmányos eszközöket igénybe vettem, és egyenesen a belügyminiszter úrhoz, Széll Kálmán Ő Nagyméltóságához fordultam. Ő Excellentiájához menesztett levelem rövid kivonatát itt közlöm:

Nagyméltóságú Belügyminiszter Úr!

Azon bizalomnál fogva, mellyel Nagyméltóságod igazságszeretete iránt hazánk minden honpolgára vallás és nemzetiség külömbsege nélkül viseltelik, bátor vagyok én is Nagyméltóságod elé járulni abban a biztos reményben, hogy Kegyelmes Úr kegyesen fogja fogadni őszinte hazafias szívből eredő szavaimat, s panaszos ügyem méltányos elbírálást és igazságos elintézését fog nyerni.

Kegyelmes Uram! Nagyméltóságod által inaugurált jog, törvény és igazság korszakában bízván és azon országra szóló kijelentésére támaszkodván, miszerint minden honpolgár alkotmányos jogait a törvény határain belül szabadon gyakorolhatja: a múltkori általános képviselő választásoknál a vágújhelyi kerületeken felléptünk, mint képviselő jelöltet, Dr. Markovics Rezső ügyvédet, az annak idején nyilvánosan közölt s általánosan ismert tót nemzetiségi program m alapján.

Társadalmi és közgazdasági működésünk, melyet utolsó években mind a két felekezeti papsággal és egyes humánusan gondolkodó főurakkal egyetemben környékünkön kifejtettünk: az uzsorások és a nép kiszípolozol ellen irányul, a kikkel városunk és vidékünk

borzasztóan el van árasztva, s kik a szegény és tudatlan népet kihasználván, ezt lassankint Amerikába való kivándorlásra készítették elő. Mivel a köznép érdekében kifejtett munkálkodásunk nagy és nem várt sikereket ért el, az uzsorások és uszályhordozóik körében nagy a felháborodás ellenünk, s ezek minden áron vesztünkre törnek. Választási küzdelmekben való aktív részvételünk malmukra hajtotta a vizet, s csatlósai és bérenczeik által tele kürtölték a világot állítólagos hazaelenes izgatásainkkal, a hatóságokat ellenünk uszították, a közvéleményt pedig félre vezették. Hiába való volt minden dementink, azokat a lapok egyszerűen nem közölték. Mikor így a választásokból kifolyólag kirabolták polgári becsületünket, s tönkre silányították politikai reputációinkat, a választások után saját személyeinkre vetették magokat, s azokkal könnyű szerrel akarnak elbánni, minket »vogelfrei-oknak« deklarálván, *kik ellen minden szabad.*

A képviselő választások óta oly kivételes állapotban vagyunk, hogy velünk szemben sem a törvény, sem az illendőség szabályai nem alkalmaztatnak, s a közigazgatási hatóságok részéről közönséges személyhajsza és hajtóvadászat tervszerűen folytatatik ellenünk. Megrendelt feljelentések, s légből kapott állítások alapján minduntalan hivatalos persekútióknak vagyunk kitéve, úgy hogy a választások óta életünk nem egyéb, mint folytonos idézések, kihallgatások, vizsgálatok, önkényes elítélések, büntetések s ezek ellen való felebbezések, – mintha a politikai hatóságnak más dolga és tiszte nem is volna, csak hivatalos köpenyegbe burkolózva,, s ezt felhasználva, személyeinket tönkre tenni.

Holmi csekélységek és soha el nem követett dolgok ürügye alatt számtalanszor idéztetünk a szolgabírói hi-

vatal elé, a hol az eljáró hivatalos közeg rendőri fedezet alatt, kihívó és vérig sértő magaviseletet és eljárást tanúsít velünk szemben. Így gyártottak ellenünk 12 kihágási esetet, két hatóság elleni erőszakot, egy-egy zsarolást és levéltitok megsértését és 7 nemzetiség elleni izgatást. És különös, mindezen büntetendő cselekményeket kizárólag a lubinai körjegyzőség területén követtünk el, mivel járásunk más jegyzője nem volt arra rábírható, hogy megrendelt és hazug feljelentéseket kövacsoljon.

De beszéljenek a konkrét tények:

(Itt azután egyenkint felsorolom az ellenünk fogatnosított hivatalos hajsza eseteit, melyeket ezen politikai tanulmányban a tisztelt olvasóval már megismerttettem).

Nagyon hosszúra nyúlna a lajstrom, ha a lubinai körjegyző és vágújhelyi politikai hatóság ellenünk való mesterkedéseit egyenkint felsorolnám, azért csak futólag említem, hogy a szolgabíróság például még csak létesítendő bottfalusi fogyasztási szövetkezetnek az iparigazotványát kiadni megtagadta, mivel a még nem is működő szövetkezet »Magyarország létérdekével ellenkezik«, vagy pl. hogy a főszolgabíró a besorozott könyvelőnként mint önkéntest a sorozás után elzáratta és midőn e miatt magán utón megakarta szerezni a nálunk szokásos elégtételt: ebből hatóság elleni merénylet és erőszakoskodást csináltak stb. stb.

Kegyelmes Uram! Egész tárgyilagosan s részrehajlatlanul ecseteltem a mi viszonyainkat, s ellenünk folyamatba tett embervadászatot, s becsületszavamra fogadom, hogy egy jottával sem tértem el az igazságtól, s hogy az általam előhozottak *valódi tények*. De jól tudom azt, hogy csak egyoldalú bemondásaim alapján

Kegyelmes Úr nem intézkedhetik. Azért esdve kérem, méltóztassék magának hiteles s nem tendenciósus információkat beszerezni, esetleg az én költségemre egy bizalmasát hozzánk kiküldeni, aki személyesen mindent alapos megfigyelés és vizsgálat tárgyává tenne. Ez esetben igen kérném a vizsgálatot az igazgatóságom alatt álló vágújhelyi népbankra és vidéki fogyasztási szövetkezetekre is kiterjeszteni, hogy némuljon el már egyszer az ellenünk szórt gyanúsítás és rágalom. Megjegyzem még azt, miszerint első sorban még június havában mélt. Kramolin Viktor, Nyitravármegye főispánjához fordultam, részletesen előadván az itten felsoroltakat és kérvén ezen áldatlan viszonyok orvoslását, sőt utóbbi időben a főispán urat személyesen is felkerestem.

Kegyelmes Uram! Mint hű állampolgár és törvénytisztelő lojális ember a rendes és fokozatos úton kerestem sérelmeim orvoslását és engem megillető oltalmat, s nem engedtem az ügy felfűvását a parlamentben való szóvá hozattalal.

Midőn mostan a legfelsőbb s egyszersmind utolsó fórumhoz, Nagyméltóságú Miniszter Úrhoz fordulok, teszem azt azon biztos tudatban, hogy Nagyméltóságodnál atyai szívre találok, a ki nemes és főnként gondolkodásánál s puritán igazságszereteténél fogva nem engedheti, hogy a modern és hangzatos pánszláv felkapott szólamokkal méltatlanul illethessék minden nem magyar ajkú polgár, de kinek keblét *tiszta magyar érzés dagasztja*, s önmegtagadó tettekkel a haza javát és felvirágozását inkább munkálja, mint ócsárlóinak tömege. S így oltalmazója lesz az ügyefogyottnak s méltatlanul üldözötteknek, s egyaránt fogja sújtani a bűnt, mint jutalmazni az erényt. Mert az egy jogállamban még sem járja, hogy fenhatósága alatt álló honpolgárok jogtalanul

s állítólagos hazafiatlanság czégére alatt meg nem érdemelt módon zaklattassanak s a hatóságok hivatalos állásukat ezen egyének megtorlására és megtörésére használják fel.

Legyen Nagyméltóságod meggyőződve arról, hogy oltalmában nem fog részesíteni egy arra érdemtelent, hanem egy őszinte, szókimondó, független s önzetlen magyar hazafit.

A belügyminiszter Úr Ő Nagyméltósága ezen feliratot kézhez vette, hanem arról nincsen tudomásom, hogy valamiben közbenjárt volna. A közigazgatási közegek a vágújhelyi járásban véghezvitt ténykedéseiről szóló fejezet befejezéséül szükségesnek tartom felhozni még az 1901 évi november hó 14-én megejtett ó-turai törvényhatósági tagok választását, a melynél ezen közegek által az alkotmányosság alapköve, értem a honpolgárok választási joga, sárba tiportatott. A választás elnökéül a vágújhelyi szolgabíró küldetett ki. Az elnök délig a választást telivér Bánffy-féle módon vezette, és különféle ürügyek alatt számos választót visszautasított, a kik pár nappal megelőző országos képviselők választásánál minden nehézség nélkül leszavaztak. Két párt küzdött egymással, az u. n. liberális hazafias, mely Lang Rezső és Szlezacsek Mihály körül csoportosult, és a keresztény nemzetiségi párt, mely Csulik Lajost és Valló Jánost jelölte. Leszámítván a zsidókat, jegyzőt és a bírakat, az összes bottfalusi, lubinai és hrussói választók a két utóbbi jelölt mellett kardoskodott, Ó-Turának két harmada szintén ezekre adta szavazatát, s így körülbelül 130-140 szavazó 50-60 szavazóval állott szemben. Az elnöklő szolgabíró belátta, hogy semminemű mesterkedésekkel és erőszakkal sem lesz képes a liberális

jelölteket győzelemre juttatni. De mire való volna azután a közigazgatási ész és tapintat! Délben a választást, egy órára félbeszakította, a vékony deszkából összehátrált szavazólapokat tartalmazó szekrényt felülről és oldalvást lepecsételte, s azt magához vévén vele a jegyző lakására ebédelni ment. Hol ebédelt a szavazószekrény s ilyen idő alatt milyen testőrsége volt, hogy integritásán baj ne essék, a közönséges halandók mai napig sem tudják. Ebéd után a szavazás megnyitásakor az elnök a sértetlen fedél és oldal pecsétjeit a bizalmi férfiakkal megmutatta, a szekrény alját óvatosan tartván kezében, – és a szavazás vígan folyt tovább. Ezután már az elnök az igazságosság és korrektség mintaképe volt, mindenki akadálytalanul és szabadon gyakorolhatta a választási jogát. A választó közönség csak ámulva a választási módszer ily nem várt fordulatán, s ezt annak tulajdonította, hogy az elnök belátván akármilyen mesterkedés sikeretlenségét, meg akarja mutatni a maga pártatlanságát. De a kik úgy vélekedtek, azok a scrutiniumnál és a választási eredmény kihirdetésénél alaposan kijózanodtak. Az eredmény az volt, hogy a beadott 183 szavazatból Csulik Lajos és Valló János alig kaptak 50-et és így nagy többséggel Lang Rezső és Szlezacsek Mihály választották meg. Az ilyen *senkitől* nem várt eredmény nagy kavarodást és felháborodást idézett elő, és nagy fáradságba került a felizgatott kedélyeket lecsillapítani és féken tartani, hogy a jogosult méltatlankodás és düh meg nem engedett és törvénytelen módon ki ne törjön. Mindenki előtt azonnal világos volt, hogy itt valami fogásnak, illetőleg fortélynak kellett történnie. Hát bizony egy igen régi és kopott módszert vettek igénybe, hogy a választók nagy többségének az akarata érvényre ne jusson. Ebéd közben valaki a Csulik Lajos

és Valló János nevével ellátott szavazólapokat jó étvágyal elfogyasztotta, magyarán mondva, azokat Lang Rezső és Szlezácsek Mihály szavazólapjaival felcserélte. Ezen művelet könnyen volt véghezvihető, a szavazószekrény alsó be nem pecsételt lapjának akármilyen gyenge késpengével való kifeszítése által. Ily módon azután Csulikra és Vallóra csak azon szavazatok estek, a melyek a délutáni szavazás folyamán be lettek adva.

Dr. Markovics Rezső számos választó képviselőjében a választást megtámadta, azon felül az elnököt fegyelmileg és büntető úton feljelentette. Azon 183 választó közül, kik a szavazásban részt vettek, száztizennégyen, tanúk előtt egy nyilatkozatot állítottak ki, mely szerint ők bármikor eskü alatt készek vallani, hogy olyan szavazólapokat adtak be, melyeken kizárólag Csulik Lajos és Valló János nevei voltak felírva.

A büntető feljelentés következőkép szól:

Tekintetes kir. Törvényszék mint büntető Bíróság!

Chemesz István választási kiküldött, illetve elnök a választást Ó-Turán 1901 év november hó 14-én dél-előtti 9 órakor megkezdette, de déli 12 órakor megszakította és egyszerű vékony fatáblából összetakolt szavazó szekrény felső lapját lepecsételvén a szavazó szekrényt Dingha Gábor, ó-turairi községi jegyző magán lakására magával vitte, és délutáni 1 óráig, a mikor a szavazást újra megnyitotta és folytatta, magánál tartotta.

A szavazás 4 órakor berekesztetvén a választás eredményeként kihirdette, hogy a beadott 183 szavazati jegyből 131 szavazat Szlezácsek Mihályra, 120 szavazat Lang Rudolfra, 50 szavazat Csulik Lajosra és 49 szavazat Valló János-Nepomukra esett s így miután két

törvényhatósági bizottsági tag volt választandó, megválasztott törvényhatósági bizottsági tagokul Szlezácsek Mihályt és Lang Rudolfot jelentette ki.

A leszavazott választók közül az 1-114-ik szám alatt csatolt nyilatkozatok szerint 114 választó kinyilatkoztatja s ezen nyilatkozatukat esküvel is megerősíteni hajlandók, hogy ők Ó-Turán 1901 év november hó 14-én megtartott törvényhatósági bizottsági tagok választásánál olyan szavazati jegyeket adtak le, melyeken megválasztandók neveiként Csulik Lajos és Valló János-Nepomuk nevei voltak ráírva.

A választás eredményének ezen nyilatkozatuk szerint tehát olyannak kellett lennie, hogy Csulik Lajosnak és Valló János-Nepomuknak 114 szavazatot kellett nyerniök, míg Szlezácsek Mihályra és Lang Rudolfra legfeljebb csak 69 szavazat eshetett s így mint megválasztottaknak csak Csulik Lajosnak és Valló János-Nepomuknak kellett szerepelniük, megjegyezvén azonban, hogy Csulik Lajosra és Valló János-Nepomukra olyanok is szavaztak, a kik az 1-114-ik szám alatt csatolt nyilatkozatnak megfelelő nyilatkozatokat ki nem állították.

Miután az 1-114 csatolt nyilatkozat szerint a szavazó választók közül 114-en Csulik Lajosra és Valló János-Nepomukra adták le szavazati jegyeiket s az összeszámítás szerint a szavazó szekrényben csak 50, illetve 49 olyan szavazati jegy találtatott, melyeken Csulik Lajos és Valló János-Nepomuk nevei voltak ráírva, következtethető sőt biztosan állítható, hogy déli 12 és délutáni 1 óra közötti időközben, a midőn Chemesz István kiküldött és elnök a szavazó szekrényt Dingha Gábor, ó-turái községi jegyző magán lakására magával vitte és egészen egy óráig magánál tartotta, az amúgy is gyenge szerkezetű és csak az egyik oldalon lepecsé-

telt szekrényt vagy ő vagy pedig társaságában illetve Dingha Gábor községi jegyző lakásán levők közül valaki felbontotta, a szavazati jegyeket kicserélte, és a szavazati jegyek közül olyan szavazati jegyeket, melyekre Csulik Lajos és Valló János-Nepomuk nevű voltak ráírva, kivette és azokat olyan szavazati jegyekkel helyettesítette, melyeken Szlezáček Mihály és Lang Rudolf nevei voltak ráírva, mert lehetetlen, hogy 183 szavazat közül, miután 114-en Csulik Lajosra és Valló János-Nepomukra szavaztak, Szlezáček Mihályra 131, – Lang Rudolfra 120 és Csulik Lajosra csak 50, illetve Valló János-Nepomukra csak 49 szavazat essék.

Miután tehát bizonyos, hogy Ó-Turán 1901 év november hó 14-én megtartott törvényhatósági bizottsági tagok választása alkalmával az 1878. évi V. tcz. 181. §-ának 2-ik pontjába, illetve 182. §-ának 2-ik pontjába ütköző bűncselekmények követték el, mink alólirottak mint az ó-turai választó kerület választó polgárai ezen bűncselekmények miatt ezennel büntető feljelentést teszünk, és tisztelettel esedezünk 115. szám alatt meghatalmazott ügyvédünk által, méltóztassék az itt előadottak alapján a btk. 181. §-ának 2-ik §-ába és illetve 182. §-ának 2-ik pontjába ütköző bűncselekmények miatt a büntető eljárást folyamatba tenni, és ezen büntető cselekmények elkövetőit a törvény értelmében szigorúan megbüntetni.

Tisztelettel

Csulik Lajos,
Láni János,
Valló Nepomuk János,
 ó-turai lakosok.
Valencsik János,
 lubinai lakos.

Leska Pál,
Bunibal Márton,
 feiső bottfalusi lakosok,
Chorváth Márton,
 alsó-bottfalusi lakos,

választó polgárok.

Ily tartalmú felfolyamodással meg lett támadva a választás a megyei igazoló választmánynál is.

A vizsgálatot úgy a megyei hatóság valamint a kir. ügyészség is elrendelte. Kivoltak hallgatva az összes bizalmi férfiak és a választásnál jelen volt két körjegyző. Galbavy József, liberális párt bizalmi férfja valamint a két jegyző és a választási elnök esküvel meg nem erősített, kimondásai alapján az igazoló választmány a felfolyamodást elutasította és a választást megerősítette, mert beigazolást nyert, hogy a választás folyamán semmi törvényellenes nem történt és jogtalanul egy szavazó sem vettetett vissza. Az elnöknek jogában állott az ebéd alatt a választást felfüggeszteni és a szavazó szekrény oly erős alkotású, hogy ebben Ó-Tura előjárósága pénzt is szokott küldeni – azonfelül szabályosan le volt pecsételve. Arról azonban az érvelés mélységesen hallgat, hogy a választási elnök a szekrényt szavazó helyiségből magával vitte – míglen a törvény egyenesen intézkedik, hogy ennek a bizalmi férfiak őrizete alatt kell maradnia. A 114 választó nyilatkozatát szintén mellőzi. Ezen döntés ellen a választók ügyvédje a bíráló választmányhoz felebbezett – hanem a felebbezés itt is elutasító végzést nyert. A felfolyamodók azonban a dolgot nem hagyták abban, s utolsó fórumhoz a Nagyméltóságú közigazgatási bírósághoz fordultak következő panasszal:

Nagyméltóságú Közigazgatási Bíróság!

Nyitramegye bíráló választmánya az Ó-Turán, 1901 évi november hó 14-én megtartott megyebizottsági tag választásoknál 6 tü/7611. Vál. számú véghatározattal megerősítette.

Ezen határozat sérelmes és ellene panasszal élünk.

114 választó írásbeli nyilatkozata szerint, mely nyilatkozatokat bármikor esküvel megerősíteni készek, – 183 törvényesen beadott szavazat közül ők 114 adtak Csulik Lajosnak és Valló Nepomuk Jánosnak, mely körülménnyel szemben azon kihirdetett eredmény, hogy Slezacsek Mihályra 131, Lang Rezsőre pedig 120 szavazat esett és ezek jelentettek ki megválasztottaknak - nyilván hamis és maga a választás törvénytelen.

A választás elnöke annak daczára, hogy az 1886 évi XXI. törvényczikk a szavazásnak szakadatlan lefolytatását rendeli el, a szavazást megszakította, a szavazatokat tartalmazó ladikot a szavazók és bizalmi férfiak felügyelete és ellenőrzése előtt kivonta és azt egy órán át ellenőrizetlenül magánál tartotta; így volt lehetséges, hogy a nyitrai kir. törvényszék vizsgáló bírójánál 4; 92/902 fű sz. alatt elfekvő választói nyilatkozatok szerint Csulikra és Vallóra beadott 114 szavazat daczára Slezacsek és Lang jelentettek ki 131, illetőleg 120 szavazattal megválasztottaknak. A 114 választó hiteltérdemlő nyilatkozatával a választás eredményének meghamisítása beigazolást nyert, és ezen ténynyel szemben arra való hivatkozás, hogy a szavazati láda erős, hogy ércpénz-szállítására is használtatott, hogy a ládán külső sérülést senki nem vett észre, hogy ilyen értelemben felszólalás senki részéről nem történt – mindez az eredmény tényleges meghamisítása tenyérére figyelembe nem vehető, mert ez csak a tettes ügyessége mellett bizonyít, magának a kérdésnek nyitva hagyásával. Különbén ha a használt ládikóban előzőleg ércpénz szállítottatott, ilyen czélra a választás óta kifeszített és visszaillesztett alsó lapjával már nem használható többé stb.

A kir. ügyész a vád képviselőjét el nem vállalta, illetőleg a nyomozást beszüntette, ámbár beismeri, hogy a választásnál törvénytelenések és szabálytalanságok előfordultak, ezek azonban fegyelmi úton intézendők el annál is inkább, mert nem forog fenn semmi remény arra nézve, hogy a tulajdonképeni bűnöst kipuhatolni lehessen.

A királyi ügyészség határozata ellen a pozsonyi főügyészséghez a következő felelkezés lett beadva:

Tekintetes Mr. Ügyész Úr!

1965/902 sz. határozat ellen, melylyel a választási jog ellen elkövetett bűncselekmény miatt tett feljelentésünk tárgyában a nyomozás megszüntetettik – felfolyamodunk, és az iratokat a tekintetes pozsonyi kir. Főügyész Úrhoz felterjeszteni kérjük.

A nyomozás megszüntetésének adott indokai el nem fogadhatók. A bemutatott 114 választói nyilatkozat szerint Csulik Lajosra és Valló Nepomuk Jánosra 114 szavazat adatott be. Ezen kijelentést a nyilatkozók esküvel megerősítik, melynek megtörténtével a 114 szavazólapnak a szavazó urnába letétele tényleg elfogadandó. Evvel szemben a választás eredményeül az elnök kihirdette, hogy a fentiekre 50-en, illetőleg 49-en szavaztak. A kihirdetés tehát nem a szavazás tényleges lefolyásának megfelelően történt. Miután a XX. század a csodákban való hitnek nem kedvez, a szavazás és a kihirdetés eredménye közti feltűnő ellentétet a józan ész intrikának tulajdonítja. És miután a szavazás az állampolgároknak alkotmányilag biztosított egyik sarkalatos joga, ezen alkotmányos jognak ily szemérmetlen kijátszására irányuló intrikát a fegyelmi eljárás útjára terelni akarni, – ez elárulja egyrészt az alkotmányos jogok tisztelete iránti érzékihiányt, másrészt

a büntető törvény vonatkozó rendelkezéseinek félre- ismerését. A kir. ügyész nézetével különben Nyitra- megye alispánja sem ért egyet, a ki a szolgabírónak panaszlott eljárását határozottan bűnvádi megítélés alá esőnek találta. Ezen két ellentétes határozat mellett a szolgabíró úr nevetve ellavírozna a Scylla és Charibdis közt és a kijátszott szavazók kénytelenek beérni a joguk védelmére rendelt sankciók illuzórius volta felett haszon- talan panaszkodással. Ily kibontakozást sem a 86.-i XXIII. tcz., sem a 78.-i V. tcz. meg nem engedhet a törvénytisztelet megingásának veszélye nélkül.

114 aggálytalan tanú kész megesküdni, hogy a ki- hirdetett eredmény nem felel meg a szavazásnak, hogy a megválasztottakká kijelentetteknek legfeljebb 69 sza- vazat jutott és következőleg, hogy a választás ered- ménye meghamisított és ennek daczára a t. kir. ügyész úr ezen súlyos bűncselekményt az inkább a hi- vatalnok önérzetére hatni akaró fegyelmi eljárás során megtorlandónak találja csak.

A választási elnök a választás lefolyásának korrekt- ségeért, de különösen a szavazatok megőrzéséért a saját személyében felelős. A kir. ügyész úr hiába esett két- ségbe, hogy ki nem található az elnök úr és két úri barátja közül, melyik cserélte fel a szavazatjegyeket. Már egy maga azon körülmény, hogy az elnök a sza- vazó urnát a bizalmi férfiak elöl a választó helyiségből elvitte egy privát lakásra, és ezáltal minden illetékes vagy illetéktelen ellenőrzés elöl jogtalanul elvonta - elárulja a szavazás eredményét befolyásolni célzó szán- dékot. Már az eddigiek szerint is a kritikus időben csak hárman voltak az urna körül: a szolgabíró és két ba- ráttja; ezek közül akármelyik nyúlt is az urnához, ez föltétlenül vagy az elnök tudtával és beleegyezésével,

vagy saját kezével történt. Ezen utóbbi körülmények latolgatása nem a nyomozás feladata, de az ítéleti stádiumba tartozik a tettesség, illetőleg részesség megalapításával. A nyomozást megszüntető indokok az urna körül volt három embert helytelenül fogadják el tanúnak és tagadásukat tanúvallomásnak, mert tulajdonképpen terheltek; helytelenül fogadta el ezeket elegendőknek a 114 választó leczáfolására és az eljárás meghiúsítására. Az sem akadály a eljárásnak, hogy az urna visszatértekor és felbontásakor annak aggályossága miatt észrevétel nem történt. A szavazatlapok gyűjtésére egy közönséges szivarskatulyát választott, – mint legalkalmasabbat – az elnök úr; az ily skatulyának a lapjai tudvalevőleg ruganyosak, engednek a behatásnak a nélkül, hogy törnének; egy kis taktikával nincs egyszerűbb, mint hosszúsága közepén a körülfogó spagéta táján szorosan összenyomni és alulról a felső pecséttel ellenkező pecsételen oldalon egy széles pengéjű bicskával az alsó lap egyik végét kiemelni, a czédulákat kirázni és helyükbe újakat csúsztatni: feltéve, hogy a sors, illetve a szavazók akaratának megkorrigálására szolgáló czédulákat már előzőleg megcsinálták, – az egész operáció egy pár percz műve az erőszaknak feltűnő nyoma és a pecsét sérelme nélkül.

Hogy a csíny azonnal észre nem vétetett, oka egyrészt a hamisító ügyessége, másrészt a választó helyiségben lévők gyanútlanlansága – a kik alaposan hitték, hogy a szolgabíró képes legyen becsületét, saját és családjának jövőjét kockáztatni a választás eredményének ily hamis módon való befolyásolására, mely eredmény őt nem fenyelezte, legalább mi így hittünk a törvénybe és nagyméltóságú Széll Kálmán miniszterelnök

úrnak a választások szabadságáról mondott szavaiba vetett bizalmunkban.

Ezen felebbezés sem járt kellő sikerrel, s panaszukkal büntető úton a feljelentők célta nem érték, ámbár megkíséreltek minden törvényadta jogorvoslatot.

A közigazgatási bíróság azonban harmadfokúlag a *választást még is megsemmisítette*. A harmadfokú Ítélet mai napig sem az érdekelt felekkel sem ügyvédünkkel nem közöltetett, a mi szintén igen jellemző a nálunk uralkodó viszonyokra. így nem lehet tudni, milyen érvek voltak a döntők a választás megsemmisítésénél, de abból, hogy az Ítéletet a panaszlókkal nem közölték, azt lehet gyanítani, hogy az illetők jó orrot kaptak.

A választás megsemmisítéséről csak az 1902-iki november hó 27-ére kitűzött új választásról tudtunk meg, a melyre a választók még nagyobb számmal jelentek meg.

Ezen új választásnál személyesen jelen nem voltam, s így közvetlen tapasztalatból nem beszélhetek. A választás színhelyére azonban kiment a »Povazské Noviny« szerkesztője és ez lapja 10-ik számában »Ó-Turai törvényhatósági tagok választása» cím alatt a választást következőkép írja le.

Megyebizottsági tagok választása Ó-Turán.

(Povazské Noviny 1902 évi 10. száma.)

Múlt évi ily nemű ó-turai választás a közigazgatási bíróság által megsemmisített. Ezen megsemmisítés által kellőleg megbélyegeztetett azon erőszakos és önkényes módszer, mely némely megyében még mindig az uralkodó. Az akkori választás igazi Bánffy-féle módon ment végbe, de akkor még legalább a külsőségek be-

tartattak s egyszerűen választási fortélylyal éltek, kihasználván bizalmi férfiainknak a hatóságokba vetett bizalmát, melynek következtében lehetségessé tétetett a szavazó-lapok elcsenése s másokkal való helyettesítése a déli szünet alatt. A tolvaj, illetőleg tolvajok megfenyítése mai napig abban maradt, s ebbeli feljelentéseinkkel Pontiustól Pilátusig lettünk küldve.

Már az új választás elnökének a kinevezése nagy aggodalommal töltött el minden választót a tiszta és igazságos eljárás tekintetében. Elnökül a vágújhelyi főszolgabíró, Rákóczy, lett kijelölve. Volt már alkalmunk ezen urat közelebről is megismerni, s így már előre avval számítottunk, hogy a választókkal szemben nem fog visszariadni a legerőszakosabb eszközöktől sem.

Ezen választásnál önkénytelenül eszünkbe jön egy középkori esemény, midőn a szeldzsukok szultánja Kis-Ázsiában egy keresztény várat ostromolván, megígérte, hogyha a vár őrsége megadja magát, a keresztyén harcosok fejét megkíméli. Az ígérteit tényleg betartotta, de úgy, hogy a katonákat le nem fejeztette ugyan, hanem azokat kettéhasította.

Így Ó-Turán is törvénytelenégei miatt megsemmisített egyik választásból egy másik még erőszakosabb választásnak néztünk elébe. Első alkalommal csak egy szabálytalanság történt; mostan azonban kezdettől mindvégig törvénytíráások, túlkapások, izetlenségek és erőszakosságok egész halmazáról kell elszámolnunk. Már maga nyolcz csendőr által elfoglalt választási helyiség azt a benyomást keltette bennünk, hogy itt „*egy nyitrai választás*” fog végbe menni.

Még a szavazás meg sem kezdődött, s az elnök a választási törvényt már is áthágja; a választás megkezdése előtt ugyan a hátsó ajtón keresztül észrevétlenül

a jegyző szobájába surrant, és ebből a választási helyiségbe vezető ajtót kinyitván, az ott összegyűlt körülbelül 40 választókkal a választás megkezdését tudatta. A jelenlevő választók egyhangúlag óvást emeltek az elnök illetén eljárása ellen, azt követelvén, hogy a választás az e célra kijelölt rendes választási helyiségben történjék s egyszersmind bizalmi férfiakat akartak megválasztani. Az elnök a bizalmi férfiak megválasztását nem engedte, *mert ő ilyeneket már kinevezett*. Erre Csulik Lajos, ev. főesperes a törvénykönyvből az elnökre ráolvasta, hogy a választók saját kebelökből jelölik meg a bizalmi férfiakat, és csak azon esetben, ha ezen jogukkal nem élnének, nevezi ki ezeket. Rákóczy cinikusan azt felelte, hogy a bizalmi férfiak választását meg nem engedi, erről a választási jegyzőkönyvbe semminemű óvást fel nem vesz, s a ki még egyet mer mukkanni, s azonnal nem távozik, azt a csendőrökkel távolíttatja el. Megjegyezzük, hogy az így kinevezett egyik bizalmi férfi jelen sem volt; a tiszta választás egyik főbiztosítékától, t. i. a bizalmi férfiak kijelölésétől a választók nagy zöme ilyképen meg lett fosztva. Ezek után jól tudtuk azt, hogy a választás kimenetele és sorsa evvel már el van döntve és hogy senki által ellen nem őriztetett és nem feszélyeztetett elnök és társai, jelöltjeikre annyi szavazatot fognak behozni, mint a mennyire szükségük lesz.

A választás folyama alatt a mi embereink közül senkit sem bocsátottak a szavazó helyiségbe s szavazóinkat csak egyenként szavaztatták le, hogy így minden ellenőrzés alól vonják ki magokat. A csendőrök a választó helyiséget körülzárták, a kaput és a szavazási helyiséghez vezető lépcsőt feltűzött szuronnal őrizték. Mindezek daczára Csulik Lajos és Valló János nagy-

szerű győzelme biztosra volt vehető. Hiszen ezek most sokkal több választóval rendelkeztek, mint egy év előtt. Az egész ó-turai irtványok, a városnak túlnyomó része, a zsidókat és a bírákat leszámítva egész Lubina, Alsó- és Felső-Bottfalu és Hrussó községek összes választói velük voltak. A szavazási arány körülbelül 150:40 lehetett. Öröm volt nézni a mi választóinkat. Lelkesült hangulat uralkodott az egész táborban, ámbár jól tudták azt, mi történik a szavazó helyiségben; de ez nemcsak hogy meg nem ingatta őket, hanem tömörülésre ösztönözte s elkeseredést szült azok ellen, kik az ily választásokat rendezik, avagy tűrik.

Egy cikk szűk keretében lehetetlen felsorolni mindazon választási túlkapást és erőszakos eljárás eseteit, melyek részint a választás elnöke, részint a kinevezett bizalmi férfiak, részint a különféle szedett-vedett kolompokok által elkövetettek. Csak egy néhányat hozunk fel mutatóul.

A választók azonossági tanúiról az elnök nem gondoskodott, (talán az ellenkezőt rendelte el) és így azután minden további teketória nélkül számos választónkat elvetették. Így történt Kuhajda Jánossal, Alsó-Bottfalu első gazdájával, a kit saját jegyzője nem akart felismerni. Petrovics testvérekkel, a kik első adófizetők Lubinán, egész inkvizíció vitetett végbe, szerencsére történetesen olyan iratok birtokában voltak, a melyekkel azonosságukat minden kétséget kizárólag igazolhatták. »Komorech« nevű választók közül egy sem adhatta le szavazatát, mivel helyettök az ilynevű községi szolgák már valószínűleg leszavaztattak. A liberális jelöltek szavazó lapjait választóinkra erővel rá akarták tukmálni, a miben kiváltképen a jelenlevő lubinai jegyző tűnt ki. Választóink dicséretére legyen mondva, hogy ezen módon

alig halásztak el valakit sorainkból. A volt ó-turai felügyelőnek a szavazata – a ki már igen öreg ember – ilyen szemtelenség áldozatául esett. Érdemes feljegyezni azon vakmerőséget is, melyet az elnöklő főszolgabíró Bodnár, bottfalusi irtványbeli tanítóval engedett meg magának. Ennek a szavazati lapját az elnök felbontotta s midőn ezen a mi jelöltjeink neveit pillantotta meg, a szavazó Bodnárt tetőtől-talpig végig mérvén reá támadt, hogy hazafi létére hogyan mer ilyen emberekre szavazni. Plesko György, ó-turai lakos a mi szavazó lapunkkal akart szavazni; ezt azonban Rákóczy nem fogadta el, de midőn az ellenpárt czéduláját elhozta, az elnök már kész lett volna Plesko szavazatját elfogadni.

Midőn azonban az efféle erőszakosságok többségünket nem voltak képesek megsemmisíteni, az elnök úr ügyes bűvésznek, szemfényvesztőnek bizonyult és a szavazó czédulákkal különféle bűvészeti mutatványt követett el. így pl. Trokan János, ó-turai lakos a mi szavazó lapunkkal akart voksolni, az elnök azt azonban kezéből haragosan kirántotta, ezt a szavazó urnába dugta, egy ideig ott tartotta, azután megint kihúzta és háta mögött zárt markában szorongatta. Trokan csak nézi-nézi, mi történik az ő szavazó lapjával, de az elnök rátámad, hogy azonnal takarodjék.

Ilyen törvénytelenségekkel és különféle machinációval mesterségesen olyan választási eredményt készítettek elő, melylyel a tót nemzetiségi párt jelöltjei 90-91 szavazattal elbuktak Lang Rudolf és Szlezáček Mihály liberálisokkal szemben, a kikre 116 szavazat esett. Még megjegyezzük azt, hogy az elnök nem állapította meg, vajjon a szavazó urnában talált szavazó lapok száma megegyezik-e a tényleg leadott szavazatok számával, és hogy a szavazó lapokból ő maga olvasta le a neveket,

nem engedvén e mellett semmiféle ellenőrzést. Csulik Lajos tüstént a választás eredményének kihirdetése után a választás ellen óvást jelentett be, mert ez törvényellenesen, csalással és erőszakkal lett keresztülvéve; ezen óvást azonban az elnök a választási jegyzőkönyvbe fel nem vette.

Mindezek láttára a választókat roppant nagy izgalom fogta el és kevés híja, hogy felháborodásuknak tetteles módon kifejezést nem adtak. Az elnök képéből kikelve ült az asztal mögött s töredelmesen hallgatta a sok nem épen hízelgő megjegyzést, s nem mozdult onnan mind addig, míg a választók le nem csendesültek.

Magától értetődik, hogy a választás kérvénnyel lett megtámadva. A kérvényezők jogi képviselője Nyitrára ment a választási jegyzőkönyv lemásolása végett, hogy ebből bebizonyíthassa, miszerint az ellenpárttal a távollevők és a holtak is szavaztak. Ezen jegyzőkönyvet azonban kézhez nem kaphatta és sok lőtás-futás után utoljára az sült ki, hogy az elnök a jegyzőkönyvet törvény intézkedése ellenére még be sem terjesztette. Hazajött az elnöklő főszolgabíróhoz ment, itt azonban azon értesítést nyerte, hogy a jegyzőkönyv időközben már Nyitrára küldetett. A választás elleni felebbezéshez a 135 tényleg leszavazott választónak olynemű nyilatkozata mellékeltetett, mely szerint ezek eskü alatt készek megerősíteni, hogy olyan szavazólapokat adtak be, a melyekre kizárólagosan Csulik Lajos és Valló János nevei voltak rávezetve, s ezen felül időközben történt eltávozás miatt e nyilatkozatot számos választó alá nem írhatta. De így is világos a dolog: 207 beadott szavazatból 135-én készek eskü alatt vallani, hogy Csulikra és Vallóra szavaztak. Ezen uraknak tehát legkevesebb 135 voksot kellett kapniok s az ellenpártnak

maradt 72. Mivel pedig ezek mégis 116 szavazatot kaptak, ebből kitűnik az, hogy vagy nem voltak a szavazó urnába téve azon czédulák, melyeket az egyes szavazók az elnöknek átadtak; vagy ezeket a választás folyamán másokkal cserélték fel; vagy pedig a szavazólapokat olvasó elnöknek káprázott a szeme, illetőleg csalfa szemüveggel bírt s Lang és Szlezácsek nevét ott is látta, a hol ezek nem álltak.

*

Ehhez, azt hiszem, minden további kommentár egészen felesleges, és röviden csak azt jegyzem meg, hogy a megfelebbezett választást az igazoló bizottság helyben hagyta, az állandó bizottság azonban a vizsgálatot elrendelte. És evvel befejeztem politikai tanulmányom a közigazgatási közegek »hazafias és hasznos« munkálkodásáról szóló első fejezetét.

Úgy látszik, hogy utolsó időkben örvendetes fordulat állott be; politikai hatóságaink talán belátták eddigi eljárásuk meddőségét és sikertelenségét, s tapintatosabbak, eszesebbek és igazságosabbak is akarnak lenni. Mi az ilyen fordulatnak teljes szívünkben örülnénk, nem személyeink, hanem keresztény hazafias népünk érdekében, és megfogunk ragadni minden alkalmat, hogy humanus hatóságainkkal válllvetve munkálkodjunk népünk és magyar hazánk felvirágozására.

II.

Magyar nemzetiség elleni izgatás.

Tulajdonképeni nyitrai politikai bűnper.

Feljelentés és nyomozás.

Rossz festő és ügyetlen rajzoló vagyok, azért jól tudom azt, hogy hiányos a kép, melyet a megelőző fejezetben papírosra vetni akartam azon célból, hogy közigazgatási közegeinket hazafias munkájuknál bemutassam. Ha a kép alakja hű és reális is, a részletes kivitelnél az egységes benyomáshoz szükséges kirívó színeket alig találtam el. De a hiányos képből is mindenki azon meggyőződést szerezhette magának, hogy ellenünk a politikai hatóság részéről az egész vonalon irtó háborút indítottak. Azonban a jó hajtó a vadat nemcsak felkergeti, hanem a lesben álló vadásznak a csövére is hajtja.

Az urak a közigazgatásnál és fő-főchefjük észrevették, hogy kemény fába vágják fejszéküket, rezortjukban nem rendelkeznek azon tulajdonságokkal és olyan tehetségekkel, a melyek őket arra képesítenék, hogy az ellenünk foganatosított harczból győztesen kerüljenek ki, és a megkezdett hazafias munkát sikerrel megoldhassák. Ezen okoknál fogva meg azért is, mert hazafias szomjukat s ilyenmő érdekek utáni fohászkodásukat, működési köreikbe tartozó kihágási csekélységek ki nem elégítették: »nagyban« akartak munkálkodni, hanem úgy, hogy maguk a tűzvonalon kívül legyenek, de e mellett

érdemükül tudassék be a vágújhelyi veszélyes pánszlávok láb alóli tevése.

A mint már eddig is kimutattam, a lubinai jegyző egy nagyon hasznavehető ember, ha körének minden községének képes volt semmiből politikai népgyűléseket teremteni, annál könnyebben lehet büntető feljelentéseket faragnia. Ámbár alig foglalkozik tudományos buvárlatokkal, mégis valahol hallhatta a bölcset azon mondását: »Adj nekem csak egy szót, és én őt az akasztófára viszem«. Programbeszédjeink megtartása alkalmával nemcsak egyes szavak, hanem halomszámra menő mondatok is hangzottak el. Ezeket eredeti formájukból egészen kivetkőztették, hozzájuk csatoltak egy-néhány valótlan állítást, és készen lett Dr. Markovics Rezső és társai ellen a magyar nemzetiség elleni izgatás vádja. De ő nem éri be akármivel s nem szeret senkit megrövidíteni, és így szerinte körjegyzőségének minden községére jutott egy-egy izgatás. Feljelentése szerint a községekbe egész váratlanul nagy lármával és zeneszóval rontottunk be és előzetes bejelentés nélkül sőt a községi elöljáróság tiltakozása dacára tartottuk izgatási beszédjeinket, a melyek felett a közigazgatási hatóság a kellő ellenőrzést nem gyakorolhatta azért, mert ezekről tudomása nem volt Szembetűnő, hogy valamennyi szónokból kintornát, illetőleg fonográfot csinált, melyekbe szükség szerint az izgató beszédeket beillesztvén, ezek Lubinán és Bottfalun, valamint egy héttel később Hruszón is egy és ugyanazon nóta szerint elmondták s eljátszották izgatásaikat. A jegyző úr azonban nagyon óvatos egy ember, ő személyesen sehol sem volt jelen, mert – őszintén megvallja – hogy félt oda menni (Vág völgyi lap). A jegyző feljelentése szerint Dr. Markovics Rezső 1901 szeptember hó 22-én

Lubinán és Bottfalun, s egy héttel reá Hrussón is így kezdte beszédjét: »Minek nekünk a magyarság, hisz azt úgy sem értitek, a hivatalos idézéseket és végzéseket csak azért kapjátok magyarul, hogy ne tudjátok mi van bennük; az adókönyvecskék csak azért vannak magyarul kiállítva, hogy ne tudjátok, miért fizetitek verejtékesen megszerzett garasaitokat. Első sorban oda fogunk törekedni, hogy a magyar nyelv elnyomassék, és hogy mindent csak tótul kapjátok. A polgári házasságkötést és anyakönyveket meg kell semmisíteni, mert az vallásos érzületekkel össze nem fér, hogy titeket zsidókkal és cigányokkal mint a kutyákat összeírnak; nincsen szükségetek államiskolákra sem, a hol gyermekeiteket csak magyarul tanítják, nektek csak felekezeti tót iskolák kellenek.«

Dr. Markovics Gyula az ilyen tartalmú beszédet úgy Lubinán mint Bottfalun, valamint később Hrussón is szórúl-szóra megismételte, Lubinán ugyanezt tette Csulik Lajos, ó-turai ev. lelkész és nyitrai főesperes.

Ezek a borzasztó feljelentések, melyek a nyitrai politikai monstre per alapját képezik, a hol különböző úton és módon a honpolgárok százai kihallgattak, a mely a vádlottaknak már eddig is nehéz ezerekbe került, és úgy őket, mint a hivatalos gépezetet sok drága időtől megfosztotta, melyet kölcsönösen hasznosabb munkára fordíthattak volna. Ilyen semmis alapon és szinte nevetséges substraton keletkezett ez az ország hirű bünper, a melyben három kifogástalan jellemű, a keresztény hazafias tót nép érdekében önzetlenül munkálkodó férfiút megakarnak fosztani legdrágább kincsüktől, azaz honpolgári becsületüktől.

Igaz, hogy az ízlés különféle, de szintúgy igaz az is, hogy mindazon munka, mely oly nagy kitartással,

nem mindennapi szívóssággal az egész hivatalos apparatus mozgásba hozásával igénybe vétetett, csak azon czélból, hogy programbeszédeinket a büntető kódex kaptafájára verjék fel.: minden más munka lehetett, *de biz az nem volt úri munka.* Mert ha a jegyző egész feljelentése való igaz volna, akkor sem hiszem, hogy jó lelkiismerettel és úri gavalléros felfogással ebből magyar nemzetiség elleni izgatást lehetne kihozni, és meg vagyok arról győződve, hogy becsületes igazi magyar ember ezt nemzetiség ellen való izgatásnak nem is tekinti. Hiszen a választási mozgalmaknál a honpolgárok szájukon kosarat nem viselnek, ekkor alkotmányos országban szabad a vásár, s élesebb szavak és bírálatok is elhangzanak, mint a mindennapi életben. Mi mindent összebeszéltek például a függetlenségiék! De alkotmányos aerában arra még nem volt példa, hogy valaki programbeszédjei miatt ily üldöztetéseknek lett volna kitéve. Hát kitérhet-e egy nemzetiségi jelölt az illető nemzetiség nyelvi jogainak tárgyalása elől? vagy már az is a magyar nemzetiség elleni izgatás tényálladékát képezi, ha a nemzetiségek törvényadta jogai megemlítettnek?

Hrussón a programbeszédék megtartása alkalmával egy izraelita honpolgár sem volt jelen, és így a feljelentő jegyző kizárólag keresztény tanúkat volt kénytelen felhozni. A jegyző az izgató beszédék tartalmát itt Svondrk János községi bíró és Osztrovszki György által jelentette fel magának, a kik első sorban is lettek kihallgatva. Mind a kettő valótlanásznak jelentette ki a jegyző azon állítását, hogy ők neki valami bejelentést tettek volna. Svondrk bíró vallja, hogy ő a jegyzőnek a kérdéses jelentést már csak azért sem tehetta, mert a programbeszédék tartása alkalmával Felső-Bottfalun

hivatalosan lévén elfoglalva, azoknál jelen nem lehetett. A jegyző aláíratott ugyan vele valami jegyzőkönyvet, de mivel az magyar nyelven volt fogalmazva, tartalmát nem értette. A további nyomozás folyamán a jegyző bátran tartotta fenn hazugságait, de mivel sem a csend-örök nyomozása, sem számtalan tanú kihallgatása a vádnak semmi támasztékul nem szolgált, a nyitrai ügyészség kénytelen volt a vádat elejteni.

Lubinai és felső-bottfalusi programbeszédeinkre vonatkozólag tanúkép a jelenlevő összes izraelitákat és saját segédjegyzőjét, Barancsik Bélát nevezte meg. A keresztények közül Jakubéczy Ernőt, rom. kath. plébánost, Haluza János községi bírót, Haluza Márton, és Bratranecz Györgyöt jelölte ki.

Hogy a közönség tájékozva legyen, hogy az ügyészség mily alapon emelt vádat ellenünk: a jegyző által bejelentett tanúk vallomásait Scheffer vizsgáló bíró által felvett jegyzőkönyvek aiapján következőkben közlöm:

Brhlovics által feljelentett bottfalusi tanúk.

Brhlovics Sándor: Nekem Dr. Markovi es Rezső és Dr. Markovics Gyula által 1901 évi szeptember 22-én Felső-Bottfalun és Lubinán megtartott beszédekről tudomásom nincs, mert én ezeknél jelen nem voltam, mivel, őszintén megvallva, a beszédek megtartása előtt és már napok óta az egész környék annyira föl volt izgatva, hogy féltem elmenni a programbeszédre, mivel igen könnyen bajba juthattam volna.

Az általam tett feljelentések tartalmát csak a programbeszédnél jelen volt *egy-egyének kimondásaiból*, tehát közvetve tudtam meg, de hogy ez tényleg megfelel a valóságnak és hogy tehát nagyon lázítóak lehettek és voltak is a beszédek, kitűnik abból is, hogy mindjárt

ezután a nép mintha megvadult volna; nem csak, hogy az ellenpártiak ablakait beverték, zászlójukat letépték és házuk tetejében és falazatában kárt okoztak, hanem minden ellenpárti egyént megtámadtak és ez az állapot a helyett, hogy javulna, folyton rosszabbodott úgy annyira, hogy ma, különösen az esti órában, még ki-menni is életveszélylyel jár. Az izgatás egyik eredménye az is, hogy pl. tegnapelőtt, vagyis 1901 december 14-én, megtartott képviselő testületi ülés alkalmával az egyik testületi tag, névszerint Bratranecz György, felső-bottfalusi lakos, egyenes felhívást intézett hozzám, hogy mi lesz már a tót nyelvű adó-könyvecskékkel és fogok-e oda hatni, hogy végre valahára magyar adókönyvecskék helyett tót nyelvű adó-könyvecskéket adjanak ki.

Hogy mennyire fel voltak háborodva a kedélyek, kitűnik abból is, hogy Losák György bíró már akart is tót nyelvű adó-könyvecskéket nyomatni, s csak az én határozott tiltakozásom folytán maradt ez el.

Haltiza János, bíró: A folyó évi képviselő-választások idejében, vagyis szeptember hó 22-én egy vasárnapi napon az általam személyesen ismert Dr. Markovics Rezső ügyvéd, Dr. Markovics Gyula orvos, valamint Csulik Lajos már előzőleg falragaszok által a népet egybehívták Felső-Bottfalun és körülbelül mintegy 50 lépésnyire az ág. evangélikus templomtól, tehát a fő-téren, mintegy 150 főből álló embertömeg túlnyomóan tót ajkúak gyűltek össze. Én is elmentem meghallgatni a tót nemzetiségi párt jelöltjét s ekkor úgy maga a jelölt, t. i. Dr. Markovics Rezső ügyvéd, mint ennek fivére Dr. Markovics Gyula orvos beszéltek az egybegyűlt néphez és beszédük abban csúcsosodott, hogy hangoztatták: miszerint kívánják és fognak harcolni amellet, hogy a néphez érkező iratok, idézések, valamint az

adó-könyvecskék *magyar és tót nyelven* állíttassanak ki, hogy – mint ők mondták – a tót nép tudja, miért és mennyi adót fizet, a mit véres verejtékkel kell megszerezni, mert ha egyedül magyar nyelven vannak ezen iratok és adókönyvecskék kiállítva, akkor a csak tótul értő nép nem értheti meg, hogy mi van beírva, és így nem tudja, miért fizet, – mondotta a két Markovics azt is, hogy ha a tót nemzetiségi jelölt fog megválasztani képviselőnek, az adók kisebbek lesznek, és hogy a végrehajtásokat meg fogják szüntetni, vagyis ilyenek többé nem lesznek.

Haluza Márton. A folyó évi képviselő-választásokat megelőzőleg, falragaszok hirdették Felső-Bottfalun, hogy Vágújhely tót nemzetiségi jelöltje, t. i. Dr. Markovics Rezső, ügyvéd, beszédet fog intézni a néphez. A folyó évi október hó másodikán megtartott választásokat megelőző mintegy tíz napon egy vasárnapon a nép össze is gyűlt Felső-Bottfalu főterén. Dr. Markovics Rezső beszédet tartott, de én csak a mintegy 30 lépésnyire lévő Pollák korcsmáros ajtajából hallgattam egy kis ideig, hogy mit beszélt Dr. Markovics Rezső, s azután bementem a korcsmába s tovább nem hallgattam, s így én csak azt adhatom elő, hogy Dr. Markovics Rezső szájából csak azt hallottam, hogy ha őt megválasztják képviselőnek, akkor oda fog törekedni, hogy a nép kevesebb adót fizessen, és hogy a végrehajtások korlátoztassanak, mint ő kifejezte magát, oly módon, hogy ha bárkinek bármennyi adóssága miatt földjei árverés alá kerülnének is, 8 mérőt a végrehajtás szenvedettnek minden körülmények között meg kell hagyni.

Hogy izgatott-e a magyar nyelv ellen s hangoztatta-e a magyar nyelv eltörlését és vájjon tótnyelvű adókönyvecskéket és hivatalos iratokat helyezett kilátásba, illetve

ezeokról beszélt-e, nem tudom, mert én *a fent előadot-takon kívül egyebet nem hallottam.*

Bratranecz György. Folyó évi szeptember hó végén Dr. Markovics Rezső falragaszokkal hirdette, hogy Felső-Bottfalun megjelenik; és ott nagy embertömeg előtt, melyet számszerint meghatározni nem tudok, de lehetett ott talán 2000 ember is, programbeszédet tartott, melynek egész tartalmára most már határozottan és pontosan visszaemlékezni nem tudok. A jelen voltak legnagyobb részt helybeliek és lubinaiak voltak.

Először Dr. Markovics Gyula beszélt, hogy úgy megy a csatába, mint valami ó-kori harcos, hogy vagy győz abban, vagy elesik, azután Dr. Markovics Rezső beszélt és beszédjében a népnek bajaival foglalkozott; felhozta,, hogy nagyon el vagyunk nyomva, súlyos adókkal más határokhoz képest, azért földjeinkből nem is tudunk megélni, miért is az adók leszállítását kívánta. Kiemelte,, hogy 1867- vagy 1868-ik évből van egy törvény, mely a tótok jogait is biztosítja, de ez a törvény nincs végrehajtva, kívánjuk ennek végrehajtását, hiszen Ő Felsége egyenjogokat ad minden nemzetiségnek.

Felhozta továbbá, hogy az igazságtalan, hogy csak magyar adókönyvecskéink vannak, mert jogunk van tót nyelven iratokat is kívánni, és ő ezt óhajtja is, azt nem hallottam, hogy azt mondotta volna, miszerint csak tótnyelvű könyvecskéket fogadjunk el. ígérte, hogy törekedni fog arra, miszerint a bíróságtól és hatóságtól tótnyelvű idézéseket és ítéleteket is kapjunk, mert a magyart nem értjük.

Beszélt arról, hogy a polgári házasságra és az állami anyakönyvekre szükségünk nem volt, mert az csak teher reánk nézve és felhozta, hogy mennyivel több adót fizetünk reá. Nem hallottam, hogy azt mondotta

volna, hogy csak azért törlendők, mert azokban minket zsidókkal és cigányokkal együtt írnak.

Az iskolákról, a mennyire emlékezem, azt mondta, hogy kevés tót iskolánk van, és hogy magasabb tót iskolánk nincs, és pedig szükséges, hogy gyermekeink magasabb kiképzést is tót nyelven nyerjenek, azt nem hallottam, hogy a magyar nyelv ellen evvel izgatott volna, miszerint a magyarok mindent gyűlölnék, a mi tót, de nem is hallottam mindent, mert a nagy tömeg nem volt folytonosan csendben.

Való, hogy a községi képviselő-testület ülésében 1901 évi december hó közepe táján a jegyzőhöz kérdést intéztem, vajjon nem kaphatnánk-e most már a tót adókönyvecskéket és hogy mindenki értse, hogy mit fizet, de mikor a jegyző kijelentette, hogy ez nem lehetséges, megnyugodtam szavaiban. Arról nincs tudomásom, hogy egyesek most már csakis tót nyelvű adókönyveket akarnak elfogadni.

Jakubéczy Ernő, volt alsó-bottfaltusi plébános. Dr. Markovics Rezső hangoztatta a tót nyelv jogosultságát, hangoztatta, hogy az adókönyvecskéknak tót nyelven kell kiállítva lenniök, mert különben a tót ember azok tartalmát nem érti meg. Hangoztatta, hogy ő a revízió hive, s azon lesz, hogy a polgári házasság eltörültessek. A tót nyelv úgy az elemi mint a középiskolákban taníttassák, illetve a tantervbe bevétessék, a hivatalos okiratoknak tót nyelven való közlése mellett nyilatkozott. Egyáltalában beszéde oda konkludált, hogy a tót nyelv érdekei megóvassanak s az egybegyűltek a tót nyelv érdekei melletti küzdelmükben buzgóan kitartsanak.

Ezután Dr. Markovics Gyula szólt s az egybegyűltek barátságos megszólításokkal (Testvérek!) kitartásra buzdította.

Dr. Markovics Rezső beszédje, véleményem szerint, *nem volt képes fellazítani a kedélyeket*, hanem inkább örömmre hangolta az egybegyülteket, kik anyanyelvükre tótok mert Markovicsék folyton a tót nyelv érdekeinek megóvását hangoztatták, a mi az egyszerű tót népre hatást tett.

Nemzetiség elleni és állami intézmények elleni izgatást alig lehet Markovicsék szerepléséből megállapítani, mert mint fentebb mondtam, csak a tót nyelv érdekeit hangoztatták.

Kellermann Samu, zsidó szatócs. 1901 szeptember 22-én egy vasárnapi napon a tót nemzetiségi párti jelölt Dr. Markovics Rezső körülbelül 500-600 egyénből álló embertömeg előtt, melynek túlnyomó része tót nemzetiségi érzelmű és tót volt, beszédet tartott, mely majdnem egy órát vett igénybe, a melyből még a következő részletekre élénken emlékszem:

Mindenek előtt hangsúlyozta Dr. Markovics Rezső, hogy nem kell a magyar nyelv, nem kell a magyarság; azt fejtegette a nép előtt, hogy a bíróságok és hatóságok által kiadott iratok, idézések, nemkülönb az adókönyvecskék is tótul legyenek írva, általában tót legyen a hivatalos nyelv, a járásbíróságoknál és szolgabíróságoknál és az adókönyvecskék is tótul állíttassanak ki, azzal ámítva a tudatlan tömeget, hogy az adókönyvecskék azért állíttatnak ki magyarul, hogy ne tudja meg a tót ajkú lakosság, hogy miért és mennyit fizet, a mit véres verejtékkal megszerez, és hogy a bíróságok is azért adják ki magyar nyelven az Ítéleteket és végzéseket, hogy a tót nép ne tudja, miért ítélik, miért büntetik.

Mondotta azt is, hogy ha őt megválasztanak kép vi-

selőnek, oda fog hatni, hogy sok igazságtalan törvényt, köztük az anyakönyvvezetésre és polgári házasságokra vonatkozót is, romba fogja dönteni, mert mindkét intézményre vonatkozó törvény csak nagyon sok haszontalan pénzkiadással jár, és csak azért hozatott, hogy a szegény népet egyrészt bolondítsák, mert most nemcsak a paphoz, hanem a jegyzőhöz is kell menni, ha házasságot akar kötni az ember, míg az új anyakönyvezetési rendszer mellett titeket evangélikusokat a katolikusokkal, cigányokkal és zsidókkal egy anyakönyvbe vezetnek be, ezt pedig nem szabad megengedni, mert utóvégre is ki az állam? senki más, mint az adófizető polgárok; – hangoztatta Dr. Markovics beszédében azt is, hogy a tót lakta vidékeken nem szükséges magyar iskola, és daczára annak, hogy az állam nagyon sok helyen ezen vidéken magyar iskolát felállít, és így reánk kényszeríti a magyar nyelvet, mi még sem fogunk magyarosodni, és most itt van az ideje, hogy egyesült erővel összeszedjük magunkat, hogy a magyarokat elnyomjuk és a tótok felülkerekedjenek.

Dr. Markovics Rezső után ennek fivére Dr. Markovics Gyula orvos, a fent előadottakat összegezte, csakhogy még sokkal jobban kiélesítette, és így megerősítette a fivére által mondottakat, ezen beszédük után annyira izgatott lett a nép, hogy az ellenpártiak közül nyomban igen soknak ablakát betörték, házuk falazatában és tetőzetében kárt okoztak, a felaggatott zászlókat letépték, az ellenpártiakat megtámadták és az izgalom még most is oly nagy, hogy valóságos életveszedelem az utcára kilépni, különösen az esti órában.

Pollak Samu és Pollák Gusztáv szórul-szóra ugyanily vallomást tettek.

A vád lubinai tanúi.

Herczog Simon, zsidó, lubinai lakos, marhakereskedő. Dr. Markovics Rezső tartott beszédet, melyben mindennek előtt kikelt a magyar nyelv és magyar iskolák ellen, azt mondván, hogy a tót nyelvet elnyomják és reánk erőszakolják a magyar nyelvet és a magyar iskolákat.

Ezután tót hivatalos nyelvet és tiszta tót iskolákat kívánt, kívánta továbbá, hogy a polgári házasságot és az anyakönyveket eltöröljék, mert ezek csak terhet képeznek.

Markovics Rezső után Markovics Gyula beszélt, a ki ismételte öcsének szavait, s erősen követelte, hogy ennek nem szabad úgy lennie, tótoknak ezt nem szabad tűrniök.

Nézetem szerint Dr. Markovics Gyula beszéde még izgatóbb volt mint Dr. Markovics Rezsőé.

Végül még Csulik Lajos beszélt a néphez, újból hangoztatta a tót nyelv behozatalának szükségességét és arra buzdította a hallgatóságot, hogy csak tartson össze, akkor a kormányval és mindenkivel szemben ki fogják vívni a tót nyelv jogait.

Való, hogy a választások óta a tót nép fel van háborodva s minden alkalommal hangoztatják, hogy csak a tót nyelv uralkodjék, a bíróságtól csak tót nyelvű iratokat kell elfogadni, csak tót adókönyvecskéket ki-vannak s a zsidókat minden lehető módon szidják és gyalázzák, hogy magyarokkal tartanak.

Deutsch Ede, zsidó, fakereskedő, szatócs, lubinai lakos. Jelen voltam, midőn Lubinán programmbeszédek tartattak. Dr. Markovics Gyula ajánlotta Dr. Markovics Rezsőt tiszta tót nemzetiségi programmal, azután Dr. Markovics Rezső mondta el programmbeszédét. Ebben első sorban a hivatalos magyar nyelv ellen kelt ki.

Ennek alapján tót hivatalos nyelvet, tót bírósági végzéseket s tót adókönyvecskéket követelt.

Beszélt még a polgári anyakönyvek s házasság el-
törléséről, mert ezek jó kézben voltak előbb lelkészek-
nél, míg most mindenkit vallásra való tekintet nélkül
egy anyakönyvbe jegyeznek be.

Ezután tót nyelvű középiskolákat kívánt, mert ilye-
nek szükségesek, s eddig nincsenek.

Utána Dr. Markovics Gyula beszélt, összetartásra
és Markovics Rezső programjának elfogadására buzdí-
totta a tót népet, mert hiszem ő is tót az ő vérükből
és csak az ő javukat, az ő jogaikat akarja az ország-
házban is védelmezni, folytonosan a tót nemzetiségi
programot a tótoknak jogait és tót nemzetiséget em-
legette.

Ezután ismét Csulik Lajos beszélt, ki szintén hang-
súlyozta, hogy a tót nyelv és nemzetiség menyynyire el
van nyomva.

Pless Salamon, zsidó, kereskedő, 57 éves. Dr. Mar-
kovics Rezsőt illetőleg ugyanazt vallotta, a mit Deutsch
és Herczog.

Ezután Dr. Markovics Gyula beszélt, de ennek be-
szédjét már oly pontosan nem tudom, csupán arra
emlékszem, hogy más szavakkal ismételté ugyanazt, a
mit az öcscse mondott és bátorította a népet, hogy ne
engedje magát a liberálisoknak, hanem tartson össze mel-
lettük t. i. Markovicsék mellett.

Beszélt még Csulik Lajos lelkész is, de ennek be-
szédjét már meg nem hallgattam, mert már nem tudtam
a sok furcsaságot tovább is hallgatni.

Való, hogy a nép a választások óta nagyon fel van
izgatva; azon a czímen, hogy valami fogyasztási szövet-
kezetet fognak alapítani, gyakran összejönnek is, ott

leginkább a zsidók ellen izgatnak, hogy ezeknél már semmit sem szabad vásárolni s hogy őket az országból ki fogják kergetni.

Barancsik Béla, segédjegyző Lubinán. Dr. Markovics Rezsőt illetőleg majdnem szórul-szóra úgy vallott, mint Herczog, Deutsch és Pless. Arra nem emlékszik, hogy a jelölt után Dr. Markovics Gyulát még beszélni hallotta volna. Csulik Lajos a Dr. Markovics Rezső által elmondottakat mindenben helyeselte, sőt újból ajánlotta.

Ezek a Brhlovics által bejelentett tanúk vallomásai. Már felületes megfigyelés alkalmával szembe tűnő az elvi különbség, mely a keresztény és zsidó tanúk vallomásai között fennáll. Mindenesetre igen feltűnő, hogy a zsidó tanúk vallomásai szórul-szóra azonosak, és meglepő visszaemlékezés! tehetségüknek azon különös nyilvánulása, hogy szórul-szóra egyenlően adják vissza a jelölt beszédjének egyes szakaszait, annak daczára, hogy a beszédet egy negyed év előtt nagy távolságban, nagy zajban és csak egyszer hallották; szembetűnő az is, hogy a lubinai és bottfalusi izraelita tanúk vallomásai úgy hasonlítanak egymáshoz, mint a tojás a tojáshoz, ezek szerint a jelölt izgató beszédjében egy és ugyanazon sorrendet is betartotta.

A keresztény tanúk vallomásai egészen más természetűek; abban ugyan egyeznek, hogy a zsidó tanúk vallomásait alapjukban meghazudtolják, hanem részletekben egészen különböznek egymástól a szerint, a mint az egyes tanúk a beszédek felfogták és a mint az emlékezetükben maradt. Egyszóval nem lehet letagadni a zsidó tanúk vallomásainak művésziességét, mesterkedését és erőltetett voltukat; míglen a keresztény tanukból csupa őszinteség és igazság beszél. A helyi vi-

szonyok ismerője – legyen az különben akármilyen személyes ellenségünk – ezen előnyozozás megejtése után biztosan meg volt győződve teljes ártatlanságunkról.

Utoljára Dr. Markovics Rezső, Markovics Gyula és Csulik Lajos lettek kihallgatva. Mind a három terhelt világosan, határozottan és becsületesen adta elő beszédeik tartalmát és rosszakaratú hazugságnak jelentették ki a terhelő tanúk vallomásait. Dr. Markovics Rezső beszédjét szószerint beiktatta a jegyzőkönyvbe; Dr. Markovics Gyula kizárólag kúriai bíraskodásról és arról beszélt, hogy most sem pénzzel, sem mással vesztegetni nem szabad. Azon kérdéseket, melyeket a jelölt programbeszédjében felhozott, egy szóval sem említette. Csulik Lajos szintén szabad választásról beszélt és Ő Felségét, valamint Széll Kálmán miniszterelnököt éltette.

Az ügyész vádirata és a terhelték kifogásai.

A nyomozás megejtése után mást várni nem lehetett mint azt, hogy az ügyész elejti a vádat, annál is inkább, mert a terhelő zsidó tanúk vallomásainak nagyon is kirívó volt a célzatossága, és a feljelentő jegyző szava-hihetőségét a hrussói eset kellőleg jellemezte.

Chudovszky Géza, nyitrai kir. ügyész, azonban minden várakozáson túltette magát, s egészen más álláspontra helyezkedett a következő vádirat beadásával:

1620. szám.

17.109027

A nemzetiség elleni izgatás vétsége miatt Dr. Markovics Rezső és társai ellen tett feljelentésre vonatkozó nyomozás iratait % alatt ide zárva a következő

vádirat

benyújtásával küldöm át:

1. *Dr. Markovics Rezső*, ügyvéd, szabad lábon levő, 33 éves, ág. evangélikus vallású, ráhói származású, vágújhelyi lakost, –

2. és *Dr. Markovics Gyula*, orvos, szabad lábon levő, 41 éves, ág. evangélikus vallású, ráhói származású, vágújhelyi lakost két rendbeli, –

3. *Csulik Lajos*, lelkész, szabad lábon lévő, 54 éves, ág. evangélikus vallású, szakolczai származású, ó-turai lakost pedig egy rendbeli a btk. 172. §-sa 2-ik bekezdésébe ütköző nemzetiség elleni izgatás vétsége címén azzal vádoló, hogy 1901 évi szeptember hó 22-én Felső-Bottfalu községben a tót nemzetiségű választók gyülekezetén nyilvánosan *Dr. Markovics Rezső* és *Dr. Markovics Gyula* az általok elmondott beszédekben a tót nemzetiségnek törvényellenes súlyos elnyomatását hangoztatva, hamisan állították oda a magyarság magatartását a tót nemzetiséggel szemben, mely beszédeik alkalmasak a tót nemzetiséget a magyar népfaj ellen gyűlöletre izgatni, –

hogy 1901 évi szeptember hó 22-én Lubina községben ugyancsak az előbb nevezetett gyanúsítottak és *Csulik Lajos* a tót nemzetiségű választók gyülekezetén nyilvánosan hasonló tartalmú és célzatú beszédeket tartottak.

E vád tekintetében a főtárgyalásra illetékesnek a nyitrai kir. törvényszéket mint első fokú büntető bíróságot jelölöm meg.

A vádiratot és a megidézendő tanúk jegyzékét 3 példányban csatolom.

Megjegyzem, hogy a bejelentés nélküli népgyűlés megtartása által elkövetett kihágást azért nem teszem vád tárgyává, mert e miatt a közigazgatási hatóság folytatja az eljárást.

Indokok:

A nyomozással megállapított adatok szerint Dr. Markovics Rezső ügyvéd, tót nemzetiségi képviselőjelölt, testvére Dr. Markovics Gyula orvos, és Csulik Lajos, ág. evangélikus lelkész társaságában 1901 évi szeptember hó 22-én megjelent Felső-Bottfalu községben s ott az ág. evangélikus templom tőszomszédságában mintegy 1000 főre menő tömeg előtt – melynek zömét tót nemzetiségű választók és ily érzelmű lakosok képezték – tót nyelvű programbeszédet tartott.

Beszédjében a következőket is mondotta: »Minek nekünk a magyar nyelv, minek nekünk a magyarság, hiszen ti azt úgy sem értitek, nekünk tót nyelvű hivatalos iratok, idézések és végzések kellene, mert nem tudjátok, hogy miért kell fizetnetek véres verejétkkel szerzett garastokat. Bolondítják a népet mint a kutyákat a cigányokkal és a zsidókkal egy anyakönyvbe jegyeznek be. Azért ha én leszek megválasztva, az anyakönyvvezetést és a polgári házasságot romba döntöm. A kormány lábbal tiporja a törvényt, a tótokat mindenütt nyomják, holott pedig Ő Felsege 1867-ben a kiegyezést aláírta, a tótok jogait védelmezte, e helyett azonban a kormány nem tartja be a törvényt ezt a magyarok és a magyar kormány lábbal tapossák. Szabad a tótokat nyomni, már pedig a tótokat nagyon is nyomják. A bíróságok azért adnak ki magyar nyelven ítéleteket, hogy a tót nép ne tudja miért Ítélik el, miért büntetik! Összeszedjük magunkat, hogy a magyarokat elnyomjuk és a tótok felülkerekedjenek.«

Ez után Dr. Markovics Gyula szólalt fel, ki az előbbi beszéd elmondása előtt már ajánlotta testvérét Dr. Markovics Rezsőt képviselőjelöltnek, – és *mindazt lényeg-*

gében megerősítette, sőt élesebben kiszínezve megismételte, a mit testvére beszédjében elmondott.

Csulik Lajos ekkor nem szólalt fel.

Felső-Bottfalu községből még ugyanazon napon ámentek a gyanúsítottak Lubina községbe, a hol őket 6-800 főből álló gyülekezet várta, csaknem mindannyian tót nemzetiségű választók és ily pártállású lakosok.

Mindenekelőtt Dr. Markovics Gyula ajánlotta testvérét képviselőjelöltnek. Ezután Dr. Markovics Rezső lépett a szöszékre s onnan elhangzott beszédjében a következőket mondotta: »Hivatalainkban és iskoláinkban reánk kényszerítik a magyar nyelvet. Bennünket tótkat mindenütt elnyomnak és Ő Felsége törvényben ígérte, hogy nyelvünk egyenjogú lesz a többi nyelvvel. Még az adókönyveket sem adják ki tót nyelven, hogy ne tudjátok, miért fizetitek véres verejtéssel szerzett garastokat. Most egy anyakönyvbe írnak be, légy cigány, zsidó stbmint a kutyafejű szörny-szülöttet. Ő Felsége 1848-ban egyenlő jogokat adott a nemzetiségeknek, ezt ki is kell vívni, mert eddig el voltunk nyomva.....nem szabad túrnunk, hogy a magyarok ezen jogokat tőlünk elvegyék.

Utána Dr. Markovics Gyula szólt a gyülekezethez és beszédjében megismételte a testvére által mondottakat, sőt még izgatóbb színekkel ecsetelte a tót nemzeti-ség helyzetét és kitartásra, küzdelemre buzdította hallgatóit jogaik kivívásában.

Végül Csulik Lajos beszélt, *beszédjében Dr. Markovics Rezsőt ajánlva az általa elmondottakat mindenben helyeselte, és lényegében ismételte, erősen hangoztatva a tót nemzetiségnek sanyarú, elnyomott helyzetét.*

Gyanúsítottak e beszédekben a tót nemzetiségnek

politikai és közigazgatási helyzetét elferdítve és valószínűleg állították oda a tót nemzetiségi választók elé.

Hamis állításokkal ecsetelték az egyes kormányzási és közigazgatási cselekvőseget.

Éles kifakadásokkal illették a magyar nemzet által s annak erősítésére létesített törvényes intézményeket.

A tót nemzetiség minden képzett bajának kútforrásául – hol közvetlenül, hol közvetve – a magyarságot jelölték meg, mint a tót nemzetiségnek törvénytelen elnyomóját.

A beszédek éle tehát a magyarság ellen volt irányozva, s legnagyobb mértékben alkalmasak voltak különösen a konkrét helyzet körülményeire való tekintetből, hogy gyűlöletre izgassák annak a vidéknek tót nemzetiségi érzelmekkel erősen megmételyezett tót nemzetiségét a magyarok ellen, a hol a beszédek elhangzottak.

Sőt e beszédek alkalmasak arra is, hogy a magyarságra a legkomolyabb veszedelmet felidézzék az ország felső vidékén, a hol túlnyomó arányban laknak a tót nemzetiségű honpolgárok, s ez a féltett hatás nem is maradt el, mert a tanúknak egyértelmű nyilatkozata szentt a beszédeknek elmondása után az azoknak hatása alatt állott tót nemzetiségű lakosság a magyar érzelműeknek vagyon és személy biztonságát oly veszélyesen fenyegette, sőt megtámadta, hogy valóságos életveszedelemmel járt az utczára lépniök.

Szerintök a beszédeknek ez a féktelen hatása állandóan érezhető.

Az ekként elkövetett cselekményeik a btk. 172. §. 2-ik bekezdése szerint a nemzetiség elleni izgatás vétségeit állapítják meg, mely cselekményekért, mint a btk. 70. §-a szerinti tettesek vonandók felelősségre, mert gyanúsítottak előzetes egyetértéssel és közös cél által

vezéreltetve szoros összefüggésben mondták el beszédeiket, tehát együtt és közösen követték el az izgatást.

A gyanúsítottak nem ismerték be bűnösségüket.

Ez azonban reájok bizonyítható Pollák Gusztáv kereskedő, Pollák Samu kereskedő, Kellermann Samu földbérlő, Plesz Salamon kereskedő, Barancsik Béla segédjegyző, Deutsch Ede fákereskedő és Herzog Simon marhakereskedő tanúknak teljesen egybehangzó vallomása által.

A terhelő tanúk vallomásának elolvasása után mindenki tisztában van azzal, hogy ők bennünket erőnek erejével be akartak mártani. Hanem mesterséges tanúvallomásoknál még sokkal mesterségesebb az ügyész vádirata. A vádirat *sokkal többet* mond, mint a terhelő tanúk, következtetései és levezetései nemcsak nyaktörők, hanem egyenesen lehetetlenek. Az egész vádirat inkább beillenék egy feltűnést keltő hírlapi közleménynek, mint komoly jogi alkotásnak.

A vádirat ellen mind a három terhelt kifogásokkal élt.

Dr. Markovics Rezső kifogásai:

Tekintetes kir. Törvényszék mint büntető Vadtanács!

Ellenem és társaim ellen nemzetiség elleni izgatás vétsége miatt folyamatba tett büntető ügyben

kifogásokkal

élek, és azok indokait a következőkben terjesztem elő:

Mindenek előtt kifogásolom a vádirat azon pontját, mely következtetni engedi, hogy én, mint képviselőjelölt, programbeszédeimet bejelentés nélkül s mintegy titkon összehítt népgyűléseken tartottam.

A kir. ügyészségnek a feladata az, miszerint kinyomozza úgy a terhelték javára, mint ellenük szóló adatokat, s ha a törvényben foglalt feladatát lelkiismeretesen teljesíti és ez én vallomásom folytán megkeresi a vájújhelyi főszolgabírói hivatalt, vájjon igaz-e az, miszerint én programbeszédék tartását nála 2-3 nappal előbb bejelentettem, akkor nem engedi meg vádiratából olyasvalaminek a következtetését, a mi a valóságnak nem felel meg. Igaz, hogy a kir. ügyészség, a lubinai körjegyző egy jelentéséből sejtette azt, hogy a programbeszédék tartása nem volt bejelentve, de a körjegyzőnek ezen bejelentése hazugság, mert hisz ő, mint lubinai körjegyző ilyen bejelentésre végzést is hozott és a bejelentést azért nem akarta tudomásul venni, mert az elkésetten lett beadva, holott én azt törvényes időben adtam be és maga a lubinai bíró elismerte, hogy az még 1901 évi szept. hó 21-én délután érkezett, de a jegyző, miután ez nap Lubináról távol volt, azt csak a programbeszéd megtartása napjának reggelén iktatta.

Kifogásolom a nyomozásnak azon menetét, hogy kizárólag csak is zsidó vallású egyének lettek kihallgatva és pedig olyan egyének, a kik nékem azért, mert a fogyasztási szövetkezetek alapításánál mint ügyvéd közbenjárók, ellenségeim; megrontásomra, a mint nem egyszer kinyilatkoztatták, minden lehetőet elkövetnek, a mint az mindnyájuk, de nevezetesen Plesz Salamon és Herczog Simon vallomásából ki is tűnik. Miért nem lettek kihallgatva az ellenpárti, és egyáltalában semleges keresztény emberek? Valószínűleg azért, mert az ügyészség félt, hogy valódi igaz lelkiismeretre s az eskü szentségére tartó emberek, mint pl. Jakubeczky Ernő, volt felső-bottfalusi róm. kath. plébános, a ki különben magyar érzelmű és szabadelvű párti volt, az igazat fogják vallani

és meg lesz czáfolva a lubinai körjegyző és vezérkara alaptalan és rosszhiszemű feljelentése.

Mielőtt kifogásaimnak indokait kifejteném, kiemelem, hogy én az 1901 évi általános képviselőválasztások alkalmával mint tót nemzetiségi párt képviselőjelöltje léptem fel, beszédemet, mint programbeszédet ilyen minőségben mondtam, s azt hiszem, hogy alkotmányos államban, mint alkotmányosan érző honpolgárnak, kötelességem volt elveimet kifejteni, s megismertetni a választó polgárokkal azokat az eszméket, melyek működésemet az esetre, ha képviselőnek megválasztanak, irányítani fogják. Elismerem, hogy mindenütt a törvényszabta határt kell betartani, de én azt be is tartottam.

A mint vallomásomban határozottan tagadtam, úgy jelenleg is tagadom, hogy én programbeszédemben a magyar nemzetiség ellen izgattam s a lubinai és bottfalusi tót nemzetiségű osztályokban és lakosokban a magyar nemzetiség elleni gyűlöletet szítottam volna.

Beszédeimben a magyar nemzetiséget s a magyarságot olyan értelemben a mint azt a vádirat előadja, nem is említettem, hogy a magyarok a tótokat elnyomják, arról szó sem volt, valamint az sem igaz, hogy én programbeszédeimben a zsidót, katolikust, evangélikust, cigányt, egyáltalában említettem, s kivált nem igaz az, hogy azon kifejezéssel éltem volna, hogy az állami anyakönyvekbe az evangélikusokat a katolikusokkal, zsidókkal és cigányokkal mint a kutyákat egybe írják.

Programbeszédeimet a következőleg tartottam.

Mindenek előtt kiemeltem, hogy mint a magyar haza hű fia követelem a magyar állam egységét, oszthatatlanságát és függetlenségét, s azon óhajtságomnak adtam kifejezést, hogy mi tótok, kik a magyarokkal

együtt Rákóczy, Bocskay idejében s mindenkor a haza szabadságáért, függetlenségeért küzdöttünk mint a hazafiak, mint egymást szerető testvérek éljünk együtt, s biztosan hiszem, hogy ha az országházában szemtől szembe mondjuk el sérelmeinket, bajainkat, azok biztosan orvosolva lesznek.

Programbeszédeim második pontjában magyaráztam az 1868 évi 44-ik törvenycikkben meghatározott nemzetiségi egyenjogúságot, s ebből folyólag kifejtettem, hogy a tót nemzetiségű honpolgároknak ezen törvény értelmében joguk van a bírósághoz s a közigazgatási hatóságokhoz beadványaikat, panaszaikat, kérvényeiket anyanyelvükön beadni, azokra végzések és ítéletek tót nyelven is kiadandók. Kifejtettem továbbá, hogy ezen törvény értelmében a tótoknak jogukban van elemi és közép iskolákat felállítani, de ilyeneknek a felállítása, nevezetesen a tót nyelvnek kötelező tanulásának elrendelése, a kormány feladatául van kitűzve. Rámutattam, hogy ezen törvényben foglalt rendelkezéseket a kormány nem tartja be, ezen törvény végrehajtva nincsen, mert ha szét nézünk, az összes tót lakta vidékeken, egyetlen egy középiskolát nem találunk, a hol a tót nyelv volna a tanítási nyelv, vagy a tót nyelv mint kötelező tantárgy taníthatnék, sőt a tót nyelv még a nem kötelező tantárgyak közé sincs felvéve.

Ígértem ennél fogva, hogy azon esetre, ha képviselőnek leszek megválasztva, törekedni fogok, miszerint az 1868. évi 44. t. ez. végrehajtassék, igyekezni fogok kivinni azt, hogy a tót nemzetiségű honpolgárok beadványaikat a bírósághoz és más hatóságokhoz tót nyelven is beadhassák, ezekre a hivatalos magyar nyelv mellett az idézéseket és végzéseket anyanyelvükön is kapjanak, mert hátrány és idővesztesség a tót népre az, ha az idé-

zéseket és végzéseket olyan nyelven kapja meg, a melyet nem ért s jegyzőhöz, vagy ügyvédhez kell szaladgálni, hogy azok tartalmát megtudja.

Ígértem, hogy követelni fogom, miszerint az adókönyvecskék a magyar szöveg mellett tót szöveggel is el látassanak, hogy a tót nép tudja, mennyit és miért fizeti véres verejtékkel megszerzett garasát.

Ígértem továbbá, hogy követelni fogom, hogy jogunk legyen tót nyelvű elemi és középiskolákat felállítani, s nem csak, hogy nekünk erre jogunk legyen, hanem hogy a tót lakta vidékeken ilyeneket az állam állítson s tartson fel. Az azonban határozottan nem való, hogy azt állítottam volna, miszerint a bírósági és hatósági iratok csak azért vannak magyar nyelven kiállítva, hogy a tót nemzetiségű honpolgárok azokat ne értsék s ne tudják, miért ítéltetnek el, valamint az se igaz, hogy mondtam volna, miszerint az adókönyvecskék csak azért vannak magyarul kiállítva, hogy a tót nép ne tudja, miért és mennyit fizet.

Miután kifejtettem az 1868. évi 44-ik tczikk üdvös voltát s ezen törvényt minden jó tulajdonsággal bírónak jelentettem ki, fejtegettem tovább, hogy miután jogunk van egy üdvös és jó törvény végrehajtását követelni, épen olyan jogunk van, de kötelességünk is az. olyan törvényeknek, melyek üdvöseknek és jóknak nem bizonyultak, alkotmányos úton való megváltoztatására törekedni.

Ilyen törvények az én nézetem szerint az egyházpolitikai törvények, – de rögtön hozzá tettem, hogy minden honpolgárnak kötelessége a törvényt, a míg törvény, tiszteletben tartani, annak engedelmeskedni, s azért ezen törvények előtt is, a míg törvények, hon-

polgári hűséggel meg kell hajolnunk, s azoknak minden irányban engedelmeskednünk.

Kifejtettem, hogy az egyházpolitikai törvények az ország szükségleteinek meg nem felelnek, mert a polgári házasságnál többszörösen kell ide-oda járnunk, holott ezelőtt minden a lelkésznél el volt végezhető, az állami anyakönyvek az országnak csak fölösleges pénzkidrást okoznak, holott azelőtt azokat a lelkészek nagyon pontosan, lelkiismeretesen és ingyen vezették, a hitfelekezetről szóló törvény pedig erkölcsi szempontból éppen nem felel meg az ország közvéleményének.

ígértem ennél fogva, hogy azon esetre, ha képviselőnek leszek megválasztva, törekedni fogok, hogy ezen egyházpolitikai törvények revideáltassanak, hogy a kötelező polgári házasságról, állami anyakönyvvezetésről, valamint a hitfelekezetről szóló törvények eltöröltessenek, a létező polgári házasság helyett a fakultatív hozassék be, s az anyakönyvek vezetése visszaadassék a lelkészeknek.

Hogy az anyakönyveknél azt mondtam volna, hogy az egyházpolitikai törvényekkel bolondítják a népet, s hogy az evangélikusokat, katolikusokkal, zsidókkal és cigányokkal együtt mint a kutyákat, szörnyszülötteket együvé írják, határozottan tagadom, és tanúk erre vonatkozó vallomásai nem egyebek mint rosszakarató koholmányok és rágalmozások.

Programbeszédeim további pontjai közgazdasági kérdésekre, a vágújhelyi választó kerület életbevágó követelményeire vonatkoztak; ezeknek előadását, miután azok avádiratnak sem tárgyai, mellőzöm.

Ez volt programbeszédeimnek az eszmemenete és

tartalma, ennél sem többet, sem kevesebbet nem mondtam.

Hol van azokban a magyar nemzetiség elleni izgatás, hol van a magyar nemzetiség elleni gyűlöltre való felhívás?

Mint tót nemzetiségi képviselő-jelölt, a tót nyelv érdekeiért szálltam síkra; az országgyűlésen is a tót nyelv jogaiért akartam harcolni, de úgy hiszem, hogy ehhez alkotmányos jogom van és nevezetesen egy fennálló törvény végrehajtását követelni, mert a mint a kormány megkövetelheti, hogy a honpolgárok a törvényt megtartsák, ép úgy a honpolgárok is követelhetik, hogy a kormány, az alkotmányos úton hozott törvényeket végrehajtsa, annyival is inkább, mert erre törvényhozásilag kötelezve is lett.

Hogy programbeszédeimnek a fent előadott eszmenete és tartalma volt, hogy én a legcsekélyebb mértékben sem izgattam a magyar nemzetiség ellen s választókerületemnek tót nemzetiségű lakosaiban nem szítottam a magyar nemzetiség elleni gyűlöletet, s hogy hazugságok s rosszakarú koholmányok a vádiratban hivatkozott tanúk vallomásai, hivatkozom a következő tanukra, kik programbeszédeimnek megtartásánál jelen voltak és kiket programbeszédeimnek tartalmára kérek kihallgatni.

(Ezután következik 120 tanú megnevezése.)

Azon kívánság, hogy nekünk tót nyelvű hivatalos iratok, idézések és végzések kellenek s hogy a vidéküinkbeli lakosok a magyar nyelvű iratokat nem értik, szintén nem képez nemzetiség elleni izgatást, mert ezen kívánság szükségleteknek megfelel, s 1868 évi XXXIV. tvcikkben leli alapját, és azon állítás, hogy miután az adókönyvek csak magyarul vannak nyomtatva, a tót

nép nem tudja, miért fizeti véres verejtéssel szerzett garasát, a valóságnak teljesen megfelel, mert tessék vidékünkön a tót földművesek nagyobb részének az adókönyvet kezébe adni, kérdezni, miért van megadóztatva, azt fogják felelni: bizony mi nem tudjuk, hogy miért és hogyan.

Azon kitétel, hogy állítólag azt mondtam, miszerint igyekezni fogok, hogy a polgári házasságot romba döntöm, szintén nem képez nemzetiség elleni izgatást, és ahhoz, hogy egy törvény eltörültsék s helyette más hozassék, az alkotmányos államban minden polgárnak követelni joga van. Hogy a kormány a tótokat nyomja, s hogy Ő Felsége által szentesített törvényeket nem tartja be, ez szintén nem nemzetiség elleni izgatás, s úgy hiszem, hogy a magyar államkormány nem a magyar nemzetiségnek, hanem a politikai magyar nemzetnek a kormánya, s ennek tetteit a képviselő választások alkalmával, a midőn az iránt megy a harcz, hogy az ország lakossága a meglevő kormánnyal meg van-e elégedve vagy nem, szabad bírálattá tenni,

A kormány híve nem vagyok s a kormány irányában szintén ellenzéki szellemben léptem fel, tehát nem csak hogy jogom, de kötelességem volt indokolni, miért nem viseltetem bizalommal a fennálló kormány iránt, s azt avval indokoltam, hogy azért, mert a kormány törvénytelenül járt el, a törvényeket nem tartja be, s miután célom volt elérni, hogy a képviselőházban olyan párt hozassék össze, a mely a jelenlegi kormány programjával nem ért egyet, más szellemben nem beszélhettem, mint hogy a választókban a kormány ellen bizalmatlanságot keltsek.

Úgy hiszem, hogy az alkotmánynak az a célja, hogy épen a választások nyilatkoztassák meg az ország

akarátját, s ha a kormány tetteit nem volna szabad bírálni, elítélni, megszűnnék az alkotmányosság, a szabad választás elve, kivált akkor, ha valaki azért, hogy a kormányt nem dicséri, büntethető lenne.

Azon kitétel, hogy a bíróságok azért adják ki magyar nyelven az ítéleteket, hogy a tót nép ne tudja, miért ítélik, miért büntetik, szintén nem képez nemzetiség elleni izgatást, hanem ha szigorúan vesszük a dolgot, a bíróság elleni kifakadás lehet.

Még azon kifejezésre, hogy szedjük össze magunkat s a magyarokat elnyomjuk és a tótok felülkerekedjenek, – megjegyzem, hogy annak állítása, miszerint ezt mondtam, a legnagyobb gázság és rágalom – ha szigorúan vesszük, s ha méltatjuk, hogy 1901 évi szeptember havában választások voltak, sem mondható nemzetiség elleni izgatásnak, hanem buzdításnak a képviselőválasztásra, hogy engem mint tót képviselőjelöltet válasszanak meg, s ezzel a magyar jelöltként fellépett ellenpártit elnyomjuk.

Hogy Lubinán és Bottfalun a képviselőválasztások alatt izgalom volt, az természetes, mert választások alkalmával nálunk régi szokás, hogy az emberek össze vesznek s egynémelyik tüzezebb polgár elveinek befogadására nyomósabb argumentumokat használ. Ez azonban széles Magyarországon mindenütt így van, s a magyar vidékeken a választási mozgalmak sokkal élénkebbek mint nálunk, s ezeket izgatás eredményének sohasem minősítették.

Lubinán és Bottfalun magyarok nincsenek s azért azok vagyont s életét nem lehetett veszélyeztetni, hogy a nép ott az igen tisztelt önzetlen (!) tanú urak ellen bizalmatlansággal van eltelve, az természetes, olyan vidéken, a hol a nép az uzorának oly hosszú ideig volt kitéve,

s különben is ők minden szabad mozgalmat – mert a nép már náluk le nem részegszik, s általuk mint birkanyáj magát nem hajtatja, izgatás eredményének vesznek.

A jegyző is azt veszi izgatás eredményének, hogy a nép, a mire a jegyző urak addig meg voltak szokva, vakon nem engedelmeskedik szavának, s eljárásában a saját jobb meggyőződését követi.

Dr. Markovics Gyula kifogásai:

Tekintetes Vádtanács Elnök Úr!

Nehéz és kényes feladat előtt állok, mivel egy önérzetes és becsületes embernek majdnem lehetetlen az önmérsékletet és önuralmat megőrizni a feljelentésben foglalt gyanúsításokkal szemben és a szükséges hidegvért megtartani az ilyen módon összetakolt vád tárgyalásánál. Lehetetlen, hogy az ember egész énje fel ne zúduljon és hogy a méltatlanság és a felháborodás érzete át ne hasson az ember lelki élete legparányibb elemein, midőn meg vagyok támadva érzelmeim és meggyőződésem azon szentélyében, mely legdrágább kincsem s melyet lerontani nem engedek semmiféle bűnös kéznek,, mert ez édes magyar hazámhoz való tántoríthatatlan ragaszkodás és szeretet szentélye. S a midőn »noli me tangere«-nek nevezem hazafíságom fogalmát, csoda-e azután, hogy lelkem egész tüzével fel tudok háborodni a legkisebb olyan gyanú felidézésén, mely szerint én azon nemzet – avagy vádirat szerint nemzetiség - ellen tudnék izgatni, mely nemzetiség hazámnak jelleget adja s mely az államfentartó szerepét tölti be; hogyan tudnék én a magyarság avagy az *autochton* magyar nemzetiség ellen áskálódni s bujtogatni, mikor

én kis koromtól fogva ezen nemzetiség fiai közt nevelkedtem fel s megtanultam ezen a *maga eredetiségében* minden ízében nemes és lovagias nemzetiséget tisztelni, melylyel testvéri szeretetben és egyetértésben élni: hazafias kötelessége e hazá minden nem magyar ajkú honpolgárának. És kik azok, kik kiszámított s ravasz fondorlattal, hazug módon merészelik hazafiságomat pelengérré állítani, s a törvény sorompója elé idézni? Mind oly individuumok, kiknek nevei olvasásánál a legnagyobb fokú felháborodás mellett igazi lehangoltság és fájdalom vesz erőt az emberen, hogy lehetséges Magyarországon, miszerint ilyen egyének vallomása komoly eljárás tárgyává tétessék, hogy ilyenek merjenek szabadon gázolni az ember becsületén; hogy az efféle hazafiaknak nem lehet gátat vetni féktelen bosszújuk és nemtelen céljaik kitöltésénél: »Calumnia reaudacter, semper aliquid haeret!« Csak hogy így igen szomorú perspektíva nyílik meg előttünk a jövőbe. Ha hitel adatik efajta tanúk vallomásainak, akkor ma-holnap senki sem lesz biztos előttük, ilyen szerrel eltehetnek láb alól minden nekik kellemetlen embert, és nem kell elfelejteni, hogy ilyeneknél áll különösen azon latin közmondás »hodie mihi, eras tibi!«

Egy, szerepét és népszerűségét minden tekintetben eljátszott jegyző, aki lefelé magaviselete által elveszítette a talajt, – felfelé magát nélkülözhetetlenné akarja tenni s megrendült állását szilárdítani az által, hogy felcsap feljelentőnek, s olcsó hazafias érdemeket akar megszerezni olyanok rovására, kik függetlenségüket és véleményük szabadságát fentartják mindenkivel szemben, s kik így meg nem tagadják soha anyanyelvükhöz való ragaszkodásukat sem. Pajtásai mind olyanok, kik készek – ha azt érdekük megkívánja, – tanúskodni akár a mellett

is, hogy elloptam a nap tüzét és világosságát. így könnyen csődült össze a hat tagból álló díszes terhelő kompánia. Ezek esküdtt ellenségeim, és pedig főképp és egyedül azért, mivel engem tartanak azon mozgalom kezdeményezőjének és mostani vezetőjének, a mely vidékünkön az uzsorásoknak és a nép kiszipolyozóinak lassankint a talajt lábuk alól elvonja, s ez nem engedi magát többé kizsákmányoltatni. Biztosan merem állítani, hogy ha ezen körülmények nem játszanának közbe, ha ősszel nem alapítottunk volna keresztény fogyasztási és hitelszövetkezetet Lubinán, s ha ilyen nem volna Bottfalun is alakulóban: akkor Lubina község érdemdús jegyzője nem hozta volna össze kompániáját, s nem kerített volna 6 izraelitát, kik vallomásaikkal légből kapott hazug feljelentését megerősítették volna, és a vádhatóság igentisztelt képviselőjét nem vezették volna félre. Csak hogy én, az igaz, nem jogi, hanem természetes eszemmel, több elővigyázatot és alapos megfontolást tételeztem volna fel, – egy minden esetre higgadt és meglett komoly férfinál – a mint én magamnak egy kir. ügyész urat képzelek. Már magában véve jellemző jelenség az, hogy a tanúkra való hivatkozásnál a feljelentő összeszedett valamennyi jelenlévő izraelita honpolgárt, és a körülbelül 2 ezerre menő keresztényekből csak ötöt nevezett meg. És mégis mi lett az eredmény? Az, hogy az *összes a feljelentő által* megjelölt keresztény tanúk, élükön Jakubéczy Ernő r. k. plébánossal – a ki liberális, és hazafisága ellen úgy hiszem senkinek sincs kifogása – *mindenben meghazudtolták a jegyző feljelentését.* Csak az izraelita urak vallottak mint a karikacsapás, s az ügyész úrnak, mint minden esetre jó kriminalistának, feltűnhetett volna vallomásuk majdnem szórúl-szóra egyező volta, s hogy 2-3 hónap

múlva az elhangzott, s általuk csak egyszer nagy lár-mában és távolságban hallott beszédett *feltűnően egyezően* s eredetiben képesek voltak visszaadni.

Tekintetes ügyész úr, nem gyanús-e az izraelita tanúknak ezen meglepő, s mindnyájuknál jelentkező memóriái, illetőleg mnemotechnikai képessége!? Én öcsém beszédjét vagy 15-ször közvetlen közről hallottam, s ismeretes vagyok mint meglehetősen memóriájú ember, de öcsém beszédjére vonatkozólag nem volnék képes oly rekordot elérni, mint ezt a tisztelt izraelita tanúk dokumentálták.

De nemcsak a keresztény és az izraelita tanúk vallomásai között mutatkozó alapos eltérés, hanem ahrussói eset is intethette volna az ügyész urat a kívánatos és szükséges elővigyázatra. Brhlovics Sándor, körjegyző, u. i. öcsém hrussói programbeszédjére és az én felszólításomra is ugyanazon feljelentést tette, mint a lubinai és felsőbottfalusi szereplésünkre; szerinte itten is ugyanazon módon, sőt ugyanazon szavakkal izgattunk. Csak hogy Hruszón egy pechje volt, u. i. beszédjeink megtartásánál nem volt jelen egy izraelita sem, s úgy kénytelen volt csak keresztény tanúkra hivatkozni. S az eredmény mi volt? Az, hogy *valamennyien*, a kikre hivatkozott, s kiknek szájába adta a koholt hazugságot, őt a bíróság előtt meghazudtolva mint rágalmozót tün-tetik fel.

Hogy mindezek daczára az ügyész úr figj^elmen kívül hagyta egy róm. kath. plébános, községi bíró stb. keresztény tanúk vallomásait, s az izraelitáknak minden esetre gyanús vallomásán építette fel ellenünk a vádat, ebből sajnálatomra azt kell látnom, hogy elfogult volt irányunkban, hogy félre van vezetve működésünk és szereplésünk irányára és céljaira vonatkozólag, hogy ügyész úrnál nyitott fülekre talált azon minden alapot

nélkülöző gyanúsítás, miszerint hazafiségünk sok kívánni valót hagy hátra, hogy tehát segédkezet akart nyújtani azon megtorlás és boszú művében, melyet ellenünk megindítottak, épen azért, mert független, *hozzáférhetlen*, egyenes úton haladó, s nem talpnyaló hazafiak vagyunk.

Én azon véleményben vagyok, hogy a vádhatóság képviselőjének nem mindig kizárólagos kötelessége és tisztje csak vádolni és vádolni; hanem mint kötelessége üldözni a bűnt, sújtani a vétkest: *ép oly kötelessége* védeni az erényt, oltalmazni az ártatlant, melléje állani az ügyefogyottnak, elégtételt szerezni a jogtalanul üldözöttnek. Ha ezek szerint járt volna el a vádhatóság képviselője, *akkor bizonyosan beszüntette volna ellenünk a vizsgálatot.*

Ezek után áttérek az ellenem emelt vád taglalására és jogi megvitatására, és itt előlegezem az ügyész úrnak, hogy nem jogi érvek és a büntető könyv szelleme építette ellenem a vádat, hanem az egész hercze-hurczának politikai és sociális háttere van, s az ügyész úr nem a büntető könyv paragrafusaival méri reánk haragvó és megtorló villámait. Hisz ezen vádirat személyemet illetőleg, felfoghatlanul könnyelmű, egyoldalú és törvényellenes, a miért is a leghatározottabban óvást kell emelnem, s tiltakoznom kell az ellen, hogy ilyen úton-módon hurczoltassam a büntető bíróság elé.

Hat izraelita tanú terhelő vallomást tesz Dr. Markovi es Rezső ellen oly módon, hogy vallomásukat szemenszedett hazugságnak felismerheti azonnal bárki is. Az okot, hogy miért csaptak fel az izraelita urak ilyen szerepre, kiolvashatja mindenki Plesz Simon vallomásának végbekezdéséből. Nem csak akarjuk, de tesszük is, szervezzük is a nép között az önvédelmet, az önszegélyt-fogyasztási szövetkezetek képében, s ezért a hajsza, az

összeesküvés ellenünk, mely nem retten vissza a hamis tanúskodás eszköztől sem. Akár ezer tanúval is bizonyíthatjuk, hogy a hat izraelita vallomása hamis, s lesz gondunk reá, hogy ezen cselekedetük következményeit el ne kerüljék. Nos de beszéljen Dr. Markovics Rezső önmagáért. Csak mellesleg megemlítem, hogy a vádiratban felhívott 7-ik, s egyedüli terhelő keresztény tanú, Barancsik, betörés és lopás miatt büntetett egyén.

A vádirat megokolásában személyemre vonatkozólag ezek olvashatók: »Dr. Markovics Gyula ajánlotta testvérét Dr. Markovics Rezsőt képviselőjelöltnek, – és *mind-azt lényegében megerősítette, sőt élesebben kiszínezve megismertette, a mit testvére beszédjében elmondott.*«
 »Utána Dr. Markovics Gyula szólt a gyülekezethez, és *beszédjében megismételte a testvére által mondottakat, sőt izgatóbb színekkel ecsetelte a tót nemzetiség helyzetét, és kitartásra, küzdelemre buzdította hallgatóit jogaik kivívásában.*«

Már a vádirat olvasásánál nagy negligenciát láttam abban, hogy az általam állítólag használt szavak nem idéztetnek, de, gondolám magamban, »az ügyészség könnyíti magának a munkát, a tanúk vallomásaiban olvasható lesz minden.«

Elképzelheti, Tekintetes Bíróság, ámulatomat, amidőn reá jöttem arra, hogy a terhelő tanúk vallomásai reám vonatkozólag nem tartalmaznak egy mákszemnyivel sem többet, sem kevesebbet, mint a mit fentebb idéztem a vádiratból. Úgy látszik a kir. ügyészség nem tudja azt, hogy az ilyen izgatási perben mi képezi a vád tárgyát, mert különben ilyen hebe-hurgyán nem adta volna be ellenem a vádiratot.

A vád tárgyát ily esetekben konkrét tények és használt szavak képezik, a miért is azokat a *legszerosabban*

szóru-l-szóra kell idézni, s a bíróság feladatát s hivatását képezi annak a megállapítása, hogy valjon a használt szavakban van-e izgatás vagy sem.

A bíróságnak ezen jogát s egyúttal kötelességét nem lehet átruházni Herzog Salamonra avagy Pollák Sámuelre, sem hat, sem hatvanhat izraelitára; azt a bíróság maga nem fogja megengedni, nem fogja túrni, – a miért is nem lehet vádat emelni általános szólamokra, szálló igékre generaliter, sem pedig olyan vallomásokra: *Lényegében megerősítette, élesebben kiszínezte testvére által mondottakat, megismélte, összegezte, még izgatóbb színekkel ecsetelte*” stb., hiszen Herczog Simon csak nem valami forum, és egy lelkiismeretes és hivatását megfelelő komolysággal és szakértelemmel betöltő vizsgálóbírónak ilyen semmit mondó frázisokat vallomási jegyzőkönyvbe sem szabad felvenni, mert kizárólag csak a bíróság van feljogosítva arra a kijelentésre, hogy testvérem szavait megerősítettem, élesebben kiszíneztem stb., és ezt is csak azon »idézett szavak alapján, a melyek használatát reám lehet bizonyítani.« Az ellenem emelt vád tehát törvényellenes. De egyoldalú is, mert nem veszi figyelembe Jakubéczy, Haluza, Bratranecz, Pagács vallomásait, a mely vallomások erkölcsi súlya aránytalanul nagyobb.

A kifogások a nyitrai kir. Törvényszék vádtanácsa előtt 1902 május havában tárgyalattak. Megjelent mind a három terhelt és a kir. ügyésszel való erős előcsatározás után Dr. Markovics Gyula oda vetette, hogy ügyükben az ügyész által produkált munka nem úri munka.

A vádtanács a kifogásokban foglalt indokoknak helyt nem adott, elrendelte a vizsgálat kiegészítését Dr. Markovics Rezső által megjelölt tanúk kihallgatásával.

Dr. Markovics Gyula és Csulik Lajosra nézve a vád tanúinak újból való kihallgatását határozta el ama körülményre nézve, hogy tüzetesen jelöljék meg azon kifejezéseket, melyeket a képviselőjelölt programbeszéd-
iéből megismételtek.

A pótvizsgálatot Dr. Filyma Sándor, vágújhelyi járásbíró vezette. A tanúkhöz első sorban azon kérdés intéztetett: Jól vissza emlékeznek-e a programbeszédre? hallották-e a terhelő tanúk által megjelölt izgató részleteket; a terhelő tanúkhöz csak azon kérdés intéztetett, adják elő, mit mondott a másod és harmadrendű terhelt. Magától értetődik, hogy sokan azt mondták, miszerint 8 hónap múlva mindenre jól vissza nem emlékeznek. Azok, kik így vallottak, azután tovább kihallgatva nem lettek. Ezen felül Dr. Markovics Rezső által megjelölt tanúknak körülbelül csak a fele lett kihallgatva.

Pótvizsgálatnál kihallgatott lubinai tanúk vallomásai:

Valencsik János. Jelen voltam 1901 évi szeptember 22-én úgy Bottfalun mint Lubinán, a mikor Dr. Markovics Rezső, Dr. Markovics Gyula és Csulik Lajos beszédeiket tartották és a beszédeket mind elejétől végighallgattam. Mit beszéltek a nevezettek, azt részletesen most már előadni nem tudom.

Dr. Markovics Gyula szintén csak rövid beszédet mondott a választási törvényről, hogy Ő Felsége és Széll Kálmán olyan törvényt adtak ki, hogy most mindenki arra szavazhat, a kire akar, a nélkül hogy a miatt baja lenne és hogy most a választót fizetni nem szabad, mert azt is megbüntetik, a ki fizet, és azt is, a ki a fizetést elfogadja.

Dr. Markovics Rezső beszédéről csak azt mondhatom, hogy ő a tót programot fejtegette, úgy, a miképen

én azt az újságban, és pedig »Národní Hlásnik« és »Ludové Noviny« című lapokban olvastam, a melyeket rendszeren olvasok.

Én a nevezettek közvetlen közelében, 2-3 lépés távolságra állottam, s beszédüket teljesen megérthettem.

A 4077/902 számú megkeresésben foglalt kérdés közlése után:

A mikor Dr. Markovics Rezső a nemzetiségekről beszélt, akkor azt adta elő, hogy törekedni fog arra, hogy a bíróságoktól tót végzéseket adjanak ki, habár előre bocsátotta, hogy a hivatalos nyelv a magyar nyelv. De hogy ily kitételeket használt volna Dr. Markovics Rezső, hogy a magyar nyelv csak azért van, hogy a tótok ne értsék a hivatalos iratokat, és hogy ne tudják, miért fizetik véres verejtéssel szerzett garasait, én ilyen kijelentést nem hallottam.

Az egyházpolitikai törvényekről azt mondotta Dr. Markovics Rezső, hogy követelni fogja a revisiót, hogy a régi törvényeket állítsák vissza, mert a papok előbb ingyen elvégezték azt, a mi most az államnak sok pénzébe kerül, de nem szóllott olyképen, hogy most a népet mint a kutyákat a cigányokkal és zsidókkal egy anyakönyvbe írják be. Azt mondotta Dr. Markovics Rezső, hogy 1868-ban törvényt hoztak a nemzetiségekről, azt Ő Felsőge megerősítette, de ekkoráig életbe léptetve nincsen, arra fog tehát törekedni, hogy ezt a törvényt életbe léptessék, de nem igaz, hogy azt mondotta volna, hogy a kormány lábball tapossa a törvényt.

Előadta továbbá, hogy kívánni fogja, hogy az adókönyvecskéket magyarul és tótul adják ki, hogy a nép tudja, hogy mit kell fizetnie. Beszélt arról is, hogy

a magyar a tóttal ezen a földön 1000 éven át barátságban élt, a török ellen együtt ontották vérüket, azt akarja, hogy az a jövőben is úgy legyen. Én a beszédet jól hallottam, jól értettem, mert más dolgom nem volt.

Valencsik János po Jurovi. Én mind a háromnak beszédéből csupán arra emlékszem, hogy arról beszéltek, hogy most szabadon lehet választani képviselőt, a nélkül, hogy azért bárkinek is valami baja történék, és hogy most korteskedni és fizetni nem szabad, mert aki teszi, megbüntetik. Ilyen törvényt adott ki Ő Felsége és a miniszter, kinek nevét elfelejtettem.

Dr. Markovics Rezső még arról beszélt, hogy ha ő lenne a képviselő, akkor oda törekednék, hogy végzéseket és más hivatalos iratokat tót nyelven is adjanak ki, hogy megértsük, mi van benne. Egyébre nem emlékszem, hogy valami törvényellenest mondtak volna. Ilyen beszédet a fentnevezettek közül egyik sem tartott, én ilyen kijelentéseket nem hallottam.

Truszik Adam (Stukovich). Én csak a Lubinán tartott programbeszédnél voltam jelen. Én Dr. Markovics Rudolf, Dr. Markovics Gyula és Csulik Lajos beszédét végig hallgattam. A Dr. Markovics Rezső beszédéből arra emlékszem, hogy ígérte, hogy azon lesz, miképen a nemzetiségi törvényt megtartsák, s ekkor a hallgatók közül valaki közbe kiáltott, hogy küldjenek tót nyelvű hivatalos iratokat, mire Dr. Markovics Rezső ígérte, hogy rajta lesz, hogy a népnek hivatalos iratokat és adókönyvecskéket tót nyelven is adjanak ki.

Ezután Dr. Markovics Gyula beszélt és ajánlotta, hogy Dr. Markovics Rudolfot válasszuk meg képviselőnek, a ki nem szégyenli magát miattunk, de a ki értünk fel fog szólalni. Csulik Lajos beszédjéből semmire sem emlékszem.

A 4077/1902 sz. megkeresésben fogalt kérdésekre, milyen kitételekkel tartottak meg a szónoklatokat, arra nem emlékszem, de azt határozottan állíthatom, hogy olyat senki sem mondott, hogy a népet, mint a kutyákat, zsidókkal és cigányokkal egy anyakönyvbe vezetik be.

Szubuly János. Én jelen voltam 1901 szeptember 22-én Lubinán és Bottfalun a programbeszéd meg-tartásánál. Az egyes szónokok beszédének tartalmára részletesen most már vissza nem emlékszem. Annyira emlékszem csak, hogy Csulik Lajos Dr. Markovics Rudolfot ajánlotta képviselőjelöltnek, úgyszintén Dr. Markovics Gyula. Dr. Markovics Rezső pedig beszélt a tótok elnyomásáról, hogy szegénysége miatt kénytelen Amerikába kivándorolni, szólt a nemzetiségi törvényről, hogy az végrehajtva nincsen, és ő rajta lesz, hogy a törvényt végrehajtsák, hogy a hivatalos iratokat és az adókönyvecskéket tót nyelven is adják ki, hogy a nép azt megértse, és ne legyen kénytelen azoknak tartalmáról másoktól kérdezősködni. Én Markovicsot nem pártolom, nekem ugyan mindegy, de azért határozottan mondom, hogy ilyen értelmű beszédet tartott.

Trnszik Hrabovszky Márton. Én Lubinán a programbeszéd tartásánál voltam jelen, a beszédek végig hallgattam, oly közel voltam a szónokokhoz, hogy beszédüket tisztán megértettem. Az egyes szónokok beszédére külön nem emlékszem, de egyik *úgy*, mint a másik, arról beszélt, hogy Markovics Rudolf minket meg fog védelmezni, és hogy az 1868-ban hozott nemzetiségi törvény életbe léptetésére fog törekedni, hogy *úgy* a hivatalos iratokat, mint adókönyvecskéket *kettős sorral magyarul és tótul adjak ki*, hogy azt az emberek maguk is megérthessék.

Egyébre most már nem emlékszem.

A terhelő tanúk által előadott kifejezéseket nem használták, mert ha így beszéltek volna, megjegyeztem volna magamnak.

Komorech Márton (voják). Én Lubinán a programmbeszédet végig hallgattam, de ezekből most már egyébre nem emlékszem, mint hogy Dr. Markovics Rudolf azt beszélte, hogy ha idézést küldenek, legyen az *egyik sor magyarul a másik meg tótul*. Egyebet már elfelejtettem.

Szlávik Fáber Ádám. Én Lubinán jelen voltam a programmbeszéd tartásánál. A Dr. Markovics Rezső beszédéből arra emlékszem még vissza, hogy azt mondotta, hogy itt a tótok a magyarokkal együtt élnek, és nem akarja azt, hogy a magyar nyelvet kiszorítsák, hanem rajta lesz azon, *hogy az iratokat magyar és tót nyelven adják ki a hatóságok*, valamint beszélt a polgári hatóságról is, mert beszédébe közbekiáltották, hogy minek a polgári házasság, mire Dr. Markovics Rezső azt mondotta, hogy ő küzdeni fog azért, hogy a polgári házasságot eltöröljék, de vajjon sikerül-e azt keresztül vinnie, azt nem Ígérheti,

Én nem hallottam, hogy a magyarságról és a civil házasságról a beszélők közül valamelyik olyan kitéte-
tekkal élt volna, mint azt a terhelő tanúk vallották.

Hadvig János, ifjabb. Jelen voltam Lubinán a programmbeszéd tartásánál és Dr. Markovics Rezső beszédéből azt értettem meg, hogy a tót nyelv el van nyomva, és hogy küzdjünk tót anyanyelvünkért, ő rajta lesz, hogy *tót és magyar nyelvű hatósági iratokat, adókönyvecskéket kapjunk, hogy az iratokat megértsük*.

Dr. Markovics Gyula azt beszélte, hogy menjen mindenki oda szavazni, a hova akar, de hogy az emberek ne engedjék magukat megfizettetni, mert új törvény

jött ki, hogy a szavazatokat fizetni nem szabad. Egyébre nem emlékszem.

Szolovicz György. Én csak Lubinán voltam jelen a programbeszéd megtartásánál és a szónoktól mintegy 7 lépésnyire állottam, beszédüket megértettem. Annyira visszaemlékszem, hogy Dr. Markovics Rudolf azt mondotta, hogy ha őt választják meg képviselőnek, rajta lesz, hogy a hatóságoktól az iratokat tót nyelven is adják ki, hogy azt mi is megértjük.

Egyebet külön kérdés nélkül előadni nem tudok.

A 4077/902 sz. megkeresésben foglalt kérdések feltétele után. Arra esküt tehetek, hogy Dr. Markovics Rudolf azt mondotta, hogy legyen elsőbbsége a magyar nyelvnek, de a mellett a hivatalos iratokat más sorban tótul is adják ki, és nem mondta azt oly szavakkal, hogy a magyar nyelvű iratokat csak azért küldik a népnek, hogy ne tudja, miért kell fizetni véres verejtékkel szerzett garasait.

Az állami anyakönyvekről szó sem volt, s azért nem is mondta azt egyik szónok sem, hogy bolondítják a népet, és mint a kutyákat a cigányokkal és zsidókkal egy anyakönyvbe jegyzik be. A szónokok közül ki beszélt a kormányról, a kiegyezésről, azt nem tudom, azt sem mondotta egyik szónok sem, hogy a kormány lábbal tiporja a törvényt és hogy a tótokat nyomják, *úgy* azt sem, hogy a bíróságok azért adják ki magyar nyelven az ítéleteket, hogy a tót ne tudja, miért ítélik el, hogy mert *Dr. Markovics Rudolf azt mondotta, hogy legyen a magyar nyelvnek elsőbbsége*, de az iratokat tótul is adják ki. *Úgy* sem beszélt, hogy reánk kényszerítik a magyar nyelvet azért, hogy minket bolondítsanak.

Michalecz János. Minthogy arra nem is gondoltunk, hogy a beszédek miatt vizsgálat alá jövünk, az eltelt hosszabb idő miatt az egyes szónokok beszédének tartalmára most már vissza nem emlékszem.

Mondja meg, ki beszélt a szónokok közül a magyar nyelvről, és miképen?

Dr. Markovics Rudolf a magyar nyelvről azt beszélt, hogy nehéz dolog az, hogy a hivataloktól magyar nyelvű idézéseket kapunk, a melyeket nem értünk, és ha tudni akarjuk, mi van bennük, mindjárt a jegyzőhöz kell mennünk, ő tehát rajta lesz, *hogy az idézéseket tót nyelven is küldjék ki, mert az könnyebbségünkre volna.*

A 4077/902 sz. megkeresésben foglalt kérdések feltevéte után.

Azt állíthatom, hogy az anyakönyvekről egyik szónok sem beszélt akképen, hogy bolondítják a népet, és mint a kutyákat, a cigányokkal és zsidókkal egy anyakönyvbe jegyzik be, erről csak annyi volt szóban, hogy jobb volt, a míg az anyakönyveket a plébános vezette, mert nem volt annyi járás-kelés. Hogy a többi kitételeket valamelyik szónok használta volna, arra nem emlékszem.

A lubinai tanúk kihallgatása alkalmával, a lubinai izraeliták tőlük minden kitelhető módon hangulatot csináltak a terheltek ellen. Deutsch Ede, a lubinai jegyző bizalmasa, engesztelhetetlen gyűlölete által annyira elragadtatta magát, hogy szatócs üzletében a közönség előtt következő szavakkal élt: »Bár a guta ütötte volna Markovicsék apját, mikor őket cs.....a (művelt emberek közt vissza nem adható kifejezés), hogy soha sem jöttek volna Vágújhelyre vesztünkre.« Dr. Markovics Gyula erről értesülvén, a vizsgálóbíróhoz kérvényt nyújtott be, melyben a vizsgálat kiterjesztését

ezen körülményre nézve is kéri, mivel ebből minden további bizonyítás nélkül kivehető, mily szándék vezeti a terhelő tanúkat ellenünk való tanúskodásban. A vizsgálóbíró ezen kérvénynek helyt adott, és Szrnánek György, valamint Drgonecz György lubinai lakosokat tanúképp hallgatta ki, a kik egyértelműleg azt vallották, hogy a fent jelzett mondatot Deutsch Ede saját üzletében nyilvánosan használta.

Kihalgattatott még számos más lubinai ember, de nem találkozott egy sem, ki a vádat csak némileg is támogatta volna, ellenkezőleg az inkriminált kifejezéseket senki sem hallotta, s mindenki tagadta.

Bottfalusi és vágújhelyi tanúk:

Borszuk Karoly, ev. lelkész. En jelen voltam Felső-Bottfalun. A szónokokhoz 2-3 lépés távolságban állottam, beszédüket jól hallottam és megértettem. Először Markovics Gyula öcscsét képviselőjelöltnek ajánlotta; beszédének szavára és egyes kitételére, most $\frac{3}{4}$ év múltán nem emlékszem vissza, de az összbenyomás alapján állíthatom, hogy államellenes és hazaellenes dolgot nem mondott.

Dr. Markovics Rezső a nemzetiségi pártnak nyomtatásában is megjelent programját fejtegette, nevezetesen az egyházpolitikai törvényekről úgy nyilatkozott, hogy az kellemetlen reátok nézve, hogy a törvény annyi járás-kelest okoz nektek, de a míg az törvény, azt meg kell tartani. Ha azonban engem képviselővé választanak, rajta leszek, hogy törvényes módon annak megváltoztatását kieszközöljem. Áttért azután a nyelv kérdésére, és itt felhozta az adókönyvecskéket, a melyek kizárólag magyar nyelven vannak kiállítva, és azt mondotta, hogy ti azt nem értitek, s ha engem választanak képviselőnek,

rajta leszek, hogy tót adukönyvecskéket kapjatok, hogy tudjátok, mit fizettek, úgy mint mások.

Egyébre a beszédből nem emlékszem vissza.

A 4077/902 sz. megkeresésben foglalt kérdések feltetele után:

Nem való az, hogy akár Markovics Gyula, akár Markovics Rezső, beszédeikben ilyen kitételeket használtak volna, mert ilyen kitételekre vissza kellene emlékezniem, s mint már említettem, a nevezettek beszédükben *épen a hazafiságot és államiságot poentírozták*.

Egyéb előterjeszteni valóm nincsen, mintsem hogy megjegyzem, hogy mind a két szónok okosabb, hogy sem a panaszolt kifejezéseket használta volna beszédeiben.

Leska Pál. Én jelen voltam a Felső-Bottfalun tartott beszédeknél, a beszédekre figyeltem és végig hallgattam, de hogy valaki a magyar kormány ellen beszélt volna, az nem igaz. Markovics Gyula csak arról beszélt, hogy Markovics Rudolfot képviselőnek ajánlotta. Markovics Rezső arról beszélt, hogy azok a törvények, a melyek Ő Felségétől ki vannak adva, életbe legyenek léptetve, de a haza, a magyar nemzet és kormány ellen nem beszélt.

A 4077/902 sz. megkeresésben foglalt kérdések feltetele után: azt, hogy az adókönyvecskéket tót nyelven adják ki; mi Vietorisz képviselőtől is kértünk, és az 1868. évi nemzetiségi törvény előírja, hogy ha a lakosság” tiszta tót nyelvű, a hivatalos iratokat a községi lakosok nyelvén is adják ki, de nem igaz az, hogy Markovics Rudolf oly kitételeket használt volna, hogy magyar adókönyvecskét, magyar hatósági iratokat csak azért adnak ki, hogy ne tudjuk, miért fizetjük véres verejttel szerzett garasainkat. Az anyakönyvekről azt mondotta

Dr. Markovics, hogy jó lenne, ha azokat törvényes úton meg lehetne változtatni, de hogy a törvény törvény, de az nem igaz, hogy azt mondotta volna: bolondítják a népet, mint a kutyákat a czigányokkal és zsidókkal egy anyakönyvbe jegyzik be. Nem igaz, hogy Dr. Markovics Rezső a többi panaszolt kitételeket használta volna, én azt nem hallottam.

Pavlovics Martom. Ugyanazt vallja, a mit Borszuk Károly és Leska Pál.

Dr. Duchony József. Én 1901 szeptember 22-én Lubinán és Felső-Bottfalun a programbeszédnél jelen voltam, a szónoktól 3-4 lépés távolságra állottam, beszédeiket jól hallottam s megértettem. Lubinán először Dr. Markovics Gyula szólt a néphez, s képviselőül Dr. Markovics Rudolfot ajánlotta, előadván, hogy most szabadon választhatnak. Utána Dr. Markovics Rezső beszélt, ő a tót nemzetiségi pártnak programját fejtegette, s beszélt a haza politikai egységéről és rámutatott a múltra, a mikor a nemzetiség együtt harcolt a közös ellenség, a német, a török ellen, és ennek az együvé tartozásnak a szükségességét hangoztatta.

Ezután szólt a nemzetiségi törvényről, hogy ez a törvény mennyiben nincs végrehajtva és ez mennyire hátrányos, felhozta, hogy kívánni fogja, mikép a hatósági iratok, idézések, végzések, ítéletek, adókönyvecskék, a magyar nyelvvel párhuzamosan, tót nyelven is adassanak ki, mert hátrányos az a népre, hogy ily iratokat, ahhoz nem értő lakosokkal kell magának magyaríztatnia, vagy pedig a magyaríztatást meg kell fizetnie. Az adókönyvecskék tót nyelvű kiadását azzal indokolta, hogy a nép maga is tudja, mire fizeti az adót s tudja a fizetést ellenőrizni, s itt beszélt a magyarizáció hátrányos voltáról, hogy az a köznek hátrányára van

a nemzetiségek saját nyelvükön nem művelődhetnek, a gyermekeket szükség nélkül megterheli, a kik sem saját nyelvüket, sem idegen nyelvet kellően elsajátítani nem képesek. Hivatkozott a nyelvre, mint természetadta jogra, hogy azt mindenki szabadon művelhesse és hogy nyelve miatt senki gúny tárgyává ne tétessék. Áttért azután az egyházpolitikai törvényekre és előadta az előbbi állapot előnyeit erkölcsi és anyagi tekintetben a mostanival szemben, de hangoztatta, hogy a míg a törvény meg van, az tiszteletben tartandó; ha azonban képviselővé megválasztják, minden alkotmányos eszközzel arra fog törekedni, hogy az egyházpolitikai törvényeket megváltoztassák és az előbbi állapotot állítsák vissza. Hangoztatta különösen a hazafiságot, az egyetértést, és hogy közös erővel kell munkálkodni a közjavakon.

Ezután ajánlotta magát a választó polgároknak és ígérte, hogy megválasztatása esetén mindezeknek keresztülvitelére fog törekedni. Ezután Csulik Lajos beszélt, reflektált Markovics Rudolfnak elmondott programbeszédére, és felhívta őket, hogy közös egyetértéssel igyekezzenek őt képviselővé választani. Ezután Dr. Markovics Gyula szólt még a kúriai bíraskodásról, hogy most az etetés, itatás és hivatalos befolyásolás tilos, mindenki szabadon nyilváníthatja akaratát s azzal végezte, hogy meggyőződésük szerint válasszanak, és hogy ez a meggyőződés mellettük fog megnyilatkozni.

Lubináról Felső-Bottfalura mentünk át, a hol legelőször Dr. Markovics Gyula, utána Dr. Markovics Rudolf, azután Borszuk Károly, végül megint Markovics Gyula beszélt. Itt ugyanoly értelmű beszédet mondtak, mint Lubinán.

A 4077/902 megkeresésben foglalt kérdések feltétele után.

Én a beszédnek szövegét fogalmazva és kijavítva is olvastam, és többször hallottam elmondani, de a panaszolt kitételekkel Dr. Markovics Rezső nem élt, sem más, sőt a beszédek mind más szellemben és célzással voltak elmondva, mint az a panaszolt kifejezésekből kitűnik, mert a szónokok a hazafiságot különösen hangsúlyozták, úgy hogy Podolán Szittyái Béla, jegyző, Langhammer Vincze, főbíró, pedig Vágújhelyen úgy nyilatkoztak, hogy hazafiasabb szellemben nem is lett volna a beszéd tartható, pedig a beszédek mindenütt ugyanazok voltak.

Hrusovszky Igor. A hozzá intézet kérdésekre előadta. 1901 évi szeptember 22-én a Felső-Bottfalun és Lubinán tartott programbeszédeknél jelen voltam, a szónokok közvetlen közelében állottam, beszédeikre figyeltem és a beszédeket jól hallottam, s megértettem. Lubinán először Dr. Markovics Gyula beszélt, és képviselőnek Dr. Markovics Rezsőt ajánlotta, s azt mondta, hogy a mostani választások a miniszterelnök és a király akarata szerint tiszták lesznek, mert vesztegetni nem szabad, se hivatalosan korteskedni, s azért a választók szabadon adhatják szavazatukat arra, a kit képviselőjüknek meg akarnak választani, a nélkül, hogy a miatt bármiféle hivatalos üldözéstől kellene tartaniok. Ezután Dr. Markovics Rezső beszélt, s kifejtette a tót nemzetiségi párt politikai programját. Előadta, hogy a haza egységét és függetlenségét védeni kell, itt a magyarok és tótok 1000 éven át békében éltek egymás mellett, s kívánatos, hogy az a jövőben is úgy legyen, követelni fogja az egyházpolitikai törvény revízióját, az anyakönyvekről szóló törvény eltörlését, de hangoztatta, hogy a míg ezek törvények, azokat meg kell tartani. Fejtegette, hogy kívánni fogja, hogy a hivatalos iratokat,

idézéseket, adókönyvecskéket *magyar nyelv mellett tót-nyelven is adják ki*, hogy a nép azok tartalmát megértse, s ne kelljen felvilágosításért a jegyzőhöz járnia és hogy tudja, hogy az adót miért fizeti. Ezután Csulik Lajos beszélt, s mint a lubinaiak jó szomszédja, Dr. Markovics Rudolfot ajánlotta képviselőnek, buzdította a választókat, hogy mellette tartsanak ki, és ne féljenek, mert a szavazás miatt semmiféle üldözéstől nem kell tartaniok. Végül beszélt újból Markovics Gyula, és ismételte első beszédének második részét, a mennyiben megmagyarázta a népnek a kúriai bíraskodásról szóló törvényt. Lubináról F.-Bottfalura mentünk át; itt először Dr. Markovics Géza, utána Dr. Markovics Rezső, azután Borszuk Károly, végül megint Dr. Markovics Gyula beszélt. Itt a szónokok ugyanazokat a beszédeket mondták, mint Lubinán.

A 4077/1902 sz. megkeresésben foglalt kérdések feltevéle után:

En a beszédekre jól figyeltem, de ilyen kifejezéseket egy szónok beszédében sem hallottam.

Krafta József. Ugyanazt vallja, a mit Dr. Duchony József és Hrusovszky Igor.

Pisny Károly. Jelen volt úgy Lubinán, mint Bottfalun, és a szónokok közvetlen közelében. Vallomása azonos Dr. Duchony József, Krafta József és Hrusovszky Igor vallomásaival.

Koril András. Vallomása érdemben azonos Dr. Duchony József, Hrusovszky Igor és Pisny Károly tanúk vallomásaival.

A 4077/902 sz. megkeresésben foglalt kérdések feltevéle után.

Én ilyen kifejezéseket egyik szónok beszédében sem hallottam, pedig Dr. Markovics Rezsővel másutt is jelen

voltam, a hol programbeszédet mondott, a beszéd mindenütt egyforma volt, de ilyen szavakat sehol sem használt.

Skrinál Dániel. Vallomása azonos Koril András vallomásával.

A 4077/902 sz. megkeresésben foglalt kérdések feltevéte után.

En közel álltam a szónokokhoz, de ily kifejezéseket beszédekben nem hallottam.

Petrások József. Én jelen voltam 1901, szeptember 22-én Felső-Bottfalun, midőn Dr. Markovics Rezső, mint képviselőjelölt, Dr. Markovics Gyula testvére és vágújhelyi lakos, orvos kíséretében a község evangélikus temploma előtt a néphez beszédet tartott. Elsőnek hallottam beszélni Dr. Markovics Gyula orvost, utána beszélt Dr. Markovics Rezső ügyvéd, de én ezek egyikének beszédében sem hallottam, hogy a magyarság, a magyar nyelv, a magyar állami intézmények és a kormány ellen izgattak, vagy ezeket becsmérelték és lealacsonyították volna, ellenkezőleg, én azt hallottam, hogy a nevezett szónokok a népet figyelmeztették, *hogy a törvényes intézményeket tartsák tiszteletben, hogy a szónokok azt hangoztatták, hogy oda fognak hatni, hogy különösen a hatóságoktól érkezendő magyar nyelvű határozatok és értesítések mellé tót szövegű értesítések is csatoltassanak, hogy azt a nem magyar ajkú nép megérthesse, szóval nem állíthatom lelkiismeretesen, hogy akár az egyik, akár a másik nevezett szónok a magyar nemzetiségre, a magyar állam intézményeire, kormánya és hatóságaira lealacsonyító kifejezéseket használt volna, – az ilyen beszédekre rögtön magam is feljelentést tettem volna.*

Roth Ágoston, róm. kath. plébános. Ugyan olyan vallomást tesz, mint Petrások József.

A vád tanúinak pótkihallgatása.

Haluza János. Azokból egy szót sem hallott, a mikről a terhelő izraelita tanúk tanúskodtak.

Pollák Gusztáv. Semmiben sem tud már visszaemlékezni, mit beszélt Dr. Markovics Gyula, arra sem emlékszik, használta-e vagy sem a vád tárgyát képező kifejezéseket.

Pollák Samu. Semmiben sem emlékszik Dr. Markovics Gyula által használt kifejezésekre, de izgatóbban beszélt, mint Dr. Markovics Rezső, azért, mert sokkal jobb szónok.

Kellermann Samu. Dr. Markovics Gyula mindenben megismételte a képviselőjelölt beszédjét és mivel jobb szónok, nagyobb hatást ért el. Azt is mondta: tartsunk össze, hogy a tót nyelv felülkerekedjék; minek nekünk a magyarság, mink azt úgy sem értjük stb. stb., egy szóval a nyomozás alkalmával a képviselőjelöltnek szájába adott kifejezéseket és mondatokat Dr. Markovics Gyulára is kiterjeszti. Vallomása végén azonban megjegyzi, miszerint 8 hónap múlva már biztosan nem emlékszik, hogy használta-e Dr. Markovics Gyula a kifejezéseket, *de ő beszédjének értelmét úgy fogta fel.*

Pless Salamon. Dr. Markovics Gyula beszédjére úgy nem figyelt, mint Dr. Markovics Rezsőére és így most már nem tudja, mit beszélt Dr. Markovics Gyula, de ugyanazon értelemben beszélt, mint a képviselőjelölt.

Barancsik Béla. Többet nem tud mondani, mint az előnyomozás során.

Deutsch Ede. Most már nem tudom, milyen kifejezésekkel élt Dr. Markovics Gyula.

Herczog Simon. Dr. Markovics Gyula beszédjéből most már csak arra emlékszem vissza, hogy küzdött Dr. Markovics Rezső mellett, mert ez a polgári anya-

könyvek eltörlését és a tót nyelvet fogja kivívni. Másra nem emlékszem, csak azt állíthatom, hogy a nép még mindig ezen beszédek hatása alatt áll.

Vád alá helyezés.

Hűen leírtam mindazon tanúk vallomásait, a kik csak valamire nézve határozott vallomást tettek. A kifogások újból való tárgyalására 1902 augusztus havában azon biztos tudattal mentünk, hogy minden további eljárás beszüntetésével a vád és következményei alól fel leszünk mentve, mert ha az előnyomozás anyaga nem volt elegendő vád alá helyezésünkre, akkor a logika törvényei szerint a pótvizsgálat megejtése után csak felmentő ítélet volt várható. Hiszen több mint 30 tanú határozottan vallotta, hogy az inkrimált kifejezéseket nem használtuk, mert ha használtuk volna, kivívó természetüknél fogva azokat emlékezetükben tartották volna. Magyar nemzetiség elleni izgatásról tehát szó sem lehet. A lubinai terhelő tanúk pótvizsgálat alkalmával egy szóval sem tudják határozottan megjelölni, mit beszélt Dr. Markovics Gyula és Csulik Lajos; korlátolt elméjüknél fogva ők a hatást izgatásnak tekintik, és Dr. Markovics Gyula beszédjét azért tartják izgatóbbnak, mivel ő jobb szónok.

Bottfalusi terhelő tanúk közül a két Pollák Dr. Markovics Gyulát illetőleg semmit sem tud; kizárólag Kellermann Samu nyolcz hónap múlva sokkal többet tudott, mint annak előtte. Dr. Markovics Rezső állítólagos izgató beszédjét egész terjedelmében Dr. Markovics Gy. szájába is adja; e vallomás szerint Dr. Markovics Gyulának a jelölt beszédjét már előzetesen be kellett magolnia. De a tanú nagyon óvatos és kibúvót hagy magának avval, hogy vallomása végén azt mondja, hogy ő a beszéd

értelmét *így fogta fel*, és evvel vallomásának minden reális értékét lerontja, mivel nem arról van szó, hogy hogyan fogta ő fel a beszédet, hanem arról, hogyan mondta azt a terhelt.

A vádtanács ülésében Dr. Alarkovics Rezső, aki Csulik Lajost is védte, tüzetesen megjelölte a vád keletkezését és forrását, és éppen a terhelő tanúk vallomásaiból bebizonyította azt, hogy az egész vád hosszú kéz által mesterséges úton állítatott össze s ezen tanúk vallomásai nemcsak hogy szuggerálva vannak, hanem egyenesen kitanítottak. A terhelő tanúkat csak bosszú és gyűlölet vezeti a miatt, mert a terhelték önszegélyző egyleteket alapítanak a nép között, és így az uzsorásoknak aranynapjai lejártak.

Ezt eléggé bebizonyította Deutsch Ede, korona tanú, azon mély bosszút lihegő szavaival, hogy bár csak a guta ütötte volna meg Markovicsék apját stb. Ő azon program alapján lépett fel, a melynek első és sarkatos pontja Magyarország oszthatlansága, önállósága, függetlensége; kérdi tehát, hogyan izgathatott volna tüstént beszéde kezdetén ezen pont tárgyalásánál? Ügyvéd létére jól ismeri a törvényeket, s az esetleges törvénysértések következményeit. Az újonnan kihallgatott számtalan tanú előadta programbeszédjének tartalmát azon értelemben, a mint azt az előnyomozás alkalmával vallotta és kifogásaiban megjelölte. A harmadrendű vádlott, Csulik Lajos érdekében szükségtelen minden védekezés, a pótvizsgálat tanúi egy szóval sem jelölték meg, hogy milyen izgatási tételt használt volna.

Dr. Markovics Gyula drasztikusan megfestette azon hajtó vadászatot, mely a képviselő választások óta ellene folyamatba tétetett, mindenütt az atyamester a a lubinai jegyző, vak eszközei pedig a lubinai és bott-

falusi izraeliták. Jelenleg egy csapással három legyet akarnak agyon ütni, a volt képviselőjelöltnek szájába adnak holmi kieszelt butaságokat, vagy pedig használt szavait elferdítik, ezeket vele megisméltetik, a harmadik vádlott az izgatásokat helyben hagyja és a képviselőjelöltet ajánlja. Az összebeszélést, a rosszhiszeműséget és előre készített komplottot minden elfogulatlan szemlélő azonnal látja. A mi Dr. Markovics Gyula személyét illeti, a vádtanács belátta, hogy általános frázisok alapján senkit elítélni nem lehet, azért a pótvizsgálat alkalmával minden tanúhoz azon kérdés intéztetett, mit mondott és mit ismételt Dr. Markovics Gyula? Valamennyi újonnan kihallgatott tanú a zsidó terhelő tanúkat meghazudtolta, a terhelő tanúk pedig, az egy Kellermann Samut kivéve, a beszédre már nem emlékeztek, és annak tartalmát legkevésbé nem voltak képesek visszaadni.

A vád és védelem meghallgatása után, a vádtanács Dr. Markovics Rezsőt és Dr. Markovics Gyulát vád alá helyezte, Csulik Lajost pedig a vád alól felmentette. A királyi ítélő tábla Csulik Lajost is vád alá helyezte azon indokolással, mert maga bevallotta, hogy a képviselőjelölt által elmondott beszéd alapján a jelöltet ajánlotta, s az ügy vétetik, mintha a jelölt izgató beszédjét maga mondta volna el.

Főtárgyalás.

A nyitrai kir. törvényszék előtt 1903 január hó 26-án vette kezdetét. Mivel a védelem tanúi közül a főtárgyalásra csak tizenhatot idéztek meg, mind a három vádlott a kir. törvényszékhez kérvényt nyújtott be, a melyben a kifogásokban már megnevezett, de ki nem hallgatott, továbbá a kihallgatott, de a főtárgyalásra be nem idézett, végre az újonnan még nevezett tanúk ki-

hallgatását kérelmezik. Ámbár a Bkv. 288 §-a világosan mondja, hogy ilyen kérelemnek rendszerint hely adandó, a kir. törvényszék mind a három kérelemre elutasító végzést hozott, azon oknál fogva, mert az illető tanúk oly hosszú idő múlva az ügy lényegére nézve már vissza nem emlékezhetnek. A törvényszék ezen végzése annál szembetűnőbb, mert az ügyész indítványára Szittyay Béla ó-turai körjegyző kihallgatását még utolsó perczben elrendelte, mely tanúnak beidőzését a vádlottak szintén kérelmezték volt, de e kérelmük nem teljesített.

Dr. Markovics Rezső és Csulik Lajos a főtárgyaláshoz Fajnor István védőügyvédjükkel jelentek meg. Dr. Markovics Gyula maga védte magát. Az ítélő tanács következőkép alakult meg. Elnök: Mázoli Anton, szavazó bírák: Miklóssy Arthur, (a ki a vádtanácsnak elnöke volt) és Tejfalussy Gyula. Közvádoló: Chudovszky Géza, jegyző: Talcsik Károly.

A tárgyaló terem zsúfolva volt közönséggel, jelen voltak hölgyek és tisztek is.

Első sorban a vádlottak lettek kihallgatva.

Dr. Markovics Rezső előadja: Szabad választások jegyében vágújhelyi választó kerületben, mint tót nemzetiségi párt jelöltje léptem fel, az annak idején nyilvánosan közölt és általánosan ismert program alapján. Programbeszédemet ezen program keretén, belül fejtettem ki, és így első sorban tárgyaltam a haza függetlenségét, oszthatlanságát és önállóságát. Alagyar testvéreinkkel ezer év óta egyetértésben élünk, együtt véreztünk a honért a közös ellenség ellen, azért azt kívánom, hogy ezen testvéri egyetértés továbbra is fennálljon s igen kívánatos, hogy az országgyűlésen nyilvánosan szemtől szembe mondjuk el sérelmeinket, s ki-

vanalmainkat, és azután kölcsönösen munkálkodjunk a haza javáért. Nemzetiségi kérdésnél az 1868-iki nemzetiségi törvényt hoztam fel és követeltem annak végrehajtását, és különösen kiemeltem, hogy a hivatalos magyar nyelv mellett, czélszerűség okából az adókönyvecskéknél, bírói idézéseknél és végzéseknél a tót lakta vidéken, tót nyelv is használtassék.

Dr. Alarkovics Gyula előadja: hogy ő első sorban öccsét Dr. Markovics Rezsőt ajánlotta képviselőjelöltnek. A programbeszéd megtartása után úgy Lubinán, mint Bottfalun felszólalt, és a körülményekhez képest hangulatot csinált a jelölt mellett. A programbeszéd egyes pontjait egy szóval sem érintette, hanem a kúriai bírásokodásról szóló törvényt magyarázta és lelkére kötötte a népnek, hogy mostan, midőn a szabadválasztások korszaka beköszönt, tiszta meggyőződése szerint adja le szavazatát. Vesztegetni, itatni és etetni nem szabad. Én egy szóval a párt fő kortese voltam, és mint ilyen, a törvény határain belül a jelölt érdekében mindent felhasználtam.

Elnök: A tanúk vallomása szerint ön még mást is beszélt, és nem szorítkozott csak a kúriai bírásokodásról szóló törvény magyarázatára.

Dr. Markovics Gyula: A terhelő zsidótanúk vallomása és az ügyész ellenem emelt vádja gyanúsítás és rágalom. Mindenki, a ki beszédeinket végig hallgatta, ha nem akar hazudni, a mellett fog tanúskodni, hogy oly hazafiasán beszéltünk, hogy beszédeinket maga Kossuth is végig hallgathatta volna és nem talált volna azokon kifogásolni valót. Fellépésünkkel azt akartuk bebizonyítani, hogy anyanyelvünkhöz való ragaszkodás jól összefér Magyar hazánkhoz való odaadással, melynek hű fiai vagyunk. Egy előterjesztésem van.

Elnök: Miféle előterjesztés?

Dr. Markovics Gyula. Új tanúk kihallgatására vonatkozó kérelmemet akarom megismételni, a kiknek kihallgatását indokolt kérelmem daczára a főtárgyalási elnök mellőzte.

Elnök: Az ilyen kérelmeknek a bizonyítási eljárás végén van helye.

Dr. Markovics Gyula. A BT. 304 §-a szerint, most van jogom ezen kérelmemet előadni.

Elnök: (Lapozgatja a büntető törvénykönyvet). Igaza van. Tehát tessék előadni.

Dr. Markovics Gyula: A BT. 288 §-a szerint a tárgyalás elnökehez kérvényt nyújtottam be, a melyben több új tanú főtárgyalásra való beidőzését kérelmeztem. Daczára annak, hogy kérelmemet kellőleg indokoltam, elutasító végzést nyertem, főkép azon oknál fogva, mert a bejelentett tanúk oly hosszú idő múlva az elmondott beszédeinkre már vissza nem emlékezhetnek. Ilyen érvelés szerint azután nem tudom, mire való az egész bizonyítási eljárás, mert az elfelejtés törvénye úgy a terhelő mint a mentő tanúknál egyenlőkép jelentkezik. Tökéletesen meg vagyok győződve arról, hogy ártatlanságomat a beidézett tanúk is kellő módon beigazolják, de ez meghurczolt honpolgári becsületesemet ki nem elégíti, én nem érek be felmentő ítélettel bizonyítékok hiánya miatt, én magyar honpolgári minőségemben ünnepélyes elégtétel után szomjúhozom és ezt a mentő tanúk nagy sokasága által vélem elérni, a kik közt több becsületes körjegyzőt és főszolgabíró is neveztem.

Az ügyész ellenzi ezen tanúk kihallgatását. A mint ő látja, ezen perczben a Valások-féle per jelenségei ismétlődnek. A vádlottak izgatnak az állam és magyarság ellen, ha azt gondolják, hogy ellenőrzés híján vannak;

midőn azonban gazságaik miatt a bíróság által felelőségre vonatnak, itt mindent visszaszívznak s meglapulnak. Azok a félművelt emberek a beszédekre *úgy* se emlékeznek már vissza.

Dr. Markovics Gyula. Megakarom őrizni lelki egyensúlyomat, hogy azonnal a per kezdetén ne essem olyan izgatott és izgató állapotba, mint a minőben az ügyész úr már bent van. Életem nyitott könyv, én nyílt arccal járok s nincs tagadni valóm; a múltamból nem sűt reám senki olyas valomit, mire az ügyész meg gondolatlan szavai vonatkoztathatók lennének; én tót vagyok, de a mellett jó magyar hazafi. Első sorban kérem és felhívom a tekintetes kir. Törvényszéket, méltóztassék engem az ügyész e kirohanásai és támadásai ellen megvédeni, ezt határozottan követelem és a mennyiben az ügyész e nemű kirohanásai ellen a bíróságnál kellő oltalmat nem találne, az ügyéssel szemben személyes retorziókkal fogok élni. (Az elnök félbeszakítja a vádlottat.)

Dr. Markovics Gyula (az ügyészhez fordulva): Jegyezze meg magának ügyész úr, hogy mi ketten az életben bár hol is találkozunk, az, a ki meglapul, sohasem leszek én: (Az elnök megvonja vádlottól a szót:)

A bíróság tanácskozáásra visszavonul, és rövid idő múlva kihirdeti, hogy ezen ügyben később fog határozni.

Csulik Lajos. Lelkész létemre szeretetet hirdetek, s így nem is helyeselhettem olyan beszédet, mely gyűlöletet szítana a testvéri nemzetiségek között. Mivel azonban Dr. Markovics Rezső programbeszédjei honunk üdvösségét és tót népünk javát tartalmazták, én őt ily irányú beszédek alapján ajánlottam. Felszólalásomban

tiszta választásokról értekeztem és Ő Felségét és Széll miniszterelnököt éltettem.

A vádlottak kihallgatása után következtek a vád tanúi, és pedig a bottfalusi zsidó tanúk, kik a vizsgálat során aránylag a legterhelőbb vallomást tettek, Chudovszky, kir. ügyész, – ki, úgy látszik, a hon megmentőjének képzeli magát, – sokat várt ezen tanúktól, de keserű csalódás érte őt.

Pollák Gusztáv felső-bottfalusi korcsmáros. Már nem tud semmire sem visszaemlékezni, izgatott-e valaki a magyarok ellen vagy sem? azt nem tudja előadni. Általában nem tudja, ki és mit beszélt.' Volt ugyan szó tót adókönyvecskékről és tót idézésekről, hanem mily értelemben, azt nem tudja előadni.

Ugyan ilyen vallomást tesz Pollák Sámuel bottfalusi korcsmáros is, a ki szintén semmire 'sem emlékszik vissza. Az elnök segíteni akarja a tanúk emlékező tehetségét az által, hogy fölolvassa az elővizsgálat során tett tanúvallomások egyes részleteit, mi ellen a védő tiltakozik és semmiségi panaszt jelent be. Pollákék még azt vallják, hogy a jelölt hangsúlyozta, miszerint igen kívánatos az, hogy a nép az országgyűlésen jól képviselve legyen; tót szövegű adókönyvecskéket is kívánt. Dr. Markovics Gyula ajánlotta testvérét és szabad választásokról beszélt. A nép lelkes hangulatban volt, különben csendesen viselte magát. Harmadik tanú Kellermann Samu, szatócs és korcsmáros Felső-Bottfalun. A vád koronatanúja. Semmiben sem emlékszik vissza a programbeszédre, az elővizsgálat során tudott valamit, máma azonban már nem tud semmit. Úgy rémlik neki, hogy Dr. Markovics Rezső magyar és tót bírói végzéseket és ilyen adókönyvecskéket követelt. (Az elnök közbe vág, hogy azelőtt ennek ellenkezőjét

állította.) A tanú ezután már nem tudott semmit előadni. Az ügyész más hurokat pendített meg, kiemelve a tanukhoz hasonló hazafiak kötelességeit, melyek abban összpontosulnak, hogy a tanú lakta veszélyeztetett vidéken a magyarság és haza érdekeinek szószólói legyenek. Ilyen erkölcsi figyelmeztetés után a tanú már azt kezdte vallani, hogy a beszédeknek magyar ellenes színezete volt, mert utána a tót hymnuszt dalolták, és ő már 7 órakor este szobájába zárkózott, mivel attól tartott, hogy agyonverik. A védő és Dr. Markovics Rezső kérdéseire a programbeszéd magyar ellenes színezetét olyképen magyarázza meg, hogy az tót szellemenben volt megtartva, és a mi tót, az a közvélemény szerint magyar ellenes.

Érdekes volt megfigyelni az ügyészt ezen terhelő tanúk kihallgatásánál. Midőn semmikép sem tudott kihozni belőlük neki kedves tanúzást, szívreható hanggal buzdította őket bátor tanúzásra; midőn ez nem vezetett célhoz, hangsúlyozta hazafiságukat, utoljára fenyegető hangon figyelmeztette őket, hogy mindent meg kell mondaniok, ne tartsanak semmitől, mert, úgy látszik, meg vannak félemlítve. Lelki felindulása látható volt arczkifejezésén is, az arczizmai görcsösen dolgoztak, és midőn látta azt, hogy ezen tanúknál minden igyekezete hiába való, az utolsó Kellermannra desperált taglejtéssel reászóllott: »Das ist doch unerhört und unbegreiflich, dass Sie früher alles gewusst haben, und jetzt Alles auf einmal vergessen.«

Az ítélő tanács a tanúkat esküre nem bocsátotta, mivel vallomásuk ingadozó és egészen elütő elővizsgálati vallomásuktól. A ki még kételkedett a vádlottak ártatlanságán, az ezen tanúk kihallgatása után bizonyosan más véleményt kezdett táplálni. A terhelő tanúk ezen

szembetűnő feledékenységet és reánk nézve kedvező vallomását mi nem tulajdonítjuk irántunk való szeretetreméltóságuknak; azt se hisszük, hogy tényleg egyszerre úgy mindent elfelejtettek volna; ezen jelenségnek az oka inkább az, hogy ők voltak az első tanúk, s így a helyzetben nem tudtak eligazodni. Azt gondolták, hogy másnap az ügyész elejti a vádat, a mi különösen Dr. Markovics Gyulára nézve logikai és jogi követelmény volt, mivel ő Kellerman tanú vallomása alapján *csak bottfaisi beszédje miatt lett vad alá helyezve.*

Az ügyész a bottfalusi terhelő tanúk által megzavart jó kedvét avval akarta helyre ütni, hogy felolvasta a vágújhelyi főszolgabíró jelentését, mely szerint a két elsőrendű vádlott lubinai és bottfalusi programbeszédük be nem jelentése miatt kihágásban vétkesnek találtatott, és azért első és másodfokúlag 20-20, illetőleg 200-200 korona pénzbírságban lettek elmarasztalva. Nyilvánvaló volt, hogy evvel a vádlottak ellen hangulatot akart csinálni. Dr. Markovics Rezső erélyesen tiltakozik ilyen insinuáció ellen, és a főszolgabíró jelentését hamisnak jelenti ki, mivel ő a kérdéses programbeszédet két nappal előzőleg, úgy a szolgabírói hivatalnál, mint a községi előljárásnál törvényszerűen bejelentette, és így e miatt nemcsak hogy semmiféle büntetés nem volt reá kiszabva, hanem a kihágási eljárás ellene még folyamatba sem tétetett. Dr. Markovics Gyula még az iktató számot is jelzi, mely alatt a kérdéses bottfalusi és lubinai programbeszédre vonatkozó bejelentés a vágújhelyi szolgabírói hivatalnál be van iktatva.

A tárgyalás második napja (január 27.). *Bratranecz György* bottfalusi földész. A szónokok közvetlen közelében állt és mindent hallott. Dr. Markovics Rezső avval kezdte beszédjét, hogy ő az oszthatlan, egységes és

független Magyarország híve, és azt kívánja, hogy minden nemzetiséggel, kiváltképpen magyar testvéreinkkel jó szeretetben és egyetértésben éljünk, elődeink vérével áztatott magyar honunkat szeressük. Határozottan tagadja, hogy a legcsekélyebben is izgatott volna a magyarok ellen, ő csak a nemzetiségi törvény végrehajtását sürgette és a hivatalos magyar nyelv mellett a tót nyelv törvényben biztosított jogait hangsúlyozta. Haszontalan ígéreteket nem tett nekünk, sőt azt mondta, hogy adót fizetni és törvényeket tisztelni honpolgári kötelesség. Az egyházpolitikai törvények törvényes úton való megváltoztatását kívánatosnak mondta, de hazugság az, hogy azt állította, miszerint minket most cigányokkal és zsidókkal, mint a kutyafejüket, összeírják. A beszéd mindnyájunknak igen tetszett, mert szívünkhez úgy sohasem szólott egy képviselőjelölt sem.

A tanút azután keresztkérdések közé fogják s kiváltképpen az ügyész ellenmondásba és zavarba akarta őt kergetni afféle kérdésekkel, mi a különbség a nemzet és nemzetiség között, mi az állam integritása, mi a revisió, milyen dalokat daloltak, milyen újságokat és olvasmányokat szeretnek Bottfalun? stb. stb. A tanút azonban semmiképp sem sikerült összezavarni és minden kérdésre határozott és világos feleletet adott. A tanút megeskették.

Plesz Samu, lubinai szatócs és korcsmáros. Dr. Markovics Rezső tót adókönyvecskéket és idézéseket követelt, hogy a nép tudja, mi van bennük. Azt is mondta, hogy a tót nyelv a magyarok által el van nyomva és törvényes jogai visszatartatnak; az iskolában legyen tót az előadó nyelv. Azt nem hallotta, hogy nyomjuk el a magyarokat, úgy a mint most a tótok el vannak nyomva. Polgári anyakönyvekről úgy nyilatkozott, hogy

ott a keresztények a zsidókkal, mint a kutyafejűek össze vannak írva. Mit beszélt Dr. Markovics Gyula és Csulik Lajos, arról nincs tudomása, mert a képviselőjelölt beszéde után synagógába ment. (Az elővizsgálat során vallotta, hogy Dr. Markovics Gyula beszédjét végig hallgatta.) A nép a választások óta megvadult.

Ügyész: Lubinán csak a zsidókat vagy a magyarokat is gyűlölik?

Pless.: Hogy a zsidókat gyűlölik, das ist schon eine alte Geschichte, most azonban a zsidókat még jobban gyűlölik, mivel magyarokkal tartanak.

Ügyész: És ön sértve érzi magát, ha valaki magyarok ellen kell ki?

Pless: Aiinden esetre, mert érzületem magyar, wir alle Juden sind gute Patrioten und denken nur ungarisch.

Az ügyész a tanú megesketését kívánja, mivel megszólalt benne a magyar lelkiismeret. A védő az eskütől való elzárását indítványozza, mivel vallomása ingadozó és egészen elütő az elővizsgálaton tett tanúvallomásától. A törvényszék a tanút esküre bocsátotta, mi ellen a védő semmiségi panaszt jelentett be.

Barancsik Béla, segédjegyző Lubinán. Úgy vallott mint az elővizsgálat során s ugyanazokat mondta, mint az előtte tanúskodó Pless Salamon. Dr. Markovics Gyulát nem hallotta beszélni. Csulik Lajos lelkére kötötte a népnek, hogy válasszanak vérükből való embert, és viselkedjenek a szerint, a mint azt a képviselőjelölt programbeszédjében mondotta.

A védő a BT. 222. §-ának 3. pontja szerint a tanút eskütől való elzárását kéri, mivel mint vágújhelyi vasúti málházó az állomás elzárt helyiségébe betört, az ott elzárt ládat kifeszítette, és abból az értékes holmikat el-

lopta, emiatt a nyitrai kir. törvényszék által betörés és lopás czímén hét hónapi börtönnel sújtatott.

Miklóssy szavazó bíró és ügyész Barancsikhoz:

Igaz az?

Barancsik: (Szemlesütve és szégyenkezve.) igen.

Az ügyész a tanú megesketését kívánja, mert ámbár a tanú annak idején vétett, ezt hazafias gondolkozásával és cselekedeteivel már jóvá tette, a mostani tanúvalomlásával pedig bebizonyította, hogy tisztességes magyar ember.

A tanú esküre bocsáttatott, mi ellen a védő semmi ségi panaszt jelentett be.

Deutsch Ede, lubinai izraelita, szatócs és korcsmáros: Dr. Markovics Rezsőt illetőleg ugyanazon értelemben vallott mint Pless és Barancsik. Az iskolákban a magyar nyelvet reánk erőszakolják és a tótok a magyarok által el vannak nyomva, a kik jogaikat visszatartják. A kutya-fejüekről nem hallott. Dr. Markovics Gyula a képviselő-jelölt beszédjét – »kopírozta« és tót adókönyveskéket követelt. Csulik Lajos buzdította a népet, hogy válaszsának vérükből és csontjükből való embert, a ki jogait ki fogja vívni.

A beszéd őt felháborította, mert általa magyar érzelmében meg lett sértve, mert ámbár ő nem érti a magyar nyelvet, azért magyarul érez és gondolkodik.

Elnök: Hallotta azt, hogy Dr. Markovics Rezső felhívta a jelenlevőket, hogy szedjék össze magukat és nyomják el úgy a magyarokat, mint most a tótok el vannak nyomva?

Deutsch: Arra nem emlékszem, hanem a nép Barancsikot és engem megfenyegetett.

Elnök: Mit beszélt Dr. Markovics Gyula?

Deutsch: Körülbelül úgy beszélt, mint az öcsse, tót adókönyvecskéket és idézéseket kívánt. (Gondolkozik) Egyébre nem emlékszem.

Ügyész: Mit beszélnek Lubinán a magyarokról? A szövetkezetben gyakran szoktak összejönni?

Deutsch: A beszédek után azt mondták, a guta üssön agyon benneteket zsidókat és magyarokat, azt is hallottam, hogy bár jönne már az orosz rendet csinálni. Fogyasztási egyeletet a panszlávok azért alapították, hogy itt titkos összejöveteleiket tarthassák. Azelőtt minden csendes volt Lubinán, most a nép csak Markovicséknak hisz, és a magyarok ellen fel van izgatva.

Dr. Markovics Rezső: Ön azt mondja, hogy nem neheztel reánk, hát akkor miért mondta azt, hogy bár a guta ütötte volna apánkat, mikor minket cs hogy soh'se jöttünk volna Vágújhelyre a zsidók vesztére.

Deutsch: (nem tud mit feleljen.) Én azt azért mondtam, mert mint magyar meg voltam sértve.

Dr. Markovics Rezső felolvassa a vágújhelyi járásbíróság ítéletét, a melyben Deutsch beismeri, hogy a sértő szavakat afeletti felingerlésében mondta, mert Markovicsék fogyasztási egyelet alapításával lehetetlenné tették megélhetését. Deutsch becsületsértés vétsége miatt 50 korona pénzbírságra Ítéltetett el.

Dr. Markovics Gyula: Miért beszél ön úton-útfélén, hogy Markovicsékat el kell üzni Vágújhelyről? Hiszen én önnel életemben sohasem beszéltem.

Deutsch: (gondolkodik) Én magyar vagyok, én házámnak szolgállok.

Az ügyész a tanú megesketését kívánja, mert öntudatosan beszél és hazafias érzelmeit oly szívrehatóan tolmácsolta. Elsőfokú becsületsértésben való elmarasztalása nem jöhet tekintetbe, mert másodfokulag vég-

érvényesen fel lett mentve, és így az engesztelhetlen gyűlölet a vádlottakkal szemben többé nem létezik.

Dr. Markovics Rezső: A tanú eskütői való elzárását javasolja, mert nemcsak a tanúk által bizonyított sértő nyilatkozatából, de a mai tanúvallomásának minden szavából is szintén kirív ellenünk való gyűlölete.

Dr. Markovics Gyula: Itt nincsen arról szó, feljelenítették-e Deutscht, és ő el volt-e marasztalva vagy felmentve? A döntő az, lehet-e bizonyítani ellenünk való engesztelhetlen gyűlöletét, mely esetben az eskütől elzárandó. A törvényben sehol sem áll az, hogy az engesztelhetlen gyűlölet a végérvényes bírói ítélettől tétetik függővé, és így ezen gyűlöletet a bírói ítélet meg sem semmisítheti – a mi nonsens, mert érzületet és általában szenvedélyeket egy bírói végzéssel nem lehet kiirtani az emberből. Deutsch ellenünk való gyűlöletének el nem vitatható tanújelét adta, azért kérem őt az eskütől elzárni.

A törvényszék a tanút esküre bocsátotta, mi ellen a védő és Dr. Markovics Gyula semmiségi panaszt jelentettek be.

Január 28. *Herczog Simon* izraelita, házaló. A per legtipikusabb tanúja. A terhelő tanúk jellemzésére e tanú vallomását szórúl-szóra közlöm, – megjegyezvén, hogy vallomását rossz németséggel és még rosszabb tót nyelven tette: Es ist schon sehr lange, die Rede hat er vor meinen Haus gehalten.. Julius hat den Rudolf empfohlen, Rudolf sagte: »Azokat az adókönyvecskéket meg kell ízélnem, mert csak magyar adókönyvecskét adnak, és így nem tudjuk, miért fizetjük verejtékes garasainkat.« Nur slovakisch sollen die Steuerbücher sein, die könig. Gerichte slovakisch verhandeln sollen, er kann sich nicht erinnern, ob obere Gerichte und

Ablegaten verhandeln sollen. Elnöki kérdésre: Ja, er hat gesagt, damit ihr nicht wisset, miért fizetitek. Das Gesetz hat er erwähnt, seine Worte kann ich nicht wiedergeben, nyomják bennünket a tót nyelvvel (csak elnöki figyelmeztetés után) magyar nyelvvel. Barátok, tartunk együtt az egész országgal (elnöki figyelmeztetés után) igen, ő azt mondta, hogy a m agyér nyelv legyen elnyomva. Az anyakönyveknél hat gesagt a cigányokkal és a zsidókkal egy gödörbe dobják bennünket, als Hundlinge hat er gesagt. Nach Rudolf hat Csulik gerojzt (elnökileg ellentét konstatáltatik). Dr. Markovics Gyula szavait akarja visszaadni, hanem tüstént az első szónál megakad, gondolkodik, s azt mondja: »Ja, ist schon lange. Ich weiss gar nicht, mehr was der Julius gesprochen hat. Az elnök felszólítja őt, hogy csak jól emlékezzék vissza, időt hagy neki. Herzog hallgat, és hosszabb szünet után ismételve mondja: Ich weiss garnicht mehr, was der Dr. Julius Markovics gesprochen hat. Csulik hat aufgefördert mit Kraft, Gewalt und Blut zusammen halten. Csulik azt mondta, a mit a többiek, und das Volk war rebellisch. Ich hab mich tapfer, gehalten, den ich bin stark (mutatja a karjait). A parasztok azt mondták, hogy jó volna a magyarokat nach Afrika schicken. A nép nagyon fel volt izgatva magyarok és zsidók ellen, a választások előtt valamennyi zsidónak kiverték az ablakait, de ezt többnyire gyerkőczök tették, aber auch nős emberek unter Ihnen. Ich bin Deutscher, verstehe auch slovakisch, aber fühle ungarisch. A beszédek nem tetszettek, mert magyarul gondolkozom, sonst bin ich ein Deutscher und Jud, mann will Ungarn nicht die Juden (gondolkodik) auch die Juden hinaustreiben nach Afrika (szóruál-szóra visszaadtam a tanú vallomását, avval a külömbséggel,

hogy a mit ő tótul mondott, azt magyarra fordítottam).

Miklóssy, szavazóbíró: Mondta-e azt Dr. Markovics Gyula, hogy a tótok el vannak nyomva?

Herczog: (bizonytalanul és halkán) Jo!

Miklóssy: Talán azt is mondta, hogy minket magyarosítanak?

Herczog: Jó.

Miklóssy: Talán azt is mondta, hogy mi nem hagyjuk magunkat.

Herczog: Jó, dosselbe hat auch Csulik gesogt.

A védő ügyvéd csóválja a fejét. Dr. Markovics Gyula tiltakozik a kérdések oly feltétele ellen, mely a BT. 307. §-ával egyenes ellentétben áll. Az elnök kitanítja a vádlottat, hogy nincsen joga ilyenekbe beleszólni. Ő tudja kötelességét, s törvényellenes dolgokat nem enged meg.

Herczog a további kérdésekre előadja, hogy a nép a zsidókra fenyegetődzik, hogy kiüzi őket, s megint csak rongyokkal fognak házalni; azt is mondják, hogy oroszhoz fognak szítani, ha az állam nem respektálja a tót nyelvet.

Dr. Markovics Rezső: A választás alkalmával miért kiáltozott a vágújhelyi piacon: A Markovicséket agyon kell ütni, mint a kutyákat?

Herczog hallgat és nem tud felelni. A választás előtt éjjel Dr. Markovics és Dr. Duchony Lubinán voltak, házról-házra jártak, és a választókat kényszerítették Markovicsra szavazni.

Dr. Markovics Rezső: Biztosan tudja, hogy választás előtti éjjel Dr. Duchony Lubinán volt?

Herczog: Biztosan tudom, hiszen jól ismerem Dr. Duchonyt.

Dr. Markovics Gyula: Azért szidják-e a lubinaiak

a zsidókat, mert magyarokkal tartanak, vagy pedig azért, mert ott a zsidókat gyűlölik?

Herczog: A zsidók szintén magyarok és így nem tarthatnak mással, mint magyar testvéreikkel.

Elnök: Ezt a tanú igen jól mondta.

Dr. Markovics Gyula: Honnan tudja ön azt, hogy Lubinán a magyar adókönyvecskéket nem akarják elfogadni? Lubinán önnél fizetik az emberek az adót?

Herczog: (összezavarva és kérdőleg tekint a hátul ülő Deutschra.) Dr. Markovics Gyula felszólítja a tanút, hogy szemébe nézzen és kéri az elnököt, hogy a tanút ez értelemben utasítsa.

Dr. Markovics Gyula: Miért hirdeti ön Lubinán, hogy Markovicsekat ki fogják üzni nemcsak Lubináról, hanem Magyarországból?

Herczog: Ezt tagadja.

Dr. Markovics Gyula: Tek. kir. törvényszék! Tanúkkal fogom beigazolni azt, hogy Herczog ezt nyilvánosan hirdette. Dr. Markovics Gyula további kérdéseivel olyan zsák utczába hajtja, hogy a tanún izzadás tör ki, félénken néz Deutschra és olyan feleleteket ad, hogy a hallgatóság itt-ott hangos nevetésben tör ki s a bírák sem képesek komolyságukat megtartani. A védő és dr. Markovics Gyula a tanú eskütől való elzárását kérelmezik, mert nyilvánvaló a gyűlölete a vádlottakkal szemben és köztudomású dolog, hogy ezen tanú akármi mellett képes tanúskodni, ha az érdeke megkívánja. Az ügyész a tanú megesketését kívánja annál is inkább, mert oly mély hazafias érzületet tanúsított. A tanú esküre lett bocsátva, mi ellen a védő és dr. Markovics Gyula semmiségi panaszt jelentettek be.

A mint e tanú kihallgatásának részletes leírásából kiolvasható, az elnök kétszeri kérdésére: mit mondott

Dr. Markovics Gyula, kétszer határozottan azt mondja, hogy Dr. Markovics Gyula szavaira semmiben sem emlékszik vissza, s mivel Herczog Simon volt az utolsó terhelő tanú és Dr. Markovics Gyulára nézve közülök senki sem vallott terhelően, így a vádat az ügyésznek el kellett volna ejtenie. Ekkor Miklóssy, szavazóbíró – szerintem a BT. 307. §-a szellemével ellentétben – mű módon kihozta belőle a három »igent.«

Brhlovics Sándor, lubinai jegyző. A programbeszéd megtagadásánál nem volt jelen, azokról csak a terhelő tanúktól nyert értesítést. E szerint a beszédeknek minden szava izgató volt. Körjegyzőségének egész közönsége pánszláv érzelmű és vakon megy Markovicsek után. Markovicsek különféle egyleteket alapítanak, a hol izgatnak zsidók és magyarok ellen. Én életemben veszélyeztetve vagyok, mert a hazafias magyar ügyet képviselem.

Chudovszky: Azok ott borzasztó állapotok! A pánszlávizmus szolgálatában egész szervezet dolgozik eltévedett pánszláv pap vezetése alatt. (Csulikra mutat.)

Fajnor, védő. Ha van valami izgató ezen izgatási perben, úgy az ügyész magatartása az, a ki oly kifejezésekkel él, melyek az ember arczába kergetik a vért és lehetetlenné teszik a nyugodt tárgyalást. Szerencsém volt már különböző bíróságok előtt működni, de azt még nem tapasztaltam, hogy az ügyészség részéről az illendőség-szabályai ilyképen mellőztettek volna, hogy az ügyész a vádlottakat gyalázná, s hogy megelőzné a bíróságot vétkeességük megállapításában, s így azt terrorizálni akarná. Az ügyésznek mind meg van engedve? Kéri a törvényszéket, hogy egyenlő mértékkel mérjen és a vádlottakat védje az ügyész jogtalan kirohanásai ellen, mert különben a védelem lehetetlen.

Elnök: Nem akarom semmiben a védelmet korlátozni, azért türelmesen kihallgattam a védőt. A kir. ügyész a törvény határait betartja s így közbelépésre nincsen okom, különben biztosítom úgy a vádat, mint a védelmet, hogy az én részrehajlásom igen sovány, mert én szigorúan a törvény szerint járok el.

Dr. Markovics Rezső: Mi az oka, hogy a lubinai nép önt gyűlöli?

Brhlovics: Mert magyar hazafi vagyok.

Dr. Markovics Rezső: Ez nem felel meg a valóságnak; miért nem akarja ön kiállítani feleinek a szükséges bizonyítványokat, működéséért miért szed a megállapított ' díjknál nagyobb összegeket, úgy hogy e miatt önt Szlávik fel is jelentette; miért jelent fel mindenkit holmi csekélység és pletyka miatt?

Brhlovics: (Zavartan.) Az ügyvéd úr biztatja ellenem a népet, azért, mert semmi hazaellenes dolgot nem tűnök.

Dr. Markovics Gyula: A hivatalos nyomtatványokat Lubinán a bíró szokta beszerezni?

Brhlovics: Nem, én.

Dr. Markovics: Hát hogy van az, hogy az ön feljelentése szerint az adókönyvecskéket már tótul akarta nyomtatni a bíró s csak az ön erélyes közbenjárásával maradt el?

Brhlovics: Hallgat.

Dr. Markovics Rezső és Gyula további keresztkérdéseivel meg lett állapítva, hogy ezen tanú a feljelentéseket rendszeresen üzi; meg lett állapítva, hogy ugyanilyen izgatási feljelentést tett a hrussói programbeszédre is, a hol a besúgó szerepet a bírónak és Osztrovszknak osztotta be, a kik őt azonban meghazudtolták. Beigazolást nyert, hogy ugyanilyen szerepet Bottfalura nézve

Jakubéczyra, Bratraneczre és a három izraelita tanúra ruházott, az előbbieket már az elővizsgálat során desavualták, az utóbbiak pedig a tárgyaláson nem tudtak arról semmit.

Az ügyész a tanú megesketését kívánja, a mi ellen a védőnek nincsen kifogása, mert a tanú indifferens, csak azt nem tudja felfogni, mi célból idéztetett a fő-tárgyaláshoz, mint hangulat csináló-e, vagy mint erkölcs-bíró, vagy hazafisági szakértő?

A délutáni tárgyalás során egy váratlan incidens történt. Az ügyész felhívja, hogy a lubinai jegyző bejelentése szerint a három terhelő bottfalusi izraelita tanú annyira meg volt ijedve, hogy nem tudták, mit beszélnek s mindent elfelejtettek; ez oknál fogva újuló való kihallgatásukat indítványozza. A védő erélyesen tiltakozik ilyen fogások és a büntető eljárásban ilyen hallatlan praecedens alkotása ellen.

Dr. Markovics Gyula: Az ügyész indítványa a BT.-nyel egyenes ellentétben van, a tanú érdemleges kihallgatása többé nem eszközölhető azért, mert kihallgatásánál jelen voltak az utána következő tanúk. A törvényszék megesketésüket mellőzte s ez ellen csak semmiségi panaszszal lehet élni. Az elnök előszóllítja a lubinai terhelő csoportot és kérdi, hogy tényleg meg voltak-e félemlítve? A tanúk motyognak s egyikük azt mondja: »Vielleicht könnten wir uns heute etwas mehr erinnern.«

A bíróság kihirdette a határozatot, mely szerint ujonnan kihallgatásuk csak a régi kihallgatás folytatásának tekintendő, a mi ellen a védő és dr. Markovics Gyula semmiségi panasszal élnek.

Szittyái Béla, ó-turai jegyző. A választások alkalmával leszétei jegyző volt, s így a programbeszédekről nincsen tudomása. Ó-Turán a nemzetiségi eszme nagyon

terjed, Markovicsék itt pénzügyintézetet alapítottak, a melynek igazgatója Csulik. Ezen pénzügyintézetben éjnek idején titkos pánszláv összejöveteleket tartanak. Az áldatlan társadalmi élet okozójának a »Povazské Noviny«-t tartja.

A tanú vallomására Csulik megjegyzi, hogy honnét tudja a tanú, hogy az ó-turai hitelegyletben titkos pánszláv éjjeli összejövetelek tartatnak; ha azt a jegyző oly határozottan tudja, akkor azokon neki is részt kellett vennie. Dr. Markovics Rezső azon kérdésére, hogy mily tartalmú programbeszédet tartottak a lezetei körjegyzőségben, azt mondja a tanú, hogy mérsékeltlen és hazafias irányban beszéltek. A védő azt kérdi, hogy tulajdonkép mit akar az ügyész ezen tanúval? Talán két hazafisági szakértőre van szüksége?

Valencsik János lubinai földműves. Úgy vallott, mint az elővizsgálat során. Egész határozottsággal megmondja, mit beszélt a képviselőjelölt. Határozottan tagadásba veszi, hogy az inkriminált kifejezéseket beszédjében használta volna. Ezekkel nem éltek sem Dr. Markovics Gyula, sem Csulik Lajos, a kik csak a kúriai bíraskodásról és arról beszéltek, hogy most etetni és itatni nem szabad.

A tanúk kihallgatásánál különös eljárás és jelenség veszi kezdetét. Az ügyész összes igyekezetét oda irányítja, hogy a tanút zavarba hozza s látszólagos ellenmondásokba keverje; ha a tanú a kérdésre többet válaszol, mint az elővizsgálat során, akkor szemére vetik, hogy most többet tud, mint más fél év előtt; ha pedig valamit kihagy abból, a mit az elővizsgálat során vallott, akkor azt kifogásolják, hogy azelőtt többet tudott, és ha azt már most nem tudja, akkor nem mond igazat; ha pedig a mostani vallomása hajszálnyira egyezik az előbbi vallomásával, akkor azt is kifogásolják, mert le-

hetetlen, hogy mindent tudjon, a mit különben a többi tanú egészen másképp adott elő.

Valencsiknek a keresztkérdések egész tüzét kellett kiállania a bíróság, de kiváltképp az ügyész részéről, de semmiben sem sikerült őt ellenmondásokba kergetni, vagy zavarba hozni, minden kérdésre határozott és meggyőző feleletet adott, sőt még olyan kérdésekre sem maradt adós felelettel, hogy mi a revízió, mi az állam integritása, mi az államnyelv fogalma stb. stb. Az elnök azon kérdésére, hogy azért gyűlölik-e a zsidókat, mivel magyarokkal tartanak, a hallgatóság nagy meglepetésére azt mondja, hogy nem azért; mert Lubinán az igazi magyarokat mindenki tiszteli és szereti, hanem azért, mert a nép kárára üzérkednek. Midőn az ügyész a tanúval nem tudott boldogulni, elébe tart egy ívet azon kérdéssel, hogy az ő névalírása-e az? Valencsik azt mondja, hogy igen.

Ügyész: No, lássa, hogy nem vallott igazat. Az ön által alulírt ív a vágújhelyi szolgabíróság jegyzőkönyve, a hol ön azt vallja, hogy másról nincsen tudomása mint arról, hogy Dr. Markovics Gyula tót adókönyvecskéket követelt.

Valencsik: Az aláírás az enyém, de akármikor kész vagyok arra esküt tenni, hogy ezen ügyben a vágújhelyi szolgabírói hivatalnál sohasem voltam kihallgatva.

Védő: Itt egészen új dologgal állunk szemben, annak eddig sehol a legkisebb nyoma sem volt, hogy az elővizsgálatot a szolgabírói hivatal is vezetné, ellenkezőleg mi azt tudjuk, hogy az elővizsgálattal kizárólag a vágújhelyi járásbíróság volt megbízva. Ha utólag ilyen bizonyítékok csatoltatnak a periratokhoz, akkor kérem a tárgyalás felfüggesztését a kellő információ beszerzése végett.

Elnök: Az nem szükséges, mivel az előmutatott iv az ügyész magán ügydarabja, melyet a bíróság figyelembe nem vesz.

A tanúnak a vád tanúival való szembesítése egyszerű volt. A felindulástól reszkető, meggyőződéssel telt hangon a zsidó tanúk állításait szemenszedett hazugságnak bélyegezte. Herczog alázasosan hallgatott, mikor szemébe mondta, hogy nyilvánosan hirdeti, hogy Markovicsékat ki fogják űzni az országból.

Az ügyész a tanúnak eskütől való elzárását indítványozza, mert vallomása ingadozó és mert most olyan dolgokat is vallott, a melyekről az elővizsgálat során nem tett semmi említést. Azonfelül saját vallomása szerint tót hírlapokat olvas; a pánszláv agitáció által tehát olyképen van megmételvezve, hogy képes volna valótlanságra is esküt tenni. A védő és Dr. Markovics Gyula hosszabb beszédekben bizonyítják a tanú becsületességét, a ki keresztény ember létére az eskü szentességét nemcsak hogy tiszteletben tartja, hanem, mint állására nézve ritka műveltségű ember, a hamis eskü következményeit is jól tudja; vallomása oly határozott, fellépése, oly öntudatos, hogy őt a közjó érdekében nem tanácsos megfosztani a magyar bíróságok pártatlanságában vetett bizalmától.

A tanú az eskütől elzárattott, mi ellen a védő és Dr. Markovics Gyula semmiségi panaszt jelentettek be.

Január 29. *Róth Ágoston*, morvalieszkői r. k. plébános. Úgy vall mint az elővizsgálat során. Tótok elnyomásáról szó sem volt, s általában a beszédek nem tartalmaztak egyetlen egy oly kifejezést, mely magyarolo ellen irányult volna. Az inkriminált kifejezéseket nem hallotta, és reá, mint magyar emberre, a beszédek nem tettek kedvezőtlen benyomást. Markovicsékat a legjobb

hazafiaknak tartja, mert a népet minden tekintetben istápolják.

Ügyész: Ön mint magyar ember Dr. Markovi es Gyulát jó hazafinak tartja?

Róth: (Ünnepélyesen odaáll a bíróság elé). Tek. kir. törvényszék! Én vidékünkön nem ismerek jobb hazafit, mint Dr. Markovics Gyulát. Ő valódi áldása köz-népünknek.

A tanú esküre lett bocsátva.

Jakubéczy Ernő, akkoriban alsóbottfalusi r. k. plébános. *Úgy* vallott, mint az elővizsgálat során; a be-szédekben nem volt semmi izgatás, hanem csak a tót nép iránti szeretet. Nem igaz, hogy a vádlottak valamelyike az inkriminált kifejezéseket mondotta volna. Markovicsékről mindenki tudja, hogy valóságos jótevői a népnek, azért szereti őket és vakon megy utánuk.

Védő: Nem emlékszik ön, mit mondtak a vádlottak Magyarország oszthatlanságáról és önállóságáról.

Jakubéczy: A jelölt az mondta, hogy ő Magyarország hű fia.

Dr. Markovics Gyula: Milyen a politikai meggyő-ződése?

Jakubéczy: Én lelkes magyar ember vagyok, de a mellett jó keresztény.

Ügyész: Sajnos!

Dr. Markovics Gyula: Milyen hazafinak tart ön engem?

Jakubéczy: Legjobbnek és leghasznosabbnak.

A tanút esküre bocsátották.

Borszuk Karoly, felsőbottfalusi ev. lelkész. Ugyanazt vallja a mit az elővizsgálat során. Hivatalos iratokat és adókönyvecskéket a magyar nyelv mellett tót nyelven is követeltek. Az inkriminált kifejezéseket a leghatáro-

zottabban tagadásba veszi, Markovicsék sokkal okosabbak, sem hogy ilyen butaságokat mondtak volna; a magyarok ellen nem izgatott senki.

Védő: Hallott ön valamit Magyarország önállóságáról, függetlenségéről és oszthatlanságáról?

Borszuk: Azt Dr. Markovics Rezső beszédje elején erősen hangsúlyozta.

A szembesítésnél a terhelő tanúknak keményen odavágja, hogy hazudnak.

Az ügyész annak daczára, hogy a tanú lelkész, az eskütől való elzárását kívánja, mert ellentmondásokba keveredett és olyanokat is állított, a mik meg nem történtek.

Dr. Markovics Gyula: (felindulástól remegő hangon). Nem engedjük papjainkat meggyalázni csak azért, mert tiszta igazságot mernek vallani. En világi ember vagyok, hanem az eskü szentsége nálam oly magasztos fogalom, hogy ha engem a bíróság tett vallomásomra az eskütől elzárna, ezt oly megbecstelenítésnek tekinteném, hogy férfi kötelességnek tartanám föbelőni magamat. (Általános mozzgalom a közönség körében.)

A tanú esküre bocsáttatott.

Pavlovics Márton, lubinai földész. Ugyanazt vallja, a mit az elővizsgálat során; az inkriminált kifejezéseket tagadja; a jelölt éppen azt mondta a beszédjében, hogy tanuljuk a magyar nyelvet, mert a ki két nyelvet tud, két embert ért. A közönség csendesen viselte magát, lelkesült hangulatban volt, dalolt és tánczolt.

Az ügyész a tanú eskütől való elzárását kívánja, mert vallomása ingadozó és ellentétes az elővizsgálat során tett tanúvallomásával. A védő a vizsgálati jegyzőkönyvekből bebizonyítja, hogy a mostani vallomása azonos az elővizsgálat során tett vallomásaival, feleletei

világosak és határozottak. A védő már korosabb ember,, részt vett számos végtárgyaláson, de azt még nem tapasztalta, hogy az ügyész tisztességes és becsületes embereket az eskütől el akarta volna zárni, ha a vádlottak érdekében a tiszta igazságot vallották; ellenben mint a gavallérság és hazafiság példányképét, oly embereket állít oda, kik betöréses lopás miatt el voltak ítélve, ha a vádat csak némileg is támogatják.

A tanú az eskütől elzárattott, mi ellen a védő és Dr. Markovics Gyula semmiségi panasszal élnek.

Leska Pál, bottfalusi aggastyán. Úgy vallott, mint az elővizsgálat során. Dr. Markovics Rezső első sorban a hazaszeretetről beszélt, azután a nemzetiségi törvény végrehajtását sürgette, sokkal jobb volt az egyházi anyakönyvvezetés, hanem a törvényt tiszteletben kell tartanunk. Az inkriminált kifejezéseket határozottan tagadja, sem állam, sem magyarok ellen nem izgattak, hacsak izgatásnak nem vétetik az, ha valaki tótnak vallja magát. Hallotta, hogy későbbben valakinek az ablakát betörték és zászlóját leszakították, de ez Bottfalun minden választásnál megtörténik. Ezután keresztkérdésekbe fogták az ősz aggastyánt, azonban a tanú ritka intelligenciával minden kérdésre határozottan és világosan megfelelt. Igazán fenséges látvány volt, mikor, a szembesítés alkalmával keresztény méltósággal és becsületben eltöltött élet tudatával a sír fölött álló aggastyán a zsidó tanúk felé terjesztette kezeit rezgő és megindulástól telt hangján azon szavakkal: »No, Isten titeket úgy segéljen, amint hogy igazat mondtok.« Ezen jelenet hatása alól senki sem volt képes magát kivonni, és hosszabb ideig néma csend lett a tárgyaló teremben s az ügyész sem tudott mindjárt szóhoz jutni.

Az ügyész a tanú hajlott kora daczára, annak eskütől

való elzárását proponálja, mert vallomása lényeges körülményekre nézve valótlannak bizonyult és így a BT. 221. §-ának 6. pontja szerint az eskütől elzárandó.

Védő: Mindenki, a ki e tiszteletreméltó aggastyánt megfigyelte, bizonyosan arról van meggyőződve, hogy tudva nem tért el az igazságtól. Büntető törvénykönyvünkben nincs olyan paragrafus, mely az ilyen tanúvallomást az eskütől elzárná.

Dr. Markovics Gyula: Arra el volt készülve, hogy az ügyész a vádlottak ellen mindent ki fog használni, hanem azt még sem tételezte volna fel az ügyésztől, hogy egy becsületben megőszült aggastyánt végnapjaira nem által meggyalázza. (Elnöki rendre utasítás.) A BT. 221. §-ának 6. pontja azt mondja, hogy a tanú megeskütése mellőzendő, ha vallomása valamely lényeges körülményre nézve valótlannak bizonyult és nem mutatható ki az, hogy csak tévedésből tett valótlán vallomást. Ámbár a tanú azt mondta, hogy én a jelölt után nem beszéltem, ezt teljes jóhiszeműséggel mondta, a mennyiben a jelölt beszédjének vége felé haza ment és így beszédemet nem hallotta, tehát nem öntudatosan állított valótlant és személyére nézve subjektív igazságot mondott, s könnyen kimutatható, hogy csak tévedésből mondott objektív valótlanságot. Ezenfelől Dr. Markovics Rezsőre nézve az közömbös dolog, beszéltem-e én vagy sem, s van-e erről a tanúnak tudomása. A tanú fellépése, magatartása, mindenkiben azon meggyőződést keltette, hogy ő hamis tanúvallomással még saját apját sem mentené meg. Ezen paragrafus tehát a tanúra csak akkor alkalmazható, ha e mellett rossz és hamis szándékot lehet kimutatni, és ez a tanúnál ki van zárva.

A tanú az eskütől elzárattott, mi ellen a védő és Dr. Markovics Gyula semmiségi panaszt jelentettek be.

Petrásek József, morvalieszkői r. k. kántor-tanító. A tanú az egész pert legjobban jellemezte s egyszersmind legjobban adta vissza azon hangulatot, mely a helyzetet uralta; nála inkább érvényesül azon terror, a melyet az ügyész a tanúkkal szemben kifejtett. Vallomását síró és remegő hangon kezdi, hogy bocsássák meg neki, hanem o kénytelen a tiszta valót mondani, mivel vallomására esküt kell tennie; ő jó hazafi, az apja kecskeméti születésű, nagyjaja pedig honvéd vala. Bottfalun jelen volt a programbeszédnél, a szónokhoz közel állott és mindent hallott; Dr. Markovics Rezső azt mondta, hogy hazánkat szeretnünk, hatóságainkat tisztelnünk kell; idézések és adókönyvek magyar nyelv mellett hasábosán tótul is legyenek, az iskolában a magyar nyelv mellett tót nyelv is taníttassák. Az inkriminált kifejezéseket határozottan tagadja, ha valaki ilyenekkel élt volna, azt ő maga jelentené fel.

Esküre bocsáttatott.

Szubitly János, akkori lubinai segédtanító. Részletesen és világosan mondta el a képviselőjelölt programbeszédjének a tartalmát, úgy, a mint azt a képviselőjelölt mondotta. Az inkriminált kifejezéseket a szónokok közül senki sem használta. Dr. Markovics Gyula és Csulik Lajos a kúriai bíraskodásról és szabad választásokról beszéltek.

A tanút úgy az elnök, mint az ügyész keresztkérdések közé fogta. Az elnök szemére veti, hogy az elővizsgálaton azt vallotta, miszerint Dr. Markovics Rezső a tótok elnyomásáról beszélt, továbbá a kihallgatott tanúk már bebizonyították, hogy az elnyomatást a magyar nyelv ráerőszakolása által eszközlik.

Szubuly: Igen, Dr. Markovics Rezső mondta, hogy el vagyunk nyomva az által, hogy a nemzetiségi törvényt

nem hajtják végre, de azt is hangoztatta, hogy a magyar nyelv kötelező tanítása mellett nem kell elhanyagolni a tótot sem. Az ügyész a tanú egész élettörténetét inkvizálja. Kérdi tőle, hol tanult részesült-e állami ösztöndíjban, mily könyveket járat, és honnan, miért járt néha paraszt ruhában? Utoljára azt kérdi tőle, hogy mint magyar néptanító nem szég³renkezik-e, hogy a vádlottak tanúja?

Védő: Nem tudom, mit akar az ügyész olyan kérdésekkel, a melyek a váddal semmi összefüggésben sem állanak. Ez terrorizálás, ez a tanú becsületén való nyargalás és az ügyész ilyeneket szabadon tesz. Az ilyen eljárás megnehezíti sőt lehetetlenné teszi a védelmet; az ügyész nem teljesíti kötelességét a törvény értelmében, hanem hazafisági érdemeket akar szerezni. Az elnök a védőt félbe szakítja, hogy türelmének vége szakad, még egyszer figyelmezteti a védőt, hogy mérsékelje magát, mert különben szigorúbb eszközökhöz lesz kénytelen folyamodni.

Védő: Akkor a védelem lehetetlen.

A tanú az eskütől elzárattott, mi ellen a védő és Dr. Markovics Gyula semmiségi panaszt jelentettek be.

Január 30. *Krafta József*. Úgy vallott, mint az elővizsgálat során; a szónokok közvetlen közelében állott, és mindent hallott. A jelölt a hallgatóság lelkére kötötte, hogy honunk összes nemzetiségei testvériségben és egyetértésben éljenek, mert honunk csak úgy lehet boldog. Követelte a nemzetiségi törvény végrehajtását. Az inkriminált kifejezéseket határozottan tagadja, a tótok magyarok általi elnyomatásáról szó sem volt. Dr. Markovics Gyula a kúriai bíraskodásról és szabad választásokról értekezett; Csulik pedig Ő Felségét és Szel miniszterelnököt éltette.

Ügyész: Mióta lakik Vágújhelyen, miért jött épen Vágújhelyre, hol lakott azelőtt?

Krafta: Vágújhelyen hat év óta lakom. Azelőtt Sachalin szigeten 21 éven át járási főnök voltam. Vágújhelyre azért jöttem, mert itt lakik egyetlen testvérem és idősebb napjaimra rokonok közt akartam élni.

Védő: Milyen összefüggésben vannak ezen kérdések a vád tárgyával; kérdem, hogy a tanúk tanakodni jöttek-e ide, vagy pedig életrajzokról beszámolni?

Elnök: A védő ne idegeskedjék az ügyész minden kérdésénél.

Ügyész: Különös egy pénzüintézet az, a melynek egész személyzete kortes útra indul.

Krafta: Akkor vasárnap volt, a népbank keresztény intézet, ünnep és vasárnapon nem hivataloskodunk.

Ügyész: Ön említette, hogy a jelölt elnyomatásról is beszélt?

Krafta: Igen, hogy a tót nép el van nyomva az által, hogy a nemzetiségi törvény nincs életbe léptetve, és hogy nincs senki az országgyűlésen, a ki létérdeke mellett felszólalna.

Dr. Markovics Rezső: Beszéltem-e valamit az ország oszthatlanságáról és függetlenségéről?

Krafta: Igen, avval kezdte beszédjét.

Ügyész: Milyen állampolgár a tanú?

Krafta: Én magyar államhonnpolgár vagyok, a honpolgári esküt a nyitrai alispán kezébe már régen tettem le.

Dr. Markovics Gyula: Ismétlem-e valamit a jelölt beszédjéből, kiélesíttem-e beszédje tartalmát?

Krafta: Határozottan nem. Az igazgató úr (Dr. Markovics Gyula, a népbank igazgatója) csak a kúriai bíraskodásról beszélt.

Az ügyész a tanú eskütől való elzárását javasolja, mert nemcsak hogy ellenmondásba keveredett, hanem öntudatosan valótlant állított. Bevallotta, hogy elnyomatásról volt szó, de midőn észrevette azt, hogy ez a vádlottaknak árthatna, kivágta magát úgy, hogy az elnyomatás a nemzetiségi törvényre vonatkozott.

Védő: E pernél két hallatlan jelenséget lehet tapasztalni. Az egyik az, hogy az ügyész nem a vád egyes konkrét pontjait vitatja és ez irányban igyekezetét nem az igazság kiderítésére, hanem ennek elnyomására irányítja az által, hogy a védelem tanúit vádolja és ellenük a bíróságnál hangulatot akar kelteni oly kérdések feltevésével, melyek a váddal semminemű összefüggésben nincsenek és csak a tanúk hazafiatlansággal való gyanúsítását célozzák. Ez által a tanúkat, mint bűnrészeseket akarja feltüntetni s evvel az eskütől való elzárásra tett indítványait indokolni; másik jelenség az – melyre hamarjában nem tudok megfelelő kifejezést találni, hogy a bíróságot meg ne sértsem – hogy úgy látszik, mint ha bizonyos válogatás történne a tanúknak.

Elnök ezen kifejezésért rendre utasítja s bírságozással fenyegeti.

Védő: Bocsánatot kérek. Önkénytelenül jön ilyen helytelen kifejezés az ajkamra, mivel azt tapasztalom, hogy olyan tanú, mint Herczog, a kinek vallomását én hasból való tanúskodásnak tartom, esküre bocsáttatott, és oly intelligens, becsületes úri ember, mint a most kihallgatott tanú, esetleg az eskütől el fog záratni.

Dr. Markovics Gyula: Az ügyész igazán nem válogat az eszközökben, és tanúink ellen minden követ mozgásba hoz. Kraftát avval gyanúsítja, hogy kortes, és ez neki elegendő ok, a tanúnak eskütől való elzárására, így mindenki elzárható az eskütől, mert szeretném látni

azt az embert, kit én folytonos keresztkérdésekkel és egyes szavakon való nyargalással nem volnék képes zavarba hozni. Mala fides és hamis tanúzás szándéka a tanúnál ki van zárva, kérem őt esküre bocsátani.

A tanú az eskütől elzárattott, mi ellen a védő és Dr. Markovics Gyula semmiségi panaszt jelentettek be.

Hrasovszky Igor, a népbank könyvelője és lapszerkesztő. Már vallomása kezdetén öntudatos és úri fellépésével a közönség rokonszenvét nyerte meg. Jelen volt úgy Lubinán mint Bottfalun is, a szónokok közvetlen közelében állott. Dr. Markovics Rezső programbeszédjét a tót nemzetiségi program m on építette fel. Mint' jó magyar hazafi elsősorban honunk oszthatlanságát, függetlenségét és önnállóságát hangsúlyozta; ezután a nemzetiségi törvény életbeléptetését sürgette, s mint a revízió híve mutatkozott be. A beszédek semmiféle izgatást nem tartalmaztak, határozottan tagadja az inkriminált kifejezések használatát. A nép lelkesült hangulatban volt és örült annak, hogy egyszer már szíve kívánsága szerint jelöltet kapott. Dr. Markovics Gyula a kúriai bíraskodásról beszélt, és a jelölt beszédjét semmiben sem ismételte. Csulik Lajos Dr. Markovics Rezsőt ajánlotta és Ő Felségét valamint Széll Kálmánt éltette. A tanút azután az elnök keresztkérdésekbe fogta, de mindenre határozott és egyenes feleletet kapott.

Elnök: Mit beszélt Dr. Markovics Gyula s ki után szólott?

Hrusovszky: Dr. Markovics Gyula úgy Lubinán, mint Bottfalun tüstént a jelölt után beszélt és a mint már említettem, a kúriai bíraskodást fejtegette.

Elnök: Látja, hogy mindenre oly élesen nem emlékszik vissza és mégis mindenről oly határozottsággal

tanúskodik; Dr. Markovics Gyula Lubinán nem beszélt azonnal a jelölt után.

Hrusovszky: Meg lehet, hogy a sorrendben tévedtem, de az mellékes dolog; fődolog az, mit beszélt.

Elnök után az ügyész vette elő a tanút, a ki azonban a vád tárgyáról elterelte a figyelmet és a tanú által szerkesztett lap taglalására bocsátkozott, hol és hányszor jelenik meg a lap, ki cikkezik benne, mennyi az előfizetője; az egyes cikkekből kiszakított mondatokat olvasott fel, ezekkel akarván demonstrálni a lap hazaellenes irányát. Ezután neki ment a Népbanknak, a fogyasztási egyesületeknek, csodálkozását fejezván ki a tanú sokoldalúságán, a ki egy erős pénzügyintézet könyvelője lévén, hozzá még lapszerkesztő, s így az összes vidéki szövetkezeteknek a tanácsadója. A tanú nem maradt adós egy kérdésre sem; a nép jóléte érdekében véghez vitt semminemű munka nehezére nem esik, a nappali munkát szükség esetén éjjeli virrasztással toldja meg.

Védő: Van arról tudomása, hogy a lubinai és bottfalusi zsidók Markovicsék ellenségei?

Hrusovszky: Ezt nem csak tudom, ez köztudomású dolog, a mit maguk a zsidók sem tagadnak. Zsidók és uzorások gyűlölik Markovicsékat azért, mert őket tartják a keresztény mozgalom vezetőinek. A lubinai zsidók dühösek a fogyasztási szövetkezet miatt, mely tíz hónapon belül hatvan ezer korona forgalmat és két ezer korona tiszta jövedelmet produkált. A szembesítésnél a két terhelő csoportot kemény és megvető hangon hazug kompániának nevezte el.

Szembetűnő jelenség, hogy valamennyi tanú csak Dr. Markovics Rezsőre nézve szembesítettett, Dr. Marko-

vies Gyuláról és Csulik Lajosról a szembesítésnél semmi említés sem történt.

A tanú megesketésére vonatkozó indítványnál zajos jelenet játszódott le, midőn az ügyész a tanút nem lévén képes a legcsekélyebb ellenmondásba sem hozni, az eskütől való elzárási indítványát politikai okokkal és Dr. Markovics Gyulától való függési viszonyával indokolta meg.

A védő legnagyobb erélylyel tiltakozik az ellen, hogy az ügyész a Bkv. paragrafusait saját kaptafájára verje fel s önkényesen bővítse ki, s ily módon ezután az eskütől való elzárást okául valakinek politikai meggyőződését csempéssze be. Határozottan kinyilatkoztatja, hogy ha oly módon a védelem neki lehetetlenné tétetik, védői tisztjét azonnal leteszi, és az ügyész erőszakoskodása ellen azon a helyen fog oltalmat keresni, a hol azt megtalálni reméli. (Az iratait összeszedi és védőhelyét elhagyni készül.) Az elnök csitítja a védőt, hogy ő pártatlanul és lelkiismeretesen akarja elnöki tisztjét betölteni, és kéri, hogy ilyen jelenetekkel őt ebben ne akadályozzák.

Dr. Markovics Gyula a kereskedelmi törvénnyel bebizonyítja, hogy a könyvelő az igazgatóval szemben nincsen függő helyzetben, ellenkezőleg a könyvelő az igazgató ellenőrző közege. Az ügyész, úgy látszik, egészen megfélemedezett arról, hogy az ő tisztje a vád, és nem a gyanúsítás.

A tanú esküre nem lett bocsátva, mi ellen a védő és Dr. Markovics Gyula semmiségi panasszal éltek.

Pisny Károly, a népbank szolgája. Ugyanolyan értelemben vallott, mint az előtte kihallgatott Hrusovszky Igor tanú. A beszédek hazafias szellemben voltak meg-

tartva és határozottan tagadja, hogy a szónokok közül valaki az inkriminált kifejezéseket használta volna.

Az ügyész a tanú megesketését Dr. Markovics Gyulától való függési viszonynál fogva mellőzni kéri.

Dr. Markovics Gyula: Igaz, hogy a tanú hozzám, mint igazgatóhoz, függő viszonyban áll, de kérem beszerezni erkölcsi bizonyítványát. A tanú 22 éve templomszolga és oly vallásos, hogy' inkább a halált szenvedné el, sem hogy hamis esküt képes volna tenni. És kérdem, lehet-e hozzám való függő viszonyát összehasonlítani azon függő, sőt egyenesen kényszerviszonynyal, melyben Barancsik segédjegyző főnökéhez és a feljelentések atyamesteréhez áll?

A tanú az eskütől elzárattott, mi ellen a védő és Dr. Markovics Gyula semmiségi panaszt jelentettek be.

Dr. Duchony József ügyvédjelölt. A nyitrai közönség kíváncsi volt ezen tanúra már azért is, mert rövid idő előtt egyik nyitrai szerkesztőt, lapjában elkövetett megsértése miatt felképzelt. A tanú az iránta való érdeklődést minden tekintetben igazolta. Feleletei oly határozottak, logikusak és jogi színvonalon állók voltak, hogy a vádat teljesen tönkre silányította, és rendes körülmények közt kihallgatása után az ügyész elejtette volna a vádat. Minden kérdésre oly biztosan felelt, hogy az ügyet minden oldalról megvilágította. Komolyan, csendesen, meggondolva és tárgyilagosan előadta a történeteket. A közönség lélekzetét visszatartva hallgatta őt és iránta való rokonszenvének szemmel látható kifejezését adta. Úgy Lubinán, mint Bottfalun jelen volt és a szónokok közvetlen közelében állott, minden szavukat hallotta. A jelölt hű állampolgárként mutatta be magát és mint ilyen első sorban az állam oszthatlanságáról, függetlenségéről és önállóságáról beszélt. Mint Magyar-

ország hű honpolgára okvetlenül megkívánja, hogy az állam fenntartására és jólétére hozott törvények betartassanak, így sürgetni fogja a nemzetiségi törvény exekválását is; hangoztatta továbbá a revízió szükségességét és utoljára a közgazdasági és helyi kérdésekről értekezett. Egész beszédje hazafias szellemű volt és szigorúan a törvény keretén belül mozgott. Az inkriminált kifejezéseket határozott tagadásba veszi. Dr. Markovics Gyula a jelölt beszédjét semmiben sem ismételte és a kúriai bíraskodásról s arról beszélt, hogy a nép ne engedje magát megvesztegetni. Csulik Lajos papi módra adta elő beszédjét, hogy minden választó kövesse szíve sugallatát.

Elnök: Ön ugyebár azért kísérte volt főnökét, mivel főnöke politikai meggyőződését magáénak vallja.

Dr. Duchony: En azt hiszem, hogy nem vagyok azért ideidézve, hogy itt politikai hitvallásomat vizsgálják. Kérem magamat a tárgyaláson levő ügyben tanúként kihallgatni.

Elnök: Nem engedem meg, hogy engem a tanú figyelmeztessen. Ön azt mondja, hogy magyar nyelvről szó sem volt oly értelemben, mint azt a terhelő tanúk előadják; a vizsgáló bíró előtt pedig azt vallotta, hogy magyarizációról beszéltek.

Dr. Duchony: Egészen más kérdés a magyar nyelv, mely ellen Magyarországon nem lehet senkinek kifogása, és megint egészen más dolog a tót nép erőszakos és káros magyarosítása.

Az ügyész nem tartotta tanácsosnak stereotyp és az ügygyel össze nem függő kérdéseit ezen tanúhoz intézni, azért alig kérdezett tőle valamit. A tanú vallomása oly határozott, világos és következetes volt, hogy eskütől való elzárására nehéz volt valami ürügyet felhozni

Azért az ügyész röviden arra szorítkozott, hogy a tanú nem vallhat igazat, mert más hiteles tanúk ellenkezően vallottak és az elsőrendű vádlottnak volt ügyvédsegédje. A védő ritka készültségével, éles megfigyelő tehetségével és logikájával megdönthetlen jogi érvelésével és páratlan dialektikájával a hallgató közönséget bámulatba ejtette és komoly fellépésével, imponáló hidegvérűségével meggyőző hangjával az elvi ellenségeket is lefegyverezte. Dr. Duchony megesketése védelménél különösen remekelt és messze túlszárnyalta ezen per összes eddigi jogi alkotásait. Vagy fél órán át beszélt, mialatt síri csend uralkodott a teremben, szinte lestek a szavát. Az ügyész a szó teljes értelmében tönkre silányította. A 172. §-a országgyűlési tárgyalásából bebizonyította, hogy az ügyésznek fogalma sincsen, hogy a törvényhozás mit akart elérni ezen törvényszakasszal; az ügyész általánosságban nem bír semmi jogi érzekkel és tudással, ha csak azt nem lehet jogi tudásnak nevezni, hogy törvényhozó, illetőleg magyarázó szerepet akar vinni és a törvényt szája-íze szerint kívánja alkalmazni; sőt evvel sem éri be, hanem maga magának alkot jogi fiktív szabályokat. A tanú oly magas intelligenciáról tett tanúságot, jogi felfogása oly meglepő, oly meggyőzően és határozottan felelt mindenre, hogy tanúvallomásának igazságosságához és becsületességéhez semmi kétség sem fér.

Dr. Markovics Gyula: Szószátyár volnék, ha a védő klasszikus beszédje után Dr. Duchony megesketésére vonatkozólag valamit még hozzá adni akarnék. Ha a védő érvelései nem voltak elég meggyőzőek, akár anyagi hangon beszélnek is, úgy sem lenne annak fogantja. Csatlakozom a védőhöz.

Általános meglepetésre a tanú az eskütől elzáratt,

mi ellen a védő és Dr. Markovics Gyula semmiségi panaszt jelentettek be.

A szembesítésnél Herczog szemébe mondta Duchony-nak, hogy a választás előtti éjjel Lubinán korteskedett.

Valamennyi lubinai tanú ki lett hallgatva arra nézve, van-e Lubinán több szatócs üzlet Pless és Deutsch, üzletén kívül és milyen kárt szenvedtek a szatócsok a fogyasztási szövetkezet alapítása által.

Egyetértelműen azt vallották, hogy Lubina községben egy jelenléktelen szatócsot leszámítva, csak Plessnek és és Deutschnak van szatócs üzlete, s ezeknek napi bevétele most legalább száz koronával csökkent.

Január 31. Úgy a bíróság tagjai, mint a vádlottak már tökéletesen ki voltak merülve, azért a tárgyalás már igen gyorsan mert. A vádlottak látták, hogy minden igyekezetük hiába való, a lubinai mentő tanúk közül senki sem fog esküre bocsáttatni.

Dujka György: A jelölt az ország oszthatlanságáról beszélt, mert valamennyien jó hazafiak és honpolgárok vagyunk. Az inkriminált kifejezéseket tagadja, de a további kihallgatás folyamán olyan zavarba jön, hogy nem tudja, mit beszél; és ezen tanút a törvényszék teljes joggal esküre nem bocsátotta.

Truszik-Hrabovszky Márton. A beszédek hazafias szellemben lettek megtartva, a jelölt az idézéseket és adókönyvecskéket tót nyelven is kívánta, *de mindenütt elsőbbsége legyen a magyar nyelvnek, mert ez az állam nyelve.* Az inkriminált kifejezéseket határozottan tagadja. Keresztkérdéseknél félelem fogja el a tanút, a miért bocsánatot kér, mert ő életében sohasem volt ilyen bíróság előtt. A szembesítésnél három ujját felemelvén, ünnepélyes hangon mondja a terhelő csoporthoz: »Esküszöm, hogy azt Markovics Rezső nem mondta, az Úr

Isten segéljen titeket, a ti igazságotokra és engem az én igazságomra».

Ügyész a tanú eskütől való elzárását indítványozza, mert vallomása ingadozó és a vádlottat pártolja.

Védő: Épen a tanú magatartásából biztonsággal lehet lelke tisztaságára és tanúvallomására, becsületességére következtetni. Dr. Markovics Gyula nem erőlködik többé, csak kéri a törvényszéket tanúvallomását Herczog tanúval összehasonlítani és a döntést a tek. törvényszék bölcs belátására bízva.

A tanú az eskütől elzárattott, mi ellen a vádlottak semmiségi panaszt jelentettek be.

Szolovicz György. Úgy vall, mint az elővizsgálat során s mint az előtte kihallgatott Truszik-Hrabovszky Márton. Az inkriminált kifejezéseket határozottan tagadja. Én – úgymond – még sohasem voltam bíróság előtt, de lefejezni hagyom magamat, hogyha a képviselőjelölt ezekből csak egy szót is szolt volna. Igen jellemző volt ezen tanú szembesítése. A szembesítés minden tanúnál úgy történt, hogy a lubinai terhelő csoport elő lett híva, nevükben Barancsik elrecczítáta az inkriminált kifejezéseket, a többi három zsidó pedig igenjeikkel ezt megerősítették; Szolovicz György fürkészőleg néz Barancsik szemébe, megcsóválja fejét és kérdi tőle: »És maga ezeket hol tanulta meg?« s jobb kezét felemelvén, intő hangon szól a zsidókhöz: »Féltetek az Istent, Krisztusotok nincsen, de Isten felettetek van!« Az ügyész a tanút eskütől elzárni kéri, mert tót hírlapokat olvas és a tót propagandától oly erősen van megmételvezve, hogy képes volna a valótlanra is megesküdni.

Védő: A tanú minden szavából meggyőző igazság beszél és becsületességének és szeplőtlenségének a szem-

besítésnél oly tanújelét adta, hogy igaz szavai a törvényszékre sem maradtak hatás nélkül. Már ismételve tiltakozott az ellen, hogy valakinek politikai meggyőződése mint diffamáló körülmény felhozassék. Az anyanyelvhez való hű ragaszkodást meggyarázással nem szabad honorálni.

Dr. Markovics Gyula: Ismételve kérem, méltóztassék paralellát húzni ezen tanú és Herczog között s ha azután a törvényszék Szolovics tanút az eskütől elzárhatja, meghajlok a törvényszék bölcs intézkedése előtt.

Rojko Márton, szürszabó. Jelen volt úgy Lubinán, mint Bottfalun; a szónokok közvetlen közelében állott, mindent jól hallott; úgy vallott, mint az elővizsgálat során és érdemben ugyanazt mondta, mit Dr. Duchony és Hrusovszky Igor. Az inkriminált kifejezéseket határozottan tagadja, ha valaki ilyeneket mondott volna, az figyelmét el nem kerülhette volna.

Ügyész: A tanúnak eskütől való elzárását kérelmezi, mert a vádlottak hazaellenes működése által befolyásoltatik és hazaellenes tanaikkal meg van metelyezve, és így képes volna valótlanra esküt tenni, csakhogy így a vádlottaknak használjon.

Védő és Dr. Markovics Gyula: Haszontalanul nem erőlködünk, a tanú esküre való bocsátásának kérdését s törvényszék bölcs belátására bízuk.

Sem Szolovicz György, sem Rojko Márton esküre nem lettek bocsátva, mi ellen a védő és Dr. Markovics Gyula semmisségi panaszt jelentettek be.

Herczog tanúnak szava hihetőségét és megbízhatóságát legjobban jellemzi az, hogy kihallgatása és szembesítése alkalmával háromszor is a legnagyobb határozottsággal azt állította, hogy Dr. Duchonyt a választás előtti éjjel Lubinán látta. Megesketése előtt az elnök

által kérdeztetvén, hogy vallomásán nem akar-e valamit módosítani, ép oly határozottsággal visszavonta Dr. Duchonyra vonatkozó vallomását. Biztosan figyelmeztette valaki arra, hogy Dr. Duchony alibijét bebizonyíthatja, s akkor nagy baj lehet.

Szembesítés alkalmával Deutsch is lassankint visszavonta vallomását, s így visszaszívta a kutyafejűeket is, s általában nem tudom, mit tartott fenn eredeti vallomásából. A tanúk kihallgatása véget érven, az elnök kihirdette, hogy a tárgyalást két napra megszakítja, a további tárgyalás a megyeház nagytermében fog megtartatni.

*

A bizonyítási eljárásnak izgalommal telt nehéz hete, a vádlottakra nézve, kedvező eredményeket hozott. A kezdetben ellenséges indulatú nyitriai közönség rokonszenvét minden irányban megnyertük. Az elnök csupa előzékenység, úgy a védőt, mint vádlottakat mindenben igyekszik kielégíteni; csak az ügyész elégedetlenkedik, s nem vet többé oly győzelemittas tekinteteket, mint a per kezdetén. Bizonyosan ő is tudatában van a közönség azon nyilvánosan tolmácsolt véleményének, hogy a védőben és a vádlottakban oly partnereket kapott, a kikkel a győzelem biztos reményében megkezdett pártit nemcsak hogy meg nem nyeri, hanem még a remist sem érheti el, – s biztos mattnak néz elébe.

A sajtó magatartása is egészen megváltozott. A nyitriai hírlapok, a melyek a per kezdetén tőlük minden kitelhető módon hangulatot csináltak a vádlottak ellen, a bizonyítási eljárás s a védbeszéd megkezdése után oly képen czikkeznek, hogy a vádlottaknak nincs okuk restelni a per keletkezését. A »Nyitramegyei Szemle« egyenesen elítéli az egész hajszát, midőn kiemeli, hogy a vádlottak ellen tanúkép felvonultak: egy segédjegyző és

három zsidó, a kik vallomásaikat betanult módon mondták el. Milyen értelme van ilyen tanúk mellett a vádlottakat bíróság elé állítani? Legfeljebb martyrokat csinálnak belőlük és az őket követő népet annál nagyobb ellenállásra buzdítják. Már Deák azt mondta, hogy nincs veszélyesebb ember a martyrnal. Ezután a vádlottakkal foglalkozik, erőteljes atletikus alakoknak festvén őket, teli erélylyel, ifjúi tűzzel és vasakarattal, a kik tényleg minden irányban képesek a népet fellelkesíteni és magával ragadni.

»Neutraer Zeitung« a terhelő tanúkra drasztikus formában tesz megjegyzéseket; az ügyészséget és a törvényszéket pedig figyelmezteti, hogy fontolják meg, miszerint eddig hasonló politikai perekben a kir. tábla minden marasztaló Ítéletet feloldott.

Bangha lapja: »Nyitramegyei Közlöny« különösen Dr. Markovics Gyulát emeli ki, a ki valóságos Damjanich alak, nem mindennapi tehetség, ritka eszű és műveltségű ember, a mellett kítűnő szónok s elragadó ékesszólással rendelkező impozáns alak. Kár, hogy ezen jobb sorsra érdemes urak, a kik minden társadalomban kiváló szerepet játszathatnának, elragadtatták magukat fajuk túlságos szeretetétől.

A »Nyitrai Lapok« című újság szintén elismerőleg nyilatkozik a vádlottakról, szintűgy a Nyitramegyei Ellenőr és a Felvidéki Hírlap.

Február 3. Az elnök közölte a védővel és a vádlottakkal, hogy az ügyész mai napon nem tarthatja meg vádbeszédjét, mivel a főügyész az ügyészséget vizsgálta, s így a beszédre el nem készülhetett. Igazán különös, hogy a hivatalvizsgálat épen a két közbe eső ünnepnapon történt.

Az elnök a tárgyalás megnyitása után felhívja a fe-

leket, nincs-e valami előterjesztésük a bizonyítási eljárás kiegészítésére nézve. A védő több új tanú beidézését kívánja, kik esküjükkel be fogják bizonyítani a vád alaptalanságát. Ezen kérelmét avval indokolja, hogy Lubinára nézve eddig egy tanú sem lett esküre bocsátva. Az ügyész ezt ellenzi, mivel azok a fél-művelt emberek többé úgy sem emlékezhetnek vissza a történetekre. A védő találóan megjegyezte, mily egyenetlen fegyvereket használ a vádhatóság. Ha az ügyésznek szüksége van tanúra, akkor mindenki jó s minden tanúnak kell, hogy jó emlékező tehetsége legyen. A védelem tanúi azonban a tanúzástól elzártnak azon ürügy alatt, hogy a történetekre már úgy sem emlékezhetnek vissza. Már csak minden lubinai parasztnak van annyi műveltsége, mint az írni és olvasni nem tudó Herczognak!

Dr. Markovics Rezső: Herczog erkölcsi bizonyítványát kéri beszerezni, mivel köztudomásúlag a tanú erkölcsi értéke és szavahihetősége semmi. Továbbá azt kívánja, hogy az iratoknál elfekvő, a képviselő választásokból eredő és az összes budapesti lapokban megjelent nyilatkozata olvastassék fel.

Dr. Markovics Gyula: Tekintettel arra, hogy a bizonyítási eljárás során a védelem összes tanúi kézzel foghatólag bebizonyították ártatlanságomat; tekintettel arra, hogy a terhelő tanúk közül személyemre vonatkozólag a vádat egy sem igazolta, sőt a legcsekélyebben sem bizonyította bűnösségemet: részemről az ilyen elégtétellel tökéletesen meg vagyok elégedve és a főtárgyalás elején nevezett tanúk kihallgatásától elállók. Van azonban egy másik előterjesztésem. Az egész bizonyítási eljárás alatt azon lidércz nyomás alatt állottam, hogy az inkriminált lubinai és felsőbottfalusi programbeszédeink

be nem jelentett nyilvános politikai népgyűléseknek lettek bemutatva, és az ügyész úr a tárgyalás elején a vágújhelyi főszolgabírónak egy jelentését olvasta fel, mely szerint a lubinai és bottfalusi programbeszédek be nem jelentése miatt már kétfokulag »rendőri« kihágásban lettünk bűnösöknek kimondva és 20-20, illetőleg 200-200 korona pénzbírságban és 10-10 napi elzárásban elmarasztalva. Az ügyész ebből bőségesen kamatozó tőkét csinált, és hangulat-keltés kedvéért úgy tüntette fel a dolgot, hogy programbeszédeinket kiszámításból nem jelentettük be, hogy hatósági ellenőrzés nélkül annál szabadabban fűjtathassuk az izgatás csúnya mesterségét; sőt Szittyay jegyző kihallgatása alkalmával azt vetette közbe, hogy Csasztkóczon azért beszéltünk mérsékelten, mivel tudtuk azt, hogy ellenőrizve vagyunk. A főtárgyalás során ismételve fel akartam, szólalni ez ügyben, de az elnök úr által a bizonyítási eljárás végére lettem utalva. Tehát most konstátálom azt, hogy a vágújhelyi főszolgabíró ebbeli jelentése nélkülözi az igazságot, és így az ügyész úr a be nem jelentésre vonatkozó összes állításai valótlanok, mert úgy a lubinai, mint a bottfalusi beszédek nem csak a községi előjárásának be voltak jelentve, hanem ezenfelül a vágújhelyi főszolgabíróságnak két nappal előzőleg beadványban tudomására hozattak. Ezen beszédekbe nem jelentése miatt tehát nem csak hogy nem voltunk megbüntetve, hanem általában a kihágási eljárás sem volt ellenünk folyamatba téve. Ennek bebizonyítására kérem hivatalból beszerezni a vágújhelyi szolgabírói hivatal iktatókönyveit, a hol 1901. évi szeptember hó 20-án 6187. főszolg. sz. alatt Jelinek, akkori írnok kezeírásával szó szerint ez áll: Dr. Markovics Rezső, képviselőjelölt bejelentése az ó-turai, lubinai és felsobottfalusi pro-

grammbeszédek megtartására vonatkozólag«. Ezen ügyirat 7288 törvényszéki sz. a., *a nyitrai ügyészség 5774 sz. sürgős megkeresésére* 1902-ik évi november hó 16-án 7581. Post. K. sz. a. a nyitrai ügyészségnek elküldetett.

Ebből is látszik, mily hosszú kéz készítette elő ezen pert, és hogy *a főszolgabírói hivatal hamis jelentést küldött be*. E szerint az ügyész jobb tudomása ellenére valótlan dolgot állított, mivel az illető ügydarab neki még november 16-án el lett küldve, s úgy alkalma volt meggyőződni a valóságról. Hogy azonban a programmbeszédek a községi eljárásánál is be voltak jelentve, azt a jegyző is elismerte. Megelégszem avval is, ha a tek. törvényszék hivatalból kimondja, hogy ezen helyreigazításom megfelel a valóságnak. Csulik Lajos tíz új tanút jelent be, és kéri kihallgatásukat.

A törvényszék visszavonult és rövid idő múlva kihirdeti azon végzését, hogy a védő, Dr. Markovics Rezső és Csulik Lajos kérelmének helyt nem ad, Dr. Markovics Gyula kérését azonban teljesíti és a vágújhelyi főszolgabíróat táviratilag megkeresi a szükséges iratok beküldése iránt.

Ezzel a bizonyítási eljárás befejeztetett.

Chudovszky Géza, kir. ügyész vádbeszéde.

Azzal kezdte beszédjét, hogy ezen ország területén a magyarság ellen figyelemre méltó mozgalom létezik. Csak nem rég folyt le e helyen egy gyalázatos bűnvádi per (Valásek Jánosé), és íme ismét új társaság ül a vádlottak megszégyenítő padján. Izzó gyűlöletet hirdetnek a magyarság ellen, gyűlöletük lángja elnyelni igyekszik mindazt, a mi magyar. Buzgólkodnak a magyarság tönkretételén, melynek véréből élnek. Pedig az régen tönkre tehetne volna őket. Az alkotmányosság

védpajzsa alatt erősödött meg a magyarok elleni gyűlöletük. Nagy alattomosággal dolgozó társaság áll előttünk, mely annak ürügye alatt, hogy a népen segíteni óhajt, fegyvert kovácsolt a magyarság ellen.

Nincs több oly nemzet e világon, mely eltűrné, hogy az ügyvédi, orvosi és papi hivatal köpönyege alatt izgatni lehessen államisága ellen.

Dr. Markovics Rezső, e bíróság előtt ama kérdésre, hogy milyen az anyanyelve, azt válaszolta, hogy tót. Magyar ügyvéd, ki Magyarországon keresi kenyerét s a magyar nemzetből él.

Avagy mit tett Dr. Markovics Gyula úr, a ki felszissent itt, midőn hazafisága kétségbe vonatott? Nyitra megye alispánja elrendelte ellene a fegyelmi eljárást, s ő a helyett, hogy a vád alól magát tisztázni igyekezett volna, leköszönt hivataláról. Csulik esperes is tagja e társaságnak, ki az egyházmegyei közgyűlésen a magyar nyelv ellen szónokolt akkor, midőn a magyarság úgyszólván élet-halál harczot vívott.

Ilyetén módon részletesen bizonyítgatta, mily gyűlölettel viseltetnek a vádlottak a magyarság ellen.

A »Považske Noviny«-ből egyebek közt azt is citálta, hogy a hatóságok a tót gyermekeket Alföldre szállítják, hol azok a gyermekek elpusztulnak, mert nem törődik velük senki.

Ilyen igaza van Chudovszky úrnak. Hogy a hallgatóság között sokan vannak, kik őt kinevetik, az őt nem akadályozza.

És ilyen az ő logikája is. Pozsonyban – így folytatta – kicsapták a tót tanulókat az iskolából. És mit tettek akkor ezen tanulók? Lerázták a magyar iskola porát lábaikról és elmentek Prágába tanulni.

Bűnül lett felróva a vádlottaknak az is, hogy a hű

tótok a hűtleneket magyarónoknak nevezik. Dr. Markovics Gyulának szemére vetette, hogy a »Povazske Noviny«-ban Dohnányi ügyvéd megfenyítettett azért, mert magyar szertartás mellett lépett házasságra, és hogy ez az újság megdicsérte a montenegróiakat. Hiszen ez pánszlávizmus! A tót nemzetiségi párt programjáról, melylyel Dr. Markovics Rezső a képviselőválasztások alkalmával jelöltként fellépett, az ügyész azt mondta, hogy csak egy hajszál híja annak, hogy nincsen benne büntetendő cselekmény.

A nemzetiségi törvényből bizonyítgatta, hogy e törvény a tótoknak semmiféle nyelvi jogokat nem biztosít. Midőn – úgy mond – tót nyelvű oktatást kívánunk egészen az akadémiáig (17. §), azt csak azért tesszük, hogy izgathassuk a népet a magyarok ellen.

Alig Markovicsék nem voltak Vágújhelyen, a környéken nem tettek különbséget keresztény és zsidó között; most az, a ki magyarul érez, mint pl. a lubinai Deutsch, ki van téve annak, hogy így támadják meg: »hogyan mersz te magyarul beszélni?« A »Hej Slováci« ének hangjai mellett beverik a magyar érzelműek ablakait. Neki, Chudovszkynak, eszébe jutnak most Hurban és Hodza csordái.

Szeptember 22-én Lubinán 1000-1500 ember sereglett össze, midőn Markovics Rezső oda jött, hogy program mbeszédjét megtartsa. Melyik tanú szavahiheőbb, az e, a ki ellenőrizni jön a programmbeszédet, avagy az, a ki a tót nemzetiségi párt hívének vallja magát?

11 óra tájban a taglejtéstől kifáradt és szünetet kért a bíróságtól. Fél óra múlva tovább beszélt, saját módszere szerint taglalván a tanúk vallomásait. Leska Pálról, a vádlottak tanújáról megkönnyebbülten kinyilatkozta, hogy a »Národny Hlásnik« és a »Národnie

Noviny«-ból merít szellemi táplálékot. Krafta József nem szavahihető tanú azért, mert Prágában született és Oroszországban volt közigazgatási tisztviselő.

Ezen országban a közélet terén több nyelvet kívánni nem hazafias dolog, s ez annyit jelent: az országot részekre bontani akarni, »a mit mi magyarul helyesen pánszlávizmusnak nevezünk.«

Beszédjét a bíróság következő apostrofálásával végezte:

»A tót nép mindig hű volt hazájához. Ma már ki van forgatva békés – állapotából, fanatizálva van, a magyar nemzet ellenségévé lett és már az állami egység és eszme megtámadásával fenyeget. Felvidékünkön mérges gaz terem.

A bíróság a felvidéken a magyarság őrszeme, a kinek hatalmában van mindezt gyökerestül kiirtani. A magyar állam, a felvidéki magyarság és egy magyar bíróság nem tűrheti, hogy a magyar állam ellenségei diadal-maskodjanak.«

Fél egy volt már, midőn elmondta az utolsó frázist.

Fajnor István védőbeszéde.

Szerdán délután zsúfolásig meg volt telve a megyeház terme; talán kétharmadnyival több közönség volt jelen, mint délelőtt. Sokkal nagyobb kíváncsiság volt tehát a védő iránt.

Fajnor István. A középkor elején, Atilla hun birodalmának felbomlása után, szabad harctér volt, melyen különféle nemzetek viseltek háborút. Legnagyobb részben ugyanazon föld volt az, melyből a mi országunk áll. Ezen terület egy részéből, melyet Porfirogeneta Konstantin »Megale Morabiá«-nak nevez, a IX. század elején a németek kisebb vagy nagyobb souverénitása és suzerénitása alatt, a Mojmir családból származó fejedelmek

korában egy állam keletkezik, melyet területileg egész határozottsággal tudunk megállapítani. Konsolidálódni azonban nem képes ezen állam, egyfelől belviszályok, másfelől ama hadjáratok miatt, melyeket az éjszak felé. törekvő németek ellen kénytelen volt vezetni.

Egészen a IX. század végén jönnek a magyarok. E szerint e földterületen már három tényezőt látunk: a tótokat, a németeket és a magyarokat. Közöttük folynak az előbbi háborúk. A magyarok háborút viselnek hol a nagymorvák, hol a németek ellen; majd szövetségbe lépnek hol ezek egyikével, hol másikkal; állandóan uralják a Duna-Tisza közét, a Dunántúlt is, és számbavehető tém/ezővé válnak. A Szvatopluk halála és a pozsonyi ütközet után (907) uralják az egész Pannoniát.

A XI. század hajnalán Szt. István királyi koronát kap, megalkotja a mostani magyar államot és nemzetének szilárd alapot biztosít, mely daczára minden későbbi bajnak, Isten kegyelméből, életrevalónak bizonyult.

Szt. István művében az akkori nemzetek mindegyikének, különösen a tótnak része volt.

A népnek a feudalizmus korában, tekintet nélkül a származásra, nem volt szerepe. Államfentartó elemként csakis a nemesség volt elismerve. A XIX. század közepétől kezdve a demokratikus irány mellett szűnni kezdenek a nemesség kiváltságai. A röghöz kötött népet felszabadítani kezdik és az összes állampolgári jogokban részesítik. Nálunk e változás nem a nemesség eltörlése útján, hanem akként jött létre, hogy a jobbágyság a nemesekéhez hasonló állapotba helyeztetett. Es itt kezdődik a magyar állampolgárok nyelvi kérdése.

A latin, nyelv helyét a magyar foglalja el. Állam-

nyelvvé és a törvényhozás nyelvivé lesz, de a mellett a többi nyelvek jogai csorbíthatlanok maradnak.

A törvényhozás az 1867-ik év alapvető vívmányai után a nem magyar nemzetiségek nyelvi jogait szentesíteni igyekeznek.

Szomszédságunkban a nemzetiségi és nyelvi egység, a nemzetiségi elv alapján nagy államváltozások jönnek létre. Mindez országunkra sem maradhatott hatás nélkül.

Egyesek azon nézetben voltak, miszerint a haza jövője megköveteli, hogy az összes állampolgárok egy nyelvet beszéljenek, s azért az eddigi alapot eltörölni s az összes állami tevékenységet abban központosítani igyekeztek, hogy az egynyelvűség mihamarább elérjék. A magyar állampolgárok jelentékeny része, különösen nem magyar nyelvű honosok, helytelenítették ama törekvést, s ebben nemzetiségi s nyelvi jogaik megtámadását, úgyszintén a közös haza veszélyeztetését látták és látják. Ők ezt tartják: *Quia non movere!* Ezen két irány létezése alkotja mi nálunk az úgy nevezett nemzetiségi kérdést. Úgy az egy'k, mint a másik párt hívei meg vannak győződve arról, hogy a haza és annak polgárai érdekében cselekszenek. Ezek az ezeréves állapotnak fenntartását és további fejlesztését, amazok ismét az új magyar nemzeti állam létesítését célozzák. Mi nem magyar ajkú polgárok az egyenlőséget, testvériséget és szabadságot úgy fogjuk fel, hogy drága anyanyelvünk jogainak megvédése mellett készséggel hozunk minden áldozatot a közös haza és a magyar állam oltárára.

Az 1868. nemzetiségi törvény – ha ellenünk kell – teljes szigorral aplikáltatik; de azon rendelkezései, melyek javunkra szolgálnak, nincsenek végrehajtva.

Az 1901. évi képviselőválasztások alkalmával a tót

nemzetiségi párt önállóan és saját programjával lépett a nyilvánosság elé. A magyar véleménynek csak igen csekély köre fogadta barátságosan e programot; legnagyobb része a magyar elem és a magyar állami eszme megtámadását látta benne. A tót nemzetiségi program jogosultsága, alkotmányossága és törvényszerűsége ellen egyáltalában semmiféle törvényes és elfogadható indok nem létezik; azok a törekvések, melyek oda céloznak, hogy itt egynyelvű állam létesítsék, nézetünk szerint kivihetetlenek.

Ezzel a programmal lépett fel Dr. Markovics Rezső. Jelöltségét ajánlotta és pártolta Dr. Markovics Gyula és Csulik Lajos. Nagyon természetes dolog, hogy a választó polgárokat meg kellett ismertetni a programmal.

Hogy ez a program tetszett a tót népnek és a tót nemzetiség tagjainak, az ezen peres eljárás alkalmával is beigazolást nyert. Úgyszintén beigazolást nyert az is, hogy az illető községek jegyzői és zsidó kalmárai, mint a kormány párt hívei, azt helytelenítették. A jegyzők azért haragudtak, hogy hivatalos eljárásuk, különösen a néppel való bánásmódjuk bírálat tárgyává tétetett. A zsidó kalmárok megint azért haragudtak, mert Markovicsekat olyanoknak ismerték, a kik a községekben fogyasztási szövetkezeteket alapítanak, melyek a zsidó üzletre károsak. Úgy a jegyzők mint a kalmárok bizonyos elfogultsággal és nem jó indulattal mentek a programbeszédét meghallgatni. A programbeszéd organikus összefüggésére, annak egész tartalmára és igazi tendenciájára nem ügyeltek, ők annak egyes kiszakított kifejezéseit a saját felfogásukhoz és gondolkozás módjukhoz alkalmazták s azokat értelmükből kiforgatták. És hogy ezen kiszakított kifejezések közt meg legyen a logikai összefüggés, azokat oly módon foglalták mon-

datokba, mely az ő eredeti, kedvezőtlen és ellenséges feltevésüknek legjobban megfelelt, mely értelem azonban nem felel és nem is felelhet meg annak, a mi valóban elmondott. Ez suggestió és autossuggestió.

Oly bűncselekmény, a mely a Btk. 172. §-ában foglaltatik, itt nem forog fenn, mert a törvény végrehajtásáról, annak megváltoztatásáról és helyesbítéséről szóló eszmecsere, valamint a jogérvényes törvény kritizálása büntetendő cselekménynek nem minősíthető, különösen akkor nem, midőn az izgatásnak nem lett eredménye.

A továbbiakban a nagyszabású védőbeszédet legalább kivonatossan a következőkben ismertetem:

A közvádoló érvelése igen komplikált. Ez megnehezíti nemcsak a védelmet, hanem az ítélelhozatalt is, mert bizonyos tényeket valótlansággal kever össze. ' Nagy előszeretettel hivatkozik bizonyos nem rég lefolyt bűnvádi per adataira. Azt hiszem, hogy ismerem annyira ama pert, mint a közvádoló, mert a kúria előtt ama perben védőként szerepeltem. Ennélfogva látom, hogy az ügyész úr csak azt szedegeti elő, a mi Valásekre nézve terhelő volt, és elhallgatja mind azt, ami javára konstatáltatott.

A vádhoz tények s azok bizonyítékai szükségesek. Konkrét esetek és nem hazafias frázisok és mondatok kívántatnak meg. Hogy az izgatás miben állott, azt kell bizonyítani. Az ügyész az egész tót nemzetiségi pártot, mint valami veszedelmes szövetkezetet igyekszik felüntetni. Indokok? Vannak indokai? Hiszen ha létezik ilyen szövetkezet, mire valók a kir. ügyészségek? Az ügyész úr csak azért beszélt erről, hogy hatást hajhásszon. Hát meg van ez engedve?

Dr. Markovics Rezsőt illetőleg súlyosbító körülmény

gyanánt azt hozza fel, hogy anyanyelvűl a tótot mondotta be. Becsületes ember nem is teheti másképp; ha tót, akkor nem adhatja ki magát magyarnak. De abból e helyütt valamit következtetni, az nem ügyész szájába való beszéd.

Említést tesz Dr. Markovics Rezsőnek, mint ügyvédnek Holák Márton és Zemanovics ügyében kelt leveléről. Markovics úr ügyfelének írt levelet és az ügyész itt előáll azzal a levéllel. Mióta van Magyarországon fekete kabinet? Ha már tudomása van arról a levélről, vegye azt figyelembe valódi tartalma szerint.

Az ügyész kétségbe vonja a vádlottak hazafiságát. Ez irányban nehéz a védelem, mert a hazafiság tág fogalom. Érvekre lenne szüksége, csakhogy nálunk ezzel dobálódznak hol jobbra, hol balra, minden indokolás nélkül. Figyelmeztetem a közvádoló urat a pásztorfiúról és a farkasról szóló mesére. A fiú kiabálta, hogy a farkas el akarja vinni juhait. Midőn azonban a nép összefutott, kisült, hogy a pásztorfiú csak tréfált, rászedte a népet, mert a farkas nem volt sehol. Megegett azonban, hogy a farkas tényleg eljött, s most, midőn a fiú tényleg veszélyben forgott, nem hittek szavainak s nem siettek segítségére. Ép úgy elhihetik az ügyész úrnak is egyszer-kétszer, talán háromszor is, de az igazi farkas csak azután jön, negyedszer, midőn kiáltozására nem mocczan meg senki. Ha nem tud bizonyítani, ne csapjon lármát a hazafiatlanságról. A tót intelligens elemet már nem lehet megtéveszteni.

Vádat emelni azért, mert az 1901 év folyamán tót nemzetiségi párt keletkezett, melynek célja a nép jólétét előmozdítani? Hogy törvényellenesen nevezzük magunkat nemzetiségi pártnak, mert Magyarországon csak

a magyar pártot lehet nemzetinek nevezni. Milyen vétek ez?

Nemzeti pártnak nevez bennünket a nép, mely nem tud a törvény által tett megkülömböztetésről. A tót nemzetiségi párt programja lett tárva a nyilvánosság előtt, az ügyésznek alkalma volt róla tudomást szerezni. De nem tett ellene semmit. Mire való tehát a mostani nagy láрма? Ha olyan az a program, mint a milyenek itt az ügyész most feltünteti, akkor én ezennel bevádolom őt azért, mert kötelességét megtenni elmulasztotta. Az ügyész Róth és Jakubéczy kath. plébánosok tanúvallomásaival is bizonyítani akar valamit a vádlottak ellen. Igaz, a tanúk arra a kérdésre válaszoltak, vájjon Markovicsékat jó hazafiaknak tartják-e. És ezt a bizonyítványt fel lehetet használni ellenük? Nem csak azt vallották, hogy Markovicsek jó hazafiak, hanem ezen tényállásukat meg is indokolták azzal, hogy a nép jólétén fáradoznak és kiszabadítják az uzsorások körmeiből. Igen, a tanúk még tényeket is hoztak fel.

Csulik esperesről olyan dolgokat állított, melyekkel elárulta azt is, hogy fogalma sincsen az evang. egyházi beléletről és ügyeiről.

»Önökben szikrányi hazafiság sincsen!« így kiált fel az ügyész a vádlottakhoz. Hát az sem járja, olyas valamit akarni felhasználni ellenük, a mi felett még majdan a bíróságnak kell határozatot mondani. De ha a bíróság bűnösöknek mondja is ki őket és ha ítélete jogerős léssen, egyeseknek talán jogukban lesz ilyesvalamit mondani, de a közvédlő erre még akkor sem lesz feljogosítva. Szó volt itt arról is, hogy Barancsik betöréses lopás miatt volt elítélve. Lám, akkor az ügyész úr rögtön kész volt a felelettel, hogy hiszen megjavult, és most tisztességes magyar ember! Ilyen az ő mértéke.

Ki tudja, mi mindent akart a »Považské Noviny« emlegetésével és a »Ludové Noviny« valami vágújhelyi közleményével bizonyítani. Mindezt csupán azért tette, hogy hangulatot csináljon a vádlottak ellen. Azonban mindezt csak a saját fordításából citált, s azért azt ezennel nem hitelesnek nyilvánítom.

Az ügyész azt mondja, hogy a vádlottaknak nincs joguk hivatkozni hazafiságukra. Neki nincsen joga a hazafiság okleveleit osztogatni. Ilyen nyilatkozat nem egyeztethető össze ezen bíróság tekintélyével, és mindaddig, míg a hazafiságnak ellenkezőjét be nem bizonyítja, az ügyésznek nincsen joga vádolni. A Valások-féle per nagyon is szája íze szerint lehetett, annyiszor emlegeti. Lehetséges, hogy ott más emberanyaggal állott szemben és azért legyen óvatosabb a » meghunyászkodás« és más hasonló szavak használatánál. A montenegróiakról az ügyész olvasott valamit; igen, azok is szlávok és férfiasak, szabadságszeretők. Nekünk, tótoknak, nagyon természetes örömünk telik ebben, és mért ne telhetne, miért ne volna szabad örömünknek lenni? Ez a mi panslávizmusunk? Az ügyész, mint mindenben, *úgy* itt is elmulasztotta érveit kifejteni.

A védő ezen per keretéből, a »Tótok, kit válasszunk meg?« című röpiratot kiszorítani igyekszik”. Így szól az ügyész úr és ez megint csak Valások. Szemrehányásait oly modorban teszi, hogy, ha fel nem hagy vele, személyes differenciák támadhatnak közöttünk. Én a legjobb tudásommal jöttem e bíróság elé. És ha felépésemen van valami kifogásolni való, kérem a tekintetes bíróságot, vegye számításba a körülményeket is. Itt egy politikai delictumról van szó, mely nincsen bebizonyítva, itt a védő ki van téve annak, hogy elragadtatja magát. Elragadtatásomban itt-ott talán nem talál-

tarn el a megfelelő kifejezést, de ezt nekem rossz néven venni a tekintetes bíróság tisztje és nem az ügyészszé.

»Bíróság előtt állván hazafiaknak adják ki magukat, ámítván a közönséget.« Így is beszélt az ügyész. Ez vidéki újságok frazeológiája!

Beszélt valamit az ügyész a nemzetiségi kérdés keletkezéséről, és arról, hogy mi ámítjuk a népet. Én épen reá mutattam arra, hogy a nemzetiségi kérdés nálunk akkor keletkezett, midőn a latin nyelv helyett a magyar lett behozva. De azután is, egészen 1868-ig békességben éltünk, és vizályra kevesebb ok vala. A bíróságok tiszteletben tartották az állampolgárok nyelvét, a hazára ebből kár nem háramlót.

Hogy Dr. Alarkovics Rezső programbeszédjében a tót nyelvnek kizárólagos használatát követelte! E mellett az ügyész még szükségesnek tartotta, hogy alattomos, bujtogató lazításról beszéljen. Tegyük fel, hogy a tót nyelv kizárólagos használatáról beszélt, de kit bujtott fel? Beszéde következmények nélkül hangzott el. Hogy 7-8 nap múlva valaki beverte az ügyész úr tanúinak ablakait, hogy lehessen azt a vádlottaknak bűnül felróvni? Cui prodest? Markovics Rezső talán azért lépett fel jelöltnek, Markovics Gyula és Csulik Lajos talán azért pártfogolták volna jelöltségét, hogy ide kerülhessenek és alkalmuk legyen itt védekezni? A jelöltek azért járják be a kerületet, hogy megnyerjék a választókat. Nálunk öt év alatt csak egyszer nyílik alkalom ezen honpolgári jognak gyakorlására. Dr. Markovics Rezső beszédjében a tót nemzetiségi programot magyarázgatta és tanúk által beigazolást nyert e helyütt az, hogy a nép örült beszédjének, megköszönte szépen s azután béke honolt a kerületben. Hogyan lehet tehát ellene vádat emelni?

»A vágújhelyi kerületben ezelőtt nem volt nyoma ilyen mozgalomnak«. Az ügyész úr bizony nem rég óta ismeri az ottani viszonyokat. Abban a kerületben már 1869-ben a képviselő választások alkalmával tót nemzetiségi jelölt lépett fel Sasinek F. személyében. Az ügyész úr részletesen kritizálta azt, a mit a védelem tanúi vallottak, nekem is módomban áll bonczkés alá venni a vád bizonyítékait. Ő nagy bölcsen hallgat Bratranecz György tanúró, ki itt a bíróság előtt azt vallotta, hogy Dr. Markovics Rezső beszédjében hangoztatta, »hogy szeressük keresztül-kasul vérrel áztatott drága honunkat«. Hogy azt mondotta volna: »Mirevaló nekünk az a magyar nyelv«, az nem igaz .. . Hogy az adókönyvecskék magyar és tót nyelven legyenek kiállítva úgy, a mint az az előbbi jegyző idejében volt. Nem való, hogy az anyakönyveknél a kutyafejűeket emlegette volna. Beszédje tetszett valamennyiüknek, mert az előbbi képviselők mindent ígértek, de semmit sem tartottak be. Én megköszönem a szép beszédet«. Arra a kérdésre, vajjon Dr. Markovics Rezső mondotta-e: »Mi el vagyunk nyomva?« Bratranecz tanú azt felelte: »Mi ama meggyőződésen vagyunk, hogy a mi szegényes földünk nem képes bennünket eltartani és avval vagyunk elnyomva, hogy úgy vagyunk megadóztatva, mint az alföldiek.«

Öt órakor körülbelül 25 perczig tartó szünet következett.

Szünet után Fajnor István ügyvéd folytatta beszédjét.

Rámutatott arra, mit vallottak a tanúk s mit hozott ki abból az ügyész beszédjében. A vád leghatalmasabb oszlopa Barancsik, segédjegyző. Az egész vád az ő vallomásaira van építve. Markovics Rezső szájába adta,

hogy »a magyarok elnyomják a tótokat«. De a vád többi tanúi azt állítják, hogy ezen szavakat Dr. Markovics Gyula mondta. Illetőleg Barancsik anyakönyves azt adja elő, hogy Markovics Rezső a »kutyafejű« kifejezést is használta. Vallomása nem egyezik a többiek vallomásával. Azt mondta, hogy azért ment a programmbeszédet meghallgatni, hogy azt ellenőrizhesse. Magától értetődik, hogy ilyen irányban senki sem hatalmazta fel. A dolog világos, miért akarta ő meghallgatni Markovicsot, kinek ellenlábasa. Így aztán a beszédből kiszakított kifejezéseket és mondatokat kiforgatta, és saját nézetének megfelelően módosította. És ez a tanú betérési lopás miatt el volt ítélve. Bebizonyított tény, hogy a jelölt a magyarokkal való békés egyetértésről beszélt, ilyen beszédben hogyan lehetne helye a Barancsik által jelzett kifejezéseknek és mondatoknak? Jellemző, hogy a vádló úr, valahányszor lényegeset akart bebizonyítani, minden egyes esetben ezen Barancsik által vezetett három tanúcsoportot rukkoltat ki. Nos, elvárom a bíróság bölcsességétől, hogy Barancsik tanúvallomása bírói figyelemre nem méltattatik. Figyelembe nem vehető különben még azért sem, mert nem az ellenőrzés, hanem egészen más volt az ő feladata. Ha a választók összegyülekezése nem volt megengedve, úgy kötelessége lett volna megtenni a kellő lépéseket az irányban, hogy az összejövétel ne legyen megtartható.

Pless Salamon oly határozatlanul, zavartan vallott, hogy a vád nem támaszkodhatik vallomására. Szerinte Dr. Markovics Rezső azt beszélte, hogy Ő Felsége 1848. évben minden hitfelekezetnek és minden nemzetiségnek megadta a jogegyenlőséget. Erről nem tud egyik tanú sem. Igen, azt tudják, hogy ezt az 1868. évről mondta. A tanú maga bevallja, hogy ünnepnap lévén, zsi-

nagógába kellett mennie. Azután tényleg kisül, hogy ama tanúk egyike sem tudta azt, milyen sorrendben beszéltek a szónokok. Plessnek nincsen tudomása Markovics Rezső egész beszédjéről, annak csak egy részéről tud s azt is hiányosan. Ily tanút nem lehet acceptálni.

Deutsch Ede azt vallotta, hogy Dr. Markovics Rezső alkotmányosan adta elő programbeszédjét. Czitált – úgy mond – a nemzetiségi törvényből és hozzátette, hogy a magyarok elveszik a tótoknak ezen törvény által biztosított jogait. Hol veszi Deutsch ezt a kifejezést alkotmányosan adta elő«? Vallomásából, mely szerint ő a kormánypártnak a híve s ezen beszéd reá nézve sérelmes volt, nyilvánvaló, hogy Deutsch Ede elfogult tanú. Azt mondta ugyan, hogy a fogyasztási szövetkezetek- miatt semmi kárt sem szenvedett, de azért beszédjéből kirí, hogy ellensége úgy ezen szövetkezeteknek, mint Markovicséknak, kik azokat alapítják, s ezzel az ő meggazdagodását hátráltatják. A szembesítés alkalmával visszavonta a kutyafejű kifejezést. Ha a szembesítés még hosszabb ideig tartott volna, bizonyára visszavont volna mindent. Az ilyen tanú nem szavahihető.

A vádlottak elleni tanúk közül azonban legeredetibb Herczog Simon. Úgy tetette magát, mintha legtöbb intelligenciával rendelkeznék társai között, mintha részrehajlatlan lenne; németül beszélt és tótul czitált. A programbeszédet háza előtt hallgatta, holott 70-80 lépésnyire lakik ama helytől, hol a beszéd megtartott. A suggestiónak nagyobb foka nem is szükséges, mint a milyen Herczog szavaiban van. Markovics Rezső azt mondotta volna: Magyar adókönyvecskéket és idézéseket adnak nekünk, a mit mi nem értünk meg és nem tudjuk, miért fizetjük verejtékkel szerzett filléreinket.

Ha majd ő lesz képviselő, megmutatja, hogy az nem úgy lesz. Iskoláink magyarok, ha ő lesz megválasztva, megmutatja, hogy tót iskolák lesznek. Midőn felszóllítottatott, hogy mindezeket mondja el tótul, Herczog akadozott és zavarba jött. Csupán Csulikról mondotta: »Csulik hat aufgefördert mit Gewalt, Kraft und Blut zusammen zu halten. Ich habe mich nicht gefürchtet und habe mich tapfer gehalten«. Egyszóval, Herczog vallomása csűrés-csavarás. Midőn az ablakok beveréséről beszélt, hozzá tette: »Man wird die Ungarn hinausjagen, nicht die Juden«, és nemsokára megint: »Auch die Juden und Andere«.

Ezek a vádlottak elleni tanúk: Pless, Deutsch, Herczog és ezek fejé Barancsik.

Majd azt bizonyította a védő, hogy a vádlottak cselekménye a Btk. 172. §-a szerint nem minősíthető. Talán azért követtek el büntetendő cselekményt, hogy a hatóságok eljárását bíráló tárgyává tették? E mellett figyelembe veendő még, hogy választások voltak, hogy honpolgári jogai senkinek sem korlátozhatók.

Felemlítette, milyen nézet merült fel e törvényszakasznál az országgyűlés igazságügyi bizottságában, midőn a hetvenes években a szakasz mint javaslat terjesztetett a Ház elé. Attól tartottak, hogy ezen törvényszakasz politikai üldözésre fog felhasználtatni. Az igazságügyi miniszter kénytelen volt a képviselőket megnyugtatni, hogy ezen törvényszakaszt nem fogják politikai célokra felhasználni! Vádlottak ezen négy tanú vallomása szerint sem lépték át azt a határt, mely miatt a 172. §. alapján felelősségre vonhatók volnának.

Brhlovics Sándor és Szittyái Béla jegyzők tulajdonképpen nem is tanúk, hanem inkább holmi hazafisági szakértők. Brhlovics azt mondta, hogy nála a nép a

programbeszéd után tót adókönyvecskéket követelt. És ez büntetendő? Azokhoz a könyvecskékhöz joguk van. Az a törvényben van megírva. (Czitálta az 1868. évi XLIV. t. ez. 7. §-át és kiigazította az ügyészt, a ki a délelőtt folyamán helytelenül hivatkozott e törvényre.) Azok a polgárok fel vannak jogosítva tót adókönyvecskéket követelni, a jegyzőnek nem volt oka ezen megbotránkozni és abban izgatást látni.

Szittyái Béla szintén azt vallotta, hogy tót adókönyvecskéket követeltek, s a tömeg, mely a korcsmából kijött, megtámadta a magyarul beszélő hölgyeket. De hát hogyan függ ez össze Dr. Markovics Rezső programbeszédjével? Továbbá azt vallotta, hogy Valló N. a tűzoltók részére tót vezényleti nyelvet követelt. Az bizony szintén jogosult kívánság, mert a tűzvész nem tréfa dolog, tűzvész alkalmával fő dolog az, hogy a tűzoltók jól értsék meg a vezényszót. (Igaza van! helyeselték a közönség köréből.)

A bottfalusi tanúkat védő mellőzte, mert azoktól az ügyész is elállott.

A védelem tanúinál sorra halomra döntötte az ügyész kifogásait és megismételte a vallomások velejét. Olyan tanú, mint Leska Pál, nem lett megesketve; az ügyésznek nem volt jó azért, mert tót újságokat olvas. Tehát a tót nép ne olvasson semmit? Csak az olyan lapok olvasását kell megakadályozni, a melyek károsak. De nálunk nincsenek is olyanok, mert nálunk nincsen pl. anarchizmus. Az általunk kiadott lapok semmi veszélyeset nem tartalmaznak. Ha igen, ott van a kir. ügyész. De megtámadni itt olyan tiszteletreméltó embert azért, mert tót lapokat olvas, az nincsen megengedve. Az Ó-Testamentomból ismerünk olyan jeleneteket, mint a milyen volt az, midőn Barancsikkal történt szembesítés után,

ennek förtelmes szavai után az agg Leska kezét felemelte, mondván: Úgy segéljen az Isten benneteket.

Szubuly János tanú háládatlan ember, mint az ügyész úr mondja. A tanítóképzésben állami ösztöndíjat nyert, és most tót nemzeti viseletben jár a nép között. Miért háládatlan? Az ösztöndíjat azért kapta, mert jó tanuló volt.

Nemzeti viseletből az következik, hogy nem lehet esküre bocsátani?

Hrusovszky Igor nem volt megeskethető azért, mert Prágában végezte tanulmányait. De Vágújhelyen születt, atyja ottani ügyvéd volt, nagyatyja, dédszülei emberemlékezetet meghaladó idő óta azon a vidéken éltek. Hogy Prágában végezte tanulmányait? Tisza István meg Berlinben tanult.

Fajnor kritikája után az ügyésznek a védelem tanúi ellen kiszemelt kifogásai eltörpültek. A védő erős vonásokkal ecsetelte ama jeleneket, midőn Solovic György Barancsikkal és Herczoggal történt szembesítés után előbbitől azt kérdezte: »És ön hol tanulta azt?« Herczognak pedig odakiáltott: »Féljen az Istentől!« Mind-ezek után a védő a bíróság felé fordult, mint bebizonyított ténnyel, hogy a vádlottak nem használtak olyan kifejezéseket, a milyenek nekik imputáltak. Mily őszinték valának itt, méltóságteljesen viselkedtek ők, mint férfiak; ha lett volna mit megvallani, azt el nem tagadták volna. A közügyek terén munkálkodó férfiak ki vannak téve a kritikának, méltóztassék őket cselekményeik és nem feltevések szerint megítélni. A vádlottak padjára tulajdonképen a tót nemzetiségi párt programjáért kerültek: mink valamennyien, kik azt a programot megalkottuk és magunkévá tettük, meg vagyunk győződve arról, hogy így tót népünknek, mint

a hazának vele jó szolgálatot tettünk. Ezen a népen már egyszer segíteni kell. Markovicsék nem politikai agitátorok, ők gazdasági téren a nép jólétén munkálkodnak. Ha ez valakinek nem tetszik, járjon elő jobb példával. Minthogy a vád nincsen olyan bizonyítékokkal támogatva, melyeket a tekintetes bíróság elfogadhatna, én mindhárom vádlottnak felmentését kérem.

Dr. Markovics Gyula védbeszéde.

Nagyságos Elnök úr!

Tekintetes Kir. Törvényszék!

Őszintén megvallom, hogy ha nem is kellemetlenül, de mégis meg voltam lepve az által, hogy a vádhatóság képviselője velem szembe nem vette igénybe, – ha jól emlékszem – egyik nyitrai kollegájának azon kijelentését, mely szerint az ügyésznek nagy lelki gyönyörűségére szolgál, ha a vádat elejtheti. A bizonyítási eljárás során még a terhelő tanúk vallomásaiból sem merült fel oly tényálladék, vagy a legkisebb bizonyíték arra nézve, hogy ellenem a vád fentartása indokolt volna, s így az ügyész úr bátran megengedhette volna magának azt a gyönyörűséget, hogy az ellenem emelt vádat elejthesse. Mivel pedig boldogult Kozma, az ügyészügyi intézmények megteremtője, az ügyész feladatául nem csak a vádat, hanem a védelmet is tűzte ki, azért azt gondoltam, hogy ellenem vádat nem lehet emelni annál kevésbé, mert azt tartom, hogy a vádhatóság tisztje és kötelessége nem csak vádolni; hanem mint kötelessége sújtani a bűnt, üldözni a vétkest, ép oly kötelessége védeni az ártatlant, melléje állani az ügyefogyottaknak és jogtalanul üldözötteknek.

Az ügyész úr védbeszédjéből azt vettem ki, hogy védelmemet nem kell irányítanom konkrét tények és

bebizonyított dolgokra, hanem csak az ügyész általános ráfogásait kell megdöntennem. (Elnök figyelmezteti a szónokot, hogy ilyen kifejezésektől tartózkodjék.) Az ügyész úr bizonyítékok hiánya tudatában személyes invektívával élt, ebből azt látom, hogy maga is jól tudja, miszerint gyengén áll az ügye, mert a ki személyes térre viszi át a vitát, az már haragszik, és aki haragszik, annak rendesen nincsen igaza.

Életemben mindig az volt az irányadóm, hogy soha nem provokáltam senkit, de soha nem is tértem ki senki elől, és személyeskedéstől tartózkodtam. A jelen esetet a bizonyítási eljárás felvételével már eldöntöttnek tartom, s további tusánkat csak személyes párbajnak tekintem, a hol erős ripostok is használhatók ugyan, de úgy a támadásnak, mint a védelemnek meg kell maradni az úri határok között.

Az ügyész úr vádbeszédjénél önkénytelenül eszembe jut egyik jogász barátomnak az esete. Ezen barátom az első szigorlatot kitüntetéssel tette le, különben is nagy dialektikája és svádja volt. Ezen tulajdonságok megmaradtak neki a 2-ik szigorlatnál is, de annál kisebb volt a magyar magánjogi tudása. Mikor a szigorlaton Zsögöd tanár feltette neki a kérdést, ő vagy ½ órán keresztül nagy aplombbal beszélt, s én mint medikus, biztosan hittem, hogy megint kitüntetéssel tette le a vizsgát. Zsögöd tanár csak hallgatja a beszélőt s utoljára azon megjegyzéssel: »Barátom, ön nagyon szépen tud beszélni, de a magyar magánjogot költeni nem lehet«, – szépen megbuktatja. Én hasonlóan azt mondom az ügyész úrnak, hogy »az izgatást költeni nem lehet«, és meg vagyok róla győződve, hogy a Tekintetes kir. Törvényszék az ügyészt ellenem emelt vádjával meg fogja

buktatni, daczára dagályos, bombasztikus és látszólag ámító beszédjének.

Tekintetes kir. Törvényszék!

Mielőtt a vádhatóság képviselője által a terhemre rótt vád taglalásába és megvitatásába bocsátkoznám, bátor vagyok a Tekintetes kir. Törvényszék jó indulatáért, esetleg kegyes elnézéseért két irányban esedezni. A mint méltóztatnak látni, nem hoztam magammal prókátort, hanem magam állok helyt megtámadott honpolgári becsületem érdekében, mivel azon nézetben vagyok, hogy egy igaz és tiszta ügy nem szorul kipróbált fiskális. esze és szakavatottságára, sem pedig a törvény paragrafusainak furfangos sofistikai kiforgatására. Azt tartom, hogy a megejtett bizonyítási eljárás után a Tek. kir. Törvényszék kellőleg informálva van a dolog miben léte felől, hogy mellőzhetem a védőügyvédet, személyesen, nyílt arczzal és feltárt sisakkal állok elébe az ügyész úrnak, s meg vagyok róla győződve, hogy az ellenem emelt alaptalan vádja, az ügy miben létének becsületes és objektív feltárásával minden szakvédekezés nélkül teljesen összelapul s tárgytalanná válik. Teljes tudatában vagyok azonban abbéli képtelenségemnek, miszerint az ügyet mindig szakszerű, s a törvény formuláinak megfelelő szellemben, s úgy tárgyaljam, a mint ehhez a tekintetes kir. Törvényszék szokva van, azért kérem az esetleges nyelv, dologi és formabotlásaimat, ezen téren való járatlanságomnak betudni, s azokat jóakarólag elnézni. De más irányban is kérem a tekintetes kir. Törvényszék elnézését. Az ellenem emelt vád oly alaptalan, a feljelentők által való nyélbe ütése oly határtalan gonoszsággal eszközöltetett, miszerint tekintettel a vád természetére és tartalmára igen nehéz, sőt majdnem lehetetlen a legnagyobb fokú méltatlanság kitörését

fékezni s ezen perfid eljárást megbélyegző kifejezésekben a kellő határok között maradni, azért kérem kegyes elnézésüket, ha itt-ott túlerős szót találnék használni. Hiszen megvagyok támadva érzelmeim azon szentélyében, mely a legdrágább kincsem, a melyet elrabolni nem engedek semmi bűnös kéznek, mert az édes magyar hazámhoz való ragaszkodás és szeretet szentélye.

Tekintetes kir. Törvényszék!

Teljes tudatában vagyok feladatomból nehéz voltának, midőn Önök előtt – mint a kik az igazságszolgáltatás Isten és király nevében végrehajtói – tisztázni, illetőleg a maga valóságában megoldani akarok egy mindnyájunkat igen mélyen érdeklő s nagy horderővel bíró ügyet. Kényes a helyzetem, nem azért, mintha a vád alaposságának súlya nehezednék reám, avagy mintha az ügyész úr által nagy aplommal előadott, s pillanatnyi külhatásra minden lehető garnírunggal kispekelte, de igazi belértékére, komoly tartalmára, meggyőző és eredeti érvelésére annál csekélyebb pledoarja a legkisebb sebet is ütött volna rajtam, avagy a legcsekélyebben is megbénította volna ellentállási és czáfoló képességemet. Ha csak az ügyész úr által előadottakra kellene reflektálnom és az ő beszédjében összehalmozott állításokat kellene megdöntennem, játszva, igen könnyen s igen röviden készen lennék a vádhatóság igen tisztelt képviselőjével.

Nem jogi érvekre, nem a konkrét esetek és a logika vas következményeire, nem a tiszta láthatást és a kibontakozási módozatokat kereső, bölcs, törvénytudó és tapintatos államférfi álláspontjára helyezkedett az ügyész úr, hanem feltálat nekünk egy már minden tekintetben és sokszor elcsépelte politikai elmefuttatást vádbeszédje alakjában, melyet elöntött felháborodása egész özönével.

Ilyen beszéd, ilyen vád, mely az állítás aaptalansága, konkrét tények hiánya és megdönthetlen érvelések fogyatékossága tudatában eltér a fő tárgy tői, az egyenes útról és mellékutakra illetőleg ösvényekre akarja figyelmét terelni, hogy itt azután kiszemelt áldozatával kényekedve szerint elbánhasson, képes ugyan a kedélyeket és pártszenvédélyeket felizgatni, de nem a maga igazáról meggyőzni a komoly embereket; s ezen processus mellett a justitia regnorum fundamentum keserű könnyeket hullat. Ezen recept szerint konstruált vád ellen kellőleg fel vagyok vértézve, s meg vagyok róla győződve, hogy a nagy phrásisok hangoztatóinak, a kikhez a nemzetiségi harcok provokálóinak nagy serege tartozik, egy hivatásának magaslatán álló bíróság nem megy lépre.

A mi azonban feladatomat nehezíti, az a sok mindeféle előítélet, melylyel meg kell küzdenem, a sok balvélemény, melyet meg kell támadnom, a szándékos tévesztés, melyet le kell lepleznem és az ezekre alapított gyanúsítások és rágalmak, melyeket meg kell bélyegeznem. Vajmi nehéz, sőt majdnem lehetetlenséggel határos a megrögzött előítélet elosztatása; az úgyszólván vérré vált balvélemény helyreigazitása, a pártszenvédélynek hízelgő tévesztések leálczázása és a hazafiság szent jegyében szórt rágalmak elnémítása! Ha ebbeli törekvéseimet nem is fogja siker koronázni, akkor kérem azt tekintetbe venni, hogy in magnis voluisse sat est.

Védelmem során azon elv lesz az irányadóm, hogy többet ér a legkoldusabb igazság, a legkirályibb hazugságnál, s ha csak némileg is sikerülni fog a tekintetes kir. Törvényszéket meggyőzni a felől, miszerint szívemnek minden mozzanata, akaratomnak minden rugója s tetteim minden lüktetőereje, kizárólag édes magyar

hazámnak oly hű és odaadó, de félreismert s elhanyagolt tót nép javát akarja szolgálni, hogy ez az egységes magyar nemzetnek egy hasznos tagja lehessen: – akkor az elegendő kárpótlásul fog szolgálni azon meghurczoltatásaimnak és üldöztetéseimnek, melyeknek a képviselőválasztások óta a hatóságok és bíróságok részéről tervszerűen ki vagyok téve, s melyeknek egy eklatáns példáját ezen izgatási per is képezi, és pedig kizárólagosan azért, mert független, hozzáférhetlen, szókimondó és nem talpnyaló hazafi vagyok.

Tekintetes kir. Törvényszék!

Alkotmányos országban minden embernek joga van a törvény határain belül nem csak politikai nézeteit fejtegetni, hanem ezeknek párthíveket is szerezni. De egy tisztviselőnek, a ki polgárok vagyona és szabadsága feletti rendelkezési joggal fel van ruházva, magán meggyőződését és politikai állásfoglalását hivatalos eljárásába és ténykedésébe bele hurczolni és ennek itten érvényt szerezni, egyenesen közveszélyes dolog. Hova vezet az ilyen eljárás, azt jellemzően illusztrálja éppen az ügyész úr példája, mint a kinek beszédje nem tárgyilagosságból elbíráltatása a terhemre rótt cselekedetnek, hanem a legvakmerőbb politizálás, a mely hazafiságomat kétségbe vonó rágalmaival vérig izgat. Az ügyész úr messze elhalandozott a vád tulajdonképeni tárgyától, s mint már hangsúlyoztam, vádját nem a szóban forgó tényálladék megvitatására s ez irányban való igazság felderítésére, mint inkább ennek elnyomására alapította, s a pánszlávizmus, hazaárulás, s ezen irányzathoz való állítólagos vonzalmaim révén az ellenem emelt konkrét vád tényálladékának hiányát akarja pótolni, s így a bíróságot ellenem hangolni, hogy ez a politika szolgálatába állván, hazafíúi kötelességének tekintse az elítélte-

tésemet. Ezt én, nyilván kimondom, az ügyészség részéről a bíróság terrorizálási kísérletének tekintem. (Elnöki rendreutasítás).

Bizony, bizony szomorú és aggasztó dolog az, ha a vádhatóság képviselőjének a vélt hazaellenségek elleni gyűlölete nagyobb az igazság szereteténél. De ne feledjék az ilyen ügyész urak, hogy az általuk rémképnek felállított hazaellenségek ilyenmő elhantolása a pártatlan magyar igazságszolgáltatás elhantolását is jelentené.

Tekintetes kir. Törvényszék!

Feltevésém ellenére kénytelen vagyok védelmemben az ügyész urat követni. Bocsánatot kérek, hogy védelmemnél sem fogok alkalmazkodni a jogászvilágban dívó rendszerhez, hanem az elbírálandó ügyet orvosi észjárásom szerint osztom fel, s azt orvosi kaptafára verem fel. így első sorban tárgyalni fogom a vád aethiologiáját, azután kórtanát veszem bonczkésem alá, ezekből a symptomákat vezetem le, s ennek alapján a diagnosist állapítom meg, s utoljára rámutatok a szükséges gyógykezelésre, s remélem, hogy mindezek alapján a Tekintetes kir. Törvényszék arra a meggyőződésre fog jutni, miszerint az egyedüli igazságos gyógykezelés a vád és következményei alóli felmentésem. Ezen izgatási per aethiologiájában a főszerepet játsza Széll Kálmán Ő Excellenciája, a kit e per kútforrásául lehet megjelölni. Jól tudom, hogy ez merész állítás, de helyt állok érte. U. i. a Széll aera által inaugurált jog, törvény és igazság korszakában bízván, s azon országra szóló kijelentésére támaszkodván, miszerint minden honpolgár alkotmányos jogait szabadon gyakorolhatja: az utolsó képviselő választások alkalmával a vágújhelyi kerületben felléptettük mint képviselő jelöltet Dr. Markovics Rezsőt

az ennek idején nyilvánosan ismert tót nemzetiségi program alapján. Minden becsületes ember, a ki a választási tusánál elhangzott beszédeinket végig hallgatta, amellett fog tanúskodni, hogy aktív fellépésünkkel azt akartuk bebizonyítani, hogy tót nemzetiségi állásfoglalásunk, ha az úgy kezeltetnék, mint a hogy azt mi kezeltük – jól összeférne az egységes magyar nemzet fogalmával, melynek mi is tagjai, – s magyar hazánk iránti hazaszeretettel, melynek mi is fiai vagyunk.

Társadalmi és közgazdasági működésünk, melyet az utolsó években mind a két felekezeti papsággal és egyes humánus főurakkal kifejtettünk, az uzsorások és a nép kiszípolozol ellen irányul, kikkel városunk és vidékünk borzasztóan el van árasztva s kik a szegény tudatlan népet kihasználván, ezt lassanként Amerikába való kivándorlásra készítették elő. Mivel a köznép érdekében kifejtett munkálkodásunk a vágújhelyi népbanknál és a vidéki fogyasztási szövetkezeteknél nagy és nem várt sikereket ért el, az uzsorások és uszályhordozók körében nagy a felháborodás ellenünk, s ezek minden áron veszünkre törnek, mivel engem tekintenek, – ha nem is a kormány által kiküldött Egannak, de minden a nép érdekében alkotott és véghezvitt intézkedések és műveletek megteremtőjének s mostani vezetőjének. Ezen elemeknek az adókivetésnél az volt a főérvük adójuk leszállítása indoklásában, hogy szegényeknek lehetetlen a megélhetésük a népbank és a fogyasztási szövetkezetek mellett. Azonban mindennemű fondorlataikkal nem igen értek célzt, míg nálunk a közigazgatás Rexa volt főbíró igazságos és népszerű szelleme által vezéreltetett, sőtét szövevényeik daczára nem tudták felforgatni a társadalmi viszonyokat és a hivatalos közegeket a kiszemelt emberekre uszítani. Békesség, egyetértés

és közbecsülés szelleme volt nálunk . az irányadó, s a vágújhelyi kerület sehol sem díszlett mint egy forrongásban levő hazaellenes tanokkal szaturált fészek. Rexa közvetlen utódja alatt sem mehettek valamire ezen igazi méregkeverők, s azért ez ellen formális palotaforradalmat inscenizáltak s ki is intrigolták őt Vágújhelyről. Ezután jött olyan közigazgatás, a milyen nekik kellett, s melylyel megteremtették a mostani áldatlan viszonyokat, melyeknek segítségével sikerült nekik formális hajtó vadászatot véghez vinni, s minket ide a bíróság elé állítani. Választási küzdelmekben való aktív részvétünk különösen malmukra hajtotta a vizet, s csatlósaik s bérenczeik által tele kürtölték a világot állítólagos pánszláv izgatásainkkal s a közvéleményt félre vezették. Alikor úgy a választásokból kifolyólag bemocskolták polgári becsületünket, a választások után személyeinkre vetették magukat, s azóta olyan kivételes állapotban vagyunk, hogy velünk szemben sem a törvény sem az illendőség szabályai nem alkalmaztatnak és a közigazgatási hatóságok részéről közönséges személyhajsza folytatatik ellenünk, úgy, hogy életünk nem egyéb mint folytonos idézések, kihallgatások, vizsgálatok, önkényes elítéltetések s ezek ellen való felebbezések. így gyártottak ellenünk 12 kihágási esetet, 2 hatóság elleni erőszakot, egy-egy zsarolást és levéltitok megsértését és 7 nemzetiség elleni izgatást, mint azt az ügyész úr is tudja, mivel valamennyiben eljár, de leszámítva ezen izgatást, tudom nem nagy öröme, kénytelen volt valamennyi eljárást beszüntetni.

És különös, mindezen büntetendő cselekményeket kizárólag a lubinai körjegyzőség területén követtük el, mivel járásunk más jegyzője nem volt rábírható, hogy megrendelt és hazug feljelentéseket kovácsoljon. Ilye-

nekre csak a lubinai jegyző vállalkozott, ki lefelé nyers magavisete által a talajt lába alól elveszítvén, felfelé ily módon akarja megrendült állását szilárdítani s magát nélkülözhetetlenné tenni. Ha így nem tudnám megmagyarázni a viselkedését, akkor, mint orvosnak, azt kellene hinnem, hogy feljelentési rögeszmében szenved; mint notórius feljelentő és denunciáns ismerős ő már a bíróságoknál, s mint jól tudom, a nyitrai kir. törvényszék által is rendre utasított, hogy alaptalan feljelentésekkel ne éljen. Hamis tanúkat könnyű volt neki összetaborozni Lubinán és Bottfalun, hiszen itt legújabbban fogyasztási szövetkezeteket alapítottunk; e miatt olyan az elkeseredés és düh a tisztelt zsidó honfitársainknál, ezt tolmácsolta legjobban a főemberük, Deutsch Ede stb. stb.

Utón út félen hirdetik, hogy bennünket Vágújhelyről el kell üzni, s hogy ezen céljukat elérhessék, ezen hazafiak nem rettennek vissza a valótlan tanúskodás eszközeitől sem.

És ilyen elemekkel egy gyékényen árulnak nálunk a közigazgatási közegek, s a pártpolitika szolgálatában állván, a hivatalos hatalom felhasználásával meg akarják törni a nekik nem konveniózó honpolgárokat. De mikor Nyitra megyében a közigazgatásnál még a Bánffy szelleme uralkodik, akkor nem joggal állítottam-e fel a tételt, hogy ezen izgatási pernek az aethiologiája maga Széll Kálmán Ő Excel. Az ő aerája igen veszélyes s csak arra való, hogy általa a honpolgárok elcsábíttassák magukat alkotmányos jogaik szabad gyakorlására, s azért azután a megyei Epigonok Vilmos német császár példáját aplikálhassák reájuk, ki azt mondta Kínába menő katonáinak: »Úgy viselkedetek, hogy a kínaiak még ezer év múlva is rettegéssel gondoljanak

vissza a német névre«. Hát a megyei urak azt akarják elérni, hogy ha nem is ezer év múlva, de legalább életfogytiglan rettegéssel gondoljunk vissza az utolsó képviselő választásokra, s egyszersmindenkorra menjen el a kedvünk a megyei basák kalkulusait megbolygatni. Hogy azonban ilyen aethiologia mellett sikerült személyemet a büntető bíróság elé állítani, ez már az ügy pathológiájába tartozik, s ennek kórtanát képezi. A bűvárkodó és lelkiismeretes orvosnak sokszor véres verejtékébe kerül a kórtani kérdések helyes megfejtése, ez képezi tulajdonképen sarkalatos pontját az egész orvosi tudománynak, a melyhez könnyű dolog a kórisme megállapítása. S én mostan, midőn, habár rövid időre, orvosból jogászi dilettánsná átvedlettem, védelmem ezen pontjánál érzem vállalkozásom súlyos természetét, mivel jól tudom, hogy ennek sikeres és elfogadható megoldásától függ az ügyész úr által reám kivetett hurokból egyéni integritásom és hazafias becsületem teljes megtartása mellett leendő kimenekülésem. Sok tekintetben azonban nem irigylendő a helyzetem. Először is nagy géneben vagyok a napi sajtóban minduntalan felállított azon fogás által, a melyen az ügyész úr is olyan kihívóan nyargalt s a mely az önérzetes embert vérig sérti, t. i., hogy a panszlávok – mely branzsba az ügyész úr engem is belefoglalt – s mely rágalmát később megdöntöm, – egy gyáva, meghunyászkodó és alávaló, a mellett ravasz népség, mert hogy egészen más a programjuk és beszélési módjuk, ha bajba keverednek, s elkövetett igazatásaik, recte gázságaik miatt helyt kell állniok a bíróságnál, a hol letagadják akár az Ur Istent.

Tekintetes kir. Törvényszék!

Ember vagyok. Eleteemben többször megbotlottam, de azt nyílt homlokkal állíthatom, hog férfi becsületemen

soha a legkisebb csorbát sem engedtem ejteni, ezt félve őrzött kincs gyanánt kezeltem. Vallhatunk ellentétes nézeteket, de a becsület fogalma a férfiak előtt mindig egy és azonos, a férfi becsület minden korrekt embernek közös vagyona, mely kölcsönös tiszteletben részesül. Az ügyész úr megfoszthat engem szabadságomtól, vagyonomtól, családomtól, de becsületemhez, férfias gondolkodásomhoz büntetlenül senki nem nyúlt a múltban, s nem fog nyúlhatni a jövőben sem. Koncedálok azt, hogy az ügyész úr többnyire olyan emberekkel foglalatoskodott, a kik azon latin közmondást követik »si fecisti, nega«, de én hazugság árán az életemet sem váltanám be, s legyen meggyőződve mindenki, hogy ha a szónoklás hevében egyben másban el is járt volna a szám, akkor itt is azt mondanám: »Quod dixi, dixi«. Nincs előttem utálatosabb dolog, s nem tudom eléggé megvetni azon férfit, aki az elkövetett cselekedeteiért nem áll helyt akárkivel szemben. Hátrább tehát az agarakkal, s velem szemben elő ne hozakodjék az ügyész úr ilyen fogásokkal, ha esetleg kórtani ecsetelésem a hazafiság dolgában nem fog megfelelni azon képnek, melyet rólam készített, s melyet a bíróságnak is suggerálni akarna. Külömben nem e nagyobb gyávaság és a férfias eljárás nem nagyobb hiánya-e valakire ráfogni a legdiffamálóbb vádat – értem a hazafiatlanságot, sőt egyenesen a hazárulást – és előtte már előre elvágni a menekülés útját azon manőverrel, hogy ha elismeri, eo ipso bűnös, ha pedig tagadásba veszi s megczáfolja, akkor egy megvetni való gyalázatos teremtés.

Tekintetes kir. Törvényszék!

Kétszer voltam életemben olyan helyzetben, hogy az engem közéről érdeklő dolgot nem tudtam megérteni, s róla magamnak helyes képet alkotni. Az egyik

orvosi pályámra vonatkozik s abban áll, hogy medikus koromban az élettant a híres Brückéből tanulmányozván, sehogy sem tudtam felfogni az embriológiáról szóló fejezetet. Mikor később a szülézzettel kezdtem foglalkozni, örültem, hogy itt már helyes képet alkotok magamnak az embrió fokozatos fejlődéséről. De nagyobb volt az ámulatom, mikor az embriológiára vonatkozó szakaszt itt is Brückéből szórúl-szóra hallottam idézni, s így mai napig sem értem a dolgot. Itt azonban az volt a szerencsém, hogy a szigorlaton nem kaptam ebből kérdést. Épen ilyen helyzetben vagyok, mint Magyarország honpolgára, a panszláviszmus s ebből levezetett hazaárulás fogalmával. Gyermekkorom óta hallom e szót, s már akkor tudtam, hogy ezen jelzővel senkit sem szoktak különösen megtisztelni; de később tapasztaltam, hogy ezzel illetik többnyire a tót ajkú polgárokat, de a magyar nyelvűeket sem kímélik meg ezen megnevezéstől, ha történetesen egyben-másban eltérő a nézetük egyik másik nagyszájú hazafiétől. Olvastam különféle politikusok nyilatkozatait, kifogástalan hazafiak véleményét, de magyar honpolgári minőségemben és magyar politikai nemzeti szempontból szabatos egyöntetű határozott definíciót eddig nem kaptam, sem államisági, sem politikai mibenlétéről, annál kevésbé büntető kritériumáról. Csak a vádat állítják fel és proskribalják az abban leledzőket a nélkül, hogy megmondanak, miben áll tulajdonképen az illetőnek a panszláviszmusa. Hát ezen perből réám háruló zaklatásnak legalább egy hasznát véltem venni, t. i. meg voltam győződve, hogy a vádhatóság képviselője megfesti nekem a panszláviszmus körképét, tüzetesen meghatározza mibenlétét, miszerint a bíróságnak lehessen ítélni a felett, lehet ennek alapján általában, az inkriminált beszédekből pedig külö-

nősen, reám sütni a panszláviszmus, a hazaárulás tény-alladékát. De csalatkoztam e tekintetben is az ügyész úrban, és vádbeszédjéből nem vettem ki mást, mint azt, hogy erőnek erejével a magyarság megmentőjének akarja magát bemutatni. A megmentéshez azonban mindenek előtt kell valami veszélynek lenni, s az a chauvinisták által megteremtett panszláviszmus, melyet az ügyész úr minden elfogadható indokolás és bizonyíték nélkül reám fogott. Ez nem a hazájukat önzetlenül szerető férfiak eljárása, ez üres vádaskodás és külhatásra kiszámított kifelé való beszélés, ez másnak számlájára való saját önző érdekek előretolása, ez a polgártársak hazafiúi becsületének magasba való kapaszkodáshoz létrául való felhasználása. Ebből azt is látom, hogy az ügyész úrnak fogalma sincsen a valódi és eredeti magyar szellemről, ezt magába szívni eddig vagy nem volt alkalmá, vagy nem volt hozzá kellő érzéke; mert ha valódi magy^rar szellemet ismerne, akkor tudnia kellene, hogy ezen szellem egy ezredéven keresztül a szabadság és nem az elnyomás, a haladás és nem a reakció, a testvériség és nem a gyűlölet szellemének bizonyult; ő pedig ennek ellenkezőjét hirdeti, s így ráillik Kölcseynek azon már régen elhagyott panasza, hogy a magyarról erősen kopnak a faji jellemvonások. A panszláviszmussal való ide-oda dobálódzás, s evvel határos hazaárulás kórtani képeinek és tárgyi fogalmának határozatlan és ad hoc definíciója eredményezi azt, hogy minálunk mostanában semmivel sem történik nagyobb szédelgés, mint a hazafisággal, hogy ez az üzérkedő hazafiaknál közönséges árucikket képez; hogy evvel takartatnak el a legnagyobb bűnök és jellemben vágó dolgok; ezt használják fel a politikai stréberek gradus ad Parnassum gyanánt; evvel tesznek tönkre, vagy egyenesen

leütnek minden kellemetlen vagy útban álló embert a politikai kalandorok. S ez a rákfenéje a mostani életünknek, mely lassan, de biztosan emészti a társadalmat, mivel ilyen hazafiak a nemzetiségi kérdésben folytonosan és biztosan kamatozó tokét látván, a nemzetiségi bajokat nem sanálni, hanem elmérgesíteni törekednek, s arról is biztosítok mindenkit, hogy az ilyen elem csak addig szolgálja pártját és urát, míg a párt uralkodik s jutalmazásra képes, amint azonban megszűnik annak lenni, mint a patkány elhagyja a sülyedő hajót. Ezek azután diskreditálják az igazi hazafiságot, mely nem lármázik, hanem cselekszik, dolgozik, mely nem csak élni, de halni is tud hazájáért.

Szerény véleményem szerint a politikai panszláviszmust nem lehet azonosítani a hazaárulással, s én a panszláviszmus fogalmába, mint magyar honpolgár, azon rajongókat vagy féirevezetetteket soroznám, kik holmi elérhetetlen utópiáknak hódolván, az elszórtan élő különböző szláv fajokat ideális értékű fajroksági viszonynál territoriális egységes államtestté akarnák egyesíteni, s így a tótokat az egységes politikai államtestből kierőszakolni és a szlávság politikai testébe átplántálni; míglen a hazaárulók alatt azokat értem, kik ezen processust önző érdekből, vagy mint fizetett bérenczek szolgálják. Végeredményben ezen aknamunka egyenlő ugyan, de e szerint még is különbséget kellene tenni az államhatalomnak az óv és védelem eszközeiben s ilyen állambontó elemek kiirtásában. Ha tényleg vannak ily gazemberek Magyarországon, ha tényleg léteznek ilyen célokat követő pártok, a kik oly rútol megfélemedtek a közös anyánk iránti hűségéről, akkor azokat könyörtelenül ki kell irtani, s mint közveszélyeseket, ártalmatlanná tenni, nehogy ilyen igazán méregkeverők má-

sokat is megméltelyezzenek. Örökös bűne marad az az államhatalomnak, hogy szabad folyást enged a hazafiatlansággal való vád generalizálásának s nem védi meg az ártatlan honpolgárokat ilyen legdiffamálőbb és legsértőbb gyanúsítással szemben. Ha vannak árulók, kutassuk ki a vevőket, mert a hol nincsen vevő, – ott nem lehet áruló, s eszerint járjunk el karanténális intézkedésekben. Az összes tótságot, vagy annak értelmiségét, bizonyítékok nélkül ily ocsmány váddal illetni nem szabad, mert minél nagyobb a felvidéki tótságnak hazájához való hű ragaszkodása, kell, hogy annál nagyobb legyen azon mély sértésnek érzete is, mely azáltal okoztatott, hogy ezen hűség a hazaárulás vádjával háláltatik meg pusztán azért, mert tótnak született.

Tekintetes kir. Törvényszék!

Ezzel úgy per tangentem jeleztem nemzetiségi viszonyaink kórtárát, s bebizonyítottam azt is, hogy ezen izgatási per ilyen kórtannak s annak folyamánya, hogy engem nem ismernek, illetve félre ismernek. Az a nagy baj, hogy a felvidékről a magyar közvélemény olyanoktól nyer értesítést, kik bennünket semmi tekintetben nem ismernek, felvidéken sohasem voltak, s ennél fogva nem a saját tapasztalataikból merítik tudásukat s alkotják meggyőződésüket, hanem többnyire hazug és tendenciózus hírlapi közlemények és más elferdített hírek képezik kútforrásaikat. Ezek a jó urak, ha nincs is a mellett semmi rossz intencziójuk, még is akaratlanul ártnak a közügynek. Hát még azok milyen romboló munkát végeznek, a kik céltudatosan és kiszámítva kolportálják az álhíreket.

Így egy kissé sem csodálkozom azon, hogy az utolsó időben a hazafias és becsületes magyar közvélemény is kezd felháborodni a panszlávok állítólagos vak-

merőségén, és nemes és jogos felhevülésében utálatát fejezi ki ezekkel szemben. Hisz az a magyar ember nem is érdemelné meg a magyar nevet, a ki nem ütköznék meg – hogy a sok esetből csak egyet felhozzak – azon, a mit B. Hírlap múlt nyáron írt, hogy t. i. Turóc-Szent-Mártonban egy ködképen az orosz sas címere alatt a tótok ölelkeztek a többi szlávokkal. Hol voltak akkor az ügyész urak, hogy a figyelmüket kikerülte ilyen igazi hazaárulás s miért nem csípték el a hazaáruló ipséket. Ha pedig álhír volt az egész – mint a hogy volt is – miért nem vonták felelőségre a B. pesti Hírlapot izgató czikkei miatt? Vagy a tótok ellen szabad izgatni? Tehát nem a felvidék ismerete az, a mitől nekünk tartanunk kell; a mitől én tartok, az a felvidék nem ismerése s ezen alapra fektetett merész tévesztései az államhatalomnak, a bíróságoknak és magyar testvéreinknek. A maga teljességében áll itt azon latin közmondás »ignotos fallit, notis estderisui.« A betegségnek ilyen elhibázott a valósággal ellentétes kórtani képe kell, hogy a jelenségnek hamis megfigyelésre is vezessen, s ezek alapján a diagnosis is helytelen lesz, a mi pedig azt eredményezi, hogy olyan gyógykezelés választatik, mely nem csak hogy meg nem szünteti a bajt, hanem azt inkább neveli, élmérgecsíti. Már pedig az orvosi tudománynak egyik foelve az, hogy ha nem lehet segíteni, akkor legalább ne ártsunk. Hogy a tek. kir. törvényszék az ügyész úr által rosszul vázolt kórtan alapján ne tévedjen reám vonatkozólag a diagnosis-ban, s így a gyógykezelésnél is ne intézkedjék a medicina föelve ellen, bátor vagyok a nemzetiségi kérdéstről táplált nézetemet a tekintetes kir. Törvényszék asztalára letenni azon megjegyzéssel, hogy kizárólag a magam nevében beszélek. Én az 1868. t. ez. 44. §-a értelmében

Magyarországon csak egy nemzetet, t. i. a magyart ismerem, mely a magyarhoni nemzetiségek összességét képezi. A ki tehát bármely magyar nemzetiség elnyomását kívánja, az a politikai magyar nemzetnek hadat izent, az küzd a magyar állam egysége ellen s botorul gyengíti hatalmát, mely csak az összes magyar nemzetiségek harmonikus egyetértésében és testvériségében lelhető fel. Mint az egységes politikai magyar nemzetnek feltétlen híve, csak méltányolni tudom mind azon törekvéseket, melyek a politikai magyar nemzet konsolidálására, erősítésére s a magyar szellemnek minél ragyogóbb nyilvánítására irányulnak. Ezen magyar szellemnek olyannak kell lenni, mint a tiszta accordnak a zenében, hol az egyik hang támogatván a másikat, ezek egymást egy harmonikus magasabb rangú egységre emelik s egyike a másiknak értékét növeli. Ezen tiszta nemzeti accord tartós voltát csak úgy tartom elérhetőnek, ha ezen összesség minden alkatrésze egyaránt erősítettik és pedig mint az egésznek tényezője, természetes az egységesség, az oszthatatlanság és összetartozás élő tudatában. De megkívánom, hogy külsőleg is minden repraesentáció alkalmával érvényesüljön ezen egységes nemzet nagysága s önálló politikai súlya; itten meg kell szűnni minden tagosításnak s az egységnek alkatrészeire való bontásnak, mert az egység csak akkor imponál, ha minden alkalommal mint szervi egység lép fel. De bensőleg egy összetett szervezet csak úgy működhetik tartósan, ha egységes terv és önálló kéz által vezetetik. így Magyarországon kell a benső életben is ezen egységes magyar nemzetnek jellegét adó magyar nemzetiségnek – vagy ha úgy tetszik, faji magyar nemzetnek – a vezérszerepet betölteni, a hivatalos nyelv csak úgy lehet, t. i. a magyar, melylyel a szük-

séges egyöntetőség is eléretik. Egy szóval, Magyarország legyen mindenben a magyar nemzeté. Itten megfelelek az ügyész úrnak azon megjegyzésére, hogy Magyarországon nemzetiségekről nem is lehet beszélni. Ez, kérem, a distinkciótól függ. Ha nemzetiség alatt olyan nagyobb népfaj értendő, mely nemzeti különállás tudatával bír, mely különállást érvényesíteni is akar, ily értelemben valóban tót nemzetiség nem lehet Magyarországon, mert nemzeti különállást csak a magyar honpolgárok összessége vehet igénybe, de nem azoknak valamely népfaja; ily nemzeti különállás Magyarországon a pars pro toto elvén csak a magyar népfajt illeti meg. Ebben az egyben tehát még valahogy megférünk az ügyész úrral.

Alidon egyrésztől ilyen elveket vallok, más oldalról senkinek és semminek kedvéért nem tagadom tót származásomat, de azt mindig összhangba tudom hozni édes magyar hazámhoz való tántoríthatlan odaadással.

Én azonban az állam feladatának azt is tekintem, hogy az ne ismerjen édes és mostoha gyermekeket, de hogy minden gyermekének ugyanazon jó indulatú édes anyja legyen, s így az egyiket el ne kényeztesse, a másikat pedig mostoha kenyérré ne szoktassa. Mivel pedig mint minden népfajnak, úgy a tótnak is megvannak a maga speciális tulajdonságai, s ezekkel számot kell vetni s azokat istápolni, – magától értetődik, hogy ezen istápolás csak a czélszerűség határain belül s azon korlátok között eszközölhető, melyek az egyes népfajok egészséges és fokozatos fejlődését nem gátolják ugyan, de amellet a hangoztatott politikai egységes magyar nemzet fogalmával jól összeférnek. Azt hiszem, hogy a haza bölcse, Deák Ferencz, s a vele egyidejű törvényhozók ezeket tartották szemük előtt, midőn megalkották az úgy nevezett nemzetiségi törvényt,

melyben határozottan körvonalazták az egységes magyar testben élő népfajok jogait.

Tekintetes kir. Törvényszék!

Rövid szavakba foglalva ez az én politikai hitvallásom, ezek lelkem mélyéből, szívem őszinte sugallatából eredő megnyilatkozások, melyek szerint, mint egységes magyar nemzetnek tót ajkú honpolgára, irányítom életemet. Engemet a hazámhoz való hűségre tanítani nem kell, mert az velem született érzelem, s én magyar hazám híve akkor is maradni fogok, ha ezen hűségemet nem csak börtönnel, hanem vérrel kellene megpecsételnem. Hogy ebbe bele nem illeszthető a magyar nemzet elleni izgatás, az sem szorul további bizonyításra. Arra kérem tehát a tekintetes kir. Törvényszéket, ne engedje magát befolyásoltatni a valóságnak meg nem felelő, s csak az ügyész úr által összemesterkedett kórtani képletnek, mert akkor rossz lesz a diagnosis s az alkalmazott gyógykezelés igazságtalan. Ámbár ha a diagnosis helyes, a gyógykezelés igen könnyű, mégis az ügy nagy horderejénél fogva engedjék meg a terápiáról is egynéhány megjegyzést. Az a nézetem, hogy a nemzetiségi törvény lojális betartása és végrehajtása által a nemzetiségi kérdés szerencsésen meg volna oldva, s azok is, a kiknél eddig talán nem vert elegendő gyökeret az egységes politikai magyar nemzet gondolata, könnyű szerrel, vagy megnyeretnének ezen- magasztos célnak, vagy pedig minden talajt, a legális álláspontjuknak még a látszatát is elveszítenék. Csak művelt, anyagilag független honpolgárok lehetnek biztos támaszai a társadalomnak és én nem tudom fel fogni azt, mi módon veszélyeztetné a politikai magyar nemzet konsolidációját, ha az egyes népfajoknak mód és alkalom adatik, hogy kulturális téren anyanyelvüket

fejlesszék, s ezen természetes alapon sajátítsák el az élet nehéz küzdelmeihez szükséges önművelődést és látókörük szélesbítését.

Vagy talán dicsőségesebb volna egy önértet és öntudat nélküli néptömeget kormányozni, mely sem nemzetet, sem hazát nem ismervén, állatok módjára a pillanat érzéki befolyása által vezérelteti magát? Büszkének kellene lenni minden magyar honpolgárnak, hogy ezen hazának minden fia vetekedik honfitársaival a haza szeretetében, a művelődés gyarapításában, a tudomány fejlesztésében, az emberiség nagy céljainak elérésében, hogy úgy igaza legyen Rákosi Jenőnek, a ki azt írja, hogy a magyar erő ébredése egyértelmű a szabadság ébredésével, a magyar uralom a békét és az alkotmányos szabadságot jelenti. Sajnos azonban, hogy mi nálunk az istentisztelettől kezdve, szellemi és anyagi téren bármi is történjék a tót nemzetiség érdekében, – ebben panszlávizmusnak, hazaárulásnak s magyar fajgyűlöletnek bent kell lenni. Pedig fődolog az érzés, a gondolkodás, a meggyőződés, s hogy ezen tulajdonságok minden izükben át legyenek hatva az egységes magyar nemzet ideáljától, azt szeretettel, atyai gondoskodással, jó közigazgatással, bekötött szemű igazságszolgáltatással, biztosabban lehet elérni, mint nyers erőszakkal, hivatalos közegek túlkapásaival, a törvények kiforgatott és pártpolitika szolgálatának alkalmazásával, a polgárok tervszerű zaklatásával és üldöztetésével, mint a milyen par excellence ezen ellenem foganatosított izgatási per is. Az akció mindig reakciót szül; nem lehet emberi lény, aki az ebek módjára nyalogatná azt a korbácsot, mellyel őt ütik, és ily méltatlan verés daczára hű örnek szegődik zsarnokoskodó ura mellé. Emberekkel emberül kell bánni! Legyünk csak őszinték és vegyük praktice

a dolgot. Kik a nemmagyar ajkú honpolgárok között a magyar nemzet állami egységének, vagy mint mondani szokás, eszméjének ex asse hivatalos személyesítői és reprezentálói? Minden esetre ezen állam jogrendje, intézményei, törvényei s ezekkel az alkalmazottjai. Már most kérдем, ha a nép azt is panasolja, hogy a vele leginkább érintkező közigazgatási közegek őt embernek sem tekintik, hanem csak zaklatják, s azokat, kik felszólalnak a nép törvény adta jogai mellett, ezen magyar állameszme hatásági fenevadként üldözik, holmi összetoborzott üzérkedő hazafiak hamis feljelentései és vallomásai alapján büntető padra hurcolják, míglen a nép kiszipolyozol közigazgatási közegek asszisztenciája mellett omnipotenciára tesznek szert, hát kérem, ilyenek után lehet-e emberi észszel kívánni, hogy azon nép lelkesüljön az ilyképen képviselt állameszmeért?

Ezáltal a szükséges hazafias érzés háttérbe szoríttatik s felülkerekednek – nem a panszlávizmus, attól nem kell félni, – hanem kozmopolitikai veszélyes árnyalatú socialista és vallástalan sektatanok, a nép kiűzetik hazájából, Amerikába vitorlázik s földönfutóvá, hontalanná lesz.

Minden törvényt, a míg fennáll, tisztelni kell, nehogy azt higyük, miszerint Magyarországon a törvény pókháló, mely csak az apró legyeket fogdossa, de a melyben a hatalmas darazsok tetszés szerint járnak-kelnek. Ha pedig valamelyik törvény czélszerűtlennek, vagy ravasznak bizonyul, tessék azt revidálni vagy eltörölni. Míg egy honpolgár legális alapon áll, őt csak azért proskribálni nem szabad, mert az a honpolgárok törvény által való becsapása és kelepczébe csalása volna. Férfias, becsü-

letes harczmodor az egyenes út, a tisztességes érvelés, de nem a hamis vádaskodás és rágalom. Én az egy-séges magyarnemzet »unitas Spiritus«-a alapján állok; ha tehát az ügyész úrnak, vagy akárkinek másnak az a meggyőződése, hogy Magyarország csak a nyelvegység árán lehet nagy és boldog, jól van, de harczoljanak tiszta fegyverrel s nem álarczoskodó s álszenteskedő hamis vádakkal, s ne bélyegezzék minden politikai ellenfelüket a hazaárulás ocsmány vádjával. Mondják ki, hogy a nyelvegységet kívánja a *salus rei publicae*, s úgy az *unitas linguae* egyúttal a *suprema lex esto*. Ez nyílt beszéd, és nem férfiakhoz nem illő ürügykeresés. Tessék ezen felfogásnak a törvényben is érvényt szerezni; a törvény szent, előtte mindenkinek meg kell hajolnia, vagy pedig levonni a konzekvenciákat. De addig, míg álláspontjuk nem nyeri el a törvény szentesítő erejét, addig ne vigyék máglyára azokat, kik nem a még nem létező, hanem a létező törvénynek hódolnak.

Általában – és itt is appellálok az ügyész úr gentlemen érzékére – az élet harczának bármely szenvedélyes tusaiban hagyjuk érintetlenül, a támadás körén kívül egymásnak tisztességét, hazafias jó hírnevét és becsületét. A polgártársaktól kivívni a közbecsülést, rendszerint évek fáradságos munkája, és gyakran csak sorvasztó küzdelmekben eltöltött életünk késő bére. Gonoszabb dolog elrabolni ezt a félve őrzött kincset, mint talán elvenni az életet, mert a halált okozó seb csak pillanatig fáj, de a becsületre, a hazafias hírnévre mért tördöfés örökké sajog.

A vád ezen általános letárgyalása, illetőleg megbecsülése után, áttérek az ügyész úr beszédjének részletes taglalásába. Tulajdonképen zavarban vagyok, midőn személyemre bizonyított tények ellen kell védekezniem, és az ügyész konkrét formába öntött állításaira meg-

felelnem. Zavarban vagyok, nem azért, mintha védekezni nem tudnék, de azért, mert nincs, mi ellen védekezsem, és beszédemet már be is kellene fejeznem, ha az ügyész által határozottan megjelölt vétkeimre terjeszkedném ki. A mint az ügyész beszédje általában a tárgyilagosságra igen szegény volt, a menyben 2½ óras beszédjében a vád tárgyáról alig beszélt ¼ órát, – úgy különösen én rám nézve vádját nem támogatta a legkisebb tényálladékkal vagy indokkal sem; ha csak bizonyítéknak és izgatás tényének nem fogadjuk el a zsidó tanúktól kikölcsönözött mondást, hogy a jelölt beszédjét megismételtem, kiélesítettem és hogy őt jelöltnek ajánlottam. Igazán nehezen lehet ellenem eljárni a büntető törvénykönyvben foglalt izgatási fogalom alapján; nehéz volt felépíteni bűnösségemet valami bizonyítékok igénybe vételével, midőn ilyenekkel a főtárgyalás az ügyész igyekezete dacára nem szolgált. Ha tehát ügyész úr nem tartotta tanácsosnak az ellenem szóló anyagot jogilag taglalni, teszem én azt élet- és lélektanilag.

A bottfalusi tanúkkal és az itteni állítólagos izgatással röviden végzek, mert jól tudom, hogy az ügyész úr sem hiszi azt, hogy ezért elítélhető volnék. És mégis én kizárólag bottfalusi és nem lubinai beszédem miatt voltam a vád tanács által vád alá helyezve, jogilag tehát csak ezen beszéd miatt lehet felettem törvényt ülni. A vád tanács által elrendelt pótvizsgálaton kizárólag bottfalusi tanú Kellermann Samu jelölte meg határozottan azon kifejezéseket, melyeket állítólag a jelölt beszédjéből megismételtem. Az összes többi kihallgatott terhelő tanúk azt vallották, hogy az egyes kifejezésekre már vissza nem emlékeznek, és ennél fogva nem is tudják megmondani, mit mondtam és ismételtam. Ha tehát

Kellermann tanú nem lett volna, az esetben a vádnácsnak engem a vád alól fel kellett volna mentenie, és az ügyész úrnak is le kellett volna mondania arról, hogy rajtam a port elverhesse.

És hogyan vallott Kellermann a főtárgyalás során? Annak az ellenkezőjét, mint az elővizsgálaton, azaz az igazat, úgy, hogy az ügyész úr magán kívül szemére lobbantotta, hogy vagy most vall igazat, vagy tette ezt az elővizsgálat során, és ez a tanú a kir. törvényszék által esküre sem lett bocsátva. Rendes körülmények közt az ellenem emelt vádat el kellett volna ejteni annál is inkább, mivel számtalan keresztény tanú a napnál ragyogóbban bebizonyította ártatlanságomat, sőt a meghitelezett tanú, Róth Ágoston r. kath. plébános, a bíróság előtt ünnepélyesen kinyilatkoztatta, hogy valódi áldása vagyok a népnek.

Ámbár az ügyész úr nem igen merte a többi terhelő tanú reám vonatkozó vallomásait részletezni, én ez előtt sem akarok kitérni és magam megyek a tűzbe.

A két Pollák nem is említette a nevemet. Lubináról Pless és Barancsik nem hallották, hogy beszéltem volna, csak Deutsch állította azt, hogy a jelölt beszédjét »kopiroztam« s abbeli kérdésemre, miben állott ezen kopirozás, azt felelte, miszerint én is tót adókönyvecskéket követeltem. Herczog Simont valamiképp még lehet tanúnak elfogadni s azért vallomását szó szerint idézem.

Tekintetes kir. törvényszék!

Ez az egész vádanyag, s ezt is Miklóssy szavazóbíró különös jó akaratának s irántam tanúsított előszeretetének kell érdemül betudni. Méltóztassék ezen tanúvallomást csűrni, csavarni, méltóztassék belőle válogatni, lehet-e belőle magyar nemzetiség elleni izgatást

kihozni? E mellett kérem tekintetbe venni ezen tanú magatartását és vallomásának előadását. Részemről még csak azt teszem hozzá, hogy ez azon tanúk egyike, kikről említést tett Buzáth országgyűlési beszédjében, hogy a tanúzást üzletszerűen folytatják és kiket a boldog-
emlékű Egan mint a társadalom valódi csapását és veszélyét jelölte meg. Ezen tanút még a saját hitsorsosai is így jellemzik.

De tegyük fel, hogy Herczog uraság valóságos gentlemen, és hogy a vádat némiképp Deutsch is támogatja: egyesítsük tanúvallomásaikat és fogadjuk el valóságnak, hogy az ő becsületes tudásuk és felfogásuk szerint tényleg olyan kifejezésekkel éltem, a melyek magyar nemzetiség elleni izgatást foglalnak magukban. Nem tudom, foglalkozott-e az ügyész úr a tanúvallomás lélektanával, – én valamit konyítok hozzá s ebből bebizonyítom az ügyész úrnak, hogy 1 és $\frac{1}{2}$ év utáni tanúzás abszolút semmi értékkel sem bír. Általánosságban a bizonyítási eljárás a fenytő per hátgerinczét képezi, a bizonyítási eljárásban pedig a tanúk viszik a főszerepet, a kiket – kivált ha azok terhelők – a vád sacrosanctiknak, érinthetlenségnek tekint. Esküvel megerősített tanúvallomás minden kétséget kizáró objektív igazságnak vétetik. Ezen felfogás helytelenségét azonban nem csak a történet bizonyítja, hanem azt az agy működésére vonatkozó tudományos kísérletek is megdöntik, a mint az a boroszlói megfigyelő állomáson történt. Itt különféle merényleteket fingiroztak a nélkül, hogy az érdekelteknek erről tudomásuk lett volna. Valamennyi szemtanú egészen másképen ecsetelte a történeteket! De a büntető törvénykönyv sem viseltetik általános bizalommal a tanúvallomások iránt, és azért büntető kódexünk egész aparátusával felvonul a hamis tanúzás,

hamis eskü megakadályozására, illetőleg megbüntetésére. A tanúvallomásnak bizonyító ereje nem bir semmi nemű absolut, csak relatív értékkel, és tudományosan bebizonyított tény, miszerint létezik egy természetes élettani valótlanosság, illetőleg öntudatlan hamis beismerés és tanúzás, mely jelenségek az emberi agy visszaemlékezési tehetségének különös nyilvánulásában lelik magyarázatukat. A visszaemlékezési kép tulajdonképen nem igazi képe eredeti megfigyeléseinknek, hanem csak az elfelejtés erejének megcsonkított maradéka, a mely különféle surrogátok által egészítetik ki. Ezek között az emberi lélekben lakozó és szabadon dolgozó képzelődés foglalja el az első helyet, a mely a visszaemlékezési képeket és fogalmakat a suggestio segítségével nem csak mértéken túl kitágítja, hanem egyenesen megmásítja. Oly hosszú idő elteltével a legbecsületesebb tanúvallomás is hitelképtelen, és azért Herczog Simonnak a vallomása, a ki írástudatlan, és kinek erkölcsi értéke köztudomás szerint semmis, – figyelembe nem veendő.

A ki e per lefolyását kezdetétől fogva figyelemmel kíséri, annak bizonyosan feltűnt az a mesterkedés, a melylyel személyemet erőnek erejével be akarják mártani. Az ellenem emelt vád kezdetétől fogva azon alapszik, hogy általánosságban a jelölt beszédjét megismételtem. A vádtanács belátta az ilyen vád tarthatlanságát, elrendelte annak megállapítását, mit ismételtem. Midőn azonban az elővizsgálat során csak egyetlenegy tanú találkozott, a ki a vádnak némi támponttal szolgált, midőn a főtárgyalás folyamán ezen egy tanú is mindent visszaszívott, és a többi tanúk közül ellenem senki sem vallott: most a vád ismételve visszatér a határozatlan

és semmit mondó tételhez, mely szerint öcscsém programbeszédjét elhadartam, megismételtem.

Tekintetes kir. Törvényszék!

Kérem, lehet-e ilyesmit egy józan embertől, pláne a párt első kortesétől feltételezni? Az én hivatásom volt, az előre nem látott körülményeket a jelölt érdekében felhasználni, míglen a jelöltnek határozott programja volt. Az bizony szép kortes volna, a ki úgy oldaná meg a feladatát, hogy a jelölt beszédjét utána mondaná. Ezzel vagy önmagát, vagy a jelöltet tenné nevetségessé, olyannak tüntetvén fel őt, a ki a beszédjét nem képes kellő nyomatékkal előadni. De ha ilyen ügyetlenséget el is követtem volna, azon esetben határozottan meg kell jelölni a beszéd azon részeit, melyeket megismételtem, mert a programbeszédnek nagyobb fele a közgazdasági és pénzügyi kérdésekkel foglalkozott és ezekből senki sem állíthatja, hogy a magyar nemzetiség elleni izgatással lettek volna saturálva. Ha történetesen a beszéd másik felét megismételtem, akkor a közvádoló úr is beismeri, hogy nem izgattam. Ő tulajdonképen ezt jól tudja és belátja, hanem azon deák közmondáshoz alkalmazkodik, hogy »video meliora, proboque, sed détérora sequor«. Tárgyilag csak jót lát, illetőleg rosszat bizonyítani nem képes, hanem subjektive követi a rosszat és büntetendő szándékot tételez fel rólam. De azt is belátja, hogy a lubinai beszédemből azt a konkrét rosszat nem képes kihozni, azért a múltamat hozta segítségül s e tekintetben, – mint értesültem – másokat is igénybe akart venni, és múltamból szeretné kisütni azt, hogy vádja indokolt, hogy előéletemből joggal lehet hazaellenes törekvéseket feltételezni. A mint a főtárgyalás során észleltünk, a vádhatóság t. képviselője egyes tanúk életrajzaival is foglalataskodott, tehát érdekelte őt a vádlot-

tak biológiája. A közvádoló úr bizonyosan nem irántam való különös előszeretetéből – de mégis a legjobb hazafisági bizonyítványt állította ki számomra, a menyiben szorgos kutatásai daczára sem volt képes mást kihozni, mint azt, hogy 1896. évben hazafiatlan és közbotrányt okozó magaviseletem miatt Nyitra vármegye alispánja a miavai községi orvosi állásom alól felfüggesztett, és én a helyett, hogy tisztáztam volna magamat, egy alázatos kérvény kíséretében az állásról leköszöntem. Ha már az ügyész úr ezzel az esettel kirukkolt, kötelességében állott volna az illető ügyiratokat lelkiismeretesen áttanulmányozni és akkor alig hiszem, hogy evvel előhozakodott volna. A dolog nem 1896-ban, – mert akkor már régen Vágújhelyen laktam, – hanem hat évvel előbb, egy kirándulás alkalmával történt, a melyen jó és rossz hazafiak vegyesen vettek részt. Itt megtörtént, – a mi különben a legjobb családokban is elő szokott fordulni, – hogy az egész társaság alaposan felöntött a garatra, és ilyen berúgott állapotban, – nem tagadom, szánom-bánom, nagy botrányt idéztünk elő, melynek azonban nem volt semmi köze a hazafisággal, hanem csak az elfogyasztott sörrel és borral, melyek köztudomás szerint nemzetköziek. Igaz, hogy ezen botránnal végződött kirándulás miatt a fegyelmi ellenem elrendeltetett, de én még a fegyelmi vizsgálat elrendelése előtt leköszöntem a nélkül, hogy előzetes tudomásom lett volna a fegyelmi elrendeléséről, mert már régen azelőtt határoztam el Vágújhelyre való átköltözésemet, a hol már akkor lakást is fogadtam.

Méltóztassék jól átnézni az illető aktákat; azokból könnyen meggyőződést lehet szerezni, hogy ezen ecsestelésem megfelel a valóságnak.

Nagy szerepet játszik a perben »Považské Noviny«

nevű újság, a melyről az ügyész 10-szer többet beszélt, mint a vád tárgyáról, mivel ezekből szeretne ellenem valami bizonyítékot kovácsolni azért, mert bevallottam, hogy ezen újságba cikkeket írok. Már mégis kíváncsi vagyok arra, milyen összefüggésben van ezen Lap a váddal és az 1901 évi szeptember hó 21-én elmondott beszédeinkkel annál is inkább, mert ezen Lap fél évvel a választások után alapított és annak 1. száma 1902 évi márczius hó 25-én jelent meg. A közvádoló úr három izgató cikket is idéz ezen Lapból. Ha tényleg izgatók ezen cikkek, akkor az ügyész nem teljesíti híven a kötelességét, mivel közben kellett volna járnia, hogy a büntetendő cselekmény méltó büntetésben részesüljön; ezenfelül kijelentem, hogy a három cikk közül én egyet sem írtam. Ezen Lap bemutatásánál az ügyész úr igen tendenciózusan jár el, mert mint borzasztó dolgot a Dohnányiról szóló közleményt hozza fel, míglen ha ezen közlemény másik felét is bemutatta volna, akkor ezen borzasztó dolog egész ártatlan színben tűnt volna fel. Más bizonyíték hiányában a közvádoló a »Ludové Noviny« egy vágújhelyi levelezését is harczba hozta ellenem. Eltekintve attól, hogy a kérdéses levelezésről csak az ügyész úrtól értesültem, felfoghatatlan előttem, miképen lehetek felelős azért, a mit nem is Nyitra vármegyében, hanem Turócz-Szent-Mártonban megjelenő lap ír. Még a tót árvák is, a kik a hetvenes években az Alföldre telepítettek, bizonyítékul lettek felhozva arra nézve, hogy 1901 évi szeptember hó 21-én izgató beszédet mondottunk. Hetvenes években 13-14 éves fiu voltam, kár, hogy az ügyész úr még egy pár évvel nem ment vissza, mikor még életben sem voltam, ily módon igazán hallatlan dolgot sütött volna ki, t. i., hogy már születésem előtt büntető törvénykönyvbe ütköző

tettet követtem el. A közvádlo úrnak szemet szúr, keresztény tót népünk érdekében kifejtett munkálkodásunk, s minden ténykedésünkben hazaellenes agitációt fedez fel. Szerinte a vágújhelyi népbank a választások alatt megszűnt működni, mert egész személyzete kortesútra kelt, a fogyasztási egyesületek a panszlávizmus meleg ágyai és titkos hazaellenes összejöveletek fészkei. Köznép érdekében kifejtett munkálkodásunkat az ügyész úr pártatlanul meg nem ítélni, mert mindenre a zsidó terhelő tanúk szemüvegén keresztül tekint, a mely borzasztó dolgokat mutat. Mi védjük a népet uzsora és másnemű n}mzás ellen, gátoljuk inproduktív elemek általi kizsákmányolását, s evvel zsidó honfitársainknak épenséggel nem kedveskedünk. Működésünket kellőleg megbecsülték a nép között élő tanúk, Róth és Jakubéczy róms. kath. plébánosok, a kik kétszer is hangsúlyozták, hogy Markovicsék valódi áldásai a népnek. És ezen urak nem panszlávok, hanem jó magyar hazafiak.

A népbank a választásokba bele nem folyt; ha alkalmazottjai szabad idejüket esetleg korteskedésre is fordították, ki tilthatná azt meg nekik, és mi módon bizonyítatik ezáltal állítólagos izgatásunk? A kúriai bíráskodásról szóló törvény a jelölt magánhivatalnokok általi elkísérését és azok korteskedését nem tiltja, hanem csupán a főszolgabírák és jegyzőkre vonatkozólag, és kíváncsi vagyok, ki korteskedett többet, a népbank alkalmazottjai-e, vagy a körjegyzők? Ha a közvádlo úrnak megbízható tudomása van arról, hogy a fogyasztási szövetkezetekben az alapszabályaikba ütköző dolgok történnek, sőt hogy itten titkos összejöveletek napi renden vannak, mért nem járt közben hivatalos hatalmánál fogva? Ha pedig erről nem szerzett biztos tudomást, akkor kár ilyenekkel előhozakodni, úgy sem

megy lépére egy komoly ember sem, mert ilyen vádakkal a fogyasztási szövetkezeteket leginkább a kazár urak illetik, nem csak Máramarosban vagy Alföldön, hanem Lubinán is. Minden esetre különös jelenség az, hogyha valaki a köznép javát akarja, akkor a helyett, hogy a hivatalok részéről elismerésben és segítségben részesülne, még üldöztetésnek van kitéve, és szemrehányásokkal illetik, hogy félre vezeti a különben jó és példás, csendes és hű tót népet. Az ügyész urat egyre kérem: ha ez a tót nép oly jó, méltóztassék őt kevésbé dicsérni és inkább gondját viselni. (Az elnök félbeszakítja a szónokot, hogy beszéljen a tárgyhoz.)

Dr. Markovics Gyula: Úgy látszik, hogy az ügyész úr ezen jó tót nép alatt a fel nem világosított tömeget érti, a melylyel akárki kénye kedve szerint elbánhat. Mi a fogyasztási szövetkezetekben a népet anyagilag akarjuk önállósítani; nincsen semmi más célunk, mint a nép érdekének előmozdítása; ha én magyar nép közt élnék, épen oly önzetlenül munkálkodnám ennek érdekében, amint azt most teszem a tót nép érdekében. Hiszen én saját érdekeim rovására csekély tehetségemet feláldozom a közjónak; hogy a mellett nincs semmi mellékcélom, hivatkozom Nyitra vármegye főispánjára, Kramolin Viktor Ő Méltóságára, a kinek hosszabb emlékiratban ezen fogyasztási szövetkezetek átvételét és vezetését felajánlottam. Mi a legnagyobb készséggel átadjuk azokat, mert szemünk előtt csak a közjó lebeg, melyért kellő eredménnyel nem munkálkodhatunk, mert a hivatalok részéről minden lehető akadály gördítettik utunkba, azért, mert mi állunk a szövetkezetek élén.

Az ügyész úr azt is mondta, hogy míg nem jöttünk Vágújhelyre, addig itten nemzetiségi viszályok nem voltak, keresztény és zsidó közötti különbséget nem

csináltak, és hogy azelőtt a képviselő választások csendben és egyetértésben eszközöltettek. Nemzeti-ségi vizsályokat nem szítunk, csendesen és békésen munkálkodunk, senkit sem támadunk, de tény az, hogy minden személyünkre intézett támadást férfias módon visszaverünk. Ez sokaknak nem tetszik, és ezek másképen szembe szállni nem tudván, vagy nem mervén, minket össze nem féro, hazaellenes elemeknek kiáltanak ki. Hogy azelőtt nem csináltak zsidó és keresztény között különbséget, azt az ügyész úr sem hiszi, mert mi nálunk a népség a zsidókkal szemben ellenszenvvel viseltetik, ez már régi tény, amint azt Pless Salamon is vallota; de ezen jelenségnek nem mi vagyunk az okozói, hanem a zsidók magatartása és fellépése. Az sem áll, hogy azelőtt Vágújhelyen csendes választások lettek volna, ép itt voltak a legádázabb küzdelmek, például Ordódy és Fern, Pongrácz és Vietorisz között, és az 1896-iki választási tusa, a melyben már én is részt vettem, legalább is oly szenvedélyes volt, mint az utolsó választás, azért kérem az ügyész urat, ne méltóztassék az ügygyel össze nem függő és valóságnak meg nem felelő dolgokkal ellenünk hangulatot csinálni.

Mindezek daczára az ügyész úr tudatában van annak, hogy bünösségem bebizonyítására nem elegendő az efféle eltérések és kirándulások, azért a bíróság hazafiságára appellál, azt hangoztatván, hogy a törvényszék a felvidéken a magyarságnak őrszeme oly veszélyes emberekkel szemben, kik agitációjukkal a magyarság egységét és a magyar nemzeti állam felépítését veszélyeztetik.

Eddig azon véleményben voltam, hogy a bíróságok feladata és tevékenysége egyedül az igazságszolgáltatásra

terjeszkedik ki, a melyet bekötött szemmel nemzetiség különbsége nélkül gyakorolnak. Az ügyész úr a bíróságot ezen magasztos hivatásából ki akarná vetköztetni. (Az elnök félbeszakítja a szónokot, hogy ilyeneket ne beszéljen.)

Ezen bíróság azonban a bizonyítási eljárás során teljes ártatlanságomról győződött meg, amit azon ténykedésével is bebizonyított, hogy a tanúk szembesítésén én reám nézve el nem rendelte, azt el nem különítette, s ezt kizárólag Dr. Markovics Rezsőre nézve fogantósította.

A közvádló azon kirohanásaival, melyek szerint nincsen jogunk hazafiságunkra hivatkozni, hogy hazafias nyilatkozatokat teszünk, hogy ilyen köpönyeg alatt annál szabadabban azért izgathassunk stb. stb., bővebben nem is akarok foglalkozni, mert már úgy is nehéz próbára tettem a tekintetes kir. Törvényszéknek türelmét. Avval végzem beszédemet, hogy a ki e port kezdttől fogva éber figyelemmel kíséri, annak fel kellett tűnni, miszerint az ügyész tulajdonképen nem vádolja bottfalusi és lubinai állítólag izgató beszédeinket, hanem hogy ezek neki csak ürügyül szolgálnak azon működésünk elítélésére, melyet a vágújhelyi kerületben kifejtettünk; hogy a keresztény tót nép felvilágosodottságára és anyagi felemelésére irányított önzetlen törekvéseink a haza érdekeivel össze nem férő aknamunkának és lelketlen agitációnak bélyegeztessenek, s ilyeneknek a kir. Törvényszék által is kijelentessenek; hogy így a szegény népet a lelkét megmérgező agitátoroktól megmenthessék. Elismerem azt, tekintetes kir. Törvényszék, hogy a nép el van keseredve, hogy elégedetlen, de ezen jelenség okozói nem a kikiáltott agitátorok, sem a magyarság elleni állítólagos izgatásunk. Mi gyűlöletet

a magyar hatóságok és intézmények ellen nem gerjesztünk, hanem ők maguk saját eljárásukkal és embertelen bánásmódjukkal meggyűlöltetik magukat a nép által. A közigazgatási közegek azt gondolják, hogy nem ők vannak a nép számára, hanem ez van számukra; nem csak, hogy nem teljesítik kitűzött feladatukat a nép között, hanem sanyargatják és rontják a népet. (Elnöki rendreutasítás.)

Dr. Markovics Gyula: Talán a lubinai körjegyző kieszelt feljelentésével, melyből az egész nagy per származott, jobban nem izgatta fel a népet, mint akárhány agitátor?

A nép már nem oly együgyű, hogy nem tudná fel fogni, miért persekválnak bennünket. Hát a választási elnökök eljárása az ó-turai megyebizottsági tagok választásánál nem kergeti-e a népet a szélsőségekbe olyképen, hogy elkeseredettségében még az oroszot is ide kívánja, hogy ez rendet csináljon. (Pless vallomása). Mikor látja és tapasztalja, hogy első ízben a szavazólapokat a választási urnában kicserélték, óriási többségből így csinálván kisebbséget: midőn pedig ezen választást a közigazgatási bíróság megsemmisíti, a második választásnál az elnöklő fősolgabíró még nagyobb törvényszegést követett el, csak hogy a nagy többség akarata ne érvényesüljön. Közigazgatási hatóságok nem csinálnak semmit a nép érdekében. (Úgy van, a közönség köréből), nem élnek a néppel, nem érznek vele, nem atyai tanácsadói, a kikkhez bármilyen ügyben bizalommal fordulhatna, hanem ellenkezőleg, nem bánnak vele emberségesen, a nép számukra misera contribuens plebs. (Igaza van, úgy van, a közönség köréből.)

Ezen dologban kell rendet csinálni, az igazi agitátorokat a hivatali székekben kell felelősségre vonni, és ne engem ide állítani azért, mert a hazafias tót nép ön-

zetlen barátja és kész tanácsadója vagyok. Tekintetes kir. törvényszék! Isten engem úgy segélyjen, a minthogy nem érdemlem meg azt, hogy most Önök előtt állok. De nem kérek kegyelmet, hanem igazságot és megvagyok róla győződve, hogy független és igazságos bírák csak független és igazságos ítéletet hozhatnak.

Az ügyész válasza.

Az ügyész csütörtökön, február 5-én délben kezdte válaszát. Mindjárt első szavaiból is látni lehetett, hogy izgatott és nagyon haragszik. Megtámadta Fajnor István védőt.

A védő, úgy mond, úgy lépett fel, mint valami történész. Fel akarja forgatni a magyar faj hegemoniáját. Nos, ez a hegemonia nem mesterkéltné, ez a történelem szüleménye: ott kezdődik, a hol a honfoglalás. Nem szűnt meg még az 1849. év utáni időszakban sem. Tartsák meg azt, hogy a magyar faj adott ezen országnak kultúráját.

Az ügyész arra van hivatva, hogy minden magyarellenes támadást elhárítson.

A védő az ügyész vádját összekuszáltnak, szövevényesnek és komplikáltnak nevezte el. Chudovszky mellé veri, mondván: »De legalább magyar!« Mi nem dolgozunk alattomosan, mi nyíltan lépünk fel. (A közvádli helyén: Milyen nagy vitézség!) A magyarok elleni gyűlölet terén Fajnor ügyvéd úr egyenlő a vádlottakkal.

Hogy hogyan merem én az ő védenceit izgatással vádolni? Azt tudom, hogy Önök, midőn szidják a kormányt és az egyes tisztviselőket, azután azt mondják, hogy nem izgattak a magyarság ellen. De ez csak ürügy. Fajnornak a pásztorról és a farkasról szóló meséjét meg nem értvén, verte a mellét, hogy nem a magyarok

okozzák a nemzetiségi viszályokat. A mióta Markovicsék Vágújhelyen laknak, azóta az a vidék kitűnik a magyarok elleni gyűlöletben. A nép Önök után megy, mert farkassal ijesztgetik. Azt is mondják Önök: »Mi oly hasznos tevékenységet fejtünk ki, hogy a nép köszönettel vonzódik hozzánk.« De mikor annak az a háttere van, hogy a néphez jobban hozzáférközhessenek, hogy a tót nemzetiségi párt céljainak megnyerhessék, úgy önök rosszabbak a vágújhelyi járás községeinek uzorásainál, mert Önök lelkétől akarják megfosztani a népet.

Eredetien védelmezte tanút Fajnor ellenében. »A mi tanúink tisztességes magyar emberek, ők csak véletlenül, csak azért zsidók, mert azokban a községekben senki más nincsen, a ki ezeket a dolgokat ellenőrizhetné. Önök azokat is szeretnék onnan kiirtani.«

Az ügyész válaszában néha a rajongónak mesterkéltszávaival, néha pedig nagy naivitással beszélt. Ha – úgy mond – a magyar képviselőház igazságügyi bizottságának, melyre Fajnor a Btk. 172. §-át illetőleg hivatkozott, alkalma lett volna hallani a vádlottak lubinai és bottfalusi beszédeit, akkor szintén alkalmazni kívánta volna ellenük ezt a törvényt. Az 1868. évi XLIV. t. ez. szelleme is olyan, mint a hogyan azt ő megmagyarázta. A ki Deák képét látja – és megmutatta a falon – elismeri, hogy ő csak ilyen törvényt gondolhatott.

Szubuly tanítóról fanatizmussal beszélt. Hiszen ő azokban az iskolákban tanított, melyek ezen helyről már két ízben megfenyítették azért, mert a magyar nyelvet nem tanítják. És midőn most ehelyütt kifizették neki a tanúdijat, Szubuly azt mondotta: »Pfuj, ilyen a magyar »igazságszolgáltatás.«

A közönség nem minden csodálkozás nélkül azt hallotta

a válaszban, hogy az ügyész Dr. Markovics Gyula beszédjével nem szándékozik bővebben foglalkozni, mert a vádlottak közül o keltett legtöbb sympatiát.

És tényleg, Chudovszky úr ezután nyugodtabban, mérsékeltbben beszélt. És végül úgy hangjára nézve, mint az ügyet illetőleg, mérsékelt volt. De mégsem tartotta magát vissza, hogy Prágát naivul szemére ne vesse a vádlottaknak. Jó hazafi – úgy mond – nem megy Prágába. Á Nyitra megyében uralkodó szellemről Markovicsnak válaszul azt mondta, hogy Nyitra megye igazgatásának jelképe a jog, törvény és az igazság, és az ő, az ügyész kötelessége, a magyar ügy igazának kivívásához segédkezet nyújtani, s azt diadalra juttatni.

Fajnor István viszonzválasza.

Az ügyész be akart engem mutatni, mint egy magyar történészt, csakhogy szavaim helytelen értelmezésével. Történelmi fejtegetéseimet egészen kiforgatta. Beszédem ezen részét óvatosságból írásba foglaltam. Az ötvenes évekről nem beszéltem.

Nem is kívánkozom vissza az után, a mi azon években volt. Ekkor én magam, mint fiatal ember, mondhatni, kergettem a németet. Bizony, ha akkor az ügyész úr olyan czilinderben jött volna felém, mint mostan, bizonyára bevertem, vagy levertem volna a fejről. (Derűlség az egész teremben. Majdnem tapsolnak a szónoknak. Az ügyész haragjában fészkelődik és dühösen odakiált Fajnornak: És mostan pánszláv!)

Fajnor István: Én önt meghallgattam és nem kiáltottam közbe.

A történelemmel nem foglalkoztam hivatásból. Szerelmem a tót nemzeti dal volt, annak történetét akartam

leírni és azért kellett a tót nemzetnek egész múltját kutatnom, kémlelnem.

Az úgynevezett Bachkorszakban egyforma jutalomban, illetőleg egyforma büntetésben volt részünk. A hatvanas években a bölcs magyar politikusok jól tudták, hogy az országban csak az összes állampolgárok kielégítése által lehet egészséges viszonyokat teremteni. Ezen törekvésből keletkezett a nemzetiségi törvény. Azt mondják, hogy nem megfelelő. Ez ügyben én nem fogok vitatkozni, mert azt a törvényt magam sem tartom kielégítőnek. A ki a kormánnyal tart, úgy bánhatik vele, a hogyan neki tetszik. Igen, e törvénynek még záradéka nincsen. De ebből nem akarok következtetést vonni. Mindaz, a mi Lubinán elmondott, ama törvény rendelkezéseinek megfelelt, ezen semmiféle tanúcsoporttal nem lehet változtatni.

Az ügyész úr azt mondotta, hogy a tanúk – lubinai-bottfalusi uzsorások és Barancsik segédjegyző, ki lopás miatt börtönbüntetésre volt ítélve – a magyarság egyedüli képviselői. Ez ugyan szomorú dolog lenne a magyarságra! Katholikus papok, a kik itt mint tanúk szerepeltek, vallották, hogy a programbeszédben semmi törvényellenes nem volt, és Markovicsék működését olyannak tartják, mely által óvják, segítik a népet. Azok a kalmárok csak a nép tudatlanságából élnek.

Elnök: Nem engedem, hogy jelen nem lévőkert sértessen.

Fajnor István: Az egész bizonyítási eljárásból csak az tűnik ki, hogy Markovicsék megóvják a népet fogyasztási szövetkezetek felállításával.

A vádat nem neveztem el szövevényesnek. A mit én mondtam, az, hogy legnehezebb akkor alkotni véle-

ményt, midőn egyes való tények valótlanságokkal vegyítettek; a váddal szemben fenntartom ezen nézetemet.

Hogy az ügyész nem akarja az ügyet az igazság ellenére diadalra juttatni. Ha az ügy lenne, magam is megdicsőíteném őt. Ez esetben azonban azt megtagadom tőle. (Chudovszky folyton mozog és közbekiabál.)

Vádlottak tevékenységének – úgy mond – mely a nép javára irányul, az a célja, hogy megmétyélezzék a jámbor tót nép lelkét. Mennyit olvastam én erről a budapesti lapokban! Az ügyész a farkas és a bárányról szóló meséből a farkas szerepét a vádlottaknak akarja tulajdonítani. Hogyan lehetséges ez? azt eszemmel fel nem érem. A farkasról és a bárányról szóló mesét annak illusztrálásául hoztam fel, hogy nem kell az ördögöt a falra festeni. Markovicsék azért alapítanak fogyasztási szövetkezeteket és segítik a népet, hogy hozzáférközzenek. Tessék szintén megpróbálni!

Így döntötte meg a védő pontról pontra az ügyész vádbeszédjét. Az ügyész is segített a hatást fokozni azzal, hogy fészkelődött, mozgott és a védő szavába vágott.

A határon túli gravitálást Fajnor oly fogalomnak nevezte el, mellyel mindenki büntetlenül dobálódzhatik. Ennek akkor lenne értelme, ha az behozna valamit. De hogy ez nem úgy van, azt az ügyész úr igen jól tudja. Pártunk terrorizálásáról beszélni nevetséges dolog akkor, midőn hárman állnak itt közülünk mint vádlottak.

Én azt várom, hogy az itt összehordott bizonyítékok alapján valamennyi vádlott felmentetik a vád és következményei alól.

A történelem terén Chudovszkyt még amateurnak sem lehet elnevezni. De »hazafias, az igaz!«

A védő megmagyarázta az izgatás fogalmát, azután

kérdezte, vajjon izgat-e az, a ki Lubinán és Bottfalun tót adókönyvecskéket és idézéseket követel? Hogy a tótok az 1868 évi 44. t. ez. 7. és 8. §-a alapján fel vannak jogosítva arra, hogy adókönyvecskéik és idézéseitek tót nyelvűek legyenek, az napnál is világosabb.

A mit a védő apró feljegyzésekre támaszkodó figyelme az ügyész válaszából csak megragadhatott, azt mind ellene fordította és megczáfolta. Beszédjét a vádlottak indokolt felmentése iránti kérelmével fejezte be.

Dr. Markovics Gyula viszonválasza.

Tekintetes kir. Törvényszék!

Nincsen szándékomban tekintetes kir. Törvényszéket hosszabb viszonválaszommal fárasztani azon oknál fogva, mert a kir. ügyész válaszában védelmem tételeit nem csak hogy meg nem döntötte, hanem még meg sem kísérelte a legkisebb részt is törni azon a védsánczon, a mellyel magamat az egész vonalon körülkerítettem a hazafiatlansággal való általános rágalom ellen. De le is fegyverezett engem a közvádoló úr annyiban, a mennyiben úgy a formában mint a tartalomban egészen megváltoztatta az eddigi eljárását, és nem csak hogy a nemesen gondolkodó férfiak között dívó hangot használta – mint annak a per kezdetétől fogva kellett volna lennie, – de azon felül irántam való rokonszenvének különös kifejezését is nyilvánította. Én igen sokra becsülöm az ügyész ezen szeretetreméltóságát és elismerését, és ezt eddigi védelmem és magatartásom nagy vívmányának tekintem és abból azt látom, hogy a közvádoló úr jobb véleményt kezd felőlem táplálni; és ámbár egyszerre nem lehet kívánni tőle, hogy hivatalosan és nyilvánosan elismerje az ártatlanságomat, még is volt alkalmam arról

meggyőződni, hogy az ördög nem olyan fekete, mint a minőnek festik. Egyelőre igen meg vagyok elégedve az ilyen eredménnyel, s igen örülök neki, mert ezt egy jobb jövő zálogának tekintem, a melyben nem csak hogy kölcsönösen fogjuk keresni az egyetértés összekötő fonálát, hanem drága hazánkra olyan boldog idők fognak virradni, a melyekben Magyarország különböző nemzetiségei egymásnak béke és szerető jobbot nyújtván, magyar testvér vezető szerepe és kormányzósága alatt tartós egyetértésben és kölcsönös szeretetben fognak munkálkodni és versenyezni drága honunk felvirágozásán és boldogításán. Még egyszer köszönetet mondok az ügyész úrnak tolmácsolt rokonszenvéért. Ez oly vívmány, a melyet nem is reményeltem, s mely engem arra a reményre jogosít, hogy lassankint letöredeznek azon korlátok, a melyeket a zavarosban halászó iparlovagok és álhazafiak mű és kaján módon közös anyánk becsületese és igazi fiai közé akarnak felállítani, s avval biztat, hogy fokozatosan elolvad a jégtorlasz, mely a fajilag különböző, de politikailag egységes magyar nemzet fiait egymástól elválasztja, hogy ezek szeretetben és barátságban egyesüljenek s érezzék át azon magyar nóta erkölcsi súlyát »a kereke akár merre, csak a rúdja menjen erre«. Hát ha egyben másban kerekeink nem is haladnak egy és ugyanazon kerékvágásban, de életünk, ténykedésünk és érzületünk rúdja kell, hogy mindig azonos irányt kövessen és ez Magyarhonunk nagysága, önállósága, oszthatlansága s összes honpolgárok elégtelisége és jóléte.

Nekünk vádlottaknak különben is jól esik tapasztalni azt, hogy oszló félben van azon ellenszenv, mellyel e per kezdetén mindenütt találkoztunk. Biztosítom a tekintetes kir. Törvényszéket és az ügyész urat is, hogy

mi összes működésünk rúdját a magyar összesség-jólétének és üdvösségének előmozdítására irányítjuk s ünnepélyesen kinyilatkoztatom, hogy mellékcélokat és titkos törekvéseket nem ápolunk.

Az ügyész elnézéssel van irántam, mivel tekintettel viseltek az én izgatott állapotomra, a melyet nem akar fokozni. Nem akarok vele afelett vitatkozni, ki az izgatottabb kettőnk közül, csak egész röviden kérdem, kinek van több oka az izgatottságra? Biztosan mindenki belátja, hogy erre kizárólag nekem van okom, és azért kérem a tekintetes kir. Törvényszéket tekintetbe venni a körülményeket, ha izgatottságomban esetleg meg nem engedett kifejezéssel élnék. Hiszen az borzasztó helyzet, amelyben már 12-ik napja vagyok. Mindig különös súlyt fektettem arra, hogy a helyes, becsületes és férfias eljárás szabályait a legcsekélyebben is betartsam, és soha sem volt az elvem »si fecisti, nega«, hanem mindig »quod dixi, dixi.« És most védekeznem kell általános vádak légiója ellen, bűnösségem határozott megjelölése nélkül. Ha egész határozottsággal koholmánynak jelentem ki az ellenem emelt vádat és azt a bosszú megrendelt művének bélyegzem, azt vetik szememre, meglapulok és a bíróság előtt nincsen bátorságom bevallani azt, mit becsületes tanúk már úgy is bebizonyítottak, hogy t. i. megismételtem a jelölt szájába adott, holmi ostobaságokat!

Tekintetes kir. Törvényszék!

Én az ilyen bánásmódhoz nem vagyok hozzá szokva, ez mértéken túl felháborítja férfi büszkeségemet, mert az a férfi becsületről táplált felfogásomat sérti. Én megkívánom, hogy szavamnak feltétlenül hitel adassék, *mivel tudva sohasem hazudtam.* Állásomat türhetlenné teszi azon körülmény is, hogy védekeznem és

szóba kell állanom Deutsch vagy Herczog-féle emberekkel. Ha a közvádló jól ismerné Herczogot, bizony semmiben sem vállalna vele egyetemlegességet. Az valami borzasztó, hogy ilyen emberek legyenek felettem erkölcsbírák, vagy hazafisági szakértők. Az igaz, az ügyész úr ezeket állíttatja fel a hazafiság példányképeinek és megkoczkáztatja azon tételt, hogy ezek a magyarság és a hazafiság egyedüli és igazi képviselői azon a veszélyeztetett vidéken. Akkor, tekintetes kir. Törvényszék, én belátom, hogy rossz hazafi vagyok, hogy nem vagyok magyar ember.

Én nem is akarom, hogy ilyen hazafi legyenek, kivágnám minden porcikámat, lecsapolnám minden csepp véretem, ha az ilyen hazafisággal vegyítve volna. Szegény hazám, drága honom, rettegek jövődöbeli sorsod felett, ha ilyen hazafiakra kell támaszkodnod. Ezek a hazafiak csak nem rég a sajtóban említettek fel és Buzáth képviselő által az országházban is olyanoknak hozattak fel, mint a kik Máramarosban a köznépet tönkre teszik. Ez a Herczog szakasztott mása a máramarosi kazároknak. Ne csodálkozzék tehát az ügyész úr, ha nem tudom leküzdeni afeletti felháborodásomat, hogy ilyen emberekkel dolgozik ellenem, hogy hitelt nem ad az én férfias szavamnak, hanem ezen tanú vallomásának, aki, hogy saját szavaival éljek, – jó és becsületes magyar ember.

A közvádló úr elismerte, hogy szép dolog ugyan a népet segíyezni és istápolni, ha e mellett nem volnánk mellékgondolatok által vezéreltetve és ha nem akarnók a nép lelkét elszedni; a mi eljárásunk nem önzetlen, hanem önző, és ennek bizonyításául felhozta Valencsik Jánost, a kit megtettünk általunk alapított fogyasztási egyesület pénztárosának, annak jutalmául, mert velünk szavazott. Ha lélekvásárlásnak is bélyegeztetik

abbeli törekvésünk, melylyel a nép lelkét ki akarjuk szabadítani az eddigi sötétségből, akarjuk őt felvilágosítani és felemelni, hogy tudja megkülönböztetni a jót a rossztól és hogy mindezeket anyanyelvén akarjuk elérni: akkor ebbeli igyekezetünkért inkább elismerést, mint szemrehányást érdemlünk meg, mert magasztos és nemes értelemben üzérkedünk. Míglen ebbeli elődeink, s általában azok, a kik által a nép annak előtte befolyásoltatott, nem csak lelkével kufárkodtak, hanem testével és vagyonával is, és elszedvén tőlük mindezeket, őket földönfutóvá tették és Amerikába kiűzték. De szabad a vásár, tessék az ujjakat felgyűrni és versenyezni velünk, hiszen első sorban a hatóságok kötelessége a népnek gondját viselni.

Mint önzetlenségünk ellen szolgáló nagy ütőt az ügyész úr Valencsik Jánost játszotta ki, a kit pénztárnoki állással jutalmaztunk. Hát igaz, Valencsik pénztáros, de az is igaz, miszerint ezen állásából oly nagy haszna van, hogy első három éven át csak gondja lesz a szövetkezet vagyonának kezelésével a nélkül, hogy ezért egy fittyinget is kapna, mivel az egész igazgatóság ingyen szolgál. Ezek a fogyasztási szövetkezetek csak nem hagyják békében az ügyész urat, de hiszen én - a mint ezt már védbeszédemben kifejtettem - a megye fejéhez felírtam, miszerint ezen szövetkezetek ügyét vegye a vármegye kezébe. Ebből már csak kiviláglik, hogy mink csak a nép javát hordjuk szívünkön és ha ennek nem ad hitelt az ügyész úr, hát ebből ne kovácsoljon tökét ellenünk, hanem támogassa kérésemet, mely szerint a kérdéses szövetkezetek ügye kezeinkből kivétessék. Csak mindenben rosszat látni, mindenre agyarkodni, nem nehéz munka; ha a mi munkánk nem tetszik, tessék jobbat produkálni. »A kinek a hazafisága

kifogás alá nem esik, az nem megy Prágába.« Ezt is mondta ügyész úr válaszában. Hát igaz, én utolsó időben kétszer is voltam Prágában; mint a Népbank igazgatója mentem oda, de mindakétszer *Budapesten keresztül*. Én csak midőn intézetünk számára itten nem kaptam előnyös és olcsó hitelt annak daczára, hogy minden követ megmozdítottam, felkerestem Prágát, mert a pénzvilágban általánosan ismert dolog, hogy itten sokkal olcsóbb és előnyösebb a pénzpiacz. Pénzműveleteknél nem szoktunk politizálni, hanem oda megyünk, a hol olcsóbb a pénz. (Úgy van! a közönség köréből.) Ilyenekért a budapesti pénzintézeteket kell felelősségre vonni, melyek nem állanak a nagy világi pénzintézetek magaslatán és így kényszerítenek bennünket a határokon túl olcsó hitelt keresni. »A ki jó hazafi, az nem kívánja, hogy az ifjúság az ország határain túl tanuljon és művelődjék.« Ezt is szememre lobbantotta az ügyész úr. Ámbár felfoghatlan, milyen összefüggésben vannak ilyen és hasonló ügyek és szemrehányások lubinai és bottfalusi állítólagos izgatásaimmal, mégis felelettel nem akarok adós maradni. Ügyész úr egész alaptalanul illet engem efféle gáncsokkal, mert az én gyermekeim honi intézetekben nevelkednek és én nem menesztettem egy árva lelket sem az országból. De abban sincsen semminemű közreműködésem, hogy a hazai intézetekből a tót szülők fiai kizáratnak, kizárolag csak anyanyelvükhöz való hű ragaszkodásuk miatt. Mitévők legyenek a szegény szülők és a sajnálatra méltó tanulók? Hiszen ezek után kényszerítve vannak külföldre menni, midőn a hazai intézetekben művelődésük egyszersmindenkorra lehetlenné tétetik. Ha ezek nem tetszenek az ügyész úrnak, végezze el ebbeli panaszát az illető tanárokkal és a ki-

zárást helybenhagyó miniszter úrral. Engem ilyenekért ne zaklasson.

A vágvölgyi lapokat (Považske Noviny) az ügyész úr még válaszában is figyelemre méltatta, mert szavai szerint – ezek izzó gyűlöletet hirdetnek a magyarság ellen, saját erejükből nem tarthatják fel magokat, hanem állítólagos izgatásaink bérencz eszközei. A hány szó, annyi frázis! Eltekintve attól, hogy amint ezt már véd-beszédemben is hangsúlyoztam, ezek nem lehettek az alapításuk előtt fél évvel történt izgatásunk eszközei, ismételten felkérem a vádhatóság igen tisztelt képviselőjét, ne méltóztassék általánosságban beszélni, hanem méltóztassék az izgatást tartalmazó vagy a magyarság ellen gyűlöletet gerjesztő cikkeket tüzetesen megjelölni; ha én vagyok a szerző, le nem tagadom azt. Hanem az ügyész úr minduntalan csak gyanúsítasokkal él, a miből azt látom, hogy vagy nem olvassa a Povazské Noviny-t, és csak úgy vaktában mond véleményt, hogy evvel ellenünk hangulatot keltsen, vagy olvassa az újságot és ez esetben ugyan olyan alapon, és olyan joggal vádolja a lapot a magyar nemzetiség ellen való izgatással és gyűlöletszítással, mint a minő joron és alapon ezen egész izgatási pert vezeti ellenünk.

Azt is állította az ügyész úr, hogy én minden rosszat a közigazgatási hatóságokra szeretnék kenni, a melyeket meggyül öltettünk a néppel, mert ezek a magyarságnak egyedüli hű és biztos támaszai és védelmezői a mi vidékünkön; – »a ki vizet prédikál, az ne igyék bort« – ezen szavakkal végezte az ügyész úr reám vonatkozó válaszát.

Ezen dolgot én nagyon fontosnak tartom, azért szabad legyen ezen tárgyról bővebben nyilatkoznom. A közvádoló úr vádbeszédjében a zsidó terhelő tanúkat ál-

lította oda, mint a kik a magyarságnak egyedüli és igazi képviselői vidékünkön; válaszában ezen szerepben részesítette a közigazgatási hatóságokat is, a kikkel ily módon egy követ fúvat a zsidó terhelő tanúkkal. Részemről nincs semmi ellenvetésem az ügyész úr illetén osztályozása ellen, és sajnós, ki is kell jelentenem, hogy ha nem is az ügyész úr által kijelölt irányban, de mégis sok tekintetben ilyen osztályozás teljesen megfelel az igazságnak. Nap nap után azt tapasztaljuk, hogy ezen urak tényleg együtt játszanak, hogy a nép hiába keresne oltalmat a Herczog féle hazafiak túlkapásai ellen a politikai hatóságoknál; szolgabírák, jegyzők gyakran ezeknek lekötelezettjei holmi kisebb nagyobb szívességeik fejében; de ha különben is érző szívvel bírnának a nép érdekei iránt, még sem mernének a darázs fészekbe nyúlni, – hiszen fel kellene lépniök a magyarság biztos támaszai és egyedüli képviselői ellen, a mi nagyon veszélyes dolog, és a mint példák mutatják – gyakran az állásba is kerül. És a közvádoló úr ilyenek után még fennakad azon, hogy ezen két tényező által képviselt magyar érzés, az egységes magyar nemzet nagyságának és üdvösségének a tudata, kellőleg nem terjed és itt nem tud tartós gyökeret verni, és ezen jelenséget gallérunkra akarná varrni. Én szívből kívánnám azt, hogy e haza minden fiának alkalmá legyen meggyőződni az egységes magyar nemzet fogalma megvalósításának az áldásáról, de kérdem, hogy lehet-e ezt a tót vidékeken uralkodó viszonyok mellett elérni? Lássuk csak, milyen itten a tót nép helyzete, s kik érintkeznek vele leginkább? Első sorban a közigazgatási hatóságok, a melyeknek az ügyész úr szerint az a főhivatásuk, hogy a magyar állameszmét képviseljék és terjesszék. Tényleg a felvidéki főszolgabíró tudatában is van ezen kiváltságos helyzetének,

magyar hazafi minőségében valami emberfeletti lénynek tekinti magát és járása közönségét egyszerűen lenézi. Ilyen uraknál a nép hiába keresne valami oltalmat vagy támaszt. (Úgy van! a közönség köréből.) Ezek őt semmiben sem istápolják; nem találja bennük jó akaratú tanácsadóját vagy atyai gondozóját. (Ezt én mindig mondtam! Hang a közönség köréből.) Ellenkezőleg ezek a népet tervszerűen teszik tönkre és üldözik őt. (Elnöki rendretutasítás). Ilyen előjáróihoz hogyan viseltessék a nép bizalommal? Ilyen tapasztalatok után lehet-e kívánni, hogy a tót nép lelkesüljön az ilyképen képviselt és terjesztett magyar állameszméért, és lehet-e neki rossz néven venni, ha azután személyek miatt ellenszenvvel viseltetik a dolog, az ügy iránt is? A magyar állameszmet elítéltetésekkel és büntetésekkel képviselő főszolgabíró működése sikertelenségét nem keresi saját személyében, hanem a hazafiatlanul gondolkodó népet okolja, mely lelketlen izgatók és agitátorok által félrevezettetett, felébbvalói előtt borzasztó színekkel festi ezen izgató vakandok munkáját, és külfölddel való zsoldos s bérencz összeköttetéseiket. Persze, hogy ezek a bűnbakul oda állított agitátorok mindenben megnehezítik, sőt egyenesen veszélyeztetik a törekvő főszolgabíró hazafias munkálkodását, de annál fényesebb a dicsőség koszorúja, mely az efféle hazafiaskodó hivatalnok fejét övezi, a mely egyszersmind legbiztosabb létra a magasba való kapaszkodáshoz.

Ezek a valódi agitátorok a magyar állameszme ellen, de nem mink. (Elnök félbeszakítja a szónokot, hogy beszéljen a tárgyhoz.)

Dr. Markovics Gyula: Ilyen exponált kerületekbe, mint a vágújhelyi, kellene komoly, tapasztalt, meglett hivatalnokokat kiküldeni, akik minden tekintetben füg-

getlenek lévén, a helyi körülményeknek és személyeknek megfelelő eljárást és bánásmódot tudnának alkalmazni. Ezek azután gondozván a nép jólétét és megélése lehetőségét, lassankint a nép szeretetét és bizalmát is elnyernék, nekünk pedig nem kellene fogyasztási egyleteket alapítani, és így nem is jutott volna nekünk osztályrészül az, hogy ezen bíróság elé kerüljünk.

Talán már sokat is beszéltem. Még csak azt akarom megjegyezni, hogy ha valamire, úgy a mi perünkre reá illik gr. Andrássy azon mondása: »nem kell ágyúkkal löni a verebekre«, a melynél arról is meggyőződtem, hogy vae victis. De azért sem ezen per, sem más üldözések, melyeknek a választások óta tervszerűen ki vagyok téve, nem riasztanak jövőben vissza attól, hogy a legelső alkalomnál a választásoknál alkotmányos jogaimat ne gyakoroljam, hanem, ha majd beszélek a választókhoz, akkor közjegyző által hitelesített fonográfot viszek magammal.

Végül arra kérem a tekintetes kir. Törvényszéket, hogy bátran nézzen szemébe a pánszlávizmus és hazárusítás kísértetének, melylyel az ügyész úr egészen meg van babonázva. Minden kísértet csak addig kísért, míg bátran nem nézünk a szemébe. Felmentő ítélettel a tekintetes kir. Törvényszék az ügyész urat e kísértettől megszabadítja, engem pedig tisztára fog mosni a vádtól s megment az esetleges büntetéstől, a melyet semmi tekintetben meg nem érdemeltem.

Dr. Markovics Gyula után az utolsó szó a vádlottakat illette meg. Dr. Markovics Rezső szép, sőt elragadó, egy óráig tartó beszédjében meggyőző érvekkel napnál világosabban kimutatta a vád dologi és jogi tarthatlanságát. Nevelése, gondolkodása, érzülete, jogi érzéke,

általában egész eszmeköre és énje apodiktice kizárják azt, hogy a vádiratban foglalt beszédet elmondhatta, illetőleg az inkriminált kifejezéseket használhatta volna. Beszédjét oly meggyőző hangon s oly önérzetes férfias módon tartotta meg, hogy vele a több főnyi hallgatóságra szemmel láthatólag nagy hatást gyakorolt és a ki eddig még kételkedett volna ártatlanságában, azt a beszéd biztosan másképen hangolta.

Felszólalt még a harmadrendű vádlott, Csulik Lajos, nyitrai ev. főesperes is, a ki tót nyelven beszélt és hangsúlyozta, hogy ő az egész csávába úgy került bele, mint Pilátus a krédóba. Ha Markovicsék nem alapítottak volna fogyasztási szövetkezetet Lubinán, ő sem ülne most a vádlottak padján. Idézi Aesopus egy meséjét, a melyből levezetőleg az ügyésznek oda mondja, hogy az ügyésznek az egész per kellemes, esetleg nagy jutalommal kecsegtető játék, de ő reá, mint lelkészre, az ügyész e játszadozása élet és létkérdés.

Csulik Lajos beszéde után az elnök a tárgyalást befejezettnek nyilvánította, s egyszersmind az érdekeltekkel tudatta, hogy a kir. törvényszék az ítéletet harmadnapra, február 7-én fogja kihirdetni.

Február hó 7-én este a következő ítélet hirdettetett ki:

947/903. Ftő. szám.

Ő Felsége a király nevében!

A nyitrai kir. törvényszék, mint büntető bíróság 1903. évi január hó 26. 27. 28. 29. 30. 31. és február hó 3. 4. 5. napjain megtartott nyilvános főtárgyalás alapján a vád és védelem meghallgatása után ugyanazon helyen 1893. évi február hó 7-én következőleg ítelt:

Szabadrólban levő Dr. Markovics Rezső,
 szabadrólban levő Dr. Markovics Gyula,
 szabadrólban levő Csulik Lajos, bűnösöknek mon-
 datnak ki, a Btkv. 172. §-ának második bekezdésébe
 ütköző nemzetiség elleni izgatás vétségében, melyet az
 által követtek el, hogy Lubinán 1901. évi szeptember
 hó 22-én, az országgyűlési képviselői programbeszéd
 elmondása alkalmával több száz emberből álló gyüle-
 kezetben nyilvánosan követtek el.

Dr. Markovics Rezső, mint a tót nemzetiségi párt
 képviselőjelöltje, következő módon nyilatkozott:

»Minek nekünk a magyar nyelv, ti azt úgysem érte-
 tek. A bírósági határozatok és idézések csak azért van-
 nak magyar nyelven szerkesztve, hogy ne értsétek.
 A magyarok elnyomják a tótokat. Reánk kényszerítik
 a magyar nyelvet az iskolákban. Ha képviselő leszek,
 követelni fogom, hogy mindezeket csak tót nyelven
 kapjátok, és nem szabad túrnunk, hogy a magyarok
 jogainkat visszatartsák; az adókönyvek is csak azért
 vezetnek magyarul, hogy ne tudjátok, miért fizettek.
 Tartsunk össze, hog³ a tót nyelv kerekedjék felül és
 a magyar nyelv úgy legyen elnyomva, mint eddig a tót.«
 Dr. Markovics Gyula és Csulik Lajos a Dr. Mar-
 kovics Rezső által mondottakat helyeselve ismételték
 és a tót nemzetiség helyzetét ecsetelve, kintartásra buz-
 dították a jelenlevőket, és különösen a tót nyelv és
 a tót nemzetiség elnyomását hangsúlyozták, és azért
 a Btkv. 172. §. alapján az ítélet fogantatba vételétől
 számítva Dr. Markovics Rezső öt (5) havi államfogházra
 és 500 korona (ötszáz) pénzbüntetésre, behajthatlanság
 esetén további 25 (huszonöt) napi államfogházra;
 Dr. Markovics Gyula (2) két havi államfogházra és (200)
 kétszáz korona pénzbüntetésre, behajthatlanság esetén

további (10) tíz napi állam fogházra; Csulik Lajos (3) három havi államfogházra és (300) háromszáz korona pénzbüntetésre, behajthatlanság esetén 15 napi (tizenöt) államfogházra Ítéltetnek.

A pénzbüntetések 15 nap különbeni végrehajtás terhe mellett fizetendők, és 1892. évi 27. t. ez.-ben jelzett célokra fordítandók.

A pénzbüntetés átváltoztatása a Btkv. 53. §. alapján rendeltetett el. Tartoznak a vádlottak a felmerült és a még felmerülendő összes bűnügyi költségeket a magyar kir. államkincstárnak, az 1890. évi 43. t. ez. 9. §-ban jelzett módon egyetemleg 15 nap és végrehajtás terhe mellett megfizetni.

Dr. Markovics Rezső és Dr. Markovics Gyula a Bottfalun ugyanakkor állítólag elkövetett nemzetiség elleni izgatás vétségének vádja alól a BT. 326. §-ának 2. pontja alapján felmentetnek.

Indokok:

A főtárgyalás adatai szerint Dr. Markovics Rezső, mint a tót nemzetiségi párt képviselőjelöltje, 1901. évi szeptember hó 22-én” Dr. Markovics Gyula és Csulik Lajos, nemkülönb a Vágújhelyi népbank egyes alkalmazottjainak társaságában megjelent Lubinán, és ott 600-800 főnyi gyülekezet előtt program m beszédet mondott, a mit befejezve innét Felső-Bottfalura mentek, a hol hasonló körülmények között programbeszédet tartott.

Ezen beszédek után feljelentés tétetett a lubinai körjegyző részéről azért, mert Dr. Markovics Rezső és két társa mindkét helyen a magyar nemzet ellen izgató kifejezéseket használt.

A vizsgálat megejtetvén, Dr. Markovics Rezső és

Dr. Markovics Gyula a kir. törvényszéknek 5103/902 sz. határozatával, Csulik Lajos a pozsonyi kir. Ítéletábla 793/902 sz. határozatával vád alá helyezettek nemzetiség elleni izgatás vétsége miatt.

A váddal szemben Dr. Markovics Rezső a főtárgyalás folyamán tagadja, mikép Lubinán a vád alapját képező következő nyilatkozatot tette volna.

»Eddig úgyis elnyomtak bennünket a magyarok. Nem kell a magyar hivatalos nyelv. Nem tudjátok, miért fizetitek az adót, mert a magyar adókönyvekbe beírnak nektek akármit. Nem szabad túrnunk, hogy tőlünk a magyarok jogainkat visszatartsák.«

Egyúttal határozott tagadásba vette azt a kijelentést is, hogy a magyar bíróságok azért adják ki az ítéleteket magyar nyelven, hogy a tót nép ne tudja miért ítélik el. Hogy a magyar nyelv nem kell, és hogy itt az idő, hogy összeszedjék magukat a tótok, hogy a tót nyelv kerekedjék felül, és nyomják el a magyar nyelvet, illetve a magyarokat, miként eddig a tót nyelv, illetve a tót nép el volt nyomva, és azt állítja, mikép a programbeszédjét a tót nyelv és a tót nemzetiség tekintetében az 1868. évi 44. t. ez. -keretén belül tartotta, a tót nemzetiség elnyomásáról semmit sem szólt, hanem a helytelen megadóztatást hangoztatva, ennek nyomása alatt állónak állította a kevés és rossz földdel bíró tót népet, hogy ígérte, mikép megválasztása esetén a tót nép lakta vidékeken a bírósági és hatósági ítéleteknek és határozatoknak, nemkülönben az adókönyveknek a magyar nyelv mellett a tót nyelven való kiállítását fogja követelni, és hogy bár az egyházpolitikai törvények revízióját szükségesnek jelezte, mindazonáltal kijelentette, hogy a míg a törvény törvény, addig tiszteletben kell tartani.

Végül határozott tagadásba vette azt az állítólagos kijelentést:

»Itt az idő, hogy összeszedjük magunkat, hogy a a tótok felülkerekedjenek és a magyarokat elnyomják.« Mert ő épen az ellenkezőjét mondotta, azt állítván, hogy bevezetésképen Magyarország oszthatlansága, függetlensége és önállóságáról szólt, azon óhajának adván kifejezést, hogy mint eddig sok száz éven át, úgy ezentúl is hosszú időn át békeességben és a legjobb viszonyban éljen a tót nemzetiség a magyarral e hazában.

Dr. Markovics Gyula beismeri azt, hogy mindkét helyen testvérét Dr. Markovics Rezsőt bemutatta és képviselőjelöltként ajánlotta.

A programbeszéd megtartása után mindkét helyen újra felszólalt és ismét ajánlotta, – még pedig a tót nemzetiségi program alapján, s ezen beszéd folyamán kifejtette a kúriai bíraskodásról, illetve a választások szabadságáról rendelkező törvényt. Bottfalun azonkívül, minthogy a hangulat nagyobb volt, még többet beszélt, különösen hangsúlyozta hazafiságukat s e hazához való ragaszkodásukat.

De tagadja, hogy a programbeszédet annak elmondása után megismételte, de ha meg is ismételte volna, akkor sem izgatott, mert abban izgató kijelentések nem foglaltattak.

A tót nemzetiség elnyomásáról egy szót sem szólt. Különösen tagadásba vette azt, hogy Bottfalun akként nyilatkozott: »Tartsunk össze, hogy a mi tót nyelvünk kerüljön felül, és a magyar legyen úgy elnyomva, mint most a tót.«

Beismeri, hogy a jelenlevőket összetartásra és kitarásra buzdította a végből, hogy Dr. Markovics Rezső

képviselőnek megválasztassék, mert ez neki, mint testvérnek és elvtársnak, érdekében állott.

Csulik Lajos beismeri, hogy Lubinán utolsónak szolt és úgy, mint Markovics Gyula, a kúriai bíraskodásról szóló törvényt fejtegette, és Dr. Markovics Rezsőt a népnek ajánlotta, beszédének végezetéül pedig Ő Felségét és Széll Kálmán miniszterelnököt, mint a kik a tiszta választásokat kívánták, éljenezte.

Ezen védekezéssel szemben a főtárgyalás adataival be lett bizonyítva, hogy Dr. Markovics Rezső Lubinán Pl'ss Salamon, Barancsik Béla, Deutsch Ede és Herczog Simon hit alatti vallomásai szerint kijelentette: »Minek nekünk a magyar nyelv, ti azt úgysem értitek. A bírósági határozatok és idézések csak azért vannak magyar nyelven szerkesztve, hogy ne értsétek. A magyarok elnyomják a tótokat. Reánk kényszerítik a magyar nyelvet az iskolában. Ha képviselő leszek, követelni fogom, hogy mindezeket tót nyelven kapjátok, és nem szabad tűrnünk, hogy a magyarok jogainkat visszatartsák. Az adókönyvek is csak azért vezetnek magyarul, hogy ne tudjátok, miért fizettek. Tartsunk össze, hogy a tót nyelv kerekedjék felül, a magyar nyelv úgy legyen elnyomva, mint eddig a tót.«

Deutsch Ede és Herczog Simon vallomásaival be lett bizonyítva az is, hogy Dr. Markovics Rezső beszédét Dr. Markovics Gyula majdnem szorul szóra ismételte és különösen a tótoknak elnyomását hangsúlyozta.

Barancsik Béla, Deutsch Ede és Herczog Simon vallomásai szerint Csulik Lajos helyeselve szintén ismételte Dr. Markovics Rezső beszédjét s szintén hangsúlyozta a tótok elnyomását, és a jelenlevőket a kifejett program melletti kitartásra és összetartásra buz-

dította, kijelentvén azt is, hogy jogaikat csak így védhetik meg.

Ezen terhelő tanúk vallomásainak hiteltérdemlősége tekintetében a védő és a vádlottak kifogásokat emeltek azon a czímen, hogy Pless Samu és Deutsch Ede, mint szatócsok, a Dr. Markovics Rezső és Dr. Markovics Gyula által alapított fogyasztási szövetkezet miatt, – mely ezen tanúknak kárával jár; azonkívül a Deutsch Ede és a vádlottak között lefolyt becsületsértési ügy miatt ellenséges viszonyban vannak. Barancsik Béla tanút azért kifogásolták, mert 1892-ben elkövetett lopás bűntette miatt elítéltetett; végül Herczog Simonra vonatkozólag azon kifogással éltek, hogy írástudatlan.

Ezen kifogásokat azonban a kir. törvényszék nem tekinti olyanoknak, a melyek ezen tanúknak hiteltérdemlőségét bármily mérvben aggályossá tennék, a mennyiben mindannyian kijelentették, hogy ők a vádlottakkal szemben teljesen érdektelenek, mert továbbá Pless Samu és Deutsch Edét illetőleg bebizonyult, hogy kívülük Lubinán még több szatócs is van, s ekként eltekintve attól, hogy ezen tanúk főkereseti forrásként más nemű üzletekkel foglalkoznak, a fogyasztási szövetkezet alapításából reájok ez a károsodás oly csekély mérvű, hogy a bíróság ezen körülményt, – tekintettel ezen tanúknak kétségbe nem vont kifogástalan előéletére, ellenséges indulat alapjául nem tekintette és ebből folyólag vallomásuk hiteltérdemlőségét megdöntöttnek nem tarthatta.

Nem teszi aggályossá Deutsch Ede tanú vallomását az ellene Dr. Markovics Rezső és Dr. Markovics Gyula által folyamatba tett becsületsértési pör sem, mert ebben a tanú, mint vádlott, immár jogérvényesen fölmentetvén, elfogadható oka a vádlottak elleni ellenséges érzületére többé nincsen.

Barancsék Bélát illetőleg tett kifogás az ezen tanúnak meghiteltetését elrendelő határozattal már megdöntetett.

Végül Herczog Simon ellen tett kifogás szintén elfogadhatatlan, mert az írástudatlanság a köznépek mondott beszéd megértését nem zárja ki.

Ezen terhelő és a bíróság által teljesen érdektelen és aggálytalanoknak felismert tanúk vallomásaival szemben Valencsik János, Szubuly János, Krafta József, Hrusovszky Igor, Pisny Károly, Dr. Duchony József, Dujka György, Truszik-Hrabovszky Márton, Szolovicz György és Rojko Márton tagadták, hogy a vádlottak Lubinán a terhelő tanúk által bizonyított kijelentéseket használták volna.

Mínthogy azonban ezen tanúk közül Valencsik János, Szubuly János, Dujka György, Truszik-Hrabovszky Márton vallomásukban kijelentették, hogy az egész beszédre nem emlékeznek, sőt Szubuly János azt is beismerte, hogy Dr. Markovics Rezső beszédje közben körülbelül két percze távozott s annak daczára egész határozottsággal vallotta, hogy a vádlottak a vád tárgyává tett kijelentéseket nem használták, ezen körülmény fent nevezett tanúknak hitelérdemlőségét kétségessé teszi.

Krafta József, Pisny Károly és Rojko Márton vallomásukban előadták a vádlottak beszédének némely részeit, azután kijelentették, hogy egyébire nem emlékeznek; ennek daczára azt állították, hogy a vádbeli és egyes tényleg elmondott kijelentéseket nem mondták, mely körülmény Krafta Józsefet és Pisny Károlyt illetően még az is, hogy Dr. Markovics Gyula igazgatása alatt álló »Vágújhelyi népbanknak« alkalmazottjai, és pedig az előbbi pénztáros, az utóbbi pedig bankszolga, és ekként ezen vádlotthoz függő viszonyban állanak, ezen tanúknak hitelérdemlőségét szintén aggályossá teszi.

Hrusovszky Igor vallomása sem ment minden érde-

kéeltségtől, következőkép aggálytalannak nem tekinthető, mert tüntetőleg elismerte a főtárgyaláson, hogy a tót nemzetiségi párnak lelkes híve, hogy ezen párt érdekeit szolgáló tót lapot szerkeszt, melybe a II. r. vádlott Dr. Markovics Gyula cikkeket ír, és végül a már fentebb jelzett banknál könyvelői állást foglal el; és ekként a II. r. vádlott Dr. Markovics Gyulától függő viszonyban áll.

Dr. Duchony József tanú vallomását pedig azért nem fogadta el a kir. törvényszék aggálytalannak, mert saját beismerése és elsőrendű vádlott Dr. Markovics Rezső állítása szerint a programbeszédet együtt állították össze és így a valóságnak bevállása által bűnrészességgel terhelné magát, mert Dr. Markovics Rezsőnek azon időben ügyvédsegédje lévén, vallomása az érdekeltség minden színezetététől mentesnek nem tekinthető.

Szolovicz György azt állította, hogy nagyon figyelt a beszédre, ennek daczára kijelentette, hogy az egyházpolitikai törvények revíziójáról és az iskolákról szónok nem beszélt. A midőn tehát a tényleg megmondottakat el nem mondottaknak jelzi, kétségtelen, hogy a beszédre nem figyelhetett és a midőn mégis teljes határozottsággal azt állítja, hogy a vádlottak a vád tárgyává tett kifejezéseket nem használták, vallomásának ezen része nyilván aggályossá vált.

Ezen részben érdekelt, részben függő viszonyban álló tanúk vallomásai tehát az érdektelen és függő viszonyban nem álló terhelő tanúk vallomásával szemben, ezeket megdöntő bizonyítékoknak elfogadhatók nem voltak.

Minthogy pedig a vád tárgyává tett és a terhelő tanúk vallomásai által bizonyítottanak elfogadott kijelentések kétségtelenül alkalmasak arra, hogy a gyüleke-

zeten részt vett tót nemzetiségű polgárokat a magyar nemzet elleni gyűlöletre izgassák, a mennyiben a magyar nemzet úgy állítatott oda, mint a mely a tótokat nyelvük használatában, úgy az iskolák, mint a bíróságok és egyéb hatóságok körében elnyomja s még az állítólagos törvénybiztosította jogaiktól is megfosztja, és mivelhogy ezen nyilatkozatok gyülekezeten szóval és nyilvánosan tétettek, a Btkv. 172. §-ának 2. bekezdésében meghatározott izgatás vétségének tényálladékát megalkotják, annál is inkább, mert ezen álladókhoz az esemény bekövetkezte nem szükséges, és így a vádlottak bűnösségét megállapítani kellett, és pedig Dr. Markovics Gyula és Csulik Lajos vadlottakkal szemben még azért is, mert a Dr. Markovics Rezső beszédét végig hallgatván, annak egész tartalmát, szellemét és célzatát ismervén, midőn ezt a beszédet helyeselték, azt tudatosan és szándékosan magukévá tették.

A büntetések kiszabásánál mindhárom vádlottnál enyhítő körülménynek vétetett a választási mozgalmaknál való izgatottságuk, Dr. Markovics Gyulánál ezen felül a büntetlen előélet, és az, hogy testvére érdekében ténykedett. Csulik Lajosnál pedig annak büntetlen előélete.

Ellenben súlyosítónak Dr. Markovics Rezsőnél annak büntetett előélete, Csulik Lajosnál az, hogy lelkészi állásánál fogva a nép lelkületére nagyobb befolyással bírván, az ő helyeslése Dr. Markovics Rezső által elmondottak hatását alkalmas volt fokozni.

A vádlottaknak a bűnügyi költségekben való marasztalása a BT. 480. §-ban indokolt.

A kir. ügyész vádat emelt Dr. Markovics Rezső és Dr. Markovics Gyula ellen, hogy 1901. évi szeptember hó 22-én Felső Bottfalun Dr. Markovics Rezső pro-

grammbeszédjében azt mondta: »Minek nekünk a magyar nyelv, minek nekünk a magyarság, hiszen ti azt úgysem értitek; ha megválasztok, kieszközlöm, hogy tót nyelvű idézéseket, határozatokat és adókönyveket kaptok, mert így nem tudjátok, miért kell fizetnetek. A bírósági határozatok és adókönyvek azért vannak magyarul, hogy ne értsétek, miért ítélnék el, és miért kell fizetnetek, továbbá: a magyarok elnyomják a tótokat, végül az állam az iskolákat magyarosítani akarja, de nem engedjük magunkat magyarosítani.«

Dr. Markovics Gyula ezen beszédet kiegészítve megerősítette, és még azt is hozzátette: »Tartsunk össze, hogy a magyarok fölé kerekedjünk és nyomjuk el őket úgy, a hogy ők elnyomnak minket.«

Ezen vádbeli kitételeket a vizsgálat folyamán Pollák Gusztáv, Pollák Samu és Kellermann Samu bizonyítván, vádlottak ez alapon a Felső-Bottfalun megtartott programbeszéddel elkövetett, s a Btkv. 172. §. 2. bekezdésébe ütköző izgatás vétsége miatt is vád alá helyezettek. A főtárgyalás folyamán azonban ezen terhelő tanúk a vád tárgyává tett kijelentéseket előadni nem tudták, ennek okául azt hozva fel, hogy azokra hosszabb idő eltelte miatt már visszaemlékezni nem tudnak; s habár ezen tanúk kijelentették azt is, hogy a vizsgálat folyamán tett vallomásuk a valóságnak megfelelő, s arra esküt is tenni készek; habár ezen tanúk a főtárgyalás folyamán Brhlovics Sándor tanúval történt szembesítésük alkalmával is kijelentették, hogy a vád tárgyává tett és fentebb már előadott kijelentéseket, - melyek alkalmasak arra, hogy a jelen volt tót nemzeti-ségű polgárokat a magyarok elleni gyűlöletre izgassák -, Dr. Markovics Rezső és Dr. Markovics Gyula vádlottak használták, mindazon által ezen vádlottaknak hatá-

rozott tagadásával és a védelem tanúinak vallomásaival szemben fentnevezett terhelő tanúknak határozatlanság jellegével bíró vallomásai a vádlottak bűnösségének megállapítására megnyugtató bizonyítékul elfogadhatók nem lévén, Dr. Markovics Rezső és Dr. Markovics Gyula vádlottakat ez okból a vád alól felmenteni kellett. Nyitrán, 1903. évi február hó 7-én.

A kir. törvényszék mint tüntető bíróság.

– Ezen ítélet ellen Fajnor István, Dr. Markovics Rezső és Csulik Lajos képviselőjében egy 16 ívre terjedő felebbezést nyújtott be a pozsonyi kir. ítélő táblához; Dr. Markovics Gyula saját nevében 12 íven felebbezett; ezenfelül felebbezett még Dr. Markovics Rezső is.

A bünper a pozsonyi kir. ítélőtábla előtt.

Úgy a vád, mint a védelem részéről beadott felebbezések folytán a bünper a pozsonyi kir. ítélőtábla elé került, a hol a felebbviteli tárgyalás f. é. augusztus 6-án tartatott meg. Mélt. Porubszky Jenő tanácselnök az ülést azzal nyitotta meg, hogy minden politikát s politizálást a tárgyalás menetéből teljesen kizár, s nyomatékosan hangsúlyozta, hogy úgy a vádnak, mint a védelemnek is szigorúan a jogi mederben kell maradnia. Es tényleg, a főügyész helyettes úr – a nyitrai kir. ügyésztől egészen elütően – az ügyet tárgyilagosan, komolyan, higgadtan kezelte és a nyitrai kir. ügyész felebbezéseit egyen kívül valamennyit elejtván, ezt kellő tapintattal, a mennyire csak lehetett, jogi oldalról támogatta.

A védők első sorban a főtárgyalási jegyzőkönyv hiányait tüntették fel. A jegyzőkönyvben nemcsak egész

sorok és mondatok ki vannak húzva, hanem a valószínűségnek meg nem felelő s az igazsággal ellenkező javítások és beszurások egész sorozata is befoglaltatik, melyek az ügy lényegére vonatkoznak s az ítélet meghozatalára döntő befolyással lehetnek. A Bp. 332. §. értelmében erre nézve az ellenbizonyítást kérelmezték. Védbeszédjeik további folyamán gyönyörű dialektikával és szintén szenzációt keltő megdönthetetlen jogi érveléseikkel az elsőfokú ítéletet s annak indokait a szó szoros értelmében tönkresilányították. Dr. Trsztyénszky Ferencz, Dr. Markovics Gyula védője, azzal végzi az ügy alapos áttanulmányozására valló nagyszabású playdoarját, hogy mint magyar ember igen fájlalja az elsőfokú ítéletet s általában az egész pert. Ilyen eljárás által a nem magyar ajkú honpolgárokat nemcsak hogy magunkhoz nem vonzuk, hanem előttük a magyar igazságszolgáltatást olyannak tüntetjük fel, mely megrontásukon fáradozik.

Ismételten felszólalt mind a három vádlott is s hosszabb felszólalásaikból a jogtalanul meghurczolt s hazafiségükben mélyen megbántott önérzetes férfiak keserű hangjai csak úgy ömlöttek, és szemmel láthatólag mély benyomást gyakoroltak az ítélőtanács tagjaira azon fejtegetéseik, hogy a védők által felhozott jegyzőkönyv hiányain felül a periratokhoz a főtárgyalás *után* m. égszámos okmány és más melléklet is lett csatolva, a melyek között hamis jelentések is fellelhetők (pl. a vág-újhelyi főszolgabíró jelentése.)

A kir. ítélőtábla este 7 órakor a következő ítéletet hirdette ki:

858. szám./1903 B.

Ő Felsége a Király nevében!

A pozsonyi kir. ítélőtábla Porubszky Jenő, kir. ítélőtáblai tanácselnök, elnöklete alatt, Dr. Laban Lajos, Zsarnay Márton, Dr. Perjéssy Mihály és Sevcsik Gáspár kir. ítélőtáblai bírák, valamint Kraft Károly tanácsjegyző, kir. törvényszéki jegyző, mint jegyzőkönyvvezető részvétele mellett, a szabad lábon levő, nemzetiség elleni izgatás vétségégel vádolt Dr. Markovics Rezső, Dr. Markovics Gyula és Csulik Lajos bűnvádi perét, melyben a nyitrai kir. törvényszék 1903. évi február hó 7.-én 946. sz. a. ítéletet hozott, a közvádoló, vádlottak és védő felebbezése folytán, az 1903. évi 574. számú végzéssel elrendelt és dr. Füzesséry Tibor kir. főügyési helyettes, mint közvádoló, Fajnor István ügyvéd, mint Dr. Markovics Rezső és Csulik Lajos védőjének, Dr. Trsztyénszky Ferencz ügyvéd, mint Dr. Markovics Gyula védőjének, valamint mindhárom vádlott jelenlétében 1903. évi augusztus hó 6-án Pozsonyban megtartott nyilvános felebbviteli főtárgyaláson vizsgálat alá vétén, a vád és védelem meghallgatása után ugyanazon napon és helyen következőleg

ítélt:

A kir. törvényszék ítéletének nem felebbezett részét érintetlenül hagyja, felebbezett azt a részét, mely szerint vádlottak Lubinán 1901. évi szeptember 22-én elmondott beszédeikért a btk. 172. §-ába ütköző s annak 2-ik bekezdése szerint minősülő nemzetiség elleni izgatás vétségében bűnösöknek mondattak ki a Bp. 423. §-ának 3-ik bekezdése értelmében megváltoztatja, mindhárom vádlottat e bűncselekmény vádja és következményei terhe alól is a Bp. 326. §. 2. pontja alapján felmenti.

A felmerült bűnügyi költségek a Bp. 432. §-ának első bekezdése értelmében az igazságügyi kincstárt terhelik.

Indokok:

Vádlottak és védőik a főtárgyalás során hozott végzések és elkövetett állítólagos sérelmek miatt több rendbeli jogorvoslatot jelentettek be, és ezeket az Ítélet ellen bejelentett felebbezésük kapcsán s a fellebbviteli főtárgyaláson is fenntartották, kiegészítvén azokat az írásbeli indokolásban felhozott újabb sérelmekkel, a felebbviteli főtárgyaláson a jegyzőkönyv hiányait neheztelő és annak helyesbítésére irányuló kérelmükkel, és az első bírói főtárgyalás folyamán is hivatkozott tanúk kihallgatását célzó bizonyítás kiegészítésére irányított indítványukkal.

Az ítélet ellen különben mind a három vádlott bűnösségük megállapítása miatt a kiszabott büntetés súlyossága és a bűnügyi költségekben való marasztalásuk miatt: – Dr. Markovics Rezső és Csulik Lajos vádlottak védője, Fajnor István védenczei nevében ugyan e czímen jelentettek be felebbezést.

A kir. ügyész vádlottak büntetésének súlyosbbitása végett, továbbá a miatt, mert Dr. Markovics Rezső és Dr. Markovics Gyula vádlottak a Bottfalun ugyanez nap tartott beszédjeikkel elkövetett izgatás vádjá alól felmentettek, végül a miatt felebbezett, mert a vádlottak lubinai beszédjéből nem állapítottak meg mindazok a vádiratban idézett mondatok, a melyeknek elmondása által vélte a vádhatóság a vádbeli cselekményt megállapítottak.

A kir. főügyész a kir. ügyész által bejelentett eme jogorvoslatot csak annyiban tartotta fenn, amennyiben az a kiszabott büntetés súlyosbbitására irányul, – a többi felebbezéseket visszavonta.

E szerint az ítéletnek a Bottfalun tartott beszédekben állítólag foglalt izgatásra vonatkozó felmentő része jogorvoslat és hivatalból figyelembe veendő semmisségi ok híján a Bp. 387. §-ának első bekezdése alapján érintetlenül hagyatott.

A Lubinán elmondott beszédek által elkövetett izgatásra nézve mindenek előtt azt vizsgálta a kir. ítélőtábla, vajjon a vádbeli cselekmény a vádlottak ellen be van-e bizonyítva.

Vádlottak bűnössége a Pless Salamon, Deutsch Ede, Herczog Simon és Barancsik Béla tanúk vallomása alapján állapított meg, a kik a vádlottak tagadása és a mentő tanúk vallomása ellenében igazolták, hogy Dr. Markovics Rezső a vádbeli kifejezéseket az összegyűlt tömeg előtt elmondta, s hogy Dr. Markovics Gyula és Csulik Lajos e beszédet ismételték, magukévá tették, és a népet kitartásra buzdították.

Kiemelve azt, hogy a megnevezett tanúk közül Dr. Markovics Gyulát a főtárgyaláson kifejezetten csak Herczog Simon és Deutsch Ede, – Csulik Lajost pedig Deutsch Ede és Herczog Simon terhelte; – a vádlottak e terhelő tanúk vallomását kifogásolták, valóságukat kétségbe vonták, és pedig Pless Salamon, Deutsch Ede, Herczog Simon vallomását azért, mert főtárgyalási vallomásuk vizsgálati vallomásukkal ellentétes, ingadozó, – mert továbbá elkeseredett ellenségeik, még pedig Pless Salamon és Deutsch Ede azért, mert mint szatócsok a vádlottak által Lubinán felállított fogyasztási szövetkezet által kárt szenvedtek, e miatt ellenséges érzületüknek kifejezését is adták; – Deutsch Ede, a mint az a járásbírósnál megtartott tárgyaláson bizonyított, ki is fejezte ezt, mondván: »Bár csak megdöglött volna a Markovicsék apja, mielőtt a két Markovics született

volna, hogy ne jöttek volna e vidékre«; Herczog Simon pedig velük érdekközösségben van, főtárgyalási vallomásából az ellenséges érzület ki is tűnik; – végre Barancsik Béla vallomását pedig azért találják aggályosnak, mert nyereségvágyból elkövetett bűncselekményért büntetve volt.

E kifogásokat a kir. ítélőtábla alaposaknak találta, mert a mellett, hogy eme tanúk vizsgálati vallomása főtárgyalási vallomásaikkal nem egyező, különösen a Deutsch Ede, Herczog Simon és Barancsik Béláé a lényegben is eltérő, Herczog Simon főtárgyalási vallomása pedig határozatlan is; – bizonyítva lett ugyanis a főtárgyalás adataival, hogy a Pless, Deutsch és Herczog tanúk a vádlottakkal, különösen a Markovics testvérekkel ellenséges viszonyban vannak és pedig Pless és Deutsch a vádlottak által alapított fogyasztási szövetkezetek miatt, – Herczog az e tanúkkal őt is összekötő érdekközösség miatt.

Mind a három tanú beismerte, hogy ők lubinai kereskedők, a két első szatócs és a fogyasztási szövetkezet által jutányosabban árusított élelmi és élvezeti cikkek elárúsításával foglalkozik. Beismerték, hogy e szövetkezet alakítása által az ő jövedelmük érintett, a tanúk vallomásával pedig bizonyított, hogy e szövetkezeti üzlet igen jelentékeny forgalmat mutat ki és e jövedelem a nevezett tanúktól vonatott el; – így, habár tagadják is, nyilvánvaló, hogy az ily módon vagyoni károsodásukat előidéző Markovics testvérek irányában nem elfogulatlanok.

Deutsch Edére nézve ez a felelbiteli tárgyaláson bemutatott bírósági jegyzőkönyv adatai által is bizonyítva van, Herczog Simonra pedig az által is, hogy

részben alaptalanul terhelő vallomását a mentő tanúkkal eszközölt szembesítése után vissza vonni volt kénytelen.

Barancsik Bélára nézve beismerésével van bizonyítva, hogy 21 éves korában (most 23 éves) betöréses lopás miatt 6 havi börtönre volt büntetve, vallomása tehát aggálytalannak nem tekinthető, s az ily tanú a Bp. 222. §-ának 3. pontja szerint a meghiteltetéstől el is zárható.

Ily körülmények között nem lehet e tanúk vallomásának több hitelt adni, mint a főtárgyaláson kihallgatott azon 12 tanú vallomásának, a kik azt állították, hogy bár ők a vádlottak beszédjére figyeltek, közelükben' állottak, határozottan tagadják nem csak azt, hogy vádbeli kifejezéseket nem hallották, hanem azt is, hogy vádlottak izgató szavakat, különösen a vádba tett kifejezéseket nem mondták, – habár ezek vallomása a vádlottak és közöttük megállapítható érzelmi és vagyoni motívumokon alapuló érdekközösségnél fogva szintén nem tekinthető elfogulatlan vallomásnak, mint az az egyes vallomások tartalmából is megállapítható.

Mínthogy a bűnösség kimondása, a büntetés alkalmazása csakis teljesen kifogástalan, aggálytalan tanúk vagy egyéb megnyugtató bizonyítékokra alapítható;

mínthogy a nevezett terhelő tanúk vallomása a most kifejtettek folytán aggálytalannak nem mondható;

mínthogy egyéb bizonyítékot az első bírói ítélet sem hozott fel, de ilyen fel sem merült;

mínthogy a választást követő izgalom a tót nyelvű honpolgárok igazolt erőszakoskodása, a magyarok és magyar nyelv ellen szóban és tettekben nyilvánuló ellen-szenve más indokokból és mások ténykedéséből is ke-lethezhetett, ez a körülmény tehát a terhelő tanúk val-lomásának megerősítésére nem szolgálhat;

mínthogy a bizonyítás kiegészítésétől sem remélhető

siker, mert az a vád megerősítésére indítványoztatok és nincs semmi adat, a melyből a terhelő tanúk vallomásának megerősítését remélni lehetne;

a kir. ítélőtábla a Lubinán megtartott beszédekre nézve sem találta bebizonyítottnak azt, hogy azok tartalma izgató volt, hogy tehát azok elmondása által vádtottak az izgatás vétségét elkövették.

Minthogy a vádlottak felmentése folytán a vádlottak és védők által a főtárgyaláson elkövetettnek vélt sérelmek miatt, és közbenszóló határozatok ellen bejelentett összes jogorvoslatok tárgytalanná váltak, ezekre a felülvizsgálat ki sem terjedt.

Pozsony, 1903 évi augusztus hó 6-án.

A főügyési helyettes úr minden további perorvoslat-tól s felebbezéstől elállott, s így az ítélet jogerős.

A kétéves dráma aktái bezáródtak.

III.

Epilog.

Az előszóban jelzett elvemhez híven, ezen politikai tanulmányom két megelőző fejezetében az adatokat lelkiismeretesen összegyűjtve, azokat a valóságnak megfelelően állítottam össze; a hivatalos aktákat részint szó szerint, részint kivonatban közöltem, ezekre fektetett megfigyeléseimmél a legnagyobb tárgyilagosságra törekedtem, a felvonuló képeknek úgy egészükben mint részletükben való megfestésénél ecsetemet csak is a tiszta s pozitív fényt árasztó színekbe mártottam, és tollamat hazafias érzületem és szent meggyőződésem által vezettettem. Ep azért jól tudom, hogy írásmódorom, fejtegetéseim hangja és tenorja kissé szokatlan, s egészen elütő a nemzetiségi kérdést tárgyaló magyar nyelven megjelent egyéb politikai elmefuttatásoktól, a mennyiben engem mindnyájától három, szinten áthidalhatlan úr választ el és pedig:

1. *Komoly tanulmányokból eredő pontos tárgyismeret,*
2. *önzetlen szándék s a közjót szolgálni akaró kibontakozás* és 3. *a tiszta igazság utáni törekvés,* mely kellekeket az idáig megjelent politikai tanulmányok nélkülöznek, de leginkább az igazság hiányában szenvednek.

Szintén megfoghatatlan, de egyszersmind megdöbentő azon könnyelműség és felületesség, mely nálunk a nemzetiségi kérdés tárgyalásánál uralkodik. Ha én valami tárgyról értekezni akarok, ehhez a legelemibb követelmény az, hogy lehetőség szerint áttanulmányozzam az ügyet, s róla megfelelő képet alkossak

magamnak. Ennek ellenében nap-nap után mit tapasztalunk azoknál, kik magokat a nemzetiségi kérdés szakembereinek tüntetik fel s e téren szerzett tapasztalataikat, megalkotott véleményüket a nemzetiségi kérdést tárgyaló tanulmányokban a magyar közönségnek feltárlják? Azt, hogy kevés kivétellel bizvást olyba vehetjük véleményüket a nemzetiségi kérdéstről, mint a vaknak a színekről. Sok ilyen szerző talán jobban ismeri a sötét Afrika valamely néger törzsének földrajzi fekvését, szokásait, gondolkodásmódját, megélhetési viszonyait és faji különlegességeit, mint a tót vidéket s annak lakosait, kikről országra szóló fejtegetéseket ereszt szélnek. Hézagosa nemcsak saját megfigyelésükből merített tapasztalataik, hanem hamis praemissumra és alakoskodásokra fektetett elméleteik is, a mennyiben nem a való tényálladákon, hanem helytelen feltevéseken és képzeleten alapulnak. Pozitív bizonyossággal merem állítani, hogy azok a közül, kik a legújabb időkben a tót nemzetiségi kérdéstről akár írásban, akár szóban értekeztek, ezen kérdést egyik sem ismeri, sőt nem is konyít hozzá; ha pedig ismeri is, azt jobb meggyőződése ellenére a magyar közönségnek a valóságnak meg nem felelő módon mutatja be. Kérem, melyik magyar politikus vagy általában magyar ember tanulmányozta komolyan és elfogulatlanul a tót kérdést? Van-e olyan, a ki személyes érintkezés, helyszíni tapasztalatok nyomán gyűjtötte volna össze ismereteit? Találkozik-e valaki, a ki megfordult volna a nép különböző rétegei között és búvárkodása tárgyává tette volna az egyes vidékek különleges viszonyait és életfeltételeit, s így bele élte volna magát a nép gondolkodásába, szokásaiba és fel-fogásába úgy, hogy ezekből kivegye a nép szivedobbanását, megismerje kívánalmait, vágyait s panaszait

is; ezeknek alapján lelkiismeretes orvos módjára jó diagnózist állíthatott és ebből kifolyólag a nemzetiségi kérdést megfelelő módszerrel kezelhette volna? Ilyen nincs, de van annál több olyan, a kik nem méltatják figyelemre a tót értelmiség mostani állásfoglalását. Sokan nagy úri grandezzaival mindezek felé helyezkedvén, azt állítják, hogy nálunk nincs nemzetiségi kérdés; ennek daczára azonban mindenütt hazaárulókat szimatolnak, pánszláv áramlatokról és tót fészkelődésekről álmodoznak. A ki méltóságán alulinak tartja bővebben foglalkozni a tót néppel s annak gyűlölt értelmiségével, az egy jól elfogyasztott reggeli után ne akarjon felcsapni nemzetiségi kérdésben szakértőnek, mert akármilyen nagy hangon tartott is a tanulmánya és nagy szólamokkal áradozó a munkája: az minden komolyságot nélkülöző politikai pletykává törpül.

Evvel eljutottam a második úrhöz, mely engem az ilyen hazafiaskodó politikusoktól elválaszt, és ez ezeknek önző szándéka, s nem a közjót kereső kibontakozás utáni törekvés. Ez ösztönzi a nemzetiségi kérdést nem ismerőket olyan elmefuttatások és vélemények megírására, melyek nem az ügy sima elintézését és szerencsés megoldását, hanem az egésznek összegabalyodását, az ellentétek kiélesítését s a nemzet testén rágódó seb elmergesítését vonják magok után. Minden államférfinak s általában hazáját szerető honfinak becsületbeli kötelessége, hogyha az állam háztartásában valami fogyatkozást fedez fel, vagy hona üdvösségét, tartós felvirágzását s kívánatos épségét veszélyeztető bajt vesz észre, azon legjobb tudása s lelkiismerete szerint segítsen. Alit tapasztalunk azonban, kiváltképen a köztünk élő azon »magyar honfiaknál«, a kik rábukkantak – szerintök – a magyar államiséget és magyar nemzeti állam kiépítését leginkább

veszélyeztető tót nemzetiségi hazaellenes áramlatokra és veleitásokra, s e miatt a harczi riadót megfűjták? Azt, hogy ők, ha tényleg léteznek ezen bajok, azokat nem javítani s szükség esetén kiirtani akarják, hanem lármájukkal s fitogtatott hazafiságukkal a legönzőbb fajtájú magánérdekeiket szolgálják, és gyakran avval fedik különféle műveleteiket és »közhasznú tevékenységüket«, hogy magokat a magyarság igazi képviselőinek s megmentőinek tüntetik fel. Ezen urak a nemzetiségi kérdést nem azért szellőztetik s a kellő hazafias érzés hiányát nem azért tárják fel, hogy államférfiúi bölcseséggel, megnyerő bánásmóddal, – vagy ha ez célhoz nem vezetne – körülményekhez mért szigorral keressék és találják meg a közjót eredményező kibontakozást, hanem összes igyekezetüket a nemzetiségi viszály és dúló testvérharcz, szítására irányítják, mert a nemzetiségi kérdés s ebben gyökerező *pánszlávizmus nekik folytonosan kamatozó tőkét képez, melyből nemcsak úriasan élnek, hanem irányadó szerepet is játszanak.*

Sajnos, hogy a köztünk nem élő, különben tetőtől-talpig becsületes magyar testvéreink, gyakran lépre mennek az ilyen álhazafiaknak, s mű lármájuk által félrevezettetvén, hazafias munkát vélnek teljesíteni, midőn közvetve ezeknek szekértolóinak állnak be.

Csak természetes valami, – hogy ezen két úr mellett ott tátong a harmadik, mely a legveszélyesebb, és ez az *igazság hiánya*. Lélektani és logikai következetesség hozza magával, hogy a hol a dolog nem ismerésével a rossz szándék is párosul, ott bekövetkezik ez a korcsszülött, mert a rossz szándékot csak ámitással, a tények elferdítésével, sőt egyenes megmásításával lehet reális értékre emelni, a mi megint azon latin közmondást »ignotos fallit«, involválja. Nem hiszem, hogy nálunk

más téren annyi szemfényvesztés, rosszakarat és kiszámított elferdítés halmoztatnék össze, mint a nemzeti-ségi ügyek tárgyalásánál, a hol a legképtelenebb állítások készpénz gyanánt fogadtatnak el és az el nem vitatható s le nem tagadható tények lajstromába iktatattatnak be. Ez áll különösen a napi sajtó híreiről s közleményeiről, s ha valóban fogadjuk el báró Fejérvárynak az országházban elhangzott azon vádját, hogy a hírlapi közleményeknek 90%-a az igazság híjján van, úgy a felvidéki tótságról s annak egyes ténykedéseiről szóló hírlapi közlemények 99%-a teljesen nélkülözi az igazságot.

Hát mit szóljak a felvidéki »hazafias« sajtóról, a melynek mindennapi kenyere a mondva csinált panszlávok utáni hajsza; a jelentéktelen dolgok felfűvése vagy elferdítése; hazaellenes komplottok felfedezése, mely szenzációt hajhászó rémhírek és mesék nélkül az egész fenntisztelt sajtó teljesen tartalmatlanná válnék. Így egy felvidéki hírlap Valások országgyűlési képviselő halálhíre alkalmából a miavai panszlávoknak a bekövetkezendő választást előkészítő erőszakos magaviseletéről és elkövetett hazaellenes izgatásokról egész legendát közölt, – holott a halálhír kacsa volt, s így a panszlávok is alig mozgolódhattak. Olykor megesik, hogy valami jelentősebb nemzetiségi manifesztációhoz egyik-másik komoly napilap külön tudósítóját küldi ki. A beavatott ember azután sokszor csak elbámul és megriad, hogy mily dolgokat hoznak ezek össze; az ily tudósítók miként ferdítik el a legtisztább valóságot. Ezen urak az igazmondást nem tekintik kötelességüknek és hivatásuknak, hanem feladatukat abban keresik, hogy a közönséget feltűnést gerjesztő valótlan hírekkel izgassák.

Ezen kolportöröknek már mintegy vérükké vált,

hogy a legártatlanabb nemzetiségi megnyilatkozásban pánszláv demonstrációt fedezzenek fel. Minél élelmesebb s mennél merészebb a valóság elferdítésében az ilyen közvéleménygyártó, annál nagyobb a keletje, s mivel attól tartanak, hogy, ha csak mindennapi vagy kevésbé izgató dolgokat írnának, többé hasonló kiküldetésben nem részesülnének, azért túllicítálgák egymást képzeletük szabad működésében, s nem találkozik olyan, a ki a való tények konstatálása által az igazságnak tanúbizonyságot szolgáltatna. Erre egész joggal azt lehet megjegyezni, hogy ha a sajtó valami valótlan állít oda, tessék azt helyreigazítani.

Ez volna mindenesetre az egyedüli helyes eljárás. Igen ám, de tessék a démentit beküldeni. Saját tapasztalatomból tudom, hogy azt vagy egyszerűen nem teszik közzé, vagy szájuk íze szerint átalakítva egészen kivetkőztetik eredeti formájából; vagy ha közzé is teszik, ezt csak nagy díjak fejében eszközlik. Ezen okoknál fogva, meg azért is, hogy az ilyen alaptalan hírek többnyire az összeséget érintik, s így az egyesekre nézve sokszor kényes dolog beleavatkozni, nehogy azt mondhassák, hogy »a kinek nem köpönyege, ne vegye magára«; az ily nyilván valótlanosságok és rágalmak, mint senki által nem démentait valóságok a közvéleménybe becsempésztetnek s axiómáknak és apodiktikus tételeknek fogadtatnak el; legközelebb pedig már egy, a tótokat gyalázó röpirat vagy más kirohanás kiinduló pontjául és kútforrásául szolgálnák. Így azután egy kissé sem lehet azon csodálkozni, hogy a hazájáért lelkesülő tőzsgyökeres magyar ember is lelke mélyében megbotránkozik s felháborodik a tótok hazaellenes s kárhuzatos magaviseletén, s teljes joggal ítéli el az efféle gazságokat, melyeket ő a maga becsületességében tényeknek elfogad. Hiszen

nem is érdemelne meg a magyar honfi nevét, a ki nem kívánná oly gaz elemek megrendszabályozását s jövőben való lehetetlenné tételét, a kik nem átalják – hogy a sok eset közül csak egyet is felhozzak – mint magyar honfiak, nyilvános színi előadáson, egy élőképén, az orosz sas védszárnyai alatt a többi szláv fajokkal ölelkezni, – a mint azt »Zivena« tót nőegylet 1902. évi gyűléséről a Budapesti Hírlap referálta, s ezt egy előkelő névnek viselője és magyar főúr, gróf Eszterházy János teljes jóhiszeműséggel politikai tanulmányába már mint megdönthetetlen tényt hozza fel s ebből messze-menő konkvenciákat vezet le.

Már kérem – azt fogja mondani minden jóra való magyar ember – ha ilyen úr ezt állítja, akkor annak e igaznak kell lenni; elhiszi az országszerte mumusnak felállított pánszlávizmus rémképének létezését is, mert becsületes, számbavehető urak mondják, hogy az létezik, ők azt látták, ez őket naponta kísérti, akárhova is fordulnak a felvidéken; az mégis borzasztó dolog, mit művelnek a mi tótjaink; ezek igazán nem érdemelnek semmi kíméletet, ergo delendi sunt!

Ilyen nem tisztességes érvelésen, hanem hamis vádaskodáson alapuló harcsmódor nálunk már egészen otthonossá vált, – és a nagyszájú felvidéki »hazafiak« közül alig érez egy is legkisebb lelkifurdalást, ha bennünket magyar testvéreink előtt ily módon befeketít s megrágalmaz s e haza jótéteményeiben és oltalmában érdemetlenül részesülőknél tüntet fel. Az illető jól tudja, hogy hazaárulási vádjai mindennapi koholmányok, s ha tőle ez irányban bizonyítás követeltetnék, egyetlen egy általa úgynevezett pánszlávra sem tudná bizonyítani ezen vád árnyékát sem. De számít a nagy magyar közönségnek fent vázolt módon preparált hangulatára

és a tót ügyekben való teljes tájékozatlanságára, és jobb ügyhöz való buzgalommal s vakmerőséggel mérészen manőverezik a magyar közönség megtévesztésében, jól tudván azt, hogy állításai igazságának hiányát tüntetőleg kifejezett hazafias érzületének felzúdulása és markírozott ihlete kellőleg pótolni fogják. Ez által egy csapásra két legyet lehet elejteni; az ily módon kieszelt hazafiatlan cselekedetek az ügyészség és államhatalom részéről semmi megtorlásban nem részesülhetnek, s ennélfogva ezeknek a gyártói a nagy nyilvánosság és a külföld előtt képmutatóskodnak és álszenteskednek; az általuk becsapott magyar emberek pedig teljes joggal hozakodnak elő a magyar állam részéről tanúsított elnéző, toleráns és humánus bánásmóddal az efféle rakoncátlan és izgága elmékkal szemben is, a kik magaviseletükkel régen rászolgáltak arra, hogy az államhatalom teljes szigorral közibük üssön. Sokszor csodálatra méltó az a leleményesség és merészség, melylyel a »hazafiságban« utazó stréberek a faji magyaroknak a legképtelenebb dolgokat a magyar nemzet hű tótjairól feltálatják, a kik ezen különben élvezhetlen eledelt jóhiszeműen el is fogyasztják. Ezen jó urak igazán kizárólag a magyar közönségnek a tótokat nem-, és félreismerésére s arra számítanak, hogy a tótokkal szemben a magyar ember már elfogult, s nincsen hozzászokva gondolkodni az efféle dolgok felett, hanem vakon elhisz mindent, a mi hazafias érzületünk és ténykedésünk állítólagos hiányára vonatkozik.

Lelkem teljes meggyőződéséből állítom, hogy ezen triász összes nemzetiségi bajainknak a kútforrása s éltető eleme; ez a triász szülő anyja a mi nyitrai bünperünknek is. Ezek nélkül ez nem keletkezhetett s monstre pörre nem nőhetne volna ki magát.

Ember vagyok, ennek minden gyarló tulajdonságaival, azért nem tagadom, hogy a már majdnem két éven át tartó, lelki és testi erőket emésztő és családi boldogságot zavaró méltatlan meghurczolások, melyeknek egyik főpandantja ezen politikai per is, az elkeseredés és nemes harag bizonyos fokát ébresztették bennem; de isten engem úgy segéljen, hogy mindezeknél sokkal intenzívebb, sokkal gyötrőbb és lehangolóbb mély fájdalomnak érzete, és pedig nem a magam személye és az ezzel összefüggő családi békém és jólétem esetleges tönkretétele miatt, hanem magyar honfi minőségemben azért, hogy a hazafiság czégére alatt a turpisságok és jogtalanságok egész sora felvonul, hogy a hazafiság magasztos fogalma önző czélok és személyes bosszú elérésére használtatik fel, és hogy azok, akik ezt teszik, az önzetlen s a közjót szolgáló legnemesebb munkálkodást is tönkre akarják silányítani. Ép azért a vádtanácsi tárgyalásnál ki is jelentettem, hogy az ügy érdekében magam is kívánatosnak tartom a teljes tisztázást és megvilágítást azon czélból, hogy azon cselszövők és mesterkedők lepleztessenek le, kik a felvidéken a hazafiság köpönyege alatt igazi aknamunkát visznek véghez, s teljes meztelenségükben tűnjenek fel azon méregkeverők, kik a magyar állameszme és e hont kormányzó magyar testvéreink rovására oly módon gazdálkodnak a jó hazafias nép között, hogy a magyarság nevében eszközölt tetteikkel a meghasonlás, az elégedetlenség és a gyűlölet magvát hintik el szándékosan. E pert tehát jó alkalomnak tekintettem arra nézve, hogy a keresztény nép érdekében véghez vitt munkánkat dokumentálhassuk, hogy ország és világ előtt igazolhassuk eljárásunkat, ezzel pedig előmozdítsuk a politikai légkör tisztulását; mert ha valónak fog bizonyulni, hogy tisztán

a magyar nemzet iránti hűség sugalta elleneink eljárását, tiszteltük volna még az abbeli vastag botlásukat is. De tudni, hogy valaki alaptalanul a haza ellenségének hirdettetik, és e mellett hallgatni, nem kevésbé bűn volna, mint maga a hamis vádaskodás, még abban az esetben is, ha az ember tulajdon becsülete érdekében kénytelen síkra szállani, mivel az egyesek működése az összességre enged következtetéseket vonni.

Tisztán ezen szempontból írtam meg politikai tanulmányomat; nem vezérel engem semmi személyes érdek, távol áll tőlem a megbosszulás és a megtorlás szándéka. Nem neheztelek felettem bírásokokra sem, a körülmények talán olyképen alakultak, hogy a látszat ellenem szóit; s úgy ámbár félre vezetve, még is hazafias kötelességet véltek teljesíteni.

Két czél lebeg szemem előtt, midőn ezen soraimmal magyar testvéreimhez fordulok. Az egyik az, hogy meg akarom védeni hazafiúi becsületesemet azon számos magyar ösmerőseimnél és barátaimnál, kik. a már csak befejezett tény előtt állnak, s azt tudják, hogy a magyar nemzetiség elleni izgatásom miatt a bíróság által bűnösnek lettem kimondva s elítélve. Mert ezek teljes joggal törhetnek felettem pálczáat, és irántam táplált eddigi baráti érzületüket és véleményüket megmásíthatják, mivel a közvéleményt tendenciózusan informálta ez esetben is a sajtó, csak magát az elítéltetést színeztvén ki, és az okokat, a körülményeket s az izgatásnak állítólagos cselekedeteinkkel való okozati összefüggését hallgatással mellőzte. Sőt még azt sem közölte, hogy állítólagos izgatásunk választási küzdelmekben s ezekkel járó izgalmukban gyökeredzik, s így a nyilvánosság ezekből azt következtethette, hogy Isten tudja mily borzasztó dolgokat követtünk el, mikor az első fokú bíróság oly

kemény büntetést volt kénytelen reánk mérni. Másik czéлом magyar honom jól felfogott érdekét akarja szolgálni, midőn a valódi állapotok feltalálásával, s a felvidéken uralkodó szociális viszonyok megrajzolásával csekély tehetségem szerint hozzá akarok járulni az u. n. nemzetiségi bajaink orvoslásához és a nemzetiségi kérdés megoldásához. Ha ez irányban igyekezetemet csak némi siker fogja is koronázni, ha kezdeményezésem és önzetlen szándékom úgy magyar testvéreimnél, mint tót elvtársaimnál megfelelő fogadtatásban és elbírálásban részesülnek, és úgy a legkisebb mértékben is hozzá járulok a kölcsönös megértés és e hon lakosai között szükséges testvéri viszony megteremtéséhez, úgy örömeim elszenvedtem a sok meghurczoltatást, melynek két év óta szüntelenül ki vagyok téve, sőt a sok. meg nem érdemelt bántódást életem legszebb emlékei sorába fogom számítani, mivel ezek nélkül ezen politikai tanulmányom alig látott volna napvilágot s úgy e kis áldozatot hazám oltárára nem hozhattam volna. Ne versenyezzünk annak szatócyszerű kutatásában, ki mennyi garassal járult hozzá a közös haza üdvéhez, hanem versenyezzünk abban, *hogy kiki életét, vagyonát és mindenét kész legyen a közös haza érdekében feláldozni.*

Politikai tanulmányom egészen ment a nemzetiségi kérdésben dívó, s általam itt pellengérré állított triásztól. Gondosan kerültem minden a valóságnak meg nem felelő ténykörményre; ecsetelésem és állításaim részint hivatalos iratokon alapulnak, részint saját észleleteim és tapasztalataim kifolyásai. Mindenütt és mindenben nem csak a tiszta igazságot és megdönthetlen valót kerestem, hanem a komoly munkánál megkívántató tárgyilagosságra és a pártatlan álláspont elfoglalására

törekedtem. Sikerült-e ezt mindenben elérnem, azt a t. olvasóközönség elbírálására bízom.

Szándékom volt e tanulmányt még francia nyelven is kiadni, de ettől elállottam, nehogy valaki azzal gyanúsíthasson, hogy külföldre fordulok panaszaimmal, s ottan akarok ellenszenvet kelteni s bevádolni magyar testvéreimet. Ha tiszta az ügyem, ha tényleg hazafias az érzületem, úgy házi és családi bajainkat házilag kell kezelnem, s állítólagos sérelmeim orvoslását itthon megkísérlnem. És ezt teszem is, csak arra kérve a magyar közvéleményt, legyen türelmes irányomban, fejtegetéseimet megfontolásra méltassa s legjobb meggyőződése szerint üljön felettem törvényt, és e szerint ítéljen el, vagy mentsen fel.

Mindenki, a ki figyelemmel kísérte eddigi ecseteléseimet, a per keletkezését, beadott kifogásainkat, a tanúk kihallgatását, védbeszédeinket s felebbezéseinket, bizonyosan azon meggyőződésre jutott, hogy politikai perünknek indító okai és rugói kizárólag önző érdeken, haszonlesésen, egyes osztályok és körök megélési lehetőségének vélt csorbításán s anyagi létük vélt veszélyeztetésében keresendők, s nem egyebek, mint a zsidó szatócsok harcza a keresztény fogyasztási és hitelszövetkezetek ellen. Valami ideális, közjót és közérdeket szolgáló emóciónak itt még nyoma sincsen, s a hazafiság, a magyar honfiúi kegyelet durva megsértését, sőt meggyalázását képezné az, ha e per megszületését ezekkel akarnók összeköttetésbe hozni. De viszont nagy hiba, sőt végzetes ámítás volna, ha szemet hunynánk azon megfigyelések és tanulságok előtt, melyek ezen perből levethetők.

Köztudomású dolog, hogy a ki a felvidéken előre akar menni s könnyen boldogulni: az nap nap után

gyanúsítja, ócsárolja a tót népet s annak értelmiségét, mivel *nálunk minden e nemű denunciació, mint hazafias tett, felmagasztaltatik*. De a hazafisági vignetta oly értelemben, mint az a mi perüknél történt, a gyakorlatban még alig használtatott fel.

A felvidék úgy lakosságának száma, mint területének nagysága, földrajzi fekvése, benne rejlő, de ki nem használt s így parlagon heverő kincsek mennyisége tekintetéből egyike az ország legfontosabb részeinek. Fájdalom azonban a mérvadó körök és kormányok vele nem igen foglalkoztak, azt a szó szoros értelmében semmibe sem vették, legfeljebb szánakozva emlékeztek meg a szegény arató, üveges, drótos tótról. A lakosság szellemi és anyagi jólétével alig törődik valaki, ez a kor követelményeinek, a társadalmi és nemzetgazdasági viszonyok új alakulásának megfelelően nincsen átídomítva, így nem tud hozzájuk alkalmazkodni s azokat a maga előnyére felhasználni. Az állami közigazgatásnak alig van *egy ága*, mely itt feltűnőleg a felvidék, s közvetve az egész ország szembeszökő kárával nem hanyagoltatott volna el, sőt igen gyakran a mi pozitív intézkedés történt, részint a viszonyok nem ösmérése folytán, részint a kellő szeretet és atyai gondoskodás híjában fonákul történt. Kiváltképen a közigazgatási, nemzetgazdasági, társadalmi, ipar és kereskedelmi, hitel és különféle biztosítási viszonyaink alig lehetnének célszerűtlenebben rendezve, mintha azokat nem is nemzeti kormányaink, hanem idegen ideszakadt exploátortorok rendezték volna. Ezen felfoghatlan és menthetlen közönynek s kicsinylésnek leginkább a tótok isszák meg a levét. Határozottan kijelentem azonban, hogy ezen megjegyzéseimnek semminemű más jelentőséget tulajdonítani nem kívánok, s nincsen semmi más utó

vagy mellék gondolatom mint az, hogy a nemismerés, az elhanyagolás és nemtörődés tényének konstatálásával hazafias kötelességemet vélem teljesíteni, midőn az irányadó köröknek s magas kormányunk figyelmét az ország eme vidékére terelem.

Ilyen fonákságok népünk anyagi jólétét is megzavarják, az ország általános érdekeit pedig megkárosítják; a minek szükségképeni folyománya az is, hogy felvidékünk többé nem képes az államháztartás fokozódott követelményeinek és lakossága életigényeinek és fenntartása szükségleteinek eleget tenni, – az egyensúly megbomlik, a nép elszegényedik, általános erkölcsi hanyatlásnak indul, ivásra adja magát, s uzsorások kezébe kerül.

Túlnyomó részében azonban felébred az emberi öntudat, s hozzátartozói és szűkebb családja iránti kötelességeinek az érzete; a rendes kerékvágásból kihökken szekere rúdját a boldogulás útjára törekszik irányítani és javítani akár sorsán. Azonban látja és tapasztalja, hogy itthon az összes igyekezete kárba vesz, itt őt fel nem karolja, nem buzdítja, nem segíti senki, senki, egészen magára van hagyatva. Feljebbvalói és hatóságai, a kik első sorban volnának hivatva az ügyfogyottnak szerető szívvel és jóakaró tanácscsal segítségére sietni: még akadályokat gördítenek az útjába, és sokszor azokkal egy húron pendülnek, a kik őt e kétségbe ejtő helyzetbe juttatták. Nincsen többé bizalma senkihez, önmagához sem; azért csak az Úr Istenben bízván, fájós szívvel, könnyező szemmel vándorbotot vesz kezébe, itt hagyja forrón szeretett rögét, széttépi a boldog családi kötelékeket, – új hazát keres, Amerikába vándorol. Ezrekre megy azoknak a száma, kik ilyképen elhagyták a felvidéket, úgy hogy már ország-

szerte érezhető az egészséges munkaerőnek a hiánya olyannyira, hogy a kivándorlás ügye már a magas kormány figyelmét is lekötötte és ez gátat akar neki vetni, törvény által való korlátozásával. Áttanulmányoztam e törvényt, és sajnos, rendelkezéseit félszeg intézkedéseknek tartom s egy rangba helyezem azokat azon orvos eljárásával, ki a betegségnek csak jelenségeit veszi tekintetbe, s ezek ellen minden lehető szerrel felvonul, a helyett, hogy a baj okát megállapítva, ennek gyökeres kiirtásával a betegséget jelenségeivel egyetemben eltávolítaná.

A felvidéki tótság kivándorlása a bevándorlás rendezése, illetőleg megrendszabályozása nélkül be nem szüntethető. Továbbá kell, hogy a kormánykörök némi érzékkel bírjanak a felvidék szellemi és anyagi felvirágozásának ügye iránt. Így a baj orvoslása első sorban a nép művelődésének lehető legnagyobb fokra való emelése által eszközlendő, mert csak a kellő szellemi kifejlődés teszi lehetővé a szükséges emberi öntudat tartós érvényre juttatását és az emberi lélek szenvedélyeinek kellő korlátokban való tartását. Másodsorban a felvidék természetadta és földje gyomrában rejlő kincsei az egyes vidékek összlakossága, nem pedig csak egyes kiválogatottak és üzerek érdekében használandók ki. Az ipar különböző nemeire az alkalmas helyi viszonyokra való tekintettel különös gond fordítandó; a szükséges nagyobb ipar és más vállalatok állami befektetéssel és kezeléssel a helyi lakosság munkaerejének első sorban való igénybe vételével és az idegeneknek úgy az ipart feltételező természetadományait, mint a munkás népet csak kizsákmányoló kezeléséből kiveendők; a házi és kis ipar, részint iparos iskolák, részint raktárak és az eladás közvetítő telepek felállításával és ál-

lami ellenőrzéssel felsegítendő; a szabad ipar korlátozandó; a nép és kis gazdák földművelésre és a talaj észszerű kihasználására, mint a gazdaságok felállítása, népies előadások, vagy okleveles gazdaszok által oktatandók; az állattenyésztés egészséges alapra fektetendő; az uzsora tüzzel-vassal kiirtandó és a legszigorúbb törvényekkel s óvintézkedésekkel lehetetlenné teendő. Továbbá be kell hozni a progressiv adót és meghatározni a birtok minimumát, melyet jelzálogos köncsönnel nem lehet megterhelni, sem elárvereztetni.

Ezek volnának az állami intézkedések; a társadalomnak és egyes emberbarátoknak ezen felül még tág tér marad a közjó iránti fogékonyságuk és érzékük bebizonyítására, így községekként, vagy több község csoportosulásával magtáratat kell felállítani, melyekből a vetéshez szükséges jó mag is kiszolgáltató. Igen nagy horderejű a szövetkezeti eszme is, mely a népet nem csak takarékosagra, a szükséges együtt működésre és emberbaráti szeretetre oktatja, hanem elejét veszi az uzsorának is. Efféle apró munkát egyenként felsorolni nem lehet, minden vidéknek meg van a maga sajátága.

Ezek a kivándorlás valódi gyógy és óvszerei; ha az államhatalom és közegei által ezeknek csak egy része is keresztülvitetik; ha a közigazgatási hatóságok a perifériákon is abba hagyják a nép iránti ellenséget és megvető magaviseletüket; ha nem fognak törekedni hazafias érdemeket szerezni és biztos kariert csinálni a tót nép sanyargatásával és ócsárlásával; ha vérükbe megy át, hogy nem a nép van az o kedvükért, hanem ök a nép kedvéért, melynek bizalmát megnyerni hazafiúi kötelességük: akkor minden kényszereszközök és különös rendelkezések alkalmazása nélkül a kivándorlás

magától megszűnik és mindenki boldognak fogja magát érezni édes hazánk ölében.

Ilyen állapotok azonban mi nálunk csak *pium desiderium*; az általam megnevezett intézkedések közül alig van egy életbe léptetve. Nyitra vármegye termékeny földjéről az utolsó években a kis gazdák és iparosok ezrével vándorolnak Amerikába, s egész vidékek kivándorlási lázban szenvednek. Én már hivatásomnál fogva, mint orvos, folytonos érintkezésben vagyok a néppel, van egy kis szívem hozzá, megismertem sok ügyesbajos dolgát s eszejárását is. Ezért a nép a kaputos emberhez ritkán táplált bizalommal fordul hozzám. Midőn a hét év előtt alapított Vágújhelyi népbank igazgatójává lettem, a köznéppel érintkezésem még sűrűbb és intenzívebb lett, s bő alkalmam volt a nép anyagi helyzetével megismerkedni. A kép, mely előttem feltárult, egyenesen kétségbe ejtő volt. Úgy a nyílt, de kiváltképen a titkos uzsora másutt alig pusztított úgy, mint mi nálunk. Ezen felül a társadalmi és kereskedelmi viszonyaink olyképen alakultak, hogy a nagy közönség úgy a vételnél, mint az eladásnál – általában minden pénzügyletek közvetítésénél – egyesek vagy egyes csoportok önkényének volt kiszolgáltatva, kik e kiváltságos helyzetüket a munkás és a fogyasztó közönség rovására fenéig ki is használták. Ha a házalás, mely még némileg tartja a népben a lelket, megtiltatik, vagy korlátoztatik, járásunk népe tömegesen kivándorol.

Első sorban az államhatalomnak állana kötelességében ilyen bajokon segíteni; másodsorban az állam hivatalos közegei volnának hivatva ezeket éber szemmel kísérni s hivatalos hatalmukkal a visszaéléseket megszüntetni és a népet támogatásukban részesíteni. Ez volna

az igazi hazafias munka; ilyen eljárással sokkal többet lendítenének a haza sorsán, sokkal nagyobb szolgálatot tennének a hazának, mert ily módon az általok képviselt magyar állameszme jótékony hatása s reális értéke a nép véreben és meggyőződésében csakugyan élő gyökeret verne, de nem a sok hazafias pöffeszkedéssel és vak lármával. A hol azonban az adminisztratív közegek egész tevékenysége és erélye a külső magyarosításra és a nép egyéni öntudatának elnyomására, a képzelt és keresett hazafias érdekek vélt megvédésére van irányítva, ott egyes népszerű hazafiak kötelességévé válik pótolni a hatóságok ez irányban való nembánomosságát és mulasztásait. És ezt tettük mi Vágújhelyen és környékén; a Népbankban az intézet érdekének szem előtt tartása s ennek minél nagyobb felvirágoztatása mellett az volt a főczélom, hogy a segílyt kereső keresztény közönség igényeit teljesen kielégítem, azt az uzorások kezéből kiszabadítsam, e mellett humánus eljárással a kaputos emberben teljes joggal megingott bizalmát visszanyerjem azon czélból, hogy ő ügyesbajos dolgában egész őszinteségével hozzám fordulhasson. Egész sereg önsegélyző és fogyasztási szövetkezeteket alapítottunk. Százakra megy azon kiszabadítanak a száma, a kiket a biztos tönkrejutástól megmentettünk. Általában a nép most sokkal rendezettebb anyagi körülmények között él. Természetes, hogy az uzorásoknak és a nép mindennemű egyéb kihasználóinak az arany napjai lejártak, mert ezek nem tudnak az öntudatos nép között zöld ágra vergődni.

És ez egyedüli bűnünk, melylyel rászolgáltunk arra, hogy minket fölfeszítsenek vagy kerékbetörjenek. Nyíltan kimondom, hogy ez az eredeti csirája a nyitrai politikai bűnpörnek, a melynél én es társaim – hogy a nyitrai

ügyész szavait használjam – a vádlottak megsemmisítő padjára kerültünk.

Mintha hallanám, hogy sokan, kiváltképen a be nem avatottak és helyi viszonyokat nem ismerők közül erre azt fogják mondani: Igen ám, ti anyagilag istápoljátok a népet, segíteni is akartok rajta, de csak azért, hogy cserébe elszedhessétek a lelkét; megmérgezve azt tévtanaitokkal, elidegeníteni akarjátok őt saját hazájától; munkátok önző célokat követ, azt az Isten áldása nem kísérheti; mert nincsen annál nagyobb bűn, mint ha valaki elérhetlen utópiáknak hódolván, vagy ezeknek bérencszolgálatában állván, saját hazája ellen áskálódik. Egy szóval a ti emberbaráti munkálkodástok csak czégér és álarcz, hogy a tót népet a pánszlávizmus és hazaárulás karjaiba kergessétek.

Ezen minden esetre igen súlyos váddal lesz szerencsém későbben bővebben foglalkozni. Most csak azt jegyzem meg, hogy tényleg evvel vonultak fel ellenünk kerületünkben. De tették azt oly elemek, s oly módon, hogy, a mint már mondtam, a hazafiság vignettája a gyakorlatban ily értelemben még fel nem használtatott.

Az mindennapi dolog, a melyhez a felvidéken már hozzá vagyunk szokva, hogy a hazafiság köpönyegével különféle fogyatkozások, mulasztások, sokszor bűnök takartatnak el; hogy ez a stréberek és mindinkább terjedő proletárok védpajzsa, melynek fedezete alatt nemcsak biztosan járnak-kelnek, hanem szép kanért is csinálnak; hogy a hazafiság fittogtatása bizonyos előnyök és előjogokban részesíti az embert. Ezt én a hazafiság passiv assistenciájának nevezném el. De hogy a legnemesebb munkát, a közjót szolgáló s így épen a leghazafiasabb ihlettől áthatott törekvést, – a szellemi képzettség és jellemfejltség legalacsonyabb fokán

álló elemek, kiknek hazafiságukra hivatkozni és ezen szóval élni általában joguk nincsen, mivel ők sem nemzetet, sem hazát nem ismernek, – a hazafiság kölcsönvett czégérével akarjak lehetetlenné tenni: ezen szomorú s egyszersmind aggasztó jelenségre csak az utolsó időkben s perünk keletkezésénél is bukkantunk reá. Ez a hazafiság activ assistenciája, melylyel tudtára adják mindenkinek, hogy számításaikat megbolygatni senkifia ne merészelje, mert a ki érdekszféráikat táguló akármilyen hasznos közgazdasági tevékenységet fejt is ki, az azt megkeserüli, azt a hazafiság aktív igénybe vételével per fas et nefas agyon sanyargatják.

Ez egyszersmind azon organizáció nagyszerűsége és hatalmáról tesz tanúságot, melyhez ezen elemek tartoznak, mely mindent megmozgat, ha a legjelentéktelenebb tagja érdekeinek vélt, vagy valódi megcsorbításáról van szó.

Hogy teljesen igazam van, azt a politikai pártállás különbsége nélkül mindazok jól tudják, kik az események lefolyását közvetlenül megfigyelték. Sok magyar honfi rokonszenvez is velünk, de a közvélemény oly annyira meg van félemlítve, hogy véleményét alig nyilvánítja valaki szabadon, mert a kik ezt tették, azok jó esetben menesztettek, és örülhetnek, hogy nem lett még nagyobb bajuk.

Azt hiszem, ezekkel kellőleg méltányoltam perünk keletkezését; nem akarok ismétlésekbe esni, azért, a ki nincsen egészen tisztában, azt az első és második fejezet, különösen védbeszédem figyelmes átolvasására utalom. A per tulajdonképeni anyagához és a terhelő tanúk vallomásaihoz nincsen sok hozzáadni valóm. Ez tökéletesen ki van merítve a jegyzőkönyvnek szószerinti idézése és a bizonyítási eljárás hű leírása által.

A felvidéket csak hírből, vagy egyoldalú elfogult közleményekből ismerő magyar ember, tanulmányom átolvasása után azt fogja mondani: No, az mégis borzasztó, miket összefirkált ez a tót atyafi; ez valami beteges s túlcsigázott idegzetű ember lehet, vagy túloz, vagy pedig egyenesen hazudik; hiszen az képtelenség, hogy Magyarországon, a hol az egyes nemzetiségek és honpolgárok teljes szabadságot élveznek, ilyenek megtörténhetnének. *Hát én még egyszer férfi szavaimra kijelentem, hogy az igazságtól egy jottával sem tértem el és az általam előadottak valódi, ki nem színezett tények.*

A mint már szerencsém volt megemlíteni, magyar testvéreink minket tótokat illetőleg mesterséges módon mindenben tévhiedelemben és ferde megítélésben tartanak. Az utolsó évtizedekben a faj, nemzetiségi, nemzeti együtt tartozási s evvel kapcsolatos hazafisági kérdések és érzületek foglalták el a lelkeket, s uralják a helyzetet minden polyglott országban. Magyarországon, magától értődik, más, mint magyar hazafiságról szó sem lehet. És kik foglalták le ezen hazafiságot a felvidéken, erre mintegy szabadalmat kapván? A régi gentry és a kis nemesség sarjadékai és az első sorban ezekből kikerülő közigazgatási alkalmazottak és tisztviselők; utolsó időben pedig a zsidóság s a vele rokon kozmopolitikai proletárizmus, mely az előbieknek lassankint a nyakát szegi.

A kis nemesség szabadalmi és jogai elvesztése után egyszerre új viszonyokkal és egészen átalakult helyzettel találta magát szemben, a melyekbe nem annyira rossz, mint elavult felfogásai és életnézetei nem voltak beilleszthetők; becstületességen, egyenes szókimondáson alapuló jellemvonásai az új haszonlesési, kizsákmányo-

lási és furfangos korkövetelményeknek meg nem feleltek; ehhez járultak még fatalizmus és a nembánomság. Ennek az volt a következménye, hogy nem tudtak e viszonyokkal s újonnan teremtett körülményekkel megbirkózni és a talajt elveszítették lábuk alól.

Az apáiktól öröklött vagyon lassankint elúszott, a nemesi kúriák elpusztultak, vagy idegen kézre kerültek. De a szellemi téren is sokkal nagyobb és nehezebb lett a verseny; ehhez szintén új és egészen más légkörben felnevelt elemek szabad bebocsátást nyertek; itt képzetség, szorgalom és kitartás érvényesültek. Ez az utolsó két kellék sokszor nem volt Ínyére az úrfiaknak s így ezen versenyt sem állották ki. A nemes apáktól átvett igazán nemes tulajdonságok lassanként elkoptak; ezeknek csak a könnyelmű és árnyoldalai maradtak meg, az a gondnélküli könnyű élet, élvhajászat, szereplési vágy és nagyzási hóbort. A körülmények ilyenén hátrányokra való átalakulása mellett elmerülniök kellett volna; de a fentartási ösztön minden emberben létezik, nagyon és természetes tehát, hogy mentő eszközök és kiségitő források után néztek.

És ezen mentő eszköz, ez volt a felvidéken a hazafiság.

De rendes körülmények között ez semmi különös erény, és így azt nem is lehet érdemszámba venni. Megteremtettek tehát az ellentétes pólust: a pánszlávizmust, a hazaárulást, s az egyedül üdvözítő hazafiság apostolainak magukat tüntetvén fel, ennek jogai és kiváltságaival éltek.

Ezzel azután a versenytársakat a köztérről leszorították, a közhivatalokat, kiváltképen a municípiumoknál családjaik számára lefoglalták és azokat mai napig is tartják. *Ez a hazafiság praktikus értékesítése.*

Az éremnek azonban még másik oldala is van. A szabadságharczot követő jobbágyságtörlesztés, a köznemesség részéről nem csak anyagi áldozatokat követelt, hanem ez mindennemű köz és magánjogi s társadalmi privilégiumok elvesztésével járt. A körülmények és a korszellem kényszerhatása alatt ezen előnyök elvesztésébe nemességünk csak valahogy beletörődött, de általánosságban nem önszántából mondott le róluk és nem egy szívesen idézné vissza a rég múlt boldog időket, a melyekben a kiváltságos osztály sarjadékai vele született jogokkal jöttek a világra. Ha tehát még egészen el nem enyészett a kiváltságos társadalmi állás. utáni vágy, akkor valami természetes, hogy az illetők megragadnak és kihasználják minden kínálkozó alkalmát, mely őket a kiváltságos állásba visszahelyezi, vagy ebben legalább némiképp kárpótolja. Lehet, hogy tévedek, de az a meggyőződésem, hogy ezen kárpótlást felvidéki nemességünk szintén a hazafiságban vélte feltalálni, oly értelemben, mely nekik a közéletben nemcsak a vezénylő szerepet biztosítja, hanem a megváltozott kor és helyi viszonyokhoz képest a jobbágyságot, ha nem is alakilag, hanem tartalmilag visszaidézi.

Legyünk elfogulatlan bírái felvidéki társadalmi viszonyainknak, akkor nem fogok elszigetelve állani azon nézetemmel, hogy mai napság nem a nemesi kúriákon, hanem hivatalos méltóságokban és állásokban ülő urak közül sokan működési köreiken belül igazi despota módra viselkednek, a néppel kurtán, jobbagyasan bánnak, azzal a különbséggel, hogy míg a régi földesurak szeretettel és érző szívvel gondoskodtak alattvalóikról, a modern urak nem érzékenykednek s ilyen csekélységekkel nem törődnek. Ha a nép ezt némán nem viseli, hanem felszólal, elégedetlenkedik, s ennek nyílt kifejezést is ad,

akkor az Alföldön kész a szocializmus, a tótok között a pánszlávizmus és hazaellenes forrongás, melyet, magától értetődik, valami agitátorok vagy bérenczek szítottak.

De feltevésemhez híven, igazságos bírāja akarok lenni felvidéki állapotainknak, s így nem szabad magamba fojtanom azon meggyőződésemet, mely szerint annak, hogy itt a köznemességnek sikerült a hazafiságot a maga számára lefoglalni s tót eredetét meg nem tagadó értelmiséget és magát a tót népet magyar testvéreink előtt mint pánszlávokat feltüntetni, sok tekintetben maguk a tótok, illetőleg ezeknek vezérférfiai voltak okai, a mennyiben a nemzeti ébredés hajnalán az egyes népfajok nemzetiségi öntudata keletkezésénél tárgyi, politikai és taktikai hibákat követtek el. Kiemelem, hogy hibákat és *nem bűnöket, mivel szándékuk tiszta, eszményi és önzetlen vala*. Igen nehéz tót emberre nézve a negyvenes s a reá következő évekről elfogulatlan politikai elméleteket írni; egészen más idők, más viszonyok voltak azok, s alig sikerül nekem azokat egészen helyesen felfogni s kellőleg méltányolni. A mozgató és éltető politikai erők és tényezők egészen átídomultak, közjogi állásunk egészen más alpra lett fektetve, s a politikai magyar nemzet közjogi fogalma és kritériuma csak azóta csúcsosodott ki. Azért nem az abszolút, hanem a relatív politikai hazafiság, illetőleg hazafiatlanság definíciója is nagy változásokon ment keresztül, s nem lehet azon tételtől apodiktrice elzárkózni, hogy sok cselekedet és megnyilatkozás most az egységes politikai magyar nemzet szempontjából hazafiatlanság számába vétetik, mely azelőtt ilyennek nem vétetett. Csak magánézetemnek adok kifejezést, midőn azt állítom, hogy még a szabadságharc előtti időkben

a tót nemzetiségi öntudat és érzés ébresztői nagy s alapos hibákat követtek el az által, hogy túlsókat beszéltek és foglalkoztak a szlávsággal. A tótokat fajilag a nagy szláv törzshöz való tartozásukkal akarták lelkesíteni akkor, a mikor ezek mégcsak az egyéni és tót nemzetiségi öntudattal sem bírtak.

Így a házat a tetőtől és nem az alaptól kezdték építeni, a tót nép nevelésénél és művelődésénél nem az abc-nél kezdték, nem a helyi és mindennapi szükségleteket tartották szemük előtt, a küszöbön álló valószínű politikai átalakulásokkal nem számoltak. Ezen hibájukkal a tót nép úgy anyagi, mint szellemi fejlesztéséhez alkalmas időt elmulasztották, de ezenfelül magyar testvéreink s az akkori időkben a magyar nemzetiségi érzést már meglehetősen erős lánggra szító magyar honfiaknál felélesztették a gyanakodás és bizalmatlanság üszkét, a tót nemzetiségi törekvéseket olyanoknak tüntetvén fel, a melyeknek kielégítése és realizálása az ország határain túl terjedne, s Magyarország egységét megzavarná.

A tót vezérférfiaik későbbi szereplését, az úgynevezett tót nemzetiségi párt működését a magyar faji szempontból lehet tán kifogásolni, de általánosságban elítélni nem lehet, mivel önzetlenül szerették népüket s annak javát, boldogulását és érvényesülését elérni akarták.

Ezek általam, meglehet, tévesen értelmezett hibák, mind az 1868-ik év előtti időkre vonatkoznak, de alattuk nyűg a tótság mai napig is, ezek által magyar testvéreink között elvetett a hazafiatlanság gyanúja s pánszlávizmus vádja csak nem akar elnémulni, sőt ezen gyanúra építők s azon hibákat kihasználó hazafiaskodók által hazaárulássá élesztetik. Azért talán némi joggal állíthatom azt, hogy elődeink sokban hozzájárultak ahhoz,

hogy a felvidéken a hazafiság a köznemesi osztály kizárólagos birtokába került. Nincsen szándékomban a köznemesi osztályra gáncsot vetni, hiszen evvel magam alatt vágnám a fát; sőt a hazafiságot ily módon birtokukban tartó polgártársaim iránt sem viseltetem nehéz szívvel; használják föl kiváltságos helyzetüket drága honunk javára! Csak egyre kérem őket. Engedjék meg nekünk is, hogy sütkérezhessünk a hazafiság melegének legalább oldal és melléksugaraiban s ne izgassák ellenünk magyar testvéreinket olyan perekkel, mint a milyen volt a nyitrai nemzetiségi per is. Ha rólunk és mostani politikai meggyőződésünkről és állásfoglalásunkról értekeznek, ne vezessék félre magyar testvéreinket azzal, hogy anyagukat azon időkből mentik s következtetéseiket azon tényekből vezetik le, a melyeket én sem helyesletem egészen. De sajnos, hogy a nagyszabásúaknak és alaposaknak jelzett politikai tanulmányok szerzői eszmefuttatásaik kútforrásául nem a jelent, hanem a múltat használják fel.

Nem teszi ezt Dugovics Titusz is legújabbán megjelent politikai tanulmányában?

Ezen politikai tanulmány anyagául a szabadságharcot megelőző, a szabadságharc korát, az azt követő időket és ezen időkben történeteket szemeli ki, ezeket egészen elferdíti, szája-íze szerint megmásítja, s ezek alapján a jelenhez illő és a jelenlegi tót nemzetiségi pártot bemutató tanulmányát szerkeszté meg. Ez épen olyan dolog és eljárás, mintha valaki Dugovics úr feladatául azt tűzné ki, hogy a magyarok mostani sziklaszilárd hűségét és lojalitását a legdicsőségesebben uralkodó királyunk, mint a Habsburg dynastia feje iránt az 1848-49. szabadságharcból, nevezetesen a debreczeni detronizáló országgyűlésből vezesse le és bizo-

nyítsa be. Ezen időkre fátyolt vetettünk, tehát ne fesze-
gessük *azokat, mert ne azt keressük, a mi szétválaszt,
hanem azt, a mi egyesít.*

De az ilyen uraknak nem a nemzetiségi bajok sza-
nálása, nem a testvériség ápolása, hanem a meghason-
lás szítására és az ellentétek kiélesítésére van szük-
ségük, mert nekik hazaárulók és pánszlávok kellene-
nek; ezek nélkül mindennapi emberekké válnának és a köz-
vélemény által, mint a magyarság megmentői, nem ka-
rollatnának fel. Egész nyíltan állítom azt, hogy a fel-
vidéken a pánszlávizmus atyamesterei épen azok, a kik
tele kiabálják az országot ezen ragály ijesztő terjesz-
kedésének veszélyével. Ezen állapotokat legjobban jel-
lemezte egy, már Istenben nyugvó felvidéki főispán,
midőn baráti bizalmas körben jóakaratólag oda mondta
egy heveskedő hazafinak: *„Őcsém uram, nekünk a
felvidéken pánszlávizmusra szükségünk van; azt irta-
nunk kell ugyan, de nem kiirtanunk. Az a mi mentő
csónakunk; azért, ha a pánszlávizmus nem volna, ne-
künk kellene azt teremtenünk.”*

Saját életemből még egy drasztikusabb példát tudok
felhozni. Egy felvidéki vármegyei tisztviselővel, különben
jó barátommal, politikai diszkusszióba elegyedtem; a vita
hevében, midőn sarokba szorítottam s mikor érvei
kifogytak, egész komolyan azzal vetett véget a vitának:
»Hát te azt gondolod, hogy ha az orosz máma hozzánk
jönne, nem mink volnánk megint az urak?« Megvallom,
tökéletesen le voltam fegyverezve; a további komoly
vita megszakadt.

Mindezekből minden további szószaporítás nélkül be
kell ismernünk, hogy a felvidéken egészségtelenek a
társadalmi viszonyok. És a mint egy veszélyes járvány
alkalmával senki sem tudhatja, kit választ ki magának

holnap a halálos nyavalya, ép úgy nálunk sem lehet tudni, kire sűtik reá a pánszlávizmus bélyegét. Csak-hogy megesett már a született magyarokkal is, hogy őket pánszlávoknak kiáltották ki, ha egyben-másban a tótoknak adtak igazat.

Hogy a pánszlávizmus szó nyelvtanilag a szlávok összességét, avagy a szláv összességi eszmét jelenti, azt minden, a klasszikus nyelvekben csak némileg is jártas ember jól tudja; de hogy valaki a tótok közül ilyen politikai értelemben vett összességnek tagja akarna lenni, azt a leghatározottabban tagadom, *mert én és elvtársaim az egységes politikai magyar állam testébe tartozunk, ezen nemzet tagjainak vallj tik magunkat*, ámbár fajilag tót származásunkat sohasem tagadjuk le. A faji egység és a politikai egység érzete nyilván annyira esik egymástól, mint az ég a földtől, azok azonosítása egyszerűen abszurdum és bizonyos, hogy bármily nagymérvű legyen is a fajegység ideális értékének az érzete, ez a politikai egység után való törekvéseknek még korántsem lehet a mértéke; a fajegység nem bir elegendő vonzerővel a politikai egységek alkotására, mely utóbbiaknál ezen erő a szellemi és anyagi jólét előrehaladottabb fokán a vagyon és életbiztonság nagyobb garanciáiban rejlik, melyeknek értéke a pusztá fajrokonság eszményértékénél sokkal nagyobb. A pánszlávizmust a szószeros értelmében nálunk senki sem veszi.

Tehát mi a pánszlávizmus kritériuma, ki a pánszláv? Ez nálunk oly tág fogalom, hogy ebbe mindent be lehet illeszteni; és ha a pánszlávizmust azon értelemben kellene meghatározni, a melyben ezen szó a felvidéken a prakszisban alkalmaztatik, akkor azt kellene mondani, *hogy minden független, becsületes ember pánszláv*. Pedig az államhatalomtól joggal lehetne megkí-

vánni, hogy az ilyen főbenjáró bűnben ennek határozott definíciójával a bizonytalanságot eloszlassa. Kiváltképpen a tót nemzetiség vidéke megkövetelné, hogy a kormány végre valahára reászánná magát behatolni a dolog mélyébe és megvizsgálni, mi a való, mert nálunk e tekintetben tényleg tarthatlanok a viszonyok. Ha a pánszlávoknak jelzett honpolgárok csak elenyésző töredéke tényleg ilyen érzelmekkel és törekvésekkel van eltelve, akkor e drága hont keresztül kasul gázolja a hazaárulók nagy sokasága, kiket, mint a magyar állam testén rágódó fekélyt, könyörületlenül ki kell irtani, nehogy az egészséges testrészek is szenvedjenek. A haza és nemzetellenes üzelmek minden áron elnyomandók, *de én egyenesen emberségtelenségnek tartom a hazafiatalausag vádjának általánosítását s az összes titokra való kiterjesztését. En a tótok között hazaárulót nem ismerek.* Azonban úgy látszik, államférfiaink e tekintetben velem egy véleményen vannak, s nem hisznek a pánszláv mesének, mert akkor bünt követnek el, ha ily elemeket csak egy perczig is megtűrnének. A felvidéki sovinizták pedig irtóznak az ilyen vizsgálattól, mivel jól tudják, *hogy a behatóbb és mélyebb vizsgálat megajtése a pánszlávizmus, hazaárulás, magyar fajgyűlölet nyomát sem találná,* s ebbeli merész állításaik és ráfogásaik rosszakaratú koholmányoknak és elferdítéseknek bizonyulnának, a minek megint az volna a következménye, hogy sok kitűnő erő és jeles tehetség, a mely eddig az államszolgálatból ki volt zárva, nemcsak érvényesülne, hanem őket hazafiságuk révén bírt pozíciójukról leszorítaná. Azért a felvidéken a pánszlávizmust praktikus szempontból mindig ad hoc definálják s kiki ennek elméletét a gyakorlati életben mutatkozó szükség és helyi követelmények szerint állítja fel.

Így sokan azt mondják, hogy pánszláv akit a közvélemény annak tart. E szerint azután elegendő az útban álló vetélytársra, vagy egész pártra hamis hírekkel rázúdítani a közvéleményt, megnyerni az ezt hatalmában tartó sajtót, s könnyű dolog a hazafiság szent jegyében agyoncsapni a kellemetlen személyt, *mert nálunk a legnagyobb hazafit tönkre lehet tenni épen a hazafiságra való hivatkozással, csak meg kell szerezni ellene a látszatot; ha látszat nincsen, fel kell kelteni a gyanút s két oldalról dobálózva a gyanúsítással és a rágalomokkal, legkönnyebb kirabolni az illetőnek becsületét s tönkretenni politikai reputációját.*

Ezek felvidékünkön a hazafiság fattyúhajtásai, a pánszlávizmus torzképei. Abban is mindenki fog igazat adni nekem, hogy minálunk most minden hazaellenes, a mi nem hódol a sovíniszta áramlatnak s ezzel kapcsolatos nyelvi magyarosításnak; minden kaputos ember pánszláv, a ki tót eredetét le nem tagadja, anyanyelvéért nem szégyenkezik, s ezt nem átálja nyilvánosan is használni; pánszláv az, a ki a tót nép szellemi és anyagi gyarapodását szívén hordja; pánszláv az, a ki véleménye szabadságát minden körülmények közt fenntartja; s ha valaki a tót parasztok törvényileg is biztosított reális érdeke mellett felszólal, legyen az az Úr isten bármely nemzetiségének a fia, rögtön reá rivalnak: »Feszítsétek meg, hisz ez is pánszláv!«

A mi sovínisztáink, s ezeknek uszályhordozói folyvást hangoztatják, hogy mily nagy mértékben szeretik ők a jámbor, békés, igénytelen tót népet; ők ezt semmi körülmények közt nem bántják, csak az agitátoroknak mennek neki. Sajnos azonban, hogy ezen szeretetük a köznép öntudatlan nagy tömegére s nem annak öntudatos részére vonatkozik; csak azokra szorítkozik,

a kik nekik vakon engedelmeskednek, a kiket kényők-
kedvők szerint hajthatnak ide-oda, s leszavaztatják bár-
kire is, a kik nyalják azon korbácsot, a melylyel őket
ütik. Amint azonban ezen tömeg gondolkodni kezd,
öntudatra ébred, önállóan cselekszik, s emberi és hon-
polgári jogait követeli: a hangoztatott szeretet és kegybe-
fogadás azonnal oda van, s ezzel oszlik a róla táplált
jó véleményük is. Ekkor már panszlávisztikus veleitá-
sokkal van eltelve, s hazaáruló törekvésekkel megméte-
lyezve, mert öntudatos, felemelt fővel járó, pláne művelt,
vagy diplomás ember nem lehet tót, s ha mégis az,
akkor pánszláv, tehát a haza és a magyar nemzetiség
esküdt ellensége, a ki ellen irtó háborút kell meg-
indítani.

S itt eljutottam azon jelenség fő kútfejéhez, miért
történik az, hogy a tót származású értelmiség túlnyomó
része nem akar tót eredetéről semmit sem tudni, sőt
azt, ha lehet, eltagadja és egyenesen annak fanatikus
üldözőjévé válik.

Minden közönséges, önző és jellemmel keveset tö-
rődő ember ugyanis úgy számít és többnyire helyesen
is számít, hogy ily eljárás mellett jutalom, méltóság,
dicsőség vár reá; ellenkező esetben, ha jól is megy
a sorsa és elkerüli az üldöztetést és martyrumot, a le-
aláztatást, a lenézést már nagyon nehezen kerüli el,
s magyar honfitársai kerülnek, mint a bélpoklost, s nem
egy esetben emberbaráti szánakozással azt mondják:
»Kár azért az emberért, derék, jóra való, becsületes s
eszes ember különben, csak pánszláv ne volna.«

Ilyenek után az adott viszonyok szükségképeni kifo-
lyása, hogy a felvidéken *a fajilag nem magyarok fő-
bajnokai a magyarságnak*. De ezeknek okai és rugói
nem a hazafiságban, hanem egészen másutt keresendők.

Tudom, hogy ezen kemény, de a valóságnak megfelelő fejtegetéseim olvasásánál nem egy magyar honfitársam türelmetlenkedni fog, s azt veti közbe: bírálgatni könnyű dolog, valamit kigúnyolni, kifigurázni szintén nem nagy mesterség. Ne diskurálj már annyit, hanem rukkolj ki, tót atyafiam, jó magyar hazafi vagy-e te, s magyar hazafi minőségemben milyképen véled a nemzetiségi kérdést az egységes magyar állam keretén belül szerencsésen elintézni; beszélj arról, *minek kellene*, és ne arról, minek *nem kellene lennie*. Hát én nem térek ki az ily egyenes felszólítás elől sem, s leplezetlenül megmondom az igazi szót.

Politikai hitvallásomat e tanulmányomban úgy negatív, mint pozitív alakban, különösen védbeszédem és viszonzálasszomban, határozott formába öntött fejtegetéseimben kellőleg domborítottam ki s kevés a hozzáadni valóm. *En az egységes politikai magyar nemzetnek hű és odaadó fia vagyok, mely nemzet a magyar honi nemzetiségek összességét képezi*, illetőleg az egyenjogú magyar testvérnemzetiségek összessége képezi az egységes és oszthatlan politikai magyar nemzetet. Ennek gyermekei, mint valóságos testvérek, összeforrvá szellemenben és érzelemben legyenek egygyé „*a magyar hazában és nemzetben.*” így tehát bárki is, aki ezen országot mint állambolgár lakja, mind kivétel nélkül a politikai magyar nemzet tagja. Ezen nemzetben a politikai nemzetnek jelleget adó magyar nemzetiség viszi mindenben a fő, a vezérszerepet, a primus inter pares elvén; ennek nyelve egyszersmind az állam nyelve, a szükséges egyöntetűség szempontjából. A politikai magyar nemzet e fogalma hozza magával, hogy a haza minden fia legbensőbbben átérezze azt, miszerint külön-külön egyikünk sem életképes és *csak közös erővel, a mint megalakult,*

fenn is tartható ezen állam. Az egységes, oszthatlan, független Magyarország minden honpolgárától nem csak elvárando, de szigorúan meg is követelendő, hogy élete minden tetteiben és nyilvánulásában e szerint alkalmazkodjék, s annak nem szabad bitorolnia a magyar honpolgárnak nevét, ki egyszersmind a hű honpolgársággal járó kötelességeket nem akarja teljesíteni.

Ez nézetem szerint a magyar honpolgárság egyedüli korrekt definíciója, így értelmezi ezt az 1868-ki nemzetiségi törvény is. Én az hiszem, hogy, ha ezen törvényben érvényre jutott elvek szerint jártak volna el, ha ezen törvény szelleme kölcsönösen átment volna a politikai magyar nemzetet alkotó nemzetiségek vérébe, akkor társadalmi és közgazdasági viszonyaink egészen másképp és sokkal kedvezőbben alakultak volna, a nemzetiségi viszályok most nem lennének a felszínen, a nyit-
raihoz hasonló perek nem keletkezhetnének és ezen tanulmány megírására sem lett volna ok és szükség.

Azonban mi tagadni való van benne, egyik oldalon sem volt őszinteség és nyíltság. Az ilyképen megállapított politikai magyar nemzet, ennek nevet és tartalmat adó és ebben vezérszerepet vivő magyar nemzetiség törvényhozó és alkalmazó vezérférfiai a nemzetiségi törvényt nem lelkök meggyőződéséből, hanem csak az akkori körülmények kényszerhatása alatt hozták; meg s attól tartottak, hogy az ebben biztosított jogokat az egyes, nem magyar ajkú nemzetiségek faji individualitásuk és jellegük túlságos kiművelésére és érvényre juttatására használják fel, a mi csak az egységes magyar nemzet rovására történhetik. A nemzetiségek ellenkezőleg ezen faji jellegük fenntartására szükségesekellékeket és kívánalmakat a nemzetiségi törvényben megnyirbálva látták. Az elégedetlenség és csalatkozás tehát kölcsönös volt.

Később a nemzetiségek már örömet értek volna be a nemzetiségi törvényben biztosított jogokkal és e jogok életbeléptetése és lojális keresztülvitele esetén, azt hiszem, testestül-lelkestül idomultak volna ezen törvény szelleméhez és benne megjelölt politikai egységes magyar nemzet fogalmához. Ekkor azonban ezen politikai magyar nemzetet már magának lefoglaló fajmagyarság oly politikai sikereket ért el; ügyes, kitartó, cél tudatos és eszes politikusai oly nem várt vívmányok s eredmények birtokába jutottak, hogy a nemzetiségi törvény végrehajtását a megváltozott politikai viszonyokba és domináló állásokba többé beilleszthetőnek nem tartották, illetőleg ennek exekválásában faji érdekeik megcsorbítását látták. Alikor pedig a tótok mégis éltek, vagy élni akartak e törvényben koncedált egyes jogaikkal, illetőleg azt faji művelődésük és fejlesztésük gyarapodására használták, ebben magyar testvéreink a magyar nemzet megtagadását, faji különállásuk utáni törekvést, vagy legalább ennek előkészítését, tehát hazaellenes veleitásokat, pánszlávizmust vélték felfedezni. A kölcsönös bizalmatlanság, elégedetlenség nőttön nőtt s egyik a másikat táplálta. A tótok fajilag elnyomottaknak érezték magukat; a magyarok között mindig nagyobb tért hódított azon sovíniszták száma, kik azt mondták: *Mi vagyunk a magyar nemzet, Magyarország; magyar haza velünk azonos és kizárólagos rendelkezésünk alatt álló tulajdonunk;* a magyar állam megszilárdítása és kiépítése a magyar nemzetiség megszilárdításával és terjesztésével s a nem magyar nemzetiségek gyöngítésével és megsemmisítésével vihető csak keresztül. És most tényleg ott vagyunk, hogy ámbár hivatalosan és elméletileg a nemzetiségi törvény létezik, s ámbátor fennen hirdettetik, hogy Magyarországon a nemzetiségek olyan jogokkal

vannak felruházva, mint másutt sehol a világon, a mindennapi életben és prakszisban a sovínisták tana és felfogása érvényesült, mely szerint a magyar nemzetet csak a faji magyarság képezi.

Jól tudom, hogy ezen nézetet a komoly magyar államférfiak egy része egyénileg magáénak nem vallja, s vannak oly ideális magyar szereplők is, a kik ki is mondják, hogy valamint a majomszeretet nem az igazi szeretet, az ultrámontanizmus nem igazi vallásosság, úgy a sovínizmus sem az igazi hazaszeretet (Szemere), de tény az, hogy a felvidéken a tótok közt most kizárólag a sovíniszták uralják a helyzetet; a mérsékeltettek, az önzetlenek terrorizálva vannak. Ennélfogva nálunk lassanként azon felfogás érvényesül, hogy Magyarország csak akkor lehet nagy és boldog, ha a magyar állameszme olyképen valósíttatik meg, ha itt nyelvileg is minden magyarrá lesz, ámbár a felvidéki magyarjainknál a magyar eszme abban összontosul: jó hivatalt kapni, és a byrokratizmusnak hódolni.

Fő feladatomban a szókimondást tűztem ki, s így kimondom azt is, hogy én a magyar nemzetiség szempontjából, ha nem is éppen méltányosnak, de egész természetesnek, az ember természetéből kifolyónak találom, hogy az terjeszkedni akar.

De midőn ezt koncedálom, másrészt megkövetelem azt, hogy nálunk tótoknál sem tekintessék bűnnek, a mi a magyaroknál erény és hazafiúi kötelesség. *En a haza minden polgárától szigorúan megkövetelem, hogy a ki itt él, az politikailag minden ízében és tettében magyarnak vallja magát, és mindenben alkalmazkodjék a hazában érvényes törvényhez és rendhez.* De viszont ép úgy mindenki megkívánhatja, hogy a fennálló törvények respektáltassanak, hogy *egyenlő jogokban és egyenlő*

elbánást módban részesüljön minden honpolgár tekintettel nélkül arra, hogy fajilag mely nemzetiséghez tartozik; hogy anyanyelve teljes érvényben és kellő tiszteletben részesíthessen.

Tudom, kész lesz az ellenvetés: hát ki bántja a tótokat; azok mindenütt szabadon használhatják anyanyelvüket, a mellett csak jó hazafiak legyenek és ne gravitáljanak kifelé! Már mondtam, hogy én őszintén és nem begombolózva akarok beszélni. Az ilyen beszéd pedig minden más, csak nem őszinteség. Ep az a visszás helyzet, hogy elméletben és törvényben az egyes nemzetiségek jogai meglevőknek vannak odaállítva, míglén a prakszisban ezen törvény rendelkezései részint miniszteri rendeletekkel, részint a nélkül is önkényileg hatályon kívül helyezettek. A tótok nyelvi megmagyarosításának szükségességét már igen sokan nyilvánosan is beismerik, sőt a Budapesti Hírlap ennél is tovább megy és nem csak a nyelv, hanem a föld, a tulajdon elvételet, illetőleg kisajátítását a kormány feladatául tűzi ki. Hogy pedig a kormánykörök sem idegenkednek ilyen felfogásoktól, annak legjobb bizonyítéka az, hogy az u. n. közművelődési, recte magyarosítási egyesületeket erkölcsi és anyagi támogatásban részesítik, s Magyarországon nincsen ügyész, a ki a Budapesti Hírlaphoz hasonló izgató cikkeket izgatás miatt felelőségre vonná!

A mint azonban természetesnek találom a faji magyarság terjeszkedési vágyát, *részünkről ép oly természetesnek, sőt becsületbeli kötelességnek tartom anyanyelvünkhöz való ragaszkodásunkat s azt, hogy fajilag azoknak akarunk maradni, a miknek az Úr Isten teremtettt.* Én csak arra vagyok kíváncsi: ha a nyitrai kir. ügyész úr meglapulásnak és álképeskedésnek bélyegezte, hogy a legnagyobb energiával védtük ma-

gunkat a reánk oktrojált izgatás, hazafiatlanság vádja ellen s hangsúlyoztuk magyar hazafiságunkat, minek nevezte volna el azt, ha egyszerűen letagadtuk volna tót eredetünket és telivér magyaroknak adtuk volna ki magunkat? Bizonyosan azt mondta volna, hogy zsák utczába kerülvén, ebből önérzetes férfiakra nem illő módon ki akarunk szabadulni; becsületes magyar ember pedig megvetéssel fordulna el tőlünk, azt mondván, hogy neki ilyen gyáva, átvedlett búsmagyarok nem kellene, a mint hogy *a felvidéki magyarjainkat, akár-mily magyarosan pödrik is ki a bajszukat, csak tótoknak, vagy tótocskáknak nevezik. S ezzel eljutottam annak a kiemeléséhez is, hogy a nyitraihoz hasonló perek által az elvárt hatás nemcsak elmarad, hanem éppen ellenkező eredmények éretnek el, mint a minőnek az elérésére céloztatott.* Jellemre, következetességre, férfi öntudatra és büszkeségre keveset tartó emberek senkinél sem jönnek számításba s azokkal alig törődik valaki; független állású, korrekt gondolkozású férfiak és kemény legények ilyenek előtt meg nem hátrálnak. De mindenesetre nagyon megnehezítik azon tót férfiak helyzetét és törekvéseit, kik az egységes politikai magyar nemzet álláspontjára helyezkedvén, ezt általánosságban érvényre akarják juttatni s keresik a testvéries kibontakozás útját. Ezeknek ilyenek után a cselekvés teréről vissza kell vonulniok, nehogy valaki róluk azt tételezhesse fel, hogy a nyitraihoz hasonló perek kényszerhatása alatt ilyenekké átvedlettek. Magam is, ha ezen tanulmányomba lefektetett politikai hitvallásomat még a nyitrai per előtt alkalom adtán nyílánosan nem hirdettem volna, annak itten semmi szín alatt sem adtam volna kifejezést, nehogy akárki is rám foghassa, hogy meglapultam.

Minden okos, czéltudatos és providens politikus nem a lehetetlenségekkel, *hanem a lehetőséggel és elérhetőséggel számít és ezekre alapítja terveit.* E szerint jártak el magyar államférfiaink, midőn a nemzetiségi törvényben körvonalozták azon határokat, melyeknek korlátain és az egységes magyar nemzet keretein belül 3 nemzet egyes nemzetiségei anyanyelvüket s faji különlegességüket ápolhatják. Maradjunk meg tehát ennél; ne kívánjunk lehetetlenséget, ne rohanjunk utópiák után; *hiszen a gondolkodás, meggyőződés, szellem és az érzés a fődolog.* Hassunk tehát oda, hogy legyünk áthatva az egységes magyar nemzet ideájától, ezt ismerjük a hazafiság netovábbjának, *mivel én nem a nyelvben, hanem a szellemben ismerem a hazafiságot* Ezt' pedig csak a törvénynek respektálása és azáltal érhető el, hogy az egyesek se tartósan, se átmenőleg ne legyenek törvényenkívüli állapotba helyezve.

Teljes lehetetlenség Magyarországon mindent nyelviileg is megmagyarosítani és valamennyi nem magyar nyelvet kitörülni az élők sorából. Ilyen folyamat még ött sem sikerül, a hol e czélt telepítéssel, gyarmatosítással, gazdasági és szellemi művelődéssel és nem csak erőszakkal akarják elérni. Hanem igenis ezzel az éretik el, hogy a szükséges és kívánatos hazafias érzés háttérbe szoríttatik, mert az akció mindig reakciót szül.

Ezzel búcsúzom magyar testvéreimtől azon szent fogadalommal, hogy magyar hazámért mindenemet, életemet mindig kész vagyok feláldozni, de hagyják meg és ne vegyék el tót becsületesemet.

TARTALOM.

	Oldal
Előszó.....	3
I. Közigazgatási közegek ténykedése a vágújhelyi kerületben.....	7
Kivételes állapot a vágújhelyi kerületben	42
Népgyűlések sorozata.....	48
1901 évi szeptember hó 27-iki hrussói népgyűlés.....	88
Megyebizottsági tagok választása Ó-Turán	120
II. Magyar nemzetiség elleni izgatás.	
Feljelentés és nyomozás	132
Brhlovics által feljelentett bottfalusi tanúk.....	130
Az ügyész vádirata és a terheltek kifogásai.....	140
Pótvizsgálatnál kihallgatott lubinai tanúk vallomásai.....	167
Bottfalusi és vágújhelyi tanúk.....	174
A vád tanúinak pótkihallgatása	181
Vád alá helyezés	182
Főtárgyalás.....	184
Chudovszky Géza, kir. ügyész vádbeszéde	227
Fajnor István védőbeszéde	230
Dr. Markovics Gyula védőbeszéde.....	245
Az ügyész válasza.....	280
Fajnor István viszonválasza.....	282
Dr. Markovics Gyula viszonválasza.....	285
A bűnper a pozsonyi kir. Ítéltábla előtt.....	306
III. Epilog.....	314